

თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სამართლის ფაკულტეტი

ეკატერინე ნინუა

ამხანაგობა ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში

სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სპეციალობა: სამოქალაქო სამართალი და სამოქალაქო საპროცესო სამართალი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი სამართლის დოქტორი, პროფესორი

თამარ ჩიტოშვილი

თბილისი
2010

შინაარსი

შესავალი;

თავი I. ამხანაგობა. ზოგადი დებულებები;

§1. ამხანაგობა სამართლის სისტემაში;

1.1. ამხანაგობა ხელშეკრულებო სამართლის სისტემაში;

1.2. ამხანაგობა საბინაო სამართალში;

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების წარმოშობა და განვითარება;

2.1. ამხანაგობის ისტორიული ასპექტები რომის სამართლის მიხედვით;

2.2. საქართველოში სავაჭრო და სამეურნეო ამხანაგობების არსებობის შესახებ;

2.3. ამხანაგობის განვითარების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა რუსეთში;

2.4. ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წარმოშობის ისტორიული ფესვები;

თავი II. ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება;

§1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება და შინაარსი;

1.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება;

1.2. ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმა;

1.3. ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანი;

1.4. ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეები;

1.5. ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება;

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები;

§3. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტების უფლებები და მოვალეობები;

თავი III. ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსი;

§1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის ზოგადი დახასიათება;

§2. შენატანები და წილები;

§3. ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები;

თავი IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში;

§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები;

§2. ამხანაგობის პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე;

თავი V. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის საფუძვლები;

§1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგადი საფუძვლები;

1.1. ვადის გასვლა;

1.2. მხარეთა შეთანხმება;

1.3. ამხანაგობის შეწყვეტა ხელშეკრულების შესრულებით;

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის სპეციალური საფუძვლები;

2.1. ამხანაგობის შეწყვეტა გარდაცვალებითა და ლიკვიდაციით;

2.2. ამხანაგობის შეწყვეტა გაკოტრებით;

2.3. მოშლა და გასვლა, როგორც ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველი;

თავი VI. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის წესი და შედეგები;

§1. ამხანაგობის შეწყვეტის ფორმა;

§2. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგები;

2.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგების განაწილება მიღწეული მიზნის შედეგად;

2.2. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად დარჩენილი ქონების განაწილება;

დასკვნა;

გამოყენებული ლიტერატურა;

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

სამოქალაქო სამართლის სისტემაში, კერძოდ, ვალდებულებით სამართალში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებას როგორც სახელშეკრულებო ურთიერთობის ერთ-ერთ სახეს. აღნიშნული ხელშეკრულებიდან წარმოშობილმა სამოქალაქო-სამართლებრივმა ურთიერთობამ სამართლებრივი განვითარების გარკვეული ეტაპები გაიარა და ახალ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში (1997 წლის 25 ნოემბერი) მნიშვნელოვანი ცვლილებებით შევიდა. თუმცა, ყოველთვის უცვლელი იყო ის ძირითადი თავისებურებები (ამხანაგობის მიზანი, მონაწილე სუბიექტები, ამხანაგობის საქმიანობის შედეგები, ამხანაგობა როგორც სამართლის სუბიექტი და ა.შ.), რითაც ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება მკვეთრად ემიჯნება სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებს.

კვლევის თემის აქტუალობა. სადისერტაციო თემის: „ამხანაგობა ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში“, აქტუალობა განაპირობა ქვეყანაში მომხდარმა სოციალურმა, ეკონომიკურმა, კულტურულმა და პოლიტიკურმა გარდაქმნებმა, რამაც შესაბამის სფეროებში თავისთავად გამოიწვია მოქმედი საკანონმდებლო ბაზის მნიშვნელოვანი შეცვლის აუცილებლობა. წარმოიშვა და აუცილებელი გახდა იმ ურთიერთობების მოწესრიგება, რომლებიც არ არსებობდა წარსულში. ახალი სახე მიიღო ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილმა ურთიერთობებმა. ასევე, შეიცვალა საქართველოს 1964 წლის სამოქალაქო კოდექსის ნორმებით გათვალისწინებული ამხანაგობის ხელშეკრულების საკანონმდებლო განმარტება. ამჟამად, ერთობლივი საქმიანობა ფართოდ გამოიყენება სხვადასხვა სამეურნეო, სოციალურ-კულტურული და სხვა ოპერაციების განხორციელებისას როგორც მოქალაქეების მიერ, ისე ორგანიზაციების მონაწილეობით, კერძოდ, სამეცნიერო ინსტიტუტებისა და სასწავლებლების, საწარმოების ქონების ბაზაზე, სამშენებლო საქმიანობისათვის, სამეწარმეო საქმიანობისათვის და ა.შ.

პრაქტიკაში გვხვდება ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებები სხვადასხვა სახელწოდებით, რომლებიც არეგულირებენ ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილ ურთიერთობებს: კერძოდ, ამხანაგობის ხელშეკრულება სამეცნიერო-ტექნიკურ თანამეგობრობაზე, ხელშეკრულება წილობრივ მონაწილეობაზე, ერთობლივ დაფინანსებაზე და სხვა, რაც ამტკიცებს მისი გამოყენების ფართო შესაძლებლობებს.

ამხანაგობის ხელშეკრულების ასეთი ფართო გამოყენება თანამედროვე სამოქალაქო ბრუნვაში წარმოშობს როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული ხასიათის უამრავ პრობლემას. მაგალითად, დღემდე გაურკვეველია ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნების ბედი, რაც არაერთხელ ყოფილა მისი ბოროტად გამოყენების მიზეზი. ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმაში ხშირად ცდილობენ იმ ურთიერთობების მოქცევას, რომლებიც თავის იურიდიული ბუნებით არ განეკუთვნება ერთობლივ საქმიანობას.

ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, მეტად აქტუალურია და სერიოზულ შესწავლასა და გაანალიზებას საჭიროებს.

თემის მეცნიერული დამუშავების ხარისხი. საქართველოში მეცნიერ-მკვლევრები ყოველთვის საკმარის ყურადღებას უთმობდნენ სხვადასხვა სახის ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ურთიერთობების კვლევას.

ადრე მოქმედი (1964 წ.) სამოქალაქო კოდექსით ამხანაგობა (ერთობლივი საქმიანობა) არ იყო ცნობილი ამ სახელწოდებით. აღნიშნული კანონით გათვალისწინებული საერთო საქმიანობის ხელშეკრულება გამოიყენებოდა ისეთი მიზნებისთვის, რომლებიც მოქმედი სამოქალაქო კოდექსით არ არის გათვალისწინებული. არ იყო განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების ფორმა, მონაწილეთა სოლიდარული პსუხისმგებლობა, ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძვლები და სხვ. 1964 წლის სსკ-ის 451-ე მუხლის თანახმად, „საერთო საქმიანობის ცალკეული სახეობები წესრიგდება ამ კოდექსის შესაბამისად,

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით.” ე.ი. ამხანაგობების ცალკეული სახეობები, რომლებიც იქმნებოდა სავაჭრო, სამეურნეო, ბინათმშენებლობების მიზნით, საჭიროებს ახლებურ მოწესრიგებას, რამაც განაპირობა ჩვენი გამოკვლევის თემის არჩევა.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის მიზანია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების როგორც ვალდებულებით-სამართლებრივ, ისე სანივთო-სამართლებრივ და სამეწარმეო ურთიერთობებში საკითხის განხილვა, როგორც საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობების მიხედვით. აგრეთვე, კვლევის მიზანია, გამოავლინოს ის სიახლეები და პრობლემები, რაც არ ახასიათებდა საბჭოთა პერიოდის ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებას (ნორმატიული, თეორიული, პრაქტიკული მასალის საფუძველზე). ყოველივე ამან განაპირობა შემდეგი ამოცანების შესრულების აუცილებლობა:

- განისაზღვროს ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილი სამართლის სისტემაში;
- მიეცეს ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებით პირობებს შესაბამისი დახასიათება;
- დადგინდეს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა წრე;
- გაიშალოს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი უფლება-მოვალეობები;
- დაკონკრეტდეს ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულების პროცესში მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები როგორც მონაწილეთა შორის, ისე მესამე პირების წინაშე;
- გაიშალოს მონაწილეთა ვალდებულებების შინაარსი ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) განხორციელების პროცესში წარმოშობილ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით. აგრეთვე, განისაზღვროს მონაწილეთა როგორც (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის, ასევე (გარე) მესამე პირების წინაშე მონაწილეთა პასუხისმგებლობის წესი;

– სათანადო ანალიზი მიეცეს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებს;

– გაიშალოს მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები ამხანაგობის მონაწილეთა ცვლასა და ხელშეკრულების შეწყვეტასთან დაკავშირებით. აგრეთვე, მათ საფუძველზე წარმოშობილი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება, ანუ შეწყვეტის შედეგებთან დაკავშირებული ისეთი საკითხების გადაწყვეტა, როგორებიცაა შედეგების განაწილება დასახული მიზნის მიღწევით ან მისი მიუღწევლობით.

სადისერტაციო ნაშრომში – ამხანაგობა ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში შესწავლილი და განზოგადოებულია როგორც საქართველოს, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნების ლიტერატურა და ნორმატიული მასალა, ასევე სასამართლო პრაქტიკა, რომელთა საფუძველზეც მოხდება საკანონმდებლო ხარვეზების დადგენა.

კვლევის ობიექტი და საგანი. სადისერტაციო გამოკვლევის ობიექტია ამხანაგობა, მისი ზოგადი დებულებები, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება, ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსი, მონაწილეთა პასუხისმგებლობა, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის საფუძვლები, წესი და შედეგები.

კვლევის საგანია ამხანაგობა სამართლის სისტემაში; ამხანაგობის ხელშეკრულების წარმოშობა და განვითარება; ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება და შინაარსი; ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები, მათი უფლებები და მოვალეობები; ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის ზოგადი დახასიათება; შენატანები და წილები; ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები; ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები; ამხანაგობის პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე; ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგადი და სპეციალური საფუძვლები. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგები.

კვლევის თეორიული საფუძველია საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების მეცნიერ-იურისტთა შრომები.

ნაშრომის ნორმატიული საფუძველია საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობები.

კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველი. სადისერტაციო ნაშრომში გადმოცემული საკითხები გამოკვლეულია ზოგად საგანმანათლებლო შემეცნებითი დიალექტიკური, ისტორიული, სისტემური და შედარებით-სამართლებრივი მეთოდის საფუძველზე, რათა უკეთ წარმოჩნდეს ამხანაგობის ძირითადი თავისებურებები როგორც სანივთო-სამართლებრივ, ისე ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებსა და სამეწარმეო ურთიერთობებში. რაინერ შულცე აღნიშნავდა: „იურიდიული შემხებლობა (ამა თუ იმ საკითხისა) ყოველთვის მოიცავს შედარებას.“¹ ამიტომ, როგორც ქართული, ისე რუსული, გერმანული, ფრანგული სამოქალაქო სამართლის მიერ განხილული ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შედარებით-სამართლებრივ ანალიზს მნიშვნელოვანი ადგილი დავუთმეთ.

გამოკვლევის შედეგების აპრობაცია. დისერტაცია შესრულებულია თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის კერძო სამართლის კათედრაზე. სადისერტაციო გამოკვლევის ძირითადი დებულებებისა და დასკვნების აპრობაცია სხვადასხვა ფორმით განხორციელდა. სადისერტაციო გამოკვლევის ყველაზე ძირითადი თეზისები გადმოცემულია ჩვენს შემდეგ შრომებში:

- 1). „ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და პრობლემები,”

ჟურნ. „მართლმსაჯულება,” 2009 წ., 2.

¹ R. Schulze, Vergleichende Gesetzesauslegung und Rechtsangleichung, ZfRV, 1997, S. 183-195; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2008 წ., გვ. 22.

2). „ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის ზოგადი დახასიათება ქართული კანონმდებლობის მიხედვით,” ჟურნ. „კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის მაცნე,” 2010 წ., 2.

3). „შესატანების განსაზღვრის ზოგადი დებულებანი ამხანაგობაში (ერთობლივ საქმიანობაში).” ჟურნ. „კომერსანტი,” 2010 წ., 2-3.

4). „პასუხისმგებლობა და მისი თავისებურებანი ერთობლივ საქმიანობაში.” ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი,” 2010 წ., 4.

სადისერტაციო გამოკვლევის სტრუქტურა. თემის სტრუქტურა განისაზღვრება კვლევის მიზნით და ამოცანით, მასალის ლოგიკური განლაგების აუცილებლობით. დისერტაციის მოცულობა 202 გვერდს შეადგენს. იგი შედგება სარჩევის, შესავლის, 6 თავის, 14 პარაგრაფისა და 19 ქვეპარაგრაფისაგან, დასკვნისა და გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალისგან.

თავი I. ამხანაგობა. ზოგადი დებულებები

§1. ამხანაგობა სამართლის სისტემაში

1.1. ამხანაგობა სახელმწიფო სამართლის სისტემაში

სისტემა ბერძნული სიტყვაა. იგი ნაწილებისაგან შედგება² და ზოგადად მთელს ნიშნავს. „იმის გამო, რომ ყოველ სახელმწიფოში სამართლის მიერ რეგულირებული საზოგადოებრივი ურთიერთობანი მეტად მრავალფეროვანი და ერთმანეთისაგან განსხვავებულია, სამართლის ნორმებიც, მიუხედავად მათი შინაგანი ერთიანობისა და საერთო პრინციპებზე დაყრდნობისა, მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან და სამართლის საერთო სისტემაში სხვადასხვა ადგილი უკავიათ.

სწორედ ამიტომ, ყოველი სახელმწიფოს სამართლის სისტემა გულისხმობს, თავისი სოციალური ბუნებით და სახელმძღვანელო პრინციპების თვალსაზრისით, ერთიანი სამართლის დაყოფას ცალკეულ შემადგენელ ნაწილებად – სამართლის დარგებად და იურიდიულ ინსტიტუტებად.

სამართლის დარგი ეწოდება თითოეულ ქვეყანაში მოქმედ იმ იურიდიულ ნორმათა გარკვეულ ჯგუფს, რომლებიც არეგულირებენ საზოგადოებრივი ურთიერთობების ერთ განსაზღვრულ სფეროს.”³ აქ მნიშვნელოვანია, რომ სამართლის ცალკეულ დარგში შემავალი ნორმებით რეგულირებული საზოგადოებრივი ურთიერთობები შეეხებოდეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთ რომელიმე კონკრეტულ სფეროს, რომელიც თავისი შინაარსით განსხვავდება საზოგადოებრივი ურთიერთობების სხვა კომპლექსებისაგან, სხვა სფეროებისაგან. „საერთო გვაროვნული ნიშნების გარდა, საზოგადოებრივი ურთიერთობებისათვის, რომლებიც სამოქალაქო სამართლის რეგულირების საგანია, დამახასიათებელია სპეციფიკური თავისებურებები, რაც განსაზღვრავს სამოქალაქო სამართლის შინაგან

² ა.კობახიძე, სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001 წ., გვ. 35.

³ გ.ინწკირველი, სახელმწიფოს და სამართლის ზოგადი თეორია, „თსუ“, თბ., 2003 წ., გვ. 223-224.

სტრუქტურულ დიფერენციაციას. თავისი სპეციფიკური თავისებურებებით, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ სამართლებრივი რეგულირების ხასიათზე, სამოქალაქო სამართლის საგანში გამოყოფენ საზოგადოებრივი ურთიერთობების შემდეგ სახეებს: საკუთრებისა და მასთან დაკავშირებული ანალოგიური ურთიერთობები, ეკონომიკური ბრუნვის ურთიერთობები, პირადი, არაქონებრივი ურთიერთობები, შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი ურთიერთობები, საოჯახო ურთიერთობები, მემკვიდრეობითი ურთიერთობები. ამასთან, სამოქალაქო სამართლის შიგნით შეიძლება გამოიყოს ექვსი ქვედარგი: საკუთრებისა და სხვა სანივთო უფლებები, ვალდებულებითი სამართალი, პირადი არაქონებრივი უფლებები, შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი უფლება, საოჯახო სამართალი, მემკვიდრეობითი სამართალი.”⁴ ნაშრომის კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ყურადღებას შევაჩერებ მხოლოდ სამოქალაქო სამართლის ისეთ დარგზე, როგორიცაა ვალდებულებითი სამართალი, ვინაიდან საკვლევი საკითხი – „ამხანაგობა სამართლის სისტემაში,” ამ დარგის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია.

ვიდრე გადავიდოდე ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილის კვლევაზე სამართლის სისტემაში, მიზანშეწონილად მიმაჩნია განვიხილო ზოგიერთი ავტორის პოზიცია ხელშეკრულების კლასიფიკაციის პრობლემასთან დაკავშირებით. იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულების კლასიფიკაციის მნიშვნელოვანი რაოდენობა და მისგან სხვადასხვა საფუძვლით გამომდინარე ვალდებულება. აღნიშნული საკითხის დეტალური განხილვა არაა ნაშრომის მიზანი, თუმცა, აუცილებლად მიმაჩნია რამდენიმე მთავარი მომენტის აღნიშვნა.

სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებები იყოფა როგორც შეთანხმება (გარიგება) და როგორც სახელშეკრულებო ვალდებულება. პირველ შემთხვევაში შეიძლება ვისაუბროთ რეალურ და კონსესუალურ, სასყიდლიან და უსასყიდლო, კაუზალურ და აბსტრაქტულ, აგრეთვე, ფიდუციური ხელშეკრულებების

⁴ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. I, изд., „Проспект,” М., 2006 г., С. 33.

იურიდიული ბუნების თავისებურებებზე. კვლევის მიზანია, სწორედ, ამ თვალსაზრისით განვიხილო ამხანაგობის ხელშეკრულება.

მეორე შემთხვევაში ხდება ვალდებულებების სისტემატიზაცია სახეების მიხედვით. მაგრამ, ამ შემთხვევაში მეცნიერები პრობლემის წინაშე დგებიან, რაც გაყოფის ერთადერთი სწორი საფუძვლის არჩევაში მდგომარეობს. მაგალითად, მ.ვ.გორდონი თავის დროზე გვთავაზობდა ყველა ცნობილი ხელშეკრულების დალაგებას ერთ ჯგუფში ერთიანი კრიტერიუმის გამოყენებით – „შედეგი.“ მაგრამ, ამისათვის საჭირო გახდა ერთ სახეობაში გაერთიანებულიყო სხვადასხვა ხელშეკრულება, მაგალითად, ყიდვა-გაყიდვის და ჩუქების, ქირავნობის და ქონების უსასყიდლოდ სარგებლობის (თხოვება) და სხვ.⁵

გასაკვირი არ არის, რომ ხელშეკრულებების კლასიფიკაციის ერთგვაროვანი დაყოფის მცდელობები წარუმატებლად მთავრდებოდა. ეს გაითვალისწინა ო.ა.კრასავიკოვმა. მის მიერ შემოთავაზებულ კლასიფიკაციაში ასეთი საფუძველი უნდა ყოფილიყო „სამოქალაქო-სამართლებრივი შედეგების მიმართულება.“ აღნიშნული თავისებურებების გათვალისწინებით, მან გამოყო ვალდებულების ოთხი ჯგუფი: ქონების გადაცემაზე მიმართული (1), სამუშაოს შესრულებაზე (2), მომსახურების გაწევაზე (3) და ფულის გადაცემაზე (4).⁶ აღნიშნული კლასიფიკაციის მთავარი ნაკლი მდგომარეობს იმაში, რომ რიგითობის მიხედვით, ვალდებულებების მეოთხე ჯგუფი განსხვავდება შედეგების არა განსაკუთრებული მიმართულებით, არამედ ხელშეკრულების განსაკუთრებული საგნით (ფულით).

„მრავალი თანამედროვე ავტორი თვლის, რომ კლასიფიკაციის ამოცანების გადასაწყვეტად ერთადერთი სწორი გამოსავალია ხელშეკრულებების მრავალსაფეხურიანი კლასიფიკაციის გამოყენება. ამასთან, მხედველობაშია მისაღები ის ხელშეკრულებები, რომლებიც გაერთიანებულია გარკვეულ ჯგუფში და ყოველ

⁵ Гордон М.В., Система договоров в советском гражданском праве, Ученые записки Харьковского юридического института, Вып. 5. 1954 г., С.85.

⁶ Красавчиков О.А., Вопросы системы Особенной части ГК РСФСР, Свердловск, 1957 г., С. 127.

მომდევნო საფეხურზე გამოხატავენ წინა ხელშეკრულების თავისებურებებს.”⁷ აღნიშნული ავტორები თანამიმდევრულად იყენებენ ჯერ კიდევ რომის სამართლიდან ცნობილი ყველა მეცნიერის მიერ (მათ შორის ო.ა.კრასავჩიკოვი) შემოთავაზებულ პრინციპს–„შედეგი” („შედეგების მიმართულება”). ამრიგად, სამოქალაქო კოდექსში მოცემული ხელშეკრულებები შეიძლება დაიყოს ოთხ ჯგუფად: I. ქონების გადაცემაზე, II. სამუშაოს შესრულებაზე, III. მომსახურების გაწევაზე, IV. სხვადასხვა გაერთიანების დაარსებაზე.

პირველ ჯგუფში შედის ნასყიდობა, გაცვლა, ქირავნობა, ჩუქება, და ა.შ. მეორე ჯგუფში – ნარდობის, გადაზიდვის და სხვა ხელშეკრულება, მესამეში – მიზარების ხელშეკრულება, სასაქონლო საწყობში მიზარების ხელშეკრულება, დაბოლოს, მეოთხე ჯგუფთან მიმართებით, საუბარია სხვადასხვა სახის სახელშეკრულებო გაერთიანებებზე, რომელსაც მიეკუთვნება ამხანაგობის ხელშეკრულება. საგულისხმოა, რომ აღნიშნულის საკმაოდ სრულყოფილი დახასიათება როგორც საქართველოში, ისე გერმანიასა და საფრანგეთში მოცემულია სხვადასხვა ნორმატიულ აქტებში, ხოლო რუსეთში კლასიფიკაცია, უმეტესწილად, გათვალისწინებულია სამოქალაქო კოდექსში.

ამდენად, წინამდებარე ნაშრომში განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად მიმაჩნია განვიხილო ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილი სახელშეკრულებო სისტემაში.

ხელშეკრულებებისათვის დამახასიათებელი ნიშნების მიხედვით შეიძლება მათი კლასიფიკაცია სხვადასხვა სახეობად.

იმის მიხედვით, თუ როგორაა მხარეთა შორის განაწილებული უფლებები და ვალდებულებები ხელშეკრულებები იყოფა ცალმხრივად და ორმხრივად (მრავალმხრივი).

იმის მიხედვით, თუ რომელი მომენტიდან ჩაითვლება ხელშეკრულება დადებულიად, ისინი იყოფა კონსესუალურ და რეალურ ხელშეკრულებად.

⁷ ასეთი მრავალსაფეხურიანი კლასიფიკაცია, ამასთან, ყოველ საფეხურზე საკუთარი ერთიანი კრიტერიუმის შენარჩუნებით გათვალისწინებულია მაგალითად, Е.А.Суханов (Гражданское право. Т.II. М., БЕК, 1993г., С.46); იხ. М.И.Брагинский. В.В.Витрянский, Договорное Право, Общие положения, изд., „СТАТУТ”, М., 2001 г., С.399.

ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ შესრულებული მოქმედებისათვის სამაგიერო დაკმაყოფილების მიღების თვალსაზრისით, განასხვავებენ სასყიდლიან და უსასყიდლო ხელშეკრულებებს, აგრეთვე, ფიდუციურ ხელშეკრულებას და ა.შ. ნაშრომის მიზანია, სწორედ, ამ თვალსაზრისით გამოვიკვლიო ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილი სახელშეკრულებო სისტემაში.

მიუხედავად იმისა, რომ წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების სამოქალაქო სამართალი სხვადასხვა სისტემაზეა აგებული (საქართველოს, რუსეთის და გერმანიის პანდექტურ, ხოლო საფრანგეთის ინსტიტუციურ სისტემაზე) და განსხვავებულად განსაზღვრავს ამხანაგობის ხელშეკრულების ზოგიერთ მნიშვნელოვან ასპექტებს, მას აღნიშნული ქვეყნების სამოქალაქო სამართლის სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილში. განხილულია სხვადასხვა სახის ხელშეკრულება სადაც ამხანაგობა (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებაცაა მოცემული. თუმცა, არა მხოლოდ ვალდებულებით სამართალში, არამედ რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის ზოგად დებულებებშიც.⁸ საფრანგეთის სკამოქალაქო კოდექსის მესამე წიგნის მეხუთე ტიტულში განხილულია საოჯახო ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმები, სადაც მეორე თავში საუბარია ერთობლიობის მმართველობაზე და ერთ-ერთი მეუღლის მოქმედების შედეგებზე ამხანაგობის⁹ მიმართ, ანუ მეუღლეთა ურთიერთობა განხილულია, როგორც გაერთიანება – კავშირი და მას ამხანაგობა ეწოდება, რასაც ვეთანხმები.

„მეწარმეთა შესახებ საქართველოს კანონი აშკარად ცდილობს, ამომწურავად მოაწესრიგოს ის საკითხები, რომლებიც მნიშვნელოვანია ეკონომიკური განვითარების ადრეულ ეტაპზე და ამ გზით გახადოს კანონი ადვილად გასაგები და გამოსაყენებადი. იგი აერთიანებს სამართლის ნორმებს, რომლებიც გერმანიაში

⁸ Комментарий к Гражданскому Кодексу Российской Федерации (постатейный), изд., „Книжный мир,“ М., 2002 г., С.88.

⁹ Societe conjugale. Societe ნიშნავს საზოგადოებასაც და ამხანაგობასაც; ძირითადად ეს ტერმინი გამოიყენება სავაჭრო გაერთიანებების აღსანიშნავად, მაგალითად, societe anonyme, societe commerciale. ჩვენ აღნიშნულ შემთხვევაში societe-ს ვთარგმნეთ როგორც „ამხანაგობა“, ვინაიდან აქ საუბარია ქორწინებაზე როგორც ქონებრივ კავშირზე; იხ.Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского, Юридическое изд-во „НКЮ СССР“, М., 1941 г., С.316.

მოწესრიგებულია სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტით, როგორცაა: სავაჭრო კოდექსი, კანონი შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების შესახებ და კანონი სააქციო საზოგადოებების შესახებ. ბოლო ორი კანონის დებულებები გერმანიაშიც თავდაპირველად სავაჭრო კოდექსის ნაწილს შეადგენდა, მაგრამ ყველა ნორმის ერთ კოდექსში გაერთიანების სურვილი ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების პროცესში თანდათან გაქრა.”¹⁰

საქართველოსა და რუსეთისგან განსხვავებით, კონტინენტური ევროპის ქვეყნებისთვის, კერძოდ, „გერმანიასა და საფრანგეთში კერძო სამართალი აგებულია დუალისტურ სისტემაზე. სავაჭრო სამართალი, სამოქალაქო სამართალთან ერთად, წარმოადგენს გერმანული საერთო სამართლის შემადგენელ ნაწილს. იგი აღიქმება როგორც „სპეციალური სამართალი მეწარმეთათვის” (Kaufmann) და კერძო სამართლის ნაწილს განეკუთვნება. ამიტომ, იგი გამოიყენება მაშინ, როდესაც ურთიერთობის ერთ-ერთი მონაწილე მაინც, გერმანიის სავაჭრო კოდექსის მიხედვით, მეწარმედ (კომერსანტედ) წოდებული პირია, ხოლო სამოქალაქო კოდექსს ასეთ შემთხვევაში აქვს სუბსიდიური მოქმედების რეჟიმი, ე.ი. იგი გამოიყენება სავაჭრო კოდექსში შესაბამისი ნორმის არარსებობისას.”¹¹ „გერმანიაში სავაჭრო სამართლის კანონის რეფორმამ სიტყვა კომერსანტის მნიშვნელობა ახლებურად განმარტა. სავაჭრო კოდექსის §1-ი მიხედვით კომერსანტი არის ყველა მეწარმე, საქმიანობის სფეროს მიუხედავად, იმ გამონაკლისის გარდა, როდესაც საქმიანობის სფერო არ მოითხოვს კომერციული თვალსაზრისით დაკომპლექტებულ საწარმოს. აგრეთვე, გამონაკლისია მცირე მოვაჭრე. მცირე მეწარმეებს აქვთ შესაძლებლობა ნებაყოფლობით დაარეგისტრირონ კომერციული დანიშნულების საწარმო სავაჭრო ჩამონათვალში. ეს წესი მოქმედებს როგორც საცალო მოვაჭრეებისთვის (სავაჭრო კოდექსის §2-ე), აგრეთვე, ღია სავაჭრო

¹⁰ ქეთევან ბეთანელი, მაიკს. მასბაუმი, საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, №2-3, 2003 წ., გვ. 280.

¹¹ А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер”, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж, Ростов-НА-Дону, Екатеринбург и т.д., 2003 г., С. 27-28.

გაერთიანებებისთვის (სავაჭრო კოდექსის §105-ე მეორე აბზ.) ან კომანდიტური ამხანაგობებისთვის (სავაჭრო კოდექსის §161-ე ოცდამეორე აბზ.).”¹²

„კონტინენტური ევროპის ქვეყნების კერძო სამართლის დუალიზმი ვლინდება იმაში, რომ სავაჭრო სამართალი, რომელიც ფორმალურადაა გამოყოფილი სამოქალაქო სამართლისგან, ამასთან არეგულირებს ისეთ ურთიერთობებს, რომლებსაც გააჩნიათ კერძო-სამართლებრივი ხასიათი.”¹³ „გერმანიაში სამოქალაქო და სავაჭრო კოდექსები ავსებენ და განაპირობებენ ერთმანეთს. სამეწარმეო სამართალი კი ნელ-ნელა სცდება თავის ვიწრო ჩარჩოებს. ეკონომიკურ ურთიერთობებში უფრო და უფრო შემოდის სამეწარმეო, სამრეწველო სფეროები.”¹⁴ „სავაჭრო სამართალით შემუშავებული მრავალი ნორმა თუ პრინციპი სამოქალაქო სამართალმაც შეითვისა, რამაც ამ უკანასკნელის განვითარება და გამდიდრება განაპირობა.”¹⁵ „ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ევროპის თითქმის ყველა სახელმწიფოში მოქმედებდა დუალისტური სისტემა, მაგრამ სამოქალაქო და სავაჭრო სამართლის მრავალი ნორმის შერწყმამ გამოიწვია ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში დუალიზმის უარყოფა. მოკლედ რომ ვთქვათ, სავაჭრო სამართალი განაპირობებს სამოქალაქო სამართალს ისევე, როგორც სამოქალაქო სამართალი განაპირობებს სავაჭრო-სამეწარმეო სამართალს. გერმანელი კანონმდებლის ძალისხმევა სწორედ იმაში მდგომარეობდა, რომ კერძოსამართლებრივ საწყისებზე, მოქალაქეებისათვის, ასევე ზოგადად მეწარმეობისათვის საერთო ბაზისი შექმნილიყო. თუმცა წლების განმავლობაში ამ ბაზისზე სამართლის ორი დამოუკიდებელი დარგი აღმოცენდა: სამეწარმეო და სამოქალაქო სამართალი.”¹⁶ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვერ ვიტყვით, რომ საქართველოში სამეწარმეო ურთიერთობებს, ანუ სამეწარმეო ამხანაგობის მონაწილეთა სამართლებრივ

¹² Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004, S. 18.

¹³ С.Ю.Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация, „Дашков и К“, С. 12.

¹⁴ იბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 33.

¹⁵ ქიქიაშვილი, სამეწარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ. 13-14.

¹⁶ იბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 33-34.

მდგომარეობას არეგულირებდა მხოლოდ „კანონი მეწარმეთა შესახებ,” ვინაიდან ადრე მოქმედი (14.03.2008წ.) აღნიშნული კანონის მე-19-ე მუხლის თანახმად, თუ სსკ-ის საფუძველზე შექმნილი ამხანაგობა გადაწყვეტდა რეგისტრაციას, იგი რეგისტრირდებოდა სამეწარმეო ამხანაგობის სახით, აგრეთვე, სხვა მნიშვნელოვანი საკითხის (შენატანების, წილის გადაცემის, შეწყვეტის და სხვ.) გადაწყვეტა მოითხოვდა სამოქალაქო სამართლის ნორმების გამოყენებას სამეწარმეო ამხანაგობის მონაწილეთა მიმართ. საქართველოს კანონში „მეწარმეთა შესახებ” სამეწარმეო ამხანაგობის, როგორც ერთ-ერთი სამეწარმეო საზოგადოების ახალი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის დამკვიდრება განპირობებული იყო სხვადასხვა ფაქტორით, რომელთაგან მნიშვნელოვნად მიმაჩნია ის, რომ „კერძო სამართლის მნიშვნელოვანი ნაწილია საკორპორაციო სამართალი. იგი არის კერძოსამართლებრივი გაერთიანებების მომწესრიგებელი სამართლის ნორმათა ერთობლიობა.”¹⁷ თუმცა, სამეწარმეო ამხანაგობამ, როგორც ახალმა ორგანიზაციულ-სამართლებრივმა ფორმამ, მეწარმე სუბიექტებს შორის კანონმდებლობაში ადგილი დიდხანს ვერ დაიმკვიდრა, რასაც ადასტურებს მეწარმეთა შესახებ კანონში 3.11.2009 წელს განხორციელებული ცვლილებები, რომელიც ძალაში შევიდა 2010 წლის 1 იანვრიდან. ვფიქრობ, კანონმდებლის ეს გადაწყვეტილება განპირობებულია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების სამოქალაქო კოდექსის დეტალური მოწესრიგებით, რასაც ადგილი არ ჰქონდა ზემოთ მითითებულ კანონში. აღნიშნული შეიძლება დადასტურდეს იმითაც, რომ რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებების მე-4 თავის მე-2 პარაგრაფში განხილულია სამეურნეო ამხანაგობები და საზოგადოებები, როგორც კომერციული ორგანიზაციების რამდენიმე სახე – 1.სრული ამხანაგობა, 2.ამხანაგობა ნდობაზე და სხვადასხვა სახის საზოგადოებები, რომლის კვლევა არ წარმოადგენს ნაშრომის მიზანს, ანუ შეიძლება თავისუფლად ითქვას, რომ სამეწარმეო მიზნით შექმნილი ამხანაგობების სამართლებრივი მდგომარეობა საქართველოს, გერმანიისა და

¹⁷ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 48.

საფრანგეთისაგან განსხვავებით, რუსეთში რეგულირდება სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმებით. ამდენად, დიდია ამხანაგობის როგორც სამეწარმეო მიზნის განხორციელების ერთ-ერთი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის როლი კერძო სამართლის სისტემაში.¹⁸

1.2. ამხანაგობა საბინაო სამართალში

მნიშვნელოვანია ამხანაგობის როგორც გაერთიანების როლი სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, ანუ საუბარია ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობაზე, რომელსაც სსკ-ის მეორე წიგნის მეოთხე თავში გარკვეული ადგილი ეთმობოდა. დღეს კი აღნიშნული ურთიერთობა რეგულირდება ცალკე კანონით „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, რომელიც მიღებულ იქნა 2007 წლის 11 ივლისს. აღნიშნული კანონი რუსეთში მიღებულ იქნა 1996 წლის 15 ივნისს 72-ФЗ „О товариществах собственников жилья,” თუმცა, ეს უკანასკნელი 01.03.2005 წლიდან ძალადაკარგულად გამოცხადდა და ამჟამად, ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობების შექმნისა და მმართველობის წესს არეგულირებს მხოლოდ რუსეთის ფედერაციის საბინაო კოდექსი.¹⁹ აღსანიშნავია, რომ ნაშრომში განსახილველ ქვეყნებში, კერძოდ, საქართველო, რუსეთი, გერმანია, საფრანგეთი მოქმედებს კანონი ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ, რომელიც მობინადრეებს აძლევს სამართლებრივ საფუძველს იმოქმედონ ერთობლივი ძალისხმევით საერთო ინტერესებში. ამდენად, ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ თანამედროვე პირობებში სახელშეკრულებო სისტემაში

¹⁸ სამეწარმეო ამხანაგობის როგორც კომერციული მიზნის განხორციელების ერთ-ერთ ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმაზე მიუთითებდა მხოლოდ საქართველოს კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ (14.03.2008წ.), რაც მოკლე დროში (3.11.2009წ.) ძალადაკარგულად გამოცხადდა და ნაშრომში შედარებითი ანალიზისათვის განხილული ქვეყნების სამეწარმეო კანონმდებლობებს დაემსგავსა, კერძოდ, რუსეთის, გერმანიის, საფრანგეთის – სავაჭრო კანონმდებლობაში არაფერია ნათქვამი აღნიშნულის შესახებ.

¹⁹ <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B...-28.02.2010წ.>

ამხანაგობას განსაკუთრებული ადგილი უკავია, ვინაიდან მიზნის მისაღწევად მოქალაქეები ამხანაგობის სახით ერთიანდებიან, ე.ი. ამხანაგობის ხელშეკრულებით ხდება არა მხოლოდ სანივთო-სამართლებრივი ურთიერთობის, არამედ ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა. როგორც ვხედავთ, ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ხელშეკრულება, შინაარსიდან გამომდინარე, მოიცავს როგორც ვალდებულებით, ისე სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებს, რაც, ერთი მხრივ, ვლინდება ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა (წევრთა) იმ უფლება-მოვალეობებში, რაც ამხანაგობის ერთიანი მიზნის მიღწევას უკავშირდება და, მეორე მხრივ, მიღწეული შედეგების მიმართ წარმოშობილი უფლებების სამართლებრივ რეგულირებაში. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულება შერეული ხასიათისაა.

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების წარმოშობა და განვითარება

2.1. ამხანაგობის ისტორიული ასპექტები რომის სამართლის მიხედვით

ნებისმიერი სამეცნიერო კატეგორიის გამოკვლევა საჭიროებს სხვადასხვა დოქტრინალური შემეცნებითი მეთოდების გამოყენებას, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია ისტორიული მეთოდი. ამიტომ, ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში ამხანაგობის ხელშეკრულების როლის, მისი მნიშვნელობის საკითხის შესწავლა მიზანშეწონილია დავიწყოთ ისტორიული მიმოხილვით.

„ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება წარმოადგენს ერთ-ერთ უძველეს სამართლებრივ ინსტიტუტს. რამდენიმე ადამიანის გაერთიანების იდეა, იქ, სადაც არ არის საკმარისი ერთის ძალა რომელიმე სასიცოცხლო მნიშვნელობის ამოცანის გადასაწყვეტად, იმდენად მარტივი და ბუნებრივია, რომ ყველგან, სადაც კი ადამიანია (საერთო საცხოვრებელში), არსებობს ამხანაგობათა შეთანხმება.

შორეულ წარსულშიც კი არ მოქმედებდა ისეთი კანონმდებლობა, რომელიც არ იცნობდა მსგავს ხელშეკრულებებს.”²⁰

ყველაზე ადრეული ამხანაგობების შექმნის ფორმა უცნობია. მაგრამ, ჩვენამდე მოღწეული წყაროების შესაბამისად, „ამხანაგობის ხელშეკრულების უძველეს სახეს რომში წარმოადგენდა რამდენიმე ძმის მიერ სამეურნეო საქმის ერთად გაძღოლა და წარმოება ძამის გარდაცვალების შემდეგ. სწორედ ასეთი ხელშეკრულების მსგავსი ხელშეკრულებები აღმოცენდა შემდგომში, რომელსაც ამხანაგობის ხელშეკრულება ეწოდა.”²¹ „გარდა ამისა, კომერციის განვითარების შემდგომ ეტაპზე აღმოცენდა სხვა სახის ამხანაგობებიც, რომლებიც იქმნებოდნენ საჭიროების თუ რეწვის გაძღოლის მიზნით.”²²

„კლასიკურ რომის სამართალში განასხვავებდნენ ამხანაგობის ორ სახეს:

1) ერთობლივი თანაცხოვრებისა და ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობა, რომლის მონაწილენიც თანხმდებოდნენ ყველა არსებული და მომავალი ქონების გაერთიანებასა და გაყოფაზე. როგორც წესი, ხელშეკრულება იდებოდა ერთი ოჯახის წევრებს შორის (თანამესაკუთრეების, თანამემკვიდრეების მიერ). აღნიშნული შეთანხმებები გახდა სამოქალაქო ამხანაგობების, ანუ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების წარმოშობის საფუძველი, რომლებსაც არ გააჩნიათ სამეწარმეო ხასიათი.

2) მწარმოებლური ამხანაგობები, რომლის მონაწილენიც ერთიანდებოდნენ საკუთარი ქონების ნაწილით გარკვეული სამუშაოს შესასრულებლად ან ერთობლივი სამეურნეო საქმიანობის განსახორციელებლად და საერთო შემოსავლების მისაღებად. მსგავსი ხელშეკრულებები იდებოდა ვაჭრებს ან ხელოსნებს შორის ვაჭრობის, რეწვისა თუ სხვა მომგებიანი საქმიანობის ერთობლივად განსახორციელებლად. ასე იქმნებოდა სხვადასხვა სამრეწველო და

²⁰ Шретер В.Н, Советское хозяйственное право, М., 1928 г., С. 149; იხ. Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2008 г., С. 548.

²¹ ვმეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), გამომც. „მერიდიანი”, თბ., 2002 წ., გვ. 75.

²² ვმეტრეველი, რომის სამოქალაქო სამართალი (საფუძვლები), თბ., 2005 წ., გვ. 85; იხ. გლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო) სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი”, 2009წ., გვ. 354.

სავაჭრო ამხანაგობები (societas).”²³ „ყოველივე ამის დამადასტურებელია 1933 წელს აღმოჩენილი გაიას ინსტიტუციების ახალი ფრაგმენტები, რომლის თანახმადაც societas რომში მემკვიდრეებს შორის ოჯახური ქონების გაერთიანების საფუძველზე იქმნებოდა, მისი დაცვისა და მმართველობის მიზნით (წყაროებში უბრალოდ არ არის ნათქვამი, რომ „ამხანაგობა თითქოს ძმობის უფლებას მოიცავს”).”²⁴

„რომის სამართალში ცნობილი იყო საერთო მიზნებისათვის იურიდიული კავშირის ორი ფორმა: კორპორაციული დაწესებულება (universitas) და საზოგადოება (societas). მათ შორის იყო არსებითი სხვაობა. პირველ შემთხვევაში კავშირს ენიჭებოდა იდეალური ან იურიდიული პირის სტატუსი, რომელსაც გააჩნდა გარკვეული უფლებები და მოვალეობები დამოუკიდებლად ცალკეული ფიზიკური პირებისაგან, რომლებიც შეადგენდნენ კორპორაციას, ისე რომ მათი საქმიანობის მმართველობა ხორციელდებოდა არა წევრების ნებით, არამედ მმართველობის ორგანოს მიერ დადგენილი წესით, მისი ქონების არც ერთი წილის მითვისების უფლება არავის არ ჰქონდა.”²⁵ „ასეთი გაერთიანებები რომის სამართლისათვის ჯერ კიდევ XII ტაბულის კანონებიდან იყო ცნობილი. უფრო მეტიც, ეს კანონები ადგენდნენ ამხანაგობის საფუძველების თავისუფლებას.”²⁶

„ამასთან, ხელშეკრულებით გაფორმებულ ამხანაგობებს შორის ურთიერთობების შინაარსი ისევე რეგულირდებოდა, როგორც შემთხვევით გაერთიანებებში წარმოშობილი ურთიერთობები, რასაც კონსორციუმს (დაუნაწილებელი ოჯახური გაერთიანებები) უწოდებდნენ.”²⁷ „ამის გამო, თავიდან მსგავს ხელშეკრულებით ურთიერთობებს „სოციეტატეს ად ინსტარ ფრატრუმ“-ით ²⁸ მოიხსენიებდნენ.” ²⁹

²³ Пухан И., Поленак-Акимовская М, Римское право (базовый учебник), Под ред. В.А.Томсинова, М., 1999 г., С. 266-267, 304; იხ. Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 548

²⁴ И.Б.Новицкий, Римское право, изд., Ассоциация „Гуманитарное знание“, „ТЕИС“, М., 1997 г., С. 195.

²⁵ К.Победоносцев, Курс гражданского права, Под ред., В.А.Томсинова, изд. „Зерцало“, М., 2003 г., С. 473.

²⁶ გლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ჭუთაისი“, 2009 წ., გვ. 354.

²⁷ XII ტაბულის კანონები., ტაბ. 8,27; იხ. გლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ჭუთაისი“, 2009წ., გვ.354.

²⁸ გაიუსი, 3,1554 ა (Антинопулские фрагменты); იხ. გლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ჭუთაისი“, 2009წ., გვ. 354.

²⁹ გლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ჭუთაისი“, 2009წ., გვ.354.

„პირთა გაერთიანების შესახებ, ე.ი. universitas შესახებ დასრულებული მოძღვრების შექმნა შუა საუკუნეებში—jus Commune-ს ეპოქაში ხდება და კანონიკური სამართლისა და რომის სამართლის კვლევებს უკავშირდება. რომის სამართალში მიმოხილული ცალკეული ნორმების განზოგადების საფუძველზე ჩამოყალიბდა გარკვეული სისტემა, რომლის საფუძველზე აღმოცენდა თეორია jus Commune-ს universitas შესახებ.”³⁰ „ამ შუასაუკუნეობრივ კანონისტიკას უკავშირდება, ასევე მოძღვრება persona ficta-სა და repraesentata-ს შესახებ, რომელთაც მოდიფიცირებული ფორმით XIX საუკუნის იურისტებში შევხვდებით.

Universitas მოძღვრების საფუძველს შეადგენს პირთა გაერთიანება, რომელიც უპირისპირდება ნივთთა ერთობლიობას, მაგალითად, სამკვიდრო მასას. universitas გამოცალკავებულია მისი წევრებისაგან და შეიძლება მისი განხილვა ცალკე პირად (პიროვნებად), მაგრამ არა პიროვნება—ადამიანად, არამედ persona ficta-დ, ე.ი. ფიქციურ პირად. ამიტომაც იგი დამოუკიდებელია წევრთა შეცვლისაგან, აქვს საკუთარი ქონება, მოქმედებს თავისი ორგანოების მეშვეობით და შეუძლია ჰქონდეს საკუთარი წესდებაც. universitas ოთხ სახეს განასხვავებს jus Commune: provincia, civitas, castellum vel vicus, collegia. პროვინციაში იგულისხმება მაშინდელ ევროპაში არსებული სახელმწიფოები. ამ ორგანიზაციების დაფუძნება ემყარებოდა კონცესიების პრინციპს. თუმცა ზოგი სახის universitas de jus communi არსებობდა და საგანგებო ნებართვა არ სჭირდებოდა: პროვინციები, ქალაქები, სოფლები და ზოგი კოლეგია, მაგალითად, საამქროები, ამქართა გილდიები, უნივერსიტეტები. სხვა შემთხვევებში collegium-ს სჭირდებოდა მთავრობის ნებართვა და მინიმუმ სამი წევრი.”³¹

„გერმანელები უარყოფდნენ რომის კორპორაციის ამგვარ დახასიათებას. გირკე, გერმანული და რომის სამართლის განსხვავების შესახებ ამტკიცებდა, რომ (რომის

³⁰ Going, Bd. I. S. 261-262; იხ. ლ. ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 204.

³¹ Going, Bd. I. S. 262-263; იხ. ლ. ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 204-205.

კორპორაცია–ფინგირებული პირი) სრულებით განსხვავდება მასში შემავალი ინდივიდებისგან, მაშინ როდესაც შუასაუკუნეების გერმანული კავშირები (ამხანაგობები–Genossenschaften)–გაერთიანებებია, რომლებშიც მონაწილეთა ინტერესი მთლიანობაში გადაჯაჭვულია კავშირის ინტერესთან, ყოველგვარი დაპირისპირების გარეშე.”³²

ფაქტობრივად, universitas გახდა თანამედროვე იურიდიული პირის წინაპარი. მაგალითად, ვ.ბ.ელიაშევიჩი თვლის, რომ ძალზე ნიშანდობლივია ამხანაგობების იურიდიული პირის უფლებებით აღჭურვა პრინციპატის ეპოქის პირველ საუკუნეში, მაშინვე, როდესაც ასეთივე უფლებებით იყვნენ აღჭურვილი ხელოსნების პროფესიული კავშირები (universitas), ვაჭრების და სხვა კერძო კორპორაციები (collegium), აგრეთვე, რელიგიური გაერთიანებები.³³ კ.პობედონოსცევს კი, პირიქით მიაჩნია, რომ საზოგადოებაში იურიდიული პირი ჩამოყალიბდა არა რომის სამართლის მიხედვით, არამედ ცხოვრების მოთხოვნილებით. მოგვიანებით კი შუა საუკუნეებში იტალიაში სავაჭრო და სამრეწველო ჩვეულებების გავლენით. ნაშრომის მიზანს არ წარმოადგენს იურიდიული პირის წარმოშობის გამოკვლევა, არამედ ყურადღების ობიექტია კავშირის სხვა ნაირსახეობა – societas. აღნიშნული „კავშირი შედგებოდა ცალკეული წევრებისაგან, რომლებსაც არ გააჩნდათ იურიდიული პირის სტატუსი და მათი საქმიანობის მმართველობა ხორციელდებოდა მონაწილეთა ნების საფუძველზე, რომლებიც ერთმანეთთან ურთიერთობას ამყარებდნენ საზოგადოებაში მათ მიერ შეტანილი ქონებით.”³⁴ „Societas” ითვლებოდა ორმხრივ ან მრავალმხრივ ხელშეკრულებად, რომლის საფუძველზეც მონაწილეები კისრულობდნენ გარკვეული უფლება-მოვალეობების შესრულებას.”³⁵

³² Girke. Deutsches Privatrecht, erster Band, 1895, S. 460-461, 479-480; იხ. С.Н.Братусь, Юридические Лица в Советском гражданском праве, изд., „МИНИСТЕРСТВА ЮСТИЦИИ“, М., 1947 г., С. 38.

³³ Ельяшевич В.А., Юридическое лицо, его происхождение и функции в римском частном праве, С-П. 1910 г., С. 430.

³⁴ К.Победоносцев, Курс гражданского права, Под ред., В.А.Томсинова, изд., „Зерцало“, М., 2003 г., С. 477

³⁵ გ.ლობანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო) სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009წ., გვ. 355.

„უფრო ფართო გაგებით, თითოეული ამხანაგობის მონაწილის ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენდა ამხანაგობაში მთელი ქონების შეტანა ამა თუ იმ საქმიანობის განსახორციელებლად. ამხანაგობის თითოეული მონაწილე ვალდებული იყო საერთო საქმეში შეეტანა გარკვეული წილი, რომელიც შეიძლება ყოფილიყო სხვადასხვაგვარი, როგორც შინაარსობრივად (ქონება, პირადი მომსახურება, ფულადი შენატანი, პროფესიული ცოდნა და ა.შ.), ისე ღირებულებით.“³⁶ „ამხანაგების შენატანი წვლილი, რისგანაც ამხანაგობის ქონება იქმნებოდა, ყოველთვის, არ იყო მატერიალური. წვლილი შეიძლებოდა ყოფილიყო მაგალითად, „ინტელექტუალური“ ან ცალკეულ ამხანაგთა შრომითი უნარებიც კი.“³⁷ „ამასთან, შეიძლებოდა ამხანაგობის ერთ მონაწილეს შეეტანა უფრო მეტი ქონება, მეორეს კი უფრო ნაკლები. ასეთ შემთხვევაში ხელშეკრულებაში აღნიშნული უნდა ყოფილიყო თითოეული მხარის-მონაწილის უფლებები შემოსავლის მოგების წილის მიღების თაობაზე, ასევე მოსალოდნელი ზარალის განაწილების შესახებ. თუ ასეთი რამ ხელშეკრულებაში აღნიშნული არ იყო, მაშინ ამხანაგობის მონაწილეები მოგების მიღების თუ ზარალის ანაზღაურებაში თანასწორუფლებიანნი იყვნენ.“³⁸

„თითოეული ამხანაგის მეორე ვალდებულება იყო ამხანაგობის მართვისა და სამეურნეო საქმიანობაში მონაწილეობა. ეს ვალდებულება მათ კეთილსინდისიერად უნდა შეესრულებინათ, რადგან ეკისრებოდათ პასუხისმგებლობა ყოველი დარღვევისათვის. მესამე ვალდებულება იყო თითოეული ამხანაგისათვის სხვა ამხანაგების განკარგულებაში მთელი შემოსავლის გადაცემა, რაც ყველა წევრს შორის ნაწილდებოდა თანაბრად ხელშეკრულების შესაბამისად. მეოთხე ვალდებულებაა ხელშეკრულების თანახმად, ამხანაგობის ზარალის გაყოფა. ამხანაგობების უფლებები მათი ვალდებულებების კორელატური იყო. ყოველ ამხანაგს ჰქონდა უფლება, მოეთხოვა სხვებისაგან ხელშეკრულებითი ქონების შეტანა ამხანაგობაში, მონაწილეობა მიეღო ამხანაგობის მართვასა და სამეურნეო

³⁶ Римское частное право, Под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского, М., 1910 г., С. 463.

³⁷ დიგესტები 17,2,5,1; იხ. გლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო) სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009წ. გვ. 356.

³⁸ ვ. მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2002 წ., გვ. 75.

საქმიანობაში, შემოსავლების შეტანასა და ზარალის ანაზღაურებაში. სხვა სიტყვებით, ყოველი ამხანაგი უფლებამოსილი იყო, ეზრუნა ამხანაგობის ხელშეკრულების ზუსტ შესრულებაზე, ე.ი. მოეთხოვა ყველა ამხანაგისაგან საკუთარი მოვალეობების კეთილსინდისიერი შესრულება, ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად მიღებული შემოსავლის განაწილება, თანახმად ხელშეკრულებისა.”³⁹

„ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსში არსებითად ითვლებოდა აგრეთვე ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლებისა და, შესაბამისად, ზარალის განაწილებაში მონაწილეობა. ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილეთა წილი ითვლებოდა თანაბრად, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ იყო გათვალისწინებული. რომაული სამართალი კრძალავდა ამხანაგობის ისეთ ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც ხელშეკრულების ერთ-ერთ მონაწილეს ეკისრებოდა მხოლოდ ზარალის განცდა, ხოლო სხვას—მხოლოდ მოგების მიღება. ამ უკანასკნელზე იტყოდნენ: ხელშეკრულებაში ლომის წილი უდევსო (აღნიშნული შემთხვევა გვახსენებს ეზოპეს ცნობილ იგავს, აქლემთან ერთად სანადიროდ წასული ლომი მთელი ნანადირევის მითვისებას რომ ცდილობდა.).”⁴⁰ ვფიქრობ, შემოსავლებისა და ზარალის განაწილების ეს წესი ხელშეკრულების მონაწილეებს შორის არასამართლიანია, ვინაიდან, ისინი მოქმედებენ საერთო მიზნის მისაღწევად, შესაბამისად, შემოსავალიც და ზარალიც უნდა განაწილდეს წილის შესაბამისად ან, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამე არ არის გათვალისწინებული – თანაბრად.

ამდენად, რომის ამხანაგობებისათვის დამახასიათებელი ძირითადი თავისებურებები (ამხანაგობის მიზანი, მონაწილე სუბიექტები, ამხანაგობის საქმიანობის შედეგები, და ა.შ.) დღემდეა შემორჩენილი.

³⁹ О.А.Кудинов. Римское право, М.2008 г., гл. 224; იხ. გ.ლობჟანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ჭუთაისი“, 2009 წ., გვ. 356.

⁴⁰ И.Б.Новицкий, Римское право, изд., Ассоциация „Гуманитарное знание“, „ТЕИС“, М., 1997 г., С. 196.

2.2. საქართველოში სავაჭრო და სამეურნეო ამხანაგობების არსებობის შესახებ

„რომის სამართლის რეცეპცია XII საუკუნიდან ჯერ იტალიაში შემდეგ კი – კონტინენტური ევროპის თითქმის ყველა ქვეყანაში განხორციელდა. სხვა ინსტიტუტებთან ერთად, მრავალი ქვეყნის სამართლებრივ სისტემაში დამკვიდრდა ამხანაგობის ხელშეკრულებაც, რომელიც შემდეგ გავრცელდა საერთო სამართლის ქვეყნებშიც.“⁴¹

მოკლედ შევხები ვაჭრობის სფეროში მოქმედი ამხანაგობების ისტორიულ ასპექტებს.

საქართველოში სამეწარმეო სამართლის განვითარებას, გერმანიასა და საფრანგეთთან შედარებით, პატარა ისტორიული წარსული აქვს. ჩვენი ქვეყანა რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში რუსეთის „მფარველობის“ ქვეშ იმყოფებოდა. საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენელი ნაწილი იყო, შეიძლება ითქვას, მას საკუთარი სახელმწიფოებრიობა არ ჰქონდა. სამეწარმეო სამართლის განვითარებისათვის საქართველოს დიდი გზის გავლა დასჭირდა, რადგან მისი ფესვები სწორედ იქ არის, სადაც დომინირებს კერძო სექტორი, სადაც სამართლებრივი ურთიერთობა მის მონაწილეებს შორის ჰორიზონტალური და არა ვერტიკალური შკალით განისაზღვრება. „ასეთი რამ კი უცხო იყო საბჭოთა საქართველოსთვის. თუმცა, ჩვენი სახელმწიფოს ისტორია არ არის მხოლოდ საბჭოთა კავშირში საქართველოს არსებობის ისტორია. რუსეთთან „დამეგობრების“ წინა პერიოდში საქართველო ყოველთვის არსებობდა როგორც დამოუკიდებელი ქვეყანა და ესწრაფოდა თავისუფლებას. ყოფილა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში ასევე მზარდი ეკონომიკური აღმავლობის პერიოდი, თუმცა სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლებრივი ისტორიული მასალები ნაკლებად, შეიძლება ითქვას, თითქმის არც არის შემორჩენილი.“⁴²

⁴¹ Покровский И.А, Основные проблемы гражданского права, М., 1998 г., С. 145.

⁴² ი.პურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 52.

„აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველოსთვის, ისევე როგორც გერმანიისა და ბევრი სხვა ევროპული ქვეყნისათვის (მაგალითად, იტალიისა და საფრანგეთისათვის), მე-18-19 საუკუნეებში დამახასიათებელი იყო სავაჭრო ურთიერთობები. მათი განვითარება, ისევე როგორც გერმანიაში, უშუალოდ უკავშირდებოდა სავაჭრო ქალაქების მომრავლებას.“⁴³

„მე-18 საუკუნის ბოლოს საქართველოს ქალაქებში სავაჭრო, განსაკუთრებით კი, სახელოსნო ურთიერთობების აღორძინება შეინიშნება.“⁴⁴

ამავე პერიოდში თავს იჩენს ჩვენს ქვეყანაში ცალკეულ საამქროთა, ვაჭართა წვრილი გაერთიანების ტენდენცია. საქართველოში „ეკონომიკური პირობების განვითარებამ გამოიწვია პირადი და ქონებრივი ძალების შეერთების საჭიროება. უამისოდ ძნელი შეიქნა ვაჭრობის თუ მრეწველობის წარმოება. თან კონკურენციაშიც ის იმარჯვებს, ვისაც მეტი ძალა და კაპიტალი აქვს. მეორე მხრივ, როდესაც ადამიანი მარტოდ-მარტო აწარმოებს სავაჭრო ან სამრეწველო საქმეს, შეიძლება, მთელი მისი ქონება თან გადაჰყვეს ამ საქმეს, თუ იგი ცუდად წაუვიდა. ამიტომ, რისკის განაწილებაც მოითხოვს სხვის შეამხანაგებას. ყოველივე ამან წარმოშვა სავაჭრო–სამრეწველო სფეროში მრავალი ასოციაცია ანუ სავაჭრო ამხანაგობა და სამეურნეო შეერთება.“⁴⁵

სავაჭრო ამხანაგობა, რა სახისაც არ უნდა ყოფილიყო, წარმოადგენდა შეერთებას შეთანხმების საფუძველზე, პირადი ან ქონებრივი ძალებისა, ან ორივესი ერთად ვაჭრობის საწარმოებლად, მოგების მიზნით. ამხანაგად (თანამედროვე გაგებით ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილედ) არ ითვლებოდა ის, ვინც არც პირადი შრომით და არც ქონებით არ მიიღებდა მონაწილეობას. პირად მონაწილეობად უმთავრესად ითვლებოდა ინდივიდუალური, შემადგენლობით პატარა ამხანაგობაში (მარტივი, სრული, ნდობისა და სხვ.), ქონებრივი–კორპორატიულ

⁴³ ი.ბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 53.

⁴⁴ ს.კაკაბაძე, ევროპის სავაჭრო კაპიტალი საქართველოს მიმართ, თბ., 1940 წ., გვ. 119-120; იხ. ი.ბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 54.

⁴⁵ ს.ჯორბენაძე, სავაჭრო სამართალი, ძირითადი დებულებანი, გამომც. „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდია“, ტფილისი, 1925 წ., გვ. 21-22.

ამხანაგობაში (სააქციო კომპანია) შესაძლებელი იყო ამხანაგობის მონაწილეს საერთო საქმეში თავისი წილი ქონება შეეტანა სხვადასხვა სახით: ფულადი, საქონლით, იარაღით და სხვ.

„რა საფუძველზე გადაეცემა ეს ამხანაგობას, ამას განსაზღვრავს საამხანაგო ხელშეკრულება. ხოლო, უკეთეს იქ ეს არ არის გათვალისწინებული, ჩვეულებრივად იგულისხმება, რომ ისეთი შენატანი, რაც შეიძლება დაიხარჯოს ან შეიცვალოს (ფული, საქონელი), გადაეცა ამხანაგობას საკუთრებად, ხოლო ინდივიდუალური საგანი (შენობა)—სარგებლობისათვის. ამას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ ამხანაგობის ლიკვიდაციის დროს ინდივიდუალური საგანი დაუბრუნდება იმის შემტანს, ხოლო დანარჩენი ქონებიდან თითოეულ ამხანაგს მიეცემა მისი წილი ფულად. მხოლოდ ზოგიერთი ქვეყნის სავაჭრო სამართალი აწესებს, რომ ყოველი შენატანი, იქნება იგი მოძრავი თუ უძრავი, საკუთრებად გადაცემულად იგულისხმება (იტალია, სერბია).“⁴⁶

„1985 წლიდან საბჭოთა კავშირში გარდაქმნის პროცესის დაწყებასთან ერთად წინა პლანზე იწევს კერძო ინიციატივის გაძლიერებისა და გაფართოების ტენდენცია. ოფიციალური ხელისუფლება ამის უპირველეს გამოხატულებად მიიჩნევს ინდივიდუალური შრომითი საქმიანობისა და კოოპერაციის განვითარებას.“⁴⁷

„90-იანი წლების მძიმე ეკონომიკურმა კრიზისმა, ამასთან პოსტსაბჭოური ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის მცდელობამ კერძო სამართლის ინსტიტუტების წარმოქმნა, გაფართოება და განვითარება განაპირობა. ჩვენს პრაქტიკაში დაინერგა მეწარმეობის განმახორციელებელი ორგანიზაციულ—სამართლებრივ ფორმათა ისეთი სისტემა, რომელიც დიდი ხანია მოქმედებს განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში. აღნიშნულის საფუძველს წარმოადგენს ის ნორმატიული მასალა,

⁴⁶ ს.ჯორბენაძე, სავაჭრო სამართალი, ძირითადი დებულებანი, გამომც. „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდია“, ტფილისი, 1925 წ., გვ. 23.

⁴⁷ ლ.ჭანტურია, კანონი მეწარმეთა შესახებ და საკოოპერაციო სამართლის წარმოშობა საქართველოში, ს.ჯორბენაძე, საიუბილეო კრებული, გამომც. „ნორმა“, თბ., 1996 წ., გვ. 33.

რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში მიღებულ იქნა საქართველოს პარლამენტის მიერ, კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსი და კანონი „მეწარმეთა შესახებ.“⁴⁸

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, თავის მხრივ, წარმოშვა კერძო საკუთრების აუცილებლობა, თავი იჩინა კერძო ინიციატივის გაფართოების ტენდენციამ, რამაც ნებისმიერ პირს საშუალება მისცა თავისუფლად გადაწყვიტოს, თუ რა ფორმით მიიღოს მონაწილეობა ეკონომიკურ პროცესებში. „სწორედ ამ პრინციპულ თავისუფლებაში მდგომარეობს საბაზრო ეკონომიკის განსხვავება გეგმური სამეურნეო სისტემისგან.“⁴⁹

საქართველოს ყველა დროის სამოქალაქო სამართლის კოდექსისათვის დამახასიათებელია ამხანაგობის მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა საერთო სამეურნეო მიზნის მისაღწევად იურიდიული პირის შეუქმნელად (1964 წლის 26 დეკემბერი, 1997 წლის 25 ნოემბერი), ე.ი. შეიძლება ითქვას, რომ ხელშეკრულების მონაწილეთა მიზანი არ შეცვლილა ქვეყანაში მომხდარ გარდაქმნასთან დაკავშირებით. თუმცა, 1964 წლის სამოქალაქო კოდექსში ამხანაგობის ხელშეკრულების სახელწოდება ცნობილია „საერთო საქმიანობის ხელშეკრულებად.“ სოციალისტური სამართალი სამეწარმეო სამართლის წინამორბედად სამეურნეო სამართალს განიხილავდა, ხოლო 1997 წლის სამოქალაქო კოდექსში მოცემულია „ერთობლივი საქმიანობა“ (ამხანაგობა). აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია განვიხილოთ თუ რას წარმოადგენდა სამეურნეო მიზანი და რა საშუალებებით შეიძლებოდა მისი მიღწევა საბჭოთა და თანამედროვე პერიოდის სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით. „ეს უკანასკნელი კი მთელი თავისი შინაარსითა და აგებულებით ადმინისტრაციულ ჯგუფურ ეკონომიკას ეფუძნებოდა. ამიტომ სამეურნეო სამართალს არანაირი კავშირი ნამდვილ სამეწარმეო სამართალთან არ

⁴⁸ ქ.ქოქრაშვილი, სამეწარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ. 10.

⁴⁹ Эрнст Нидерляйтингер, Основы немецкого торгового и хозяйственного права, Grundzuge des deutschen Handels-und Wirtschaftsreshts, изд., „Бек“, М., 1995 г., С. 7.

აქვს.”⁵⁰ სამეწარმეო სამართალი ვითარდება ქვეყანაში მხოლოდ კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბებასა და დახვეწასთან ერთად, სადაც საქმიანობის ინიციატივა მთლიანად მინდობილი აქვთ როგორც ცალკეულ ადამიანებს, ისე მათ გაერთიანებებს—ამხანაგოებს. სამეურნეო სამართლის მამოძრავებელი ძალა იყო სახელმწიფო თავისი ძლიერი ბერკეტებით. სწორედ ამიტომ ბატონობდა საბჭოთა კავშირში უპირატესად სახელმწიფო საკუთრება, ხოლო კერძო საკუთრება თითქმის უარყოფილი იყო. თუმცა, „ცნება სამეურნეო საქმიანობა—პრაქტიკაში გაცილებით უფრო ფართო მნიშვნელობით იხმარება, ვიდრე სამეწარმეო საქმიანობა. სამეურნეო საქმიანობა მიმართულია პროდუქციის წარმოების, სამუშაოს შესრულების და მომსახურების გაწევისაკენ. მოცემული დეფინიციიდან ჩანს, რომ თანამედროვე პირობებში იგი სულ უფრო მეტად იღებს სამეწარმეო საქმიანობის ფორმულირებას, მაგრამ არ ახასიათებს სამეწარმეო საქმიანობის ჩვენს მიერ ზემოთ დახასიათებული ნიშნები.”⁵¹ „ეს შეიძლება იყოს სოციალურ-კულტურული, რელიგიური, საზოგადოებრივი და სხვა არაკომერციულ ორგანიზაციათა სამეურნეო საქმიანობა, რომელიც შესაძლებელია მოგების მიღებაზე არ იყოს ორიენტირებული. ამიტომ, სამეურნეო სამართლის მიმდევრების აზრით, უნდა არსებობდეს ერთიანი სამეურნეო სამართალი, ხოლო რაც შეეხება სამეწარმეო სამართალს, იგი უნდა წარმოადგენდეს მის ძირითად შემადგენელ ნაწილს, ბირთვს.”⁵² მაგრამ, გამომდინარე იქიდან, რომ სამეურნეო მიზნის მიღწევა შესაძლებელია სამეურნეო ურთიერთობებიდან, სადაც სწორედ სამეწარმეო-სამართლებრივი ურთიერთდამიკიდებულება დომინირებს ამ მოსაზრების მიმდევრები თანახმა იყვნენ იურიდიულ ლიტერატურაში ტერმინი—„სამეურნეო სამართალი” შეეცვალათ ტერმინით—„სამეწარმეო სამართალი”. სწორედ ამიტომ, შეიძლება ჩაითვალოს სამეურნეო ამხანაგობა სამეწარმეო ამხანაგობის წინამორბედად.

⁵⁰ ი.ბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო)სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 12.

⁵¹ ქ.ქოქრაშვილი, სამეწარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი”, თბ., 2005 წ., გვ.22-23.

⁵² Бельх В.С, Теория хозяйственного права в условиях становления и развития рыночных отношений в России, Государство и Право, 1995 г., №11, С. 60-61.

„ერთობლივი საქმიანობისათვის დამახასიათებელი ძირითადი თავისებურებები აისახებოდნენ ამხანაგობის სხვადასხვა ფორმებში, კერძოდ: სავაჭრო ამხანაგობის, სააქციო საზოგადოებების, სრული ამხანაგობის, ნდობის, რომლებიც ცნობილი იყო რუსეთისა და შემდეგ საბჭოთა პერიოდის კანონმდებლობაში.“⁵³

იქიდან გამომდინარე, რომ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი ერთიანდება საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად, შეიძლება პარალელი გავავლოთ საკორპორაციო სამართლის ნორმებით გათვალისწინებულ გაერთიანებებთან, როგორც

I. გაერთიანებები, რომლებიც ისახავენ სამეწარმეო მიზანს და II. გაერთიანებები, რომლებიც არ ისახავენ სამეწარმეო მიზანს. ძალზე მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, თუ თანამედროვე პირობებში რამ განაპირობა ამ ორი ფორმის გაერთიანება ერთი საერთო სახელწოდებით—კორპორაცია (გაერთიანება).

„კერძო სამართალი პირებს გაერთიანებების შექმნის სხვადასხვა შესაძლებლობებს სთავაზობს. ერთ შემთხვევაში მათ შეუძლიათ შექმნან იურიდიული პირები, ხოლო სხვა შემთხვევაში ისინი ერთიანდებიან იურიდიული პირის შექმნის გარეშე.“⁵⁴ სწორედ, ამ უკანასკნელს წარმოადგენენ ამხანაგობები.

საქმიანობის საგნის მიხედვით, კორპორაციები შეიძლება დაიყოს სამეწარმეო (კომერციული) და არასამეწარმეო (არაკომერციული) კორპორაციებად. პირველს განეკუთვნებიან სამეწარმეო ამხანაგობები, რომლებიც მიზნად ისახავენ მოგების მიღებას და ა.შ., ხოლო მეორეს—ამხანაგობები, რომლებიც მიზნად ისახავენ ქველმოქმედებას, ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობები და ა.შ. საქართველოში სამეწარმეო ამხანაგობების სამართლებრივი მდგომარეობა არ რეგულირდება კანონით მეწარმეთა შესახებ, ვინაიდან არსებობს სამეწარმეო საქმიანობის განმახორციელებელი სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები, ხოლო კონტინენტური ევროპის ქვეყნებში, კერძოდ, გერმანიაში, საფრანგეთში, იაპონიაში

⁵³ თ.ჩიტიშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 275.

⁵⁴ ლ.ჭანტურია, ქართული სამართლის საფუძვლები, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ., გვ. 225.

და ა.შ. აღნიშნული სახის ურთიერთობები წესრიგდება „სავაჭრო კოდექსებით,” არასამეწარმეო მიზნით შექმნილი ამხანაგობების კი სამოქალაქო კოდექსით. აქედან გამომდინარე, ამხანაგობა როგორც კორპორაციების ერთ-ერთი ფორმა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სამეწარმეო და არასამეწარმეო მიზნებისათვის. ამდენად, კერძოსამართლებრივი არა ყველა გაერთიანება მთავრდება იურიდიული პირის შექმნით. ხშირია შემთხვევები, როცა გაერთიანებების მსურველები არ არიან დაინტერესებული შექმნან იურიდიული პირი, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი ნიშანია–რეგისტრაცია. ამიტომ, კერძოსამართლებრივი ურთიერთიერთობების მონაწილენი იურიდიული პირის შეუქმნელად ერთიანდებიან ამხანაგობის ხელშეკრულებით და კონსტიტუციით გათვალისწინებული თავისუფლების ფარგლებში ახორციელებენ ერთობლივ საქმიანობას საერთო მიზნის მისაღწევად.

საქართველოსა და რუსეთისგან განსხვავებით, გერმანიასა და საფრანგეთში ცნობილია კომერციული (სავაჭრო) ამხანაგობები. გერმანიაში მათ ეწოდებათ – *Personenhandelsgeellschaften*. როგორც გერმანიის, ისე საფრანგეთის სამართალი აღიარებს ორი სახის კომერციული (სავაჭრო) ამხანაგობის არსებობას: სრული სავაჭრო ამხანაგობა (*Offene Handelsgesellschaft–OHG* ან *oHG*) და კომანდიტური ამხანაგობა (*Kommanditgesellschaft–KG*). „სამეწარმეო საქმიანობის ეს სამართლებრივი ფორმებია გათვალისწინებული გერმანიის სავაჭრო სამართალში (*HGB*).”⁵⁵ „საფრანგეთში სრული ამხანაგობა (*societe en nom collectif*) და კომანდიტური ამხანაგობა (*societe en commandite*) რუსეთის მსგავსად, ითვლება იურიდიულ პირად,”⁵⁶ ხოლო გერმანიასა და საქართველოში ამხანაგობა არ არის იურიდიული პირი.

„სრული სამოქალაქო ამხანაგობები იქმნება ისეთი ერთობლივი საქმიანობის განსახორციელებლად, რომელიც თავისთავად არ არის მეწარმეობა (ვაჭრობა ან სხვა

⁵⁵ А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер”, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж, Росто-НА-Дону, Екатеринбург и т.д., 2003 г., С. 37.

⁵⁶ Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Отв. ред. К.К. Яичков, изд., „Международные отношения”, М., 1996 г., С. 121.

ბიზნესი) იმ გაგებით, რაც მასშია ჩადებული გერმანიის სავაჭრო სამართლით. ამდენად, ასეთი ამხანაგობა შეიძლება შეიქმნას რომელიმე ობიექტის ერთობლივად ასაშენებლად ამხანაგობის მონაწილეთა საერთო მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად.”⁵⁷ აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ამხანაგობათა მიზანი (სამეწარმეო, არასამეწარმეო) როგორც საქართველოს, ისე გერმანიის, საფრანგეთის კანონმდებლობის მიხედვითაც არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. თუმცა, განსხვავებულია აღნიშნული ურთიერთობების მომწესრიგებელი კანონმდებლობა. კერძოდ, 2010 წლის 1 იანვრამდე საქართველოს მეწარმეთა შესახებ კანონით რეგულირდებოდა სამეწარმეო მიზნით შექმნილი სამეწარმეო ამხანაგობის საქმიანობა, დღეს კი, სამეწარმეო ამხანაგობა როგორც მეწარმე სუბიექტი არ არსებობს, თუმცა, ვფიქრობ, სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, ამხანაგობას შეუძლია ნებისმიერი კანონით ნებადართული საქმიანობის განხორციელება.

„გერმანიაში,”⁵⁸ „საფრანგეთში”⁵⁹ და კონტინენტური ევროპის სხვა ქვეყნებში სამეწარმეო, ანუ მოგების მიღების მიზნით შექმნილი ამხანაგობის სამართლებრივი მდგომარეობა რეგულირდება სავაჭრო კოდექსით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მნიშვნელობა და მისი ადგილი სამოქალაქო სამართალში, ძირითადად, განპირობებულია იმით, რომ „იგი არის ერთადერთი ხელშეკრულება, რომელიც არეგულირებს მონაწილეთა ერთობლივ საქმიანობას. აღნიშნული საქმიანობა შეიძლება მიმართული იყოს ნებისმიერი კანონით გათვალისწინებული მიზნების მისაღწევად. ამდენად, ერთობლივი საქმიანობა არ

⁵⁷ А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер”, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж, Росто-НА-Дону, Екатеринбург и т.д., 2003 г., С. 34.

⁵⁸ გერმანიის სავაჭრო კოდექსი მიღებულ იქნა 1897 წლის 11 მაისს და ძალაში შევიდა 1900 წლის 1 იანვარს. იგი მოქმედებს დღემდე ცვლილებების გათვალისწინებით.

⁵⁹ საფრანგეთში პირველად სავაჭრო კოდექსი მიღებულ იქნა 1807 წელს. ვაჭრობისა და მასთან დაკავშირებული ბიზნესის სფეროების განვითარებამ მოითხოვა საფრანგეთის სავაჭრო კოდექსში დიდი ცვლილებების შეტანა, რამაც აიძულა საფრანგეთის მთავრობას XX საუკუნის ბოლოს პარლამენტში განსახილველად შეეტანა ახალი სავაჭრო კოდექსის პროექტი. საფრანგეთის ახალი სავაჭრო კოდექსი მიღებულ იქნა 1999 წელს, რომელიც სტრუქტურულად განსხვავდება 1807 წლის სავაჭრო კოდექსისგან და შედგება ცხრა წიგნისაგან: „ზოგადად ვაჭრობის შესახებ”, „სავაჭრო ამხანაგობებზე და ჯგუფებზე, რომლებიც გაერთიანებული არიან ეკონომიური ინტერესებით” და სხვ.

შეიძლება იყოს ხელშეკრულების მონაწილეთათვის თვითმიზანი, არამედ იგი მხოლოდ საშუალებაა ყველა მონაწილის საერთო მიზნის მისაღწევად.”⁶⁰ ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება მაშინ, როცა რაიმე შედეგის მიღწევა, ანუ დასახული მიზნის შესრულება ერთი პირის მიერ შეუძლებელია.

2.3. ამხანაგობის განვითარების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა რუსეთში

საინტერესოა რუსეთში ამხანაგობის ხელშეკრულების განვითარების მოკლე პრეისტორია.

„რუსეთში მე-XIII საუკუნიდან ცნობილი იყო წილგროვება (складничество), როგორც შეთანხმების საფუძველზე ადამიანების გაერთიანების ფორმა, რომელიც იდებოდა სოფლის მეურნეობის ერთობლივად წარმართვის, ვაჭრობისა და რეწვის მიზნით. ხელშეკრულების მონაწილეები გამოდიოდნენ როგორც ერთიანი სავაჭრო საწარმო, თუმცა, სამართლის სუბიექტები არ იყვნენ. ვაჭრები–წილშემგროვებლები ერთმანეთს ცვლიდნენ მოგზაურობებში და ეკისრებოდათ ქონებრივი პასუხისმგებლობა მათთვის მიმდინარე სხვის საქონელზე. აღნიშნული საქმიანობიდან მიღებულ შემოსავალს, ანუ მოგებას თანაბრად იყოფდნენ.”⁶¹

„რევოლუციამდელი რუსეთის კანონმდებლობაში ფართოდ გამოიყენებოდა ამხანაგობის ცნება როგორც იმ პირების სახელშეკრულებო გაერთიანება, რომლებიც ისახავდნენ საერთო მიზანს. თუმცა, ასეთი გაერთიანებების სამართალსუბიექტობის (იურიდიული პირის არსებობის თუ არარსებობის) საკითხი იურიდიულ მეცნიერებაში იწვევდა სერიოზულ დავებს, რაც სასამართლო პრაქტიკის განხილვის

⁶⁰ Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГУ“, М., 2005 г., С. 261.

⁶¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 549.

საკითხი იყო.”⁶² აღნიშნული სახის გაერთიანებებს ეწოდებოდა არტელი, რომელიც მრავალი მეცნიერის აზრით, არსებობს ხალხში და ძალიან გავს თანამედროვე ამხანაგობას. თუმცა, რუსულ სამართალში არტელის განსხვავება მდგომარეობდა იმაში, რომ მონაწილეთა პირად ურთიერთობებს არ ექცეოდა ისეთი მნიშვნელობა, როგორც რომის სამართალსა და თანამედროვე ამხანაგობაში. არტელში გაწევრიანება უწევდათ იმ ადამიანებს, რომლებიც ერთად ცხოვრობდნენ ან მუშაობდნენ. ასეთ გაერთიანებაში მთავარი იყო საერთო ნდობა (ყველა მუშის). არტელში მონაწილეთა გაერთიანება ხდებოდა არა ქონებრივი შენატანებით არამედ შრომით. ამდენად, „რევოლუციამდელი რუსეთის სასოფლო-სამეურნეო არტელის“⁶³ ამხანაგობა მხოლოდ პირობითად შეიძლება ჩაითვალოს თანამედროვე ამხანაგობის წინაპრად.”⁶⁴

„რუსეთის სამართლებრივი დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა განასხვავებდა ორი სახის ამხანაგობის ხელშეკრულებას:

1. ამხანაგობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის შეუქმნელად.”⁶⁵ აღნიშნული სახის ხელშეკრულებებს განეკუთვნებოდა ირიგაციული ნაგებობების და რადიოკვანძების, სკოლების და კულტურული სახლების, დასასვენებელი სახლების ან კოლმეურნეობის უხუცესთა წევრებისთვის სათნოების სახლების მშენებლობის ხელშეკრულებები.⁶⁶
2. ამხანაგობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის სახით ან სადამფუძნებლო ხელშეკრულება.⁶⁷ იგი იდებოდა ხანგრძლივი დროით ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ ვაჭრობის და რეწვის ერთობლივად განხორციელების მიზნით.⁶⁸

⁶² Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 762.

⁶³ არტელი (იხგლ. Cooperative, artel, vork associattion) – პირთა ნებაყოფლობითი გაერთიანება, კოლექტიური მეურნეობის წარმართვის მიზნით.

⁶⁴ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 762.

⁶⁵ См.:Законы гражданские с разъяснениями Правительствующего сената и комментариями русских юристов/сост. И.М.Тютрюмов, Кн. IV, (Серия„Классика российской цивилистики“), М., 2004 г., С. 441.

⁶⁶ О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература“, М., 1975 г., С. 769.

⁶⁷ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 549.

⁶⁸ .Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 575.

მარტივი ამხანაგობა არ წარმოადგენს იურიდიულ პირს, აქ მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა მიმართულია საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად. „ჩვეულებრივად, სამართლის თეორიაში მარტივი ამხანაგობა იწოდება სამოქალაქო ამხანაგობად, ხოლო ყველა სხვა ამხანაგობა სავაჭრო ამხანაგობად მხოლოდ იმ ფორმალური მომენტის მიხედვით, რომ მარტივი ამხანაგობა შესულია დასავლეთ, ევროპის კანონმდებლობაში სამოქალაქო სამართლის კოდექსში, ხოლო სხვა ამხანაგობანი-სავაჭრო კოდექსში.“⁶⁹ „მარტივ ამხანაგობას სამოქალაქო ამხანაგობად მიიჩნევენ საბჭოთა და თანამედროვე რუსეთის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი.“⁷⁰

„ამხანაგობათა გაერთიანებები რომელიმე სამეურნეო მიზნის ერთობლივად მისაღწევად იყოფოდა ორ ძირითად სახედ: ამხანაგობები, რომლებიც ისახავდნენ კომერციულ მიზანს და კოოპერატიული ამხანაგობები. პირველ შემთხვევაში, მათ სამართლებრივ მდგომარეობას განსაზღვრავდა სამოქალაქო კოდექსი, ხოლო მეორე შემთხვევაში—სპეციალური კანონები კოოპერატიული ამხანაგობების ცალკეულ სახეებზე (სამომხმარებლო, სოფლის მეურნეობის, საკრედიტო, სარეწაო, საბინაო).“⁷¹

„1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ სახალხო მეურნეობის რეგულირება მნიშვნელოვნად შეიცვალა. „სამხედრო კომუნიზმის“ პერიოდში აიკრძალა სამეწარმეო საქმიანობა. 20-ან წლებში იგი ნაწილობრივ დაშვებულ იქნა, რამაც ასახვა პოვა 1922 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსში, თუმცა მოგვიანებით კერძო სექტორმა, ფაქტობრივად, ლიკვიდაცია განიცადა და განვითარება იწყო გეგმურმა ეკონომიკურმა სისტემამ.“⁷² „ამიტომ არაა, შემთხვევითი, რომ ოციანი წლების იურიდიულ ლიტერატურაში გამოკვლეულია იმ ეპოქის მეურნეობრიობის ორგანიზაციული ფორმები: კოოპერატივები, დაწესებულებები, სააქციო საზოგადოებები და ა.შ.“⁷³

⁶⁹ ს.ჯორბენაძე, სავაჭრო სამართალი.ძირითადი დებულებანი, გამომც. „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდია“, ტფილისი, 1925 წ., გვ. 24.

⁷⁰ А.Б.Борисов.Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, ст. 1041, 2-е издание переработанное и дополненное, изд., „Книжный мир“, М., 2002 г.

⁷¹ Данилова Е.Н, Простое товарищество,Советское хозяйственное право, „Госуд., изд.“, 1926 г., С. 77.

⁷² ქ.ქოქრაშვილი, სამეწარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ. 9.

⁷³ ლ.ჭანტურია, კანონი მეწარმეთა შესახებ და საკოოპერაციო სამართლის წარმოშობა საქართველოში, ს.ჯორბენაძე, საიუბილეო კრებული, გამომც. „ნორმა“, თბ., 1996 წ., გვ. 52.

„საბჭოთა პერიოდის სამოქალაქო სამართალში ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება უმნიშვნელოდ იცვლება. სოციალისტური სახელმწიფოს იდეოლოგია კრძალავდა ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობის მიღებას მხოლოდ ფულადი შენატანით და მოითხოვდა მონაწილეთა მიერ პირად მონაწილეობას საწარმოს საქმეებში, ასევე ამხანაგობის ხელშეკრულებით მოითხოვდა ორ ან რამდენიმე პირს გაეერთიანებინათ შენატანი და ერთობლივად ემოქმედათ საერთო სამეურნეო მიზნის მისაღწევად (ст. 276 ГК. РСФСР 1922 г.).

1961–1964 წლების რუსეთის სამოქალაქო კანონმდებლობაში ამხანაგობის ხელშეკრულება ფაქტობრივად ტრანსფორმირდება ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებაში, რომელიც იღებოდა სოციალისტურ ორგანიზაციებს შორის საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად (მშენებლობის, სხვადასხვაგვარი ნაგებობების ექსპლუატაციის და ა.შ.), აგრეთვე, მოქალაქეებს შორის პირადი საყოფაცხოვრებო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით. სამოქალაქო კანონმდებლობით აკრძალული იყო შეთანხმება ერთობლივი საქმიანობის შესახებ მოქალაქეებსა და ორგანიზაციებს შორის (ст. 25. Основ гражданского законодательства 1961 г., ст. 434-438 ГК. РСФСР 1964 г.).

მოკავშირე რესპუბლიკებისა და რუსეთის ფედერაციის შემდგომ საკანონმდებლო აქტებში ტერმინი „მარტივი ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება“ იხმარებოდა როგორც სინონიმები, თუმცა, საერთო მიზნის მისაღწევად, მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა ითვლებოდა აღნიშნული ხელშეკრულების მნიშვნელოვან თავისებურებად (ст. 122-125 Основ гражданского законодательства 1991 г.).⁷⁴ მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ამ ორ სახეობას შორის არ არის სხვაობა, ვინაიდან იგი არ ატარებს არსებით ხასიათს.

2.4. ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წარმოშობის ისტორიული ფესვები

⁷⁴ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 550.

ყურადღება მინდა შევაჩერო ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წარმოშობის მოკლე ისტორიულ მიმოხილვაზე, მიუხედავად იმისა, რომ, აღნიშნული საკითხის კვლევა არ არის წინამდებარე ნაშრომის მიზანი.

„საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების მშვიდობიანი მშენებლობის პირველ წლებშივე საბინაო მშენებლობის ერთ-ერთ საშუალებად გამოყენებულ იყო დაინტერესებულ პირთა სახსრების გაერთიანების კოოპერაციული ფორმა. ფართო მასშტაბით კოოპერაციული ბინათმშენებლობის განვითარება და, შესაბამისად, ნორმატიული აქტების მიღება იწყება 1924 წლიდან.“⁷⁵ „სწორედ, ამ წელს იქნა მიღებული დადგენილება „საბინაო კოოპერაციის შესახებ“ (1924 წლის 24 აგვისტო), რომელიც ითვალისწინებდა მუშების ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესებას არა მარტო სახელმწიფოს ზომებით და დახმარებით, არამედ მოსახლეობის თვითმოქმედებითაც და მისი მატერიალური მონაწილეობით. თვითმოქმედების საუკეთესო ფორმას კი წარმოადგენდა საბინაო კოოპერაცია, რომელსაც ხელი უნდა შეეწყო ბინათმშენებლობის გზით საბინაო კრიზისის დაძლევისათვის. გარდა ამისა, კოოპერატივებს ამოცანად უნდა დაესახათ მშრომელთა ფართო მასების მონაწილეობით უზრუნველყოთ არსებული საცხოვრებელი ნაგებობების რაციონალურად გამოყენება.

საბინაო კოოპერაციული ამხანაგობები იყოფოდა:

1. საბინაო-საიჯარო კოოპერატიულ ამხანაგობად, ე.წ. „ჟაკტებად“ (Жилищно-арендные кооперативные товарищества);
2. მუშათა საბინაო-სამშენებლო კოოპერაციულ ამხანაგობად;
3. საერთო-სამოქალაქო საბინაო-სამშენებლო კოოპერაციულ ამხანაგობად.“⁷⁶

⁷⁵ პირველი საბინაო კოოპერაციული ამხანაგობები თბილისში 1922 წლის ნოემბრიდან იქმნება, ფიქრის გორაზე, კოოპერაციული ამხანაგობის სახით. მშენებლობა თვით მუშათა შრომითი და ფულადი სახსრების გზით მიმდინარეობდა. ამ ამხანაგობის ბაზაზე შეიქმნა ცენტრალური საბინაო სამშენებლო კოოპერატივი-ცენტრმშენი (იხ. გ. ჯიბლაძე, მშენებლობის მართვის, სრულყოფა და მისი ეკონომიკური ეფექტურობა, გამომც., „მეცნიერება“, თბ., 1965 წ., გვ. 83).

⁷⁶ ს. ჯორბენაძე, საცხოვრებელი სახლი და მოქალაქეთა საბინაო უფლება-მოვალეობანი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1973 წ., გვ. 33.

„კოოპერაციული გაერთიანების ეს სახეობები ფუნქციონირების პროცესში თავისი იურიდიული ბუნებით არსებითად არ განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან, თუმცა, ნათელი იყო განსხვავებული სამართლებრივი რეჟიმის არსებობა, რაც იმით იყო განპირობებული, რომ კოოპერატივის თითოეული წევრი თავისი საპაიო შენატანით მონაწილეობას იღებდა კოოპერაციული საცხოვრებელი სახლის მშენებლობაში. კოოპერატივის წევრს საცხოვრებელი სადგომი ეძლეოდა მუდმივ (უვადო) სარგებლობაში პაის ოდენობისა და ოჯახის წევრთა რაოდენობის შესაბამისად.“⁷⁷

„ამ უკანასკნელ შემთხვევაში საბინაო უფლების მოპოვება ხდებოდა კოოპერატივის დაფუძნების გზით. სწორედ ეს უკანასკნელი მოდელი შემოიღეს სამოციანი წლების დასაწყისში საბჭოთა სამოქალაქო სამართალში და შემდგომში დამკვიდრდა როგორც კოოპერაციული ბინის საკუთრება.“⁷⁸

საბინაო კოოპერატიული ამხანაგობების სახეების დეტალური განხილვა არ არის ნაშრომის არც მიზანი და არც აუცილებლობა. თუმცა, აღვნიშნავ, რომ ბინათსარგებლობის სისტემამ თავისი მნიშვნელობა დაკარგა და დადგა მისი შეცვლის აუცილებლობის საკითხი. შესაბამისად, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, მოქალაქეებზე ბინები გადაეცათ უსასყიდლოდ 1992 წლის 1 თებერვლის საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს მიერ მიღებული 107 დადგენილებით, რომლითაც საქართველოში შეიქმნა ნორმატიული ბაზა ბინების პრივატიზაციისათვის (უსასყიდლოდ გადაცემისათვის). შესაბამისად, მოხდა მოქალაქეთათვის სახელმწიფო და საზოგადოებრივ, საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივების საბინაო ფონდში მოქალაქეთა მიერ დაკავებული საცხოვრებელი სახლის საკუთრებაში უსასყიდლოდ გადაცემა.

„საქართველოში განხორციელებული ბინების პრივატიზაციის შემდეგ დადგა ახლადწარმოშობილი ურთიერთობათა მოწესრიგების საკითხი, რისთვისაც ქართველმა და გერმანელმა იურისტებმა მოამზადეს ბინის საკუთრების კანონის

⁷⁷ შ.ჩიკვაშვილი, საბინაო სამართალი, თბ., გვ. 458; იხ. ნ.უბერი, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა და მისი წინარე ისტორია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2; 2004 წ., გვ. 70.

⁷⁸ ნ.უბერი, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა და მისი წინარე ისტორია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2; 2004 წ., გვ. 70.

პროექტი, რომელიც კონცეპტუალურად და დოგმატურად იმეორებს გერმანულ მოდელს.”⁷⁹

საბინაო ურთიერთობების მოწესრიგებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია პროფ. ბ.ზოიძის მოსაზრებები. იგი აღნიშნავს სამოქალაქო კოდექსის მიერ საბინაო სამართლისადმი განსხვავებულ მიდგომას, რაც დაკავშირებულია ბინების პრივატიზაციასთან. „სახლი საჭიროებს მართვას და ამ მიზნით ითვალისწინებს პროექტი ამხანაგობის შექმნას. ამიტომაც, სრულიად უნიადაგოა იმათი შიში, ვინც ფიქრობს, რომ დაიშლება საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივები და მრავალბინიანი სახლების მართვაში ქაოსი დაისადგურებს. ასე სულაც არ იქნება, მართალია ამხანაგობა არ არის იურიდიული პირი, მაგრამ იგი აღჭურვილია ყველა იმ უფლება-მოვალეობებით, რაც აუცილებელია სახლის სათანადო მოვლა შენახვისათვის.”⁸⁰

„თანამედროვე პირობებში მოქალაქეები მიმართავენ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების დადებას იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთობლივად საერთო საკუთრების უფლებით აშენებენ საცხოვრებელ სახლებს ან თითოეულის მიზანია შემდგომ ახალ აშენებულ საცხოვრებელ სახლში ინდივიდუალურ საკუთრებაში მიიღოს საცხოვრებელი ფართი,”⁸¹ აგრეთვე, საქართველოს კანონით „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ” განსაზღვრულია მესაკუთრეთა უფლებები და მოვალეობები ამხანაგობის შექმნასთან დაკავშირებით, ე.ი. ყოველივე ეს იმის შედეგია, რომ ქვეყანაში განხორციელებულმა სოციალურმა, პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და ა.შ. რეფორმამ მოქალაქეებს მისცა საშუალება განახორციელონ კანონით გათვალისწინებული ქმედება დასახული მიზნის მისაღწევად.

⁷⁹ ლ.ჭანტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება, შედარებითი სამართლებრივი კვლევა (გერმანული სამართლის მაგალითზე), თბ., 1994 წ., გვ. 248.

⁸⁰ ბ.ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი”, თბ., 2005 წ., გვ. 321.

⁸¹ О.С.Иоффе, Избранные труды, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс”, С-П. 2004 г., С. 732- 733.

თავი II. ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება

§1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება და შინაარსი

1.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება

სსკ-ის 930-ე მუხლის თანახმად, „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებით, იურიდიული პირის შეუქმნელად.“

ტერმინი „ამხანაგობა“ 1964 წლის სსკ არ იხმარება, იგი ცნობილია საერთო საქმიანობის ხელშეკრულების სახელწოდებით. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსისთვის იგი სიახლეს არ წარმოადგენს, ვინაიდან რუსი კანონმდებლის მიერ ტერმინი „მარტივი ამხანაგობა“ ძველი დროის 1922, 1964 წლის სამოქალაქო კოდექსებში გადმოღებული იყო შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონიდან იმ გაერთიანებების აღსანიშნავად, რომლებსაც ჰქონდათ მხოლოდ ვალდებულებით-სამართლებრივი ხასიათი.

ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნების გაშლისათვის, პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია განიმარტოს თუ როგორ ეფარდება ერთმანეთს ცნებები – „ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობა.“ სსკ-ის 930-ე მუხლი აიგივებს აღნიშნულ ცნებებს, აგრეთვე, რსკ-ის 1041-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმადაც გაიგივებულია აღნიშნული ცნებები, ხოლო მიუხედავად იმისა, რომ გსკ-ის §705-ე მიხედვით არ არის გათვალისწინებული ცნება „ერთობლივი საქმიანობა“ განსაზღვრულია ერთობლივი მოქმედება, ე.ი. შეიძლება ითქვას, რომ აქაც გაიგივებულია ეს ორი ცნება, მაგრამ საფრანგეთის სკ-ში (1832-1872-ე მუხლები) საერთოდ არ იხმარება ცნება „ერთობლივი საქმიანობა“ და მოცემულია მხოლოდ „ამხანაგობა“. თუმცა, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობაშიც იგულისხმება რამდენიმე პირის

გაერთიანება, ანუ ერთობლივი საქმიანობით დასახული მიზნის მიღწევა, რაც სრულიად არ გამორიცხავს ამ ორი ცნების – „ამხანაგობა” და „ერთობლივი საქმიანობა” ურთიერთშეფარდებას, ანუ გაიგივებას. იგივე აზრს ითვალისწინებს, ზემოთ განხილული ქვეყნების მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობები. ამასთან, არა ყველა ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება, (სამეცნიერო-ტექნიკური, შემოქმედებითი ან სხვაგვარი თანამეგობრობის, წილობრივი მონაწილეობის ან კოოპერაციის) ნამდვიდალად წარმოადგენს ამხანაგობას, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც გათვალისწინებულია პარტნიორების შენატანების გაერთიანება.

იურიდიული მეცნიერება და პრაქტიკა დიდი ხანია „ამხანაგობის ხელშეკრულებად აღიარებენ ისეთ შეთანხმებას, რომლის მონაწილეები:

1. ისახავენ ერთიან (საერთო) მიზანს;
2. ასრულებენ მოქმედებებს, რომლებიც სავალდებულოა მის მისაღწევად;
3. შენატანების საფუძველზე ქმნიან ქონებას, რაც მათი საერთო წილობრივი საკუთრებაა;
4. ერთობლივად კისრულობენ საერთო საქმიდან წარმოშობილი ზიანისა და ხარჯების განაწილებას;
5. ინაწილებენ მიღებულ შედეგებს.”⁸²

როგორც ზემოთ არის აღნიშნული სსკ-ი დასახელებული ქვეყნების მსგავსად, აიგივებს ცნებებს– „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება” და „ამხანაგობა”. ამდენად, ცნება „ერთობლივი საქმიანობა” უფრო ფართოა „ამხანაგობის” ცნებაზე, ვინაიდან, ამხანაგობაში შეიძლება მოიაზრებოდეს ერთობლივი საქმიანობის მხოლოდ ერთი სახე. სსკ-ის 930-ე მუხლში საუბარი, სწორედ ამ სახის ერთობლივ საქმიანობაზეა და არა ერთობლივი საქმიანობის ცნებაზე სრული მოცულობით.

ნაშრომის შემდეგ თავში განხილულია ორივე ურთიერთობები, იმის გათვალისწინებით, რომ ცნებას–„ერთობლივი საქმიანობა” გააჩნია უფრო ფართო

⁸² Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, М.-Л. 1926 г., С.78-103; Вавин Н.Г, Вормс А.Э, Товарищества простое, полное и на вере, М., 1924 г., С. 3-9; იხ. Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2008 г., С. 551.

შინაარსი, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობებს, არამედ მესამე პირებთანაც, ანუ ერთობლივ საქმიანობაში იგულისხმება როგორც უშუალოდ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ერთიანი მიზნის მიღწევა, საკუთარი მოთხოვნილებებისა და ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, ისე მესამე პირთა – ქველმოქმედება.

ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნების კვლევა მიზანშეწონილია დავიწყოთ მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებების განხილვით. სსკ-ის 930-ე მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, ამხანაგობის ხელშეკრულების პირველი და განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი განმასხვავებელი თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ ნებისმიერი ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოადგენს მისი წევრების ნებაყოფლობით გაერთიანებას ხელშეკრულების საფუძველზე.⁸³ აღნიშნული თავისებურება უფლებას გვაძლევს განვასხვაოთ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთობა იმ მრავალი შემთხვევისაგან, რომლებიც სამოქალაქო ბრუნვაში ითვალისწინებენ ქონების გაერთიანებას, მაგალითად, თანამესაკუთრეთა ურთიერთობებისაგან, რომლებმაც, საკუთრების უფლება მიიღეს გარკვეული იურიდიული ფაქტის საფუძველზე—გარდაცვლილი პირის (მამკვიდრებლის) ქონების გადასვლით რამდენიმე მემკვიდრეზე ან იმ ურთიერთობებისაგან, რაც ყალიბდება გაუყოფადი ნივთის ერთობლივად შექმნისას. „მაგალითად, სამეწარმეო საზოგადოებებში უპირატესად მოგების წილზე უფლებასთან გვაქვს საქმე, რომლის გასხვისებაც ხელეწიფება დამფუძნებელს, სამაგიეროდ ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შეძენილი ქონება მის მონაწილეთა თანასაკუთრება იქნება.“⁸⁴ უნდა აღინიშნოს, რომ ცნება „ნებაყოფლობით“ სამოქალაქო კოდექსში პირდაპირ არ იხმარება. მაგრამ, მისი ნიშნები ვლინდება სსკ-ის 930-ე მუხლის განმარტებაში, კერძოდ, სიტყვებში „ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს.“ აქ მხედველობაშია შენატანების შეტანა და ერთობლივი მოქმედება

⁸³ საგულისხმოა, რომ აღნიშნული თავისებურება გამომდინარეობს სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპიდან და დამახასიათებელია მრავალი სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებისათვის.

⁸⁴ ბ.ზოიძე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, II წიგნი, მუხლი-173-ე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 90.

საერთო მიზნის მისაღწევად, რაც ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული მოქმედებები ხორციელდება „ნებაყოფლობით“, მონაწილეთა მიერ „კეთილი ნების“ ერთობლივად გამოხატვით.

„გარიგება ნების გამოვლენაა. ნება ვლინდება, რათა დადგეს სამართლებრივი შედეგი, და სამართლებრივი სისტემა უშვებს აღნიშნული სამართლებრივი შედეგის დადგომას იმდენად, რამდენადაც იგი გარიგების ავტორისათვის არის სასურველი; ” „გარიგების არსი გამოიხატება სამართლებრივი შედეგის გამოწვევისაკენ მიმართულ ნებაში.”⁸⁵ „მართალია, ნების გამოვლენა გარიგების უმთავრესი ელემენტია, მაგრამ მხოლოდ ნების გამოვლენა არ არის საკმარისი დასახული სამართლებრივი მიზნის მისაღწევად. მაგალითად, ზოგი ქვეყნის სამართლით, უძრავი ქონების შესაძენად აუცილებელია მისი რეგისტრაცია საადგილმამულო წიგნში.”⁸⁶ „გსკ-ის მიღების დროისთვის ჯერ კიდევ გაბატონებული იყო ნების გამოვლენისა და გარიგების იდენტიფიკაციის თეორია. ეს აშკარად ჩანს „მოტივებიდან”. კერძოდ, მასში აღნიშნული იყო: „გამოთქმები „ნების გამოვლენა” და „გარიგება” თანაბარმნიშვნელოვნად გამოიყენება.”⁸⁷ „მართალია, იგივეობის ეს თეორია დღეს უარყოფილია, მაგრამ ეჭვს არ იწვევს, რომ ნების გამოვლენა გარიგების ყველაზე მნიშვნელოვანი და უმთავრესი ელემენტია.”⁸⁸ „ამიტომ სრულიად შეესაბამება გარიგების თანამედროვე გაგებას სსკ 50-ე მუხლი, რომელიც გარიგების კონსტიტუციურ ელემენტად სწორედ ნების გამოვლენას მიიჩნევს.”⁸⁹

⁸⁵ Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, Bd. 1, 1888, 126; Mugdan (Hrsg.), Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich, Bd. 1, 1899, 421; იხ.

დ.კერესელიძე, უერნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2003 წ., № 4, გვ. 446.

⁸⁶ Titze, Rechtsgeschäft, S. 790-791; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 329-330.

⁸⁷ Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, Berlin/Leipzig, 1888, Bd. I.S. 126; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში. გამომც., „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 330.

⁸⁸ Staudinger/Dilcher, Vorbem zu §§ 116-144, Rn.I.; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 330.

⁸⁹ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 330.

ერთი შეხედვით შეიძლება წარმოიშვას შთაბეჭდილება, რომ ნების გამოვლენა ფსიქოლოგიის კატეგორიაა. ასეთი აზრი ლოგიკურია, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ნება წარმოადგენს ფსიქოლოგიის კატეგორიას. მაგრამ, სამოქალაქო სამართალში ნების გამოვლენა წმინდა სამართლებრივი ცნებაა, სამართლებრივი საშუალება იმ ქმედების გამოსახატავად, რომლის მიზანია განსაზღვრული სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა, შეცვლა ან შეწყვეტა.

ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების დასადებად საჭიროა შემდეგი ორი მომენტი: ხელშეკრულების მონაწილეთა ნება უნდა ატარებდეს საერთო ხასიათს, იყოს შეთანხმებული, მიმართული საერთო მიზნისაკენ. მეორე მომენტი ეხება აღნიშნული ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლებას, რასაც დაეთმობა აღნიშნული პარაგრაფის 1.2. ქვეპარაგრაფი.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მეორე განმასხვავებელი თავისებურება შეიძლება განვმარტოთ შემდეგნაირად: ამხანაგობა—არის პირთა გაერთიანება—ორი ან მეტი პირის, რაც გამომდინარეობს სსკ-ის 930-ე მუხლიდან. სადამფუძნებლო გაერთიანებებისგან განსხვავებით (მაგალითად, სააქციო საზოგადოება), სახელშეკრულებო გაერთიანებებში, რომელსაც მიეკუთვნება ამხანაგობა, „დიდ როლს თამაშობს ამხანაგობის მონაწილეთა შორის პირადი დამოკიდებულება, განპირობებული ურთიერთნდობით, პროფესიული ცოდნითა და გამოცდილებით.“⁹⁰ სამოქალაქო კანონმდებლობა ამხანაგობის ხელშეკრულებას განმარტავს როგორც მონაწილეთა საქმიანობის განხორციელებას იურიდიული პირის შეუქმნელად.

ვიდრე გადავალთ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შემადგენლობის განხილვაზე, საჭიროა განვსაზღვროთ ტერმინები, ანუ მათი სახელწოდება. „სამოქალაქო სამართალში ვალდებულებაში ტრადიციულად იგულისხმება ურთიერთობა, სადაც ერთმანეთს უპირისპირდება ორი მხარის—კრედიტორისა და მოვალის (ყიდვა-გაყიდვა, სესხის აღება—მიცემა და ა.შ.) ინტერესები,“⁹¹ ე.ი. აქ

⁹⁰ თ.ჩიტიშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 276.

⁹¹ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 763.

გამოიყენება ტერმინი „ხელშეკრულების მხარეები,” სადაც მონაწილეობს ურთიერთდაპირისპირებული ინტერესების მქონე პირები.

„სულ სხვაგვარი ხასიათისაა ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულება. მისი მონაწილეები ისახავენ ერთსა და იმავე მიზანს (სახლის აშენება, კულტურის სახლის, სკოლის, ელექტროსადგურების და ა.შ.), რომლის მისაღწევადაც ისინი ერთიანდებიან მთელი ძალისხმევით და შეაქვთ ქონებრივი შენატანები. ნიშანდობლივია, რომ ასეთ ვალდებულებებშიც მისი მონაწილეები არიან კრედიტორები და მოვალეები, ვინაიდან თითოეულ მათგანს მომავალში ეკისრება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ქონებრივი შენატანის შეტანა და გარკვეული მოქმედების შესრულება საერთო მიზნის მისაღწევად, აგრეთვე, უფლება აქვთ მოსთხოვონ იგივე მოქმედება სხვა დანარჩენ მონაწილეებს. მაგრამ, თუ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებას დებენ მოქალაქეები ან ორგანიზაციები, მაშინ წინა პლანზე გამოდის საერთო მიზანი, ხოლო მათი ურთიერთუფლებების და მოვალეობების საშუალებით ხდება დასახული მიზნის მიღწევა. ამიტომ, აღნიშნული ხელშეკრულების სუბიექტები არ იწოდებიან კრედიტორებად და მოვალეებად, არამედ აღინიშნებიან ტერმინით—„მონაწილეები”.⁹² „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების არც ერთი მონაწილე არ არის ვალდებული შეასრულოს რაიმე მოქმედება სხვის სასარგებლოდ, თითოეული მათგანი კისრულობს შეასრულოს გარკვეული მოქმედება საერთო მიზნის მისაღწევად.”⁹³ „ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულებების თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს ეკისრება თანაბარი უფლებები და მოვალეობები ყველას, ანუ ერთმანეთის მიმართ. ხელშეკრულების მონაწილეთა ყველა მოქმედება, მათი ურთიერთუფლებები და მოვალეობები განპირობებულია საერთო მიზნით და მისი მიღწევის აუცილებლობით. მაგალითად, უნივერსიტეტს შეუძლია დადოს ერთობლივი საგანმანათლებლო მოქმედების წარმართვის შესახებ ხელშეკრულება

⁹² О.С.Иоффе, Избранные труды В 4-х томах, Т. III, изд. „Юридический Центр Пресс”. С-П. 2004 г., С. 732.

⁹³ В.А.Тархов, Советское гражданское право. ч.2. изд., „Саратовского Университета”, Саратов 1979 г., С.157.

ორგანიზაციასთან, რომელიც ამისათვის სთავაზობს შენობებს, აღჭურვილობებს და ა.შ. თუმცა, ეს ქონება გამოყენებული იქნება არა თვით უნივერსიტეტის მიერ და არა მისი პირადი ინტერესებისათვის, არამედ ხელშეკრულების ორივე მხარის ინტერესების გათვალისწინებით, ე.ი. ყველა მონაწილისათვის საერთო მიზნის მისაღწევად.”⁹⁴ „ხელშეკრულების მხარეთა ინტერესების ერთობლიობა განაპირობებს მათი უფლებების და მოვალეობების შეფარდებას. ერთობლივი საქმიანობა არ წარმოადგენს მონაწილეთა-თვითმიზანს. იგი-სასურველი შედეგის მიღების საშუალებაა.”⁹⁵

1.2. ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმა

ხელშეკრულების ფორმა, მხარეების ურთიერთნების გარეგანი გამოხატულებაა, რომელიც ობიექტურადაა შესაფასებელი. იმისათვის, რომ მხარეების მიერ შეთანხმებული ნების გამოვლენა ხელშეკრულებად ჩაითვალოს, მისი ნამდვილობისათვის აუცილებელია დადგენილი ფორმის დაცვა.

„თუ კანონით ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დადგენილია განსაზღვრული ფორმა, ან მხარეებმა ხელშეკრულებისათვის გაითვალისწინეს ასეთი ფორმა, მაშინ ხელშეკრულება ძალაში შედის მხოლოდ ამ ფორმის შესახებ მოთხოვნის შესრულების შემდეგ (სსკ-ის 328-ე მუხლის პირველი ნაწილი). ხელშეკრულების ფორმის დაუცველობამ შეიძლება მისი ბათილობა გამოიწვიოს.

რამდენადაც ხელშეკრულება გარიგების ერთ-ერთი სახეა, მის მიმართ გამოიყენება წესები გარიგების ფორმის შესახებ.”⁹⁶

„საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განამტკიცებს სახელშეკრულებო ფორმის თავისუფლების პრინციპს. იგი სრულად შეესაბამება დასავლეთის ქვეყნების სამოქალაქო სამართალში განმტკიცებულ ანალოგიურ პრინციპებს. მაგალითად,

⁹⁴ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 763.

⁹⁵ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатецкого и В.А.Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 200 г., С. 605.

⁹⁶ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ.20.

ავსტრიის სკ-ის §883-ის თანახმად, გარიგების მონაწილეების მიერ ნების გამოვლენის არჩევა თავისუფალია და მოქმედებს ფორმის თავისუფლების პრინციპი.⁹⁷ შვეიცარიის სამართალიც განამტკიცებს გარიგებათა ფორმის თავისუფლების პრინციპს და კანონით გათვალისწინებული ფორმის ცნება დაახლოებით ისეა მოწესრიგებული, როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში.⁹⁸ გარიგების ფორმის თავისუფლებას განამტკიცებს ასევე გერმანული სამართალი და გამონაკლისებს ამ პრინციპიდან უშვებს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისათვის.”⁹⁹

ამდენად, სსკ-ის თანახმად, გარიგების მონაწილეებს თავისუფლად შეუძლიათ აირჩიონ გარიგების ფორმა (ზეპირი, წერილობითი და ა.შ.). ეს წესი არ გამოიყენება მაშინ, როცა გარიგების ფორმას კანონი პირდაპირ განსაზღვრავს (მაგალითად, უძრავ ქონებასთან დაკავშირებით).

საქართველოს საბჭოთა პერიოდის სამოქალაქო კოდექსში, სადაც ამხანაგობა (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება მოცემულია „საერთო საქმიანობის” სახელწოდებით,¹⁰⁰ საერთოდ, არ არის განხილული სამართლის ნორმა, რომელიც დაარეგულირებდა აღნიშნული ხელშეკრულების დადების წესს, მის ფორმას, ხოლო (1997 წლის 25 ნოემბერი) სსკ-ის 931-ე მუხლის თანახმად, პირდაპირ არის განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების ფორმა, კერძოდ, „1. ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს წერილობით ან ზეპირად;

2. თუ ხელშეკრულება დადებულია წერილობით, მაშინ იგი უნდა შეიცავდეს.

ა. მონაწილეთა დასახელებასა და მისამართს;

ბ. მონაცემებს ერთობლივი საქმიანობის სახეობისა და მიზნის შესახებ ;

⁹⁷ Kleng-Gschntzer, Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch. §883 Anm II; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ.346-347.

⁹⁸ Guhl/Merz/Koller. Das schweizerische Obligationenrecht. 8. Aufl. S. 112-113; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 347.

⁹⁹ Schwab. Einführung in das Zivilrecht. S.223; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი”. თბ., 2000 წ., გვ. 347.

¹⁰⁰ საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო”, თბ., 1965 წ., გვ. 286.

- გ. მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებს;
- დ. მართვის ორგანოთა სტრუქტურასა და ფუნქციებს;
- ე. მონაწილეთა შორის შემოსავლებისა და ზიანის განაწილების წესსა და პირობებს;
- ვ. ხელშეკრულებიდან გასვლის წესს;
- ზ. საქმიანობის ხანგრძლივობას;
- თ. ხელშეკრულების მოშლისა და დანარჩენილი ქონების განაწილების წესს.”¹⁰¹

ხელშეკრულების დადების დროს შეთანხმება არსებითი პირობების შესახებ უნდა მოხდეს როგორც თითოეულთან ცალ-ცალკე, ისე ყველა მონაწილესთან ერთად, ვინაიდან თითოეულთან დამოუკიდებლად დადებული ოფერტი და, შესაბამისად, აქცეპტი არ გულისხმობს ყველას ნების გამოვლენას და უკვე ხელშეკრულების დადებას. ამიტომ, იგი შეიძლება დაიდოს როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით, გარიგების ფორმის შესახებ ზოგადი წესების გამოყენებით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების დადება წერილობითი ფორმით სავალდებულო იქნება იმ შემთხვევაში, თუ შენატანის სახით (თუნდაც, ერთ-ერთი მონაწილის) წარმოდგენილია უძრავი ქონება, ვინაიდან ხელშეკრულების შინაარსიდან გამომდინარე, შეიძლება წარმოიშვას მისი რეალიზაციის აუცილებლობა და, შესაბამისად, მესამე პირთა ინტერესების დაცვის აუცილებლობა. ამდენად, აღნიშნული ფორმის დაცვის სავალდებულო მოთხოვნა ეფუძნება უძრავ ქონებასთან დაკავშირებულ უფლებათა რეგულირების ზოგად ნორმებს. მაგალითად, ამხანაგობის მონაწილემ საერთო საქმეში შესატანის სახით შეიტანა უძრავი ქონება „(ვთქვათ, ბინა მდებარე ქ.თბილისში, რომელიც მათი თანაცხოვრების პერიოდშია შეძენილი),”¹⁰² რომელიც მეუღლეთა თანასაკუთრებას წარმოადგენდა. ასეთ

¹⁰¹ თ.ჩიტიშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარ, IV წიგნი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 279-280.

¹⁰² ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ეს ბინა საჯარო რეესტრში ორივე მეუღლეზე იქნება აღრიცხული. როდესაც მხოლოდ ერთ-ერთი მათგანის სახელზეა ბინა გაფორმებული და, შესაბამისად, აღრიცხული საჯარო რეესტრში, რეესტრის უტყუარობის პრეზუმპციიდან გამომდინარე, ამ უძრავი ქონების მესაკუთრეც მხოლოდ ერთ-ერთი მათგანია. ამიტომ, ამ შემთხვევაში, მეორე მეუღლის სავალდებულო თანხმობის გაცემა საჭირო აღარ უნდა იყოს. საქართველოს უზენაესი სასამართლოც, უმეტესწილად, იმ პრაქტიკას მისდევს, რომ დაიცვას მესამე პირთა ინტერესი, ხოლო უფლებამწიფე მხარეს, რა თქმა უნდა, ეძლევა რეგრესის წესით

შემთხვევაში, მეორე მეუღლის წერილობითი თანხმობა სავალდებულო უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სამართლებრივი თვალსაზრისით, ობიექტს ეკარგება შეტანაუნარიანობის კატეგორია (ხარისხი). ლიტერატურაში საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ გარიგება ნების გამოვლენის გარეშე სამართლებრივ შედეგს ვერ იძენს. ამიტომ, ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში, მეუღლეთა თანხმედრი ნება აუცილებელია. მოვიყვან კიდევ ერთ მაგალითს, სასამართლო პრაქტიკაში იყო შემთხვევა, როდესაც ერთ-ერთი გარდაცვლილი ამხანაგობის მონაწილის მეუღლე ითხოვდა ქონების თანამესაკუთრედ ცნობას გამომდინარე იქედან, რომ ერთობლივი საქმიანობის განსახორციელებლად შეძენილი ქონების 70% იდეალური წილის სახით ეკუთვნოდა მის მეუღლეს, რაც სსკ-ის 1328-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სამკვიდრო მასაში შევიდა და მასზე უფლებები მიიღო გარდაცვლილის მეუღლემ. ვინაიდან, ამხანაგობის ხელშეკრულება იყო დადებული ზეპირი ფორმით მის მეუღლესთან და ერთობლივი საქმიანობის განსახორციელებლად შეძენილი უძრავი ქონების მესაკუთრედ იგი არ იყო რეგისტრირებული, ე.ი. დაირღვა სკ-ის 183-ე მუხლის პირველი ნაწილის იმპერატიული მოთხოვნა, რომლის თანახმად, უძრავი ნივთის შეძენის აუცილებელ ფორმას წარმოადგენს განსაზღვრული საკუთრების უფლების რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში, შესაბამისად, უძრავი ქონების 70%-ის თანამესაკუთრედ ცნობაზე, მოსარჩელეს, ანუ ამხანაგობის მონაწილის (გარდაცვლილი) მეუღლეს ეთქვა უარი.¹⁰³

ამდენად, მიმაჩნია, რომ სსკ-ის 931-ე მუხლის შინაარსი გარკვეულ წილად შეიძლება ორაზროვნად იქნეს გაგებული, რაც შეიძლება არაერთხელ გამხდარიყო ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების მსურველთათვის შეცდომის დაშვების საფუძველი, ვინაიდან კანონმდებელი მიუთითებს, როგორც წერილობით, ისე ზეპირი ფორმით ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების შესაძლებლობაზე და არ

შესაძლო ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობა. შეად.: სუსდპგ № 3კ/ 932-02, 2002 წლის 9 დეკემბრის განჩინება. ამ საკითხის შესადარებლად, ასევე შეგიძლიათ იხ.: ქართული კერძო სამართლის კრებული, წიგნი I (სარედაქციო კოლეგია: რ.მიგრაული, ო.ზოიძე, ზ.ჭეჭელაშვილი), თბ., 2004 წ., გვ. 199-220; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 124-125.

¹⁰³ იხ.: სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №ა-ს-751-1077-07, 3 აპრილი, 2008 წ.

აკონკრეტებს, თუ რა შემთხვევაშია სავალდებულო წერილობითი ფორმის დაცვა. ყოველივე ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარე, ვფიქრობ, უმჯობესი იქნებოდა, რომ სსკ-ის 931-ე მუხლი ჩამოყალიბდეს შემდეგი შინაარსით: „ამხანაგობის ხელშეკრულება უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით, თუკი ხელშეკრულების საგანს ან შენატანებს წარმოადგენს უძრავი ქონება, სხვა შემთხვევაში – ზეპირი ფორმით ან მხარეთა შეთანხმებით.”

„თუ ხელშეკრულება იდება წერილობითი ფორმით, მისი შინაარსი უნდა მოიცავდეს შემდეგ პირობებს:

ა. მონაწილეთა დასახელებასა და მისამართს: თუ მონაწილე ფიზიკური პირია, მაშინ ხელშეკრულებაში უნდა მიეთითოს მისი სახელი, პროფესია, საქმიანობა და საცხოვრებელი ადგილი, ხოლო თუ იურიდიული პირია, მისი რეგისტრაციის მონაცემები;

ბ. მონაცემებს ერთობლივი საქმიანობის სახეობისა და მიზნის შესახებ, ე.ი. უნდა მიეთითოს, თუ რა მოქმედებები უნდა განხორციელდეს ამხანაგობის წევრთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად და ვის სასარგებლოდ იქნება იგი მიმართული, ანუ რა არის მიზანი. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულებით უნდა აშენდეს საცხოვრებელი სახლი, რომელიც მიზნად ისახავს მონაწილეთა საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილებას და სხვა;

გ. მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებს; ანუ მონაწილეთა მიერ შენატანების შეტანას, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობის განხორციელებას, კონტროლს, საქმეების მართვასა და გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობას, წარმომადგენლობას, შემოსავლებიდან წილის მიღებისა და შესაბამისად მისი მოთხოვნის განხორციელებას, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას, მესამე პირებთან პასუხისმგებლობასა და ა.შ.

დ. მართვის ორგანოთა სტრუქტურასა და ფუნქციებს, ანუ როგორი წესით განხორციელდება ამხანაგობის მართვა და ვინ შეასრულებს ამხანაგობის წარმომადგენლის ფუნქციას. ე.ი. ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე შეასრულებს წარმომადგენლის ფუნქციას თუ ყველა ერთად.

ე. მონაწილეთა შორის შემოსავლებისა და ზიანის განაწილების წესსა და პირობებს. ამდენად მონაწილეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ ამხანაგობის საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლებისა და შესაბამისად, ზიანის განაწილების განსხვავებულ წესზე და პირობებზე, რომლის დროსაც შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს თითოეული მონაწილის პირადი წვლილი, ეკონომიური მდგომარეობა და სხვა სუბიექტური მომენტები. წინააღმდეგ შემთხვევაში გამოყენებული იქნება 935-ე და 937-ე მუხლის ზოგადი მოთხოვნები.

ვ. ხელშეკრულებიდან გასვლის წესს. ამხანაგობის მონაწილეებს უფლება აქვთ ხელშეკრულებით წინასწარ განსაზღვრონ ხელშეკრულებიდან ამა თუ იმ მონაწილის გასვლის წესი, წინასწარ შეთანხმდნენ იმის შესახებ, გამოიწვევს თუ არა ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა ხელშეკრულების შეწყვეტას, თუ მაინც გაგრძელდება ერთობლივი საქმიანობა, როგორი სახით მიეცეს გამსვლელ მონაწილეს წილის კომპენსაცია და ა.შ. ე.ი. ხელშეკრულებით შეიძლება დადგინდეს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლით გათვალისწინებული ზოგადი წესებისგან განსხვავებული წესები.

ზ. საქმიანობის ხანგრძლივობას, ე.ი. უნდა მიეთითოს, თუ როგორი იქნება ხელშეკრულების მოქმედების ვადა. იქნება იგი განსაზღვრული (მაგალითად 2.3.4. წელი), განუსაზღვრელი ვადით, თუ სიცოცხლის ხანგრძლივობით დადებული.

თ. ხელშეკრულების მოშლისა და დარჩენილი ქონების განაწილების წესს.”¹⁰⁴

რსკ-ის 1041,1042-ე და 1054-ე მუხლებიდან გამომდინარეობს,¹⁰⁵ რომ ნებისმიერი სახის ამხანაგობის ხელშეკრულება უნდა მოიცავდეს შეთანხმებას ხელშეკრულების არსებით პირობებსა და მიზანზე, საქმიანობის (საგანზე) და საერთო საქმეში მონაწილეთა შენატანებზე–ქონებრივი ან სხვა ფორმით. სამოქალაქო კოდექსში არ არის მოცემული სპეციალური ნორმები ამხანაგობის ფორმის შესახებ, საიდანაც

¹⁰⁴ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 281-282.

¹⁰⁵ არა მხოლოდ რუსეთის, არამედ ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების – სქართველო, გერმანია, საფრანგეთის ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელ ნორმებშიც მთავარი აქცენტი გამახვილებულია ხელშეკრულების არსებით პირობებზე.

შიძლება დავასკვნათ, რომ აღნიშნული საკითხი რეგულირდება გარიგების ფორმის შესახებ ზოგადი – (161-ე და 162-ე მუხლები) წესების შესაბამისად.¹⁰⁶

აღსანიშნავია, რომ კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში, კერძოდ, გერმანიაში „ხელშეკრულების შესახებ კანონის მიღებამდე სამეურნეო ხელშეკრულებების ფორმის შესახებ მოქმედებდა მკაცრი წესები. ხელშეკრულებები იღებოდა წერილობითი ფორმით.

ხელშეკრულების წერილობითი ფორმის მნიშვნელობის მიმართ გამოითქმებოდა სხვადასხვა მოსაზრება. ზოგი თვლიდა, რომ წერილობითი ფორმის დარღვევა გამოიწვევდა ხელშეკრულების ბათილობას გსკ-ის §125-ე თანახმად.¹⁰⁷ სხვები კი წერილობითი ფორმის აუცილებლობას განიხილავდნენ როგორც პროცესუალურ წესებს, რომლებიც არ მოქმედებს ხელშეკრულების ნამდვილობაზე.¹⁰⁸

შემდგომ, პრაქტიკის საფუძველზე კანონით დადგინდა, რომ ხელშეკრულებები უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით, გამონაკლისი შემთხვევების გარდა.”¹⁰⁹ ყოველივე ეს გულისხმობს ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპის მოქმედებას. კერძოდ, რუსეთში, ისე როგორც გერმანიასა და საქართველოში, ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის მიმართ გამოიყენება ზოგადი წესები გარიგების ფორმის შესახებ. „შესაძლებელია ფორმა შეიცავდეს განსაკუთრებულ შინაარსს,თუ ამხანაგობის მონაწილეები კისრულობენ ვალდებულებას ისარგებლონ უძრავი ქონებით.”¹¹⁰ საფრანგეთის სკ-ის 1834-ე მუხლი მიუთითებს წერილობით ფორმაზე, თუ ხელშეკრულების საგნის ღირებულება 500 ფრანკს შეადგენს. იგი კრძალავს მოწმეთა ჩვენებებით იმ გარემოებების დამტკიცებას, რაც ეწინააღმდეგება ამხანაგობის წერილობით ხელშეკრულებას და არ თავსდება მის ფარგლებში,

¹⁰⁶ В.А.Белов.Гражданское право:Общая и особенная части.изд., АО„Центр Юринфор“, М., 2003 г., С. 328.

¹⁰⁷ „Zivilrecht“, S.293.297;A.Helmbrecht,Bedeutung der Schriftform im Vertragssystem für die erzichung der plandisziplin, „Neue Justiz“. 1995, S.199; იხ. В.В.Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г., С.104-105.

¹⁰⁸ Gentz, Die Bedeutung der Schriftform im Vertragssystem, „Neue Justiz“, 1995, S.80; იხ. В.В.Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г., С.105.

¹⁰⁹ В.В.Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г., С.105.

¹¹⁰ Dieter Medicus,Schuldrecht II,Verlag C.H.Beck München, 2004, S.228.

აგრეთვე, მხარეთა მოლაპარაკებებს იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საქმე ეხება 150 ფრანკზე ნაკლები ღირებულების საგანს.

„წერილობითი ფორმა ხელშეკრულების ნამდვილობის დამატებითი პირობაა და იმიტომ დამკვიდრდა სამართალში, რომ მტკიცების პროცესში ბოროტად არ გამოყენებულიყო მოწმეთა ჩვენებები. მოწმეთა ყალბი ჩვენებების საფუძველზე ხელშეკრულების არსებობის ფაქტის დადასტურების თავიდან აცილების მიზნით, საფრანგეთში ჯერ კიდევ 1566 წელს მიიღეს ორდონანსი (დღევანდელი სამოქალაქო კოდექსის 1341-ე მუხლი), რომლითაც აიკრძალა მოწმეთა ჩვენებების გამოყენება ზეპირად დადებულ იმ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული დავების დროს, რომელთა ღირებულება 100 ფუნტს აღემატებოდა.“¹¹¹ აღნიშნულის გათვალისწინებით მიმაჩნია, რომ უმჯობესი იქნებოდა, ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპი შეიზღუდოს საკანონმდებლო მოთხოვნით, იმ შემთხვევაში, როდესაც ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის შემადგენლობაში ამა თუ იმ ფორმით მოცემული იქნებოდა და სამართლებრივ რეჟიმში მოექცეოდა (შენატანის ან საბოლოო შედეგის სახით) უძრავი ქონება.

საგულისხმოა, რომ ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობით, მაგალითად, რუსეთის—კანონი მეწარმეთა შესახებ, გერმანიისა და საფრანგეთის სავაჭრო კოდექსებით „ამხანაგობის ხელშეკრულება, სამეწარმეო მიზნების განსახორციელებლად უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით,“¹¹² „რომელშიც განისაზღვრება მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები, გათვალისწინებული იქნება თითოეული მონაწილის უფლებამოსილება ამხანაგობის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის წარმართვასთან დაკავშირებით.“¹¹³

ამხანაგობის ხელშეკრულების წერილობითი ფორმით დაფიქსირებასთან დაკავშირებით საინტერესოა იმის გარკვევა, სავალდებულოა თუ არა ამხანაგობა, რომელიც შეიქმნა მესამე პირთა სასარგებლოდ – (ქველმოქმედება, ანუ არ ისახავს

¹¹¹ Kotz, Bd. I, S.120; იხ. ლ.ჭანტურიას, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამოც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 108.

¹¹² В.Ф.Попондопуло. Коммерческое (Предпринимательское) Право, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003 г., С. 634.

¹¹³ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатецкого и В.А. Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 606.

სამეწარმეო მიზანს) დარეგისტრირდეს და ხელშეკრულება დაიდოს წერილობითი ფორმით. ვფიქრობ, მესამე პირთა სასარგებლოდ ამხანაგობის მონაწილეთა გაერთიანება არ საჭიროებს წერილობით ფორმას, ვინაიდან აღნიშნული საქმიანობიდან წარმოშობილი ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობებისაგან არ წარმოიშობა ურთიერთდამავალდებულებელი უფლებები და ვალდებულებები, არამედ მონაწილეები აღნიშნული სიკეთის გასაღებად ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული თავიანთი ნებით, აგრეთვე, აღნიშნული საქმიანობა არ არის ხანგრძლივი. თუმცა, თუ ამხანაგობის მიზანია უძრავი ქონების–ბინის აშენება მესამე პირთათვის, მაშინ, ხელშეკრულება საჭიროებს წერილობით ფორმას, რაც გამომდინარეობს უძრავი ქონების შეძენის, გასხვისებისა და სხვა სახის უფლების გამოყენების სამართლებრივი ნორმებიდან.

ყოველივე ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება აღინიშნოს, რომ „ამხანაგობის მონაწილეთა შორის კონფლიქტების თავიდან აცილების მიზნით, ყველა ამხანაგობის ხელშეკრულება საჭიროა დაიდოს წერილობითი ფორმით. ხელშეკრულების წერილობითი ფორმით დადების აუცილებლობა განპირობებულია ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობების ფიდუციური ხასიათით, საერთო ქონებაზე მონაწილეების წილადი საკუთრების წარმოშობით, მათი ურთიერთ-უფლებებისა და მოვალეობების მრავალფეროვნებით, მათ შორის ამ ქონების მართვით. დავის წარმოშობის შემთხვევაში წერილობითი შეთანხმების არარსებობისას ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების ფაქტის დამტკიცება და მისი ცალკეული პირობების დადგენა ძალიან რთულია, განსაკუთრებით მოქალაქეებთან მიმართებაში.”¹¹⁴

დაბოლოს, ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის შესახებ აღნიშნულ პარაგრაფში განხილული ქვეყნების–საქართველო, რუსეთი, გერმანია, საფრანგეთი–სამოქალაქო კოდექსები არ მოიცავს სპეციალურ წესებს, საიდანაც შეიძლება

¹¹⁴ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 558-559.

დავასკვნათ, რომ აღნიშნული საკითხი რეგულირდება გარიგების ფორმის შესახებ ზოგადი წესების საფუძველზე.

1.3. ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანი

„ვალდებულების შესრულების საგანია ის ნივთები, სამუშაო, მომსახურება და სხვ., რომელიც ვალდებულების ძალით მოვალემ უნდა გადასცეს, შეასრულოს ან გაუწიოს კრედიტორს (მაგალითად, ვალდებულების შესრულების საგანს წარმოადგენს ავტომობილი, რომელიც გამყიდველმა უნდა გადასცეს მყიდველს).“¹¹⁵

„ვალდებულება შეიძლება ითვალისწინებდეს მოვალის მიერ ერთი ან რამდენიმე მოქმედების შესრულებას.“¹¹⁶

სსკ-ის 374-ე მუხლის თანახმად, „თუ რამდენიმე ვალდებულებიდან უნდა შესრულდეს ერთ-ერთი (ალტერნატიული ვალდებულებანი), არჩევის უფლება აქვს მოვალეს, თუკი ხელშეკრულებიდან, კანონიდან ან ვალდებულების არსიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს“ (სსკ-ის ეს დებულება შეესაბამება გსკ-ის §262-265-ე, რომლებიც ალტერნატიულ ვალდებულებებს შეეხებიან).

„ალტერნატიული ვალდებულებისაგან განსხვავდება ფაკულტატური ვალდებულება. ფაკულტატურ ვალდებულებას აქვს ერთი საგანი, რომელიც შეიძლება შეიცვალოს სხვა საგნით მოვალის შეხედულებისამებრ.“¹¹⁷ თუმცა, გამონათქვამი—„მოვალის შეხედულებისამებრ“ არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ მოვალე აბსოლუტურად თავისუფალია არჩევანში. აქედან გამომდინარე, ავტორის აღნიშნული გამოთქმა შეიძლება საკამათო გავხადოთ, ვინაიდან ფაკულტატურის დროს, თუ ვალდებულება ვერ სრულდება შეთანხმებული სახით, მაშინ იგი (შეიძლება და ასეც არის) იცვლება და სრულდება სხვა სახით, რაზედაც მოვალე

¹¹⁵ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 44.

¹¹⁶ ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 66.

¹¹⁷ ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 67.

და კრედიტორი ასევე წინასწარ არიან შეთანხმებული. ვალდებულების ეს სახე ნაკლებად შეიძლება გავრცელდეს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ურთიერთობების დროს და მათი დეტალური კვლევა არ წარმოადგენს ნაშრომის მიზანს.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა საქმიანობა, რომელიც მიმართულია გარკვეული მიზნის მისაღწევად, საბოლოოდ, ხელშეკრულების საგანში აისახება. „ხელშეკრულების საგანს კი წარმოადგენს ის ქონებრივი შედეგი, რომლის მისაღწევადაც არის მიმართული მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა.“¹¹⁸

„ხელშეკრულების მიზანი უნდა იყოს დაკავშირებული მატერიალური ფასეულობების (სიკეთის) შექმნასთან, რეალიზაციასთან ან გამოყენებასთან. რსკ-ის 434-ე მუხლის თანახმად, ასეთი მიზნები მდგომარეობს საწარმოებისა და დაწესებულებების აშენებასა და ექსპლუატაციაში, სპორტული ნაგებობების აშენებაში, სკოლების, საცხოვრებელი სახლების, საქველმოქმედო საქმიანობის განხორციელებაში და ა. შ.“¹¹⁹ ასევე არამატერიალური სახით ხელშეკრულების მიზანია რაიმე სამსახურის გაწევა. „აღნიშნული ძირითადი საგნის გარდა, ხელშეკრულებაში დამხმარე სახით გამოდის ის ქონებრივი შენატანი, რომელიც საერთო საქმეში შეაქვს თითოეულ მონაწილეს.“¹²⁰ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიზნიდან გამომდინარე ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი. მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ერთობლივად წარმოების მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში შეიძლება გაწევრიანდეს პირი, რომელიც სოფლის მეურნეობის მცოდნეა. ამდენად, „ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს ერთობლივი საქმიანობა იურიდიული პირის შეუქმნელად მისი ყველა მონაწილისათვის საერთო მიზნის მისაღწევად, კერძოდ, მოგების მისაღებად,“¹²¹

¹¹⁸ Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О.А.Красавчикова, изд., „Высшая школа“, М., 1985 г., С. 344.

¹¹⁹ Советское гражданское право, Т. II, Ответств. ред. Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

¹²⁰ Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О.А.Красавчикова, изд., „Высшая школа“, М., 1985 г., С. 344

¹²¹ В.Ф.Попондопуло, Коммерческое (Предпринимательское) Право. изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003. С.634.

„ამიტომ, ცნებები—„ამხანაგობის ხელშეკრულება” და „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება”—სინონიმებია.”¹²²

სსკ-ის 930-ე მუხლის თანახმად, ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება „სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად.” „ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ურთიერთობების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი იმ ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით, რომლებიც მიზნად ისახავენ ქონების გადაცემას, სამუშაოს შესრულებას ან მომსახურების გაწევას მიეკუთვნებიან ორგანიზაციული სახის ხელშეკრულებებს. ისინი უზრუნველყოფენ ნების ერთიანობას, შეთანხმებას და მონაწილეთა ურთიერთობას, რომლის შინაარსსაც წარმოადგენს ხელშეკრულების მონაწილეთა შორის ურთიერთკავშირის ორგანიზება სამეურნეო ამოცანების გადასაწყვეტად.”¹²³ აღნიშნული თავისებურებებით ამხანაგობა განსხვავდება ქონების გაერთიანების იმ შემთხვევებისაგან, რომლებიც მართალია წარმოიშობიან ხელშეკრულების საფუძველზე, მაგრამ არ ისახავენ საერთო მიზანს. მაგალითად, გასხვისება – მესაკუთრის მიერ შენობის ნაწილის გაყიდვა იწვევს საერთო საკუთრების წარმოშობას ყოფილ მესაკუთრეს, ანუ გამყიდველსა და ქონების ნაწილის შემძენს შორის (მყიდველი) და არა ამხანაგობის წარმოშობას, ვინაიდან თანამესაკუთრეები ისახავენ სხვადასხვა მიზანს. ამდენად, „მარტივი სამართლებრივი გაერთიანებები, როგორებიცაა: ერთობლივი საკუთრება, თანამესაკუთრეების გაერთიანება და წილობრივი სამართლებრივი ურთიერთობები, არ წარმოადგენს ამხანაგობას.”¹²⁴ კონტინენტური ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობაში მოცემულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზნის ორი ურთიერთსაპირისპირო განმარტება. მაგალითად,

¹²² ზოგიერთი იურისტის აზრით, ამხანაგობის ხელშეკრულება უნდა განსხვავდებოდეს ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებისაგან. ამასთან, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებას მიაკუთვნებენ შეთანხმებებს, რომლებიც არ ითვალისწინებენ შენატანის შეტანას საერთო ქონებაში (см.: Савельев А.Б. Указанные соч. с. 283). ასეთ ხელშეკრულებებს ნამდვილად მიეკუთვნება ამხანაგობის ხელშეკრულება და მათი მოწესრიგება უნდა მოხდეს სამოქალაქო კოდექსის 55-ე თავში მოცემული ნორმებით კანონის ანალოგიით; იხ. Гражданское право. Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого, Т. II, изд., „Прспект,” М., 2006 г., С. 765.

¹²³ Советское гражданское право, Т. II, Ответств. ред. Грибанов В. П., Корнеев С. М., изд., „Юридическая литература”, М., 1980 г., С. 338.

¹²⁴ ქეთევან ბეთანელი, მაიკს. მასხაუმი. საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, №2-3, 2003 წ., გვ. 300.

გსკ-ის §705-ე და შვეიცარიის სკ-ის 530-ე მუხლით ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანი არ შემოიფარგლება არავითარი საზღვრებით, ხოლო საფრანგეთის სკ-ის 1832-ე და იტალიის სკ-ის 1697-ე მუხლებით ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანი უნდა ატარებდეს არა მხოლოდ სამეურნეო ხასიათს, არამედ უნდა იყოს მიმართული მოგების მიღებისაკენ.

1964 წლის სსკ-ის 447-ე მუხლით, ისევე როგორც რსკ-ის 434-ე მუხლით ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანი განსაზღვრული იყო ორი ძირითადი პირობით:

1. ხელშეკრულების მხარეები მოქმედებენ საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად,
2. მოქალაქეებს შეუძლიათ ხელშეკრულების დადება მხოლოდ პირადი საყოფაცხოვრებო საჭიროების დასაკმაყოფილებლად.

საქართველოს მოქმედი სკ-ით (1997 წლის 25 ნოემბერი) განსაზღვრულია სამეურნეო მიზანი, რაც ჩემი აზრით შესაცვლელია, რათა განვითარებული ქვეყნების მსგავსად (გერმანია, შვეიცარია და ა.შ.) არ შემოიფარგლებოდეს საზღვრებით ამხანაგობის მიზანი, მიუხედავად იმისა, რომ სკ-ის 930-ე მუხლით შესაძლებელია აგრეთვე სხვა მიზნის მიღწევა. მაგრამ თუ რა მოიაზრება მასში უცნობია. აქედან გამომდინარე, უმჯობესი იქნებოდა სსკ-ის 930-ე მუხლის ცნება ჩამოყალიბებულიყო ასეთი შინაარსით: „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო მიზნის მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებებით, იურიდიული პირის შეუქმნელად.“ კერძოდ, შენატანებით, ხოლო რუსეთის მოქმედმა სამოქალაქო კოდექსმა (1041-ე მუხლის პირველი ნაწილი) გაითვალისწინა ამხანაგობის ხელშეკრულების რეგულირების განსაკუთრებულად გონივრული ტენდენციები და ხელშეკრულების მონაწილეთათვის კანონიდან ამოიღო სამეურნეო მიზნის ცნება, რითაც, შეიძლება ითქვას, აღმოიფხვრა აღნიშნული ცნების განმარტების სხვადასხვაგვარი მცდელობა. კანონმდებელმა ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზნის მიმართ მოხსნა ყოველნაირი შეზღუდვები, რითაც გაითვალისწინა სხვა სახელმწიფოების დადებითი პრაქტიკა (მაგალითად,

გერმანიის). ამდენად, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსით ამჟამად შესაძლებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების დადება მოგების მისაღებად ან კანონით გათვალისწინებული სხვა მიზნის მისაღწევად (п.1.ст.1041).

აღსანიშნავია გ.ფ.შერშენევიჩის სამართლიანი შენიშვნა, რომ ამხანაგობას აერთიანებს მიზანი და ამიტომ, არ შეიძლება მათი სწრაფვა ერთდროულად სხვადასხვა მიზნისაკენ (სარგებლისა და ქველმოქმედებისაკენ) ან ერთი ამოცანიდან მეორეზე გადასვლა, ვინაიდან ეს ნიშნავს ერთი ამხანაგობის დაშლას და მეორეს წარმოშობას.¹²⁵ იგივე აზრს იზიარებს ე.ა.სუხანოვი.¹²⁶

მნიშვნელოვანია ის, რომ „მიზანი, რომლისთვისაც იქმნება ამხანაგობა უნდა იყოს საერთო (ერთიანი) ამხანაგობის ხელშეკრულების ყველა მონაწილისათვის. ამასთან, იგი შეიძლება ატარებდეს როგორც კომერციულ, ისე არაკომერციულ ხასიათს (მოგების მიღება, საცხოვრებელი სახლის აშენება, იურიდიული პირის შექმნა და სხვ.).“¹²⁷ „ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო მიზანი შეიძლება იყოს სამეწარმეო ან სხვაგვარი საქმიანობის განხორციელება, რომელიც არ ეწინააღმდეგება კანონს და არ არის მიმართული მოგების მიღებაზე.“¹²⁸ ამხანაგობის მონაწილეთა წინაშე დასახული მიზნის მისაღწევად მონაწილეებს შორის შეიძლება მოხდეს უფლება-მოვალეობების გადანაწილება, „მაგრამ ეს მოხდება არა როგორც დამოუკიდებელ პირთა შორის, რომელთაც ურთიერთსაპირისპირო ინტერესები და მოვალეობები გააჩნიათ, არამედ, როგორც სუბიექტებს შორის, რომელთა შორის უფლება-მოვალეობების გადანაწილება ხდება

¹²⁵ Шершеневич Г.Ф., Учебник русского гражданского права (по изданию 1907г), М., 1995 г., С. 388.

¹²⁶ ე.ა.სუხანოვი წერს, რომ არ შეიძლება ამხანაგობის ერთდროული მისწრაფვა სხვადასხვა ხასიათის მიზნისაკენ (მაგალითად, კომერციული და არაკომერციული); იხ. Гражданское право, Т. II, Ответств.ред.,Е.А.Суханов.М., 1993 г., С.367. 371, ვ.კ.ჩუბაროვის აზრით, ერთობლივი საქმიანობის მიზანი შეიძლება იყოს იურიდიული პირის შექმნაც (მაგალითად, სააქციო საზოგადოების შექმნა); იხ. Комментарий к ГК РФ .ч. 2. (постатейный), Под ред.,О.Н.Садикова.М.,1997г., С. 630; იხ. А.Н.Гуев, Гражданское право, Т. II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 392.

¹²⁷ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 556.

¹²⁸ Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГУ“, М., 2005 г., С. 261.

ამხანაგობის ხელშეკრულების პირობების შესრულების მიზნით, რაც ყველა მონაწილის ერთიან ინტერესს წარმოადგენს.”¹²⁹

ზოგიერთი ავტორი ამტკიცებს, რომ მიზანი ხელშეკრულებაში გარკვეულად უნდა იყოს გამოხატული და მოიცავდეს მითითებებს, თუ რაზე არის კონკრეტულად მიმართული ერთობლივი საქმიანობა, რომელი მატერიალური ობიექტი უნდა იყოს მისი შედეგი (უახლოესი მიზანი) და რა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად არის იგი გათვალისწინებული (საბოლოო მიზანი).¹³⁰ ძნელია დაეთანხმო აღნიშნულ მოსაზრებას, ვინაიდან ერთობლივი საქმიანობის შედეგი ყოველთვის არ არის მატერიალური ობიექტის შექმნა. მაგალითად, იმ შემთხვევაში, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება დაიდო მსუბუქი ავტომანქანის ერთობლივი ექსპლუატაციის ან საცხოვრებელი ფართის ერთობლივად სარგებლობის მიზნით და ა.შ. მაგრამ, იმ შემთხვევაში, თუ ის (მატერიალური ობიექტი) იქმნება, მაშინ არანაირი სამართლებრივი მნიშვნელობა არა აქვს იმ მოთხოვნებს, რომლის დასაკმაყოფილებლადაც იგი იქმნება. მაგალითად, მრავალბინიანი სახლის ერთობლივად აშენებისას ამხანაგობის ერთ-ერთ მონაწილეს სურდა თავისი მოთხოვნები დაეკმაყოფილებინა საცხოვრებელი ფართის მიღებით, მეორესთვის– მშენებლობის დასრულების შემდეგ მომგებიანი იყო ბინის გაყიდვა, მესამესთვის–შვილის ბინით უზრუნველყოფა და ა.შ. აღნიშნულ მაგალითში მონაწილეთა მოთხოვნები სხვადასხვა ხასიათისაა, მაგრამ ამ შემთხვევაში, სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ მათ საერთო მიზანს–საცხოვრებელი სახლის აშენებას. ამრიგად, მათ შორის დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომლის მიზანი იყო მატერიალური ობიექტის (საცხოვრებელი სახლი) შექმნა წყდება მისი განხორციელებით.

¹²⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 277.

¹³⁰ Годес А, Правовое регулирование совместной деятельности, Советская юстиция, 1996 г., №11, С. 17.

1.4. ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეები

მონაწილეთა სუბიექტური შემადგენლობის მიხედვით, მათ მიერ დასახული საერთო მიზნის, საქმიანობის ხასიათისა და ამხანაგობათა შეთანხმების სხვა პირობების გათვალისწინებით შეიძლება გამოიყოს ამხანაგობის ხელშეკრულების სხვადასხვა სახე: 1. ამხანაგობა, რომელსაც აქვს მოგების მიღების მიზანი, ის უკვე არის სამეწარმეო სუბიექტი და არა ვალდებულებით სამართლებრივი ურთიერთობა და, შესაბამისად, ხელშეკრულება. 2. ამხანაგობა შექმნილია არა მოგების მიზნით, არამედ ამხანაგობის წევრების ერთიანი მიზნის მისაღწევად, საკუთარი მოთხოვნილებებისა და ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, მაშინ ეს ურთიერთობა არის სწორედ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება. 3. ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც შეიძლება დაიდოს მესამე პირთა სასარგებლოდ, ანუ მესამე პირთა ინტერესებისა და მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, რომელსაც აქვს ჰუმანიტარული ხასიათი.

ე.ა.სუხანოვის მიერ მოცემულია ამხანაგობის შემდეგი სახეები:

1. ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც დაკავშირებულია სამეწარმეო საქმიანობასთან (მარტივი სავაჭრო ან კომერციული ამხანაგობა);
2. ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელსაც არ გააჩნია სამეწარმეო ხასიათი (მარტივი სამოქალაქო ან არაკომერციული ამხანაგობა);
3. ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება (მარტივი ამხანაგობა) იურიდიული პირის შექმნის ან რეორგანიზაციის (შერწყმა, მიერთება) შესახებ;
4. ფარული ამხანაგობა;¹³¹
5. „ხელშეკრულებები, რომლებიც განსაზღვრავენ საერთო ქონებისა და მომავალი სუბიექტური უფლებების სამართლებრივ მდგომარეობას, მათ შორის საქორწინო ხელშეკრულება“¹³² და სხვ.

¹³¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. 4, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 569.

¹³² В.А. Белов, Гражданское право: Общая и особенная части. изд., АО „Центр Юринфор“, М., 2003 г., С. 330

„რეგულაციამდელ იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობები, რომლებიც ეწოდნენ სამეწარმეო საქმიანობას იწოდებოდნენ სავაჭროდ, ხოლო სხვა დანარჩენი—სამოქალაქოდ. დღეს კი უფრო სწორი იქნებოდა ამხანაგობის დაყოფა კომერციულ და არაკომერციულ სახეებად—იურიდიული პირების ანალოგიურად დაყოფის.”¹³³ ასე მიაჩნიათ რუს მეცნიერებს, თუმცა, ქართულ სამოქალაქო სამართალში არაფერია ამის შესახებ ნათქვამი, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, შეიძლება მათი დაყოფა სამეწარმეო, არასამეწარმეო – მესამე პირთა სასარგებლოდ ქველმოქმედების მიზნით.

ზემოთ აღნიშნული ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეებისგან მნიშვნელოვანი და საინტერესოა ფარული ამხანაგობა (негласное товарищество), რომელიც არ არის შესწავლილი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით. „რსკ-ის 1054-ე მუხლით ფარული ამხანაგობა ისეთი ამხანაგობაა, რომლის არსებობის შესახებ არ არის ცნობილი მესამე პირთათვის. იგი შეიძლება იყოს როგორც კომერციული, ისე არაკომერციული. ფარული ამხანაგობის რეგულირების თავისებურება განპირობებულია იმით, რომ ამხანაგობის საერთო საქმეების წარმართვა ხორციელდება თითოეული მათგანის მიერ ცალკე, დამოუკიდებლად, ვინაიდან საერთო საქმეების წარმართვის სხვა ფორმები შეუთავსებელია აღნიშნული ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებასთან.”¹³⁴ აღსანიშნავია, რომ ფარული ამხანაგობა რუსეთის სამოქალაქო კოდექსში გადმოღებულია საზღვარგარეთის სამართლიდან: გერმანიის¹³⁵ (§230-§237-ე) და საფრანგეთის (1871-1873-ე მუხლები) სავაჭრო კოდექსიდან.

„ეკონომიკური პროექტების ერთობლივად განხორციელებისათვის მეწარმეებს შეუძლიათ გააერთიანონ თავიანთი შესაძლებლობები (ფული, ქონება, ცოდნა, საქმიანი რეპუტაცია, კავშირები) და იურიდიული პირის შეუქმნელად იმოქმედონ

¹³³ Гражданское право, Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 765.

¹³⁴ Гражданское право, Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 765.

¹³⁵ ამხანაგობის ამოსავალ მოდელს წარმოადგენს მარტივი ამხანაგობა (Gesellschaft bürgerlichen Rechts, GbR).

სრული და კომანდიტური ამხანაგობა—მისი ნაირსახეობაა, რომელთა საქმიანობა რეგულირდება სავაჭრო სამართლის ნორმებით. სამოქალაქო ნორმების შესაბამისად შექმნილი ამხანაგობა, როგორც წესი, იქმნება არასრული კომერსანტების, თავისუფალი პროფესიების მქონე პირების და ხელოსნების მიერ; იხ. Гражданское уложение Германии, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2006 г., С. 216.

ერთობლივად მოგების მისაღებად. ერთობლივი სამეწარმეო საქმიანობა მეწარმეების მიერ ხორციელდება ყველა ამხანაგობის მონაწილის სახელით და საერთო ქონების ხარჯზე.”¹³⁶ რაც შეუძლებელი იყო საბჭოთა პერიოდში.

1.5. ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება

შემხვედრი დაკმაყოფილების არსებობის კრიტერიუმის მიხედვით განასხვავებენ სასყიდლიან და უსასყიდლო ხელშეკრულებებს. „ხელშეკრულებათა გამოჯვანას იმის მიხედვით სასყიდლიანი იგი თუ არა, პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, განსაკუთრებით ქონებრივი პასუხისმგებლობის საკითხის გადაწყვეტის დროს. ზოგიერთ შემთხვევაში იმ პირის პასუხისმგებლობა, რომელიც ხელშეკრულებით არ იღებს რაიმე მატერიალურ სარგებელს, ნაკლებად მკაცრია, ვიდრე სასყიდლიანი ხელშეკრულებისას.”¹³⁷ სწორედ, ხელშეკრულებათა დაყოფის აღნიშნული მნიშვნელობა მოგვცემს საფუძველს განვიხილოთ ამხანაგობის ხელშეკრულება როგორც სასყიდლიანი.

იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობის ხელშეკრულების სასყიდლიანობის თუ უსასყიდლოობის თვალსაზრისით არ არსებობს ერთიანი მოსაზრება. მაგალითად, ო.ს.იოფფე თვლის, რომ უსაფუძვლოა ამხანაგობის ხელშეკრულების განხილვა სასყიდლიანად, რადგან ფულადი და სხვაგვარი ხარჯები ხმარდება იმ მატერიალური ობიექტის შექმნას, რომელიც შემდეგ უნდა მოხმარდეს ყველა მონაწილის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას. მაგრამ, ისინი არ ღებულობენ ერთმანეთისგან შემხვედრ დაკმაყოფილებას, არამედ ერთობლივად მოქმედებან საერთო მიზნის მისაღწევად. ამრიგად, ამხანაგობის ხელშეკრულება აღნიშნული საფუძვლების, ანუ მონაწილეთა ურთიერთობების ხასიათის მიხედვით არის

¹³⁶ В.Ф.Попондопуло, Коммерческое (Предпринимательское) Право. изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003 г., С. 632.

¹³⁷ ზ.ახვლედიანი, კალდებულებით სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 30.

უსასყიდლო.¹³⁸ იგივე მოსაზრება გააჩნია, ვ.პ.გრიბანოვს, ს.მ.კორნეევს, რომლებიც თვლიან, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთობა განისაზღვრება მათი ურთიერთქონებრივი ინტერესებით, თუმცა, ერთობლივი საქმიანობისას მონაწილეები ერთმანეთისგან არ ღებულობენ მატერიალურ ეკვივალენტს თავიანთ მოქმედებებზე და შესაბამისად, აღნიშნული ხელშეკრულება უსასყიდლოა.¹³⁹ ო.ა.კრასავიკოვის აზრით ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებაში სასყიდლიანობა ვლინდება იმაში, რომ I. საერთო სამეურნეო მიზნის მისაღწევად თითოეულმა მონაწილემ უნდა გაიღოს შესაბამისი ქონებრივი შენატანი, II. ხელშეკრულების მონაწილემ, რომელმაც შეასრულა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულება, უფლებამოსილია ისარგებლოს საერთო ქონებით, იმ წილის შესაბამისად, რაც შეიტანა ერთობლივ საქმიანობაში თავისი ინტერესებისათვის. აღნიშნული თვალსაზრისით, იგი არ ეთანხმება ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებას, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება უსასყიდლოა.¹⁴⁰

ზოგიერთი იურისტის აზრით კი, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება სასყიდლიანია, ვინაიდან თითოეული მონაწილე ვალდებულია არა მხოლოდ იმოქმედოს და შეიტანოს ფული (სხვაგვარი ქონება ან პირადი შრომა საერთო მიზნის მისაღწევად), არამედ უფლება აქვს სხვა მონაწილესაგან მოითხოვოს ანალოგიური მოქმედების შესრულება საერთო მიზნის მისაღწევად. ამდენად, იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობის ხელშეკრულების სასყიდლიანად განხილვა სადავოა, ვინაიდან თითოეული მონაწილე საერთო-სამეურნეო მიზნის

¹³⁸ აღნიშნულ დასკვნას ასაჩივრებს ა.ი.მასლიაევი იმ საფუძველით, რომ თითოეული ამხანაგობის მონაწილე სამეურნეო მიზნის მისაღწევად, შენატანით და მოქმედებით, ღებულობს მოგებას, სარგებელს ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა მოქმედებისაგან და შენატანებისაგან, რაც უნდა ჩაითვალოს თავისებურ შემხვედრ დაკმაყოფილებად (Советское гражданское право, Т. II, изд., „Юридическая литература“, М., 1965 г., С. 3130). ის რომ, ერთობლივ საქმიანობას მოაქვს გარკვეული სარგებელი თითოეული მონაწილისათვის არ იწვევს არავითარ ეჭვს. თუმცა, სარგებლის მიღება არ წარმოადგენს შემხვედრ დაკმაყოფილებას, რაც დამახასიათებელია სასყიდლიანი ხელშეკრულებებისათვის. შემხვედრ დაკმაყოფილებას ერთი კონტრაქტის ღებულობს უშუალოდ მეორესაგან, მაშინ, როდესაც, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებაში სარგებელი მიიღება თითოეულის მიერ ერთობლივი მოქმედების შედეგად. აქედან გამომდინარე, ერთობლივი საქმიანობა უნდა განიხილებოდეს როგორც უსასყიდლო ხელშეკრულება, ვინაიდან შეუძლებელია აღნიშნული შედეგის მიღება ერთობლივი ძალისხმევის გარეშე; იხ. О.С.Иоффе, Избранные труды, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П. 2004 г., С. 735

¹³⁹ Советское гражданское право, Т. II, Ответств. ред. Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

¹⁴⁰ Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О.А.Красавчикова, изд., „Высшая школа“, М., 1985 г., С. 342

მისაღწევად ფულადი, თუ სხვაგვარი ქონებრივი შენატანით ღებულობს, აგრეთვე, სარგებელს ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა შენატანებისა და მოქმედებისაგან.¹⁴¹ ხელშეკრულების თითოეული მონაწილე კისრულობს შეასრულოს ქონებრივი ხასიათის გარკვეული მოქმედებები არა მარტო თავისი, არამედ ამხანაგობის ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით.

„სასყიდლიანობის თვალსაზრისით ამხანაგობის ხელშეკრულება უსასყიდლოა. ხელშეკრულების მონაწილეები არ არიან კრედიტორები და მოვალეები ანუ მხარეები მისი ზოგადი გაგებით. აქედან გამომდინარე, მათ არ გააჩნიათ ურთიერთსაპირისპირო ინტერესები და შესაბამისად უფლებები და მოვალეობები. ამხანაგობის მონაწილეებს გააჩნიათ ერთიანი მიზანი, რისთვისაც ისინი ახორციელებენ ერთობლივ საქმიანობას, რომლის პროცესში მათ გააჩნიათ ურთიერთშეთანხმებით განაწილებული (შიდა სახელშეკრულებო) უფლებები და მოვალეობები, რომელთა შესრულების შედეგად, ანუ მონაწილეთა მიერ წარმოებული საქმიანობის სანაცვლოდ ხდება დასახული მიზნის მიღწევა. აღნიშნულის გამო ხელშეკრულება შეიძლება პირობითად ჩაითვალოს სასყიდლიანად ანუ ანაზღაურებითი ხასიათის მქონედ. თუმცა, ეს არ ნიშნავს ხელშეკრულების სასყიდლიანობას მისი პირდაპირი მნიშვნელობით, ე.ი. როდესაც ერთი და იგივე ხელშეკრულებით ერთი მხარის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას მოსდევს მეორე მხარის მიერ საპასუხო მოქმედების შესრულება და მხარეთა მიერ ურთიერთსარგებლის მიღება.“¹⁴² ვეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას და მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება უსასყიდლოა, ვინაიდან ფულადი, თუ სხვაგვარი შენატანები, მატერიალური ობიექტის შექმნის მიზნით, შეიძლება მოხმარდეს როგორც მონაწილეთა ისე, მესამე პირების ინტერესების დაკმაყოფილებას და არა მათ მიერ შემხვედრი დაკმაყოფილების მიღებას.

¹⁴¹ Советское гражданское право, Под.ред. В.А.Ряшенцева, В2-х т., Т. 2, М., 1978 г., С.342, Советское гражданское право, Под ред .В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина. В2-х т, Т. 2, Киев, 1978 г., С. 346 ; იხ. Советское гражданское право. ч. 2. Отв.ред. В.П.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко. изд., „Ленинградского Университета“, Ленинград, 1982 г., С. 284.

¹⁴² თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 278-279.

მაგალითად, ამირან ფურელიანმა, გივი კაპანაძემ, დავით მეგრელიძემ და სხვ. შექმნეს ამხანაგობა მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლის აშენების მიზნით, სახელწოდებით–„ორთაქალის ვარსკვლავი“. საზოგადოების–შპს „ორთაქალა 2007“-ის შესატანს ამხანაგობაში წარმოადგენდა ფულადი სახსრები იმ ოდენობით, რაც გათვალისწინებული იყო სამშენებლო–საპროექტო დოკუმენტაციისა და ამხანაგობის მიზნების მისაღწევად, ე.ი. შესატანები, მიუხედავად იმისა, რომ ატარებს მატერიალურ ხასიათს წარმოადგენს შედეგის დადგომის საფუძველს გარკვეული სახის ღირებულებების გაცემის სანაცვლოდ. მიუხედავად იმისა, ეს შედეგი უშუალოდ წევრთა სარგებელს იძლევა, თუ მესამე პირებისთვის დგება.

იმის მიხედვით,თუ რომელი მომენტიდან ითვლება ხელშეკრულება დადებულიად, იგი იყოფა კონსესუალურ და რეალურ ხელშეკრულებებად. „ამხანაგობის ხელშეკრულება არის კონსესუალური. ამხანაგობის მონაწილეებს უფლებები და მოვალეობები წარმოეშობათ ხელშეკრულების არსებით პირობებზე შეთანხმების და მისი კანონის მოთხოვნის შესაბამისად გაფორმების მომენტიდან,”¹⁴³ რაც იურიდიულ ლიტერატურაში არ იწვევს დავას. სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით, ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოადგენს ფიდუციურ (ფიდუცია–ნდობა) გარიგებას. „ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობები ყოველთვის მინდობილი ხასიათისაა,”¹⁴⁴ რაც დასტურდება ამხანაგობის საქმეთა წარმართვის განსაკუთრებული წესით, საერთო ქონების სარგებლობით, ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველებით, უფლებამონაცვლეობით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებების გათვალისწინებით მნიშვნელოვანია იმის დადგენა, ხელშეკრულების რომელ სახეს მიეკუთვნება იგი – ცალმხრივს, ორმხრივსა თუ მრავალმხრივს. ვიდრე გადავიდოდე აღნიშნული საკითხის განხილვაზე, საჭიროა გავეცნოთ მოცემულ ცნებებს.

¹⁴³ С.П.Гришаев, Гражданское право, ч. 2, в вопросах и ответах, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 95.

¹⁴⁴ Коммерческое (Торговое) право, Под ред.Ю.Е.Булатецкого и В.А.Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 605.

ხელშეკრულება ორმხრივი (მრავალმხრივი) გარიგებაა. ამიტომ, ყველა ხელშეკრულება გარიგებაა. მაგრამ, ყველა გარიგება ხელშეკრულება არაა (ცალმხრივი გარიგება ხელშეკრულება არ არის). ხელშეკრულების დასადებად ორი (ორმხრივი გარიგება), სამი და ან მეტი პირის ნების შეთანხმებაა საჭირო (მრავალმხრივი გარიგება). კანონმდებელი აღიარებს როგორც მრავალმხრივი გარიგებების, ისე მრავალმხრივი ხელშეკრულებების არსებობას. თუმცა, როგორც გარიგების შესახებ ზოგადი ნორმების შინაარსიდან ვლინდება (სსკ-ის 50-ე მუხლი) აღნიშნული კატეგორიის გამოყოფის კრიტერიუმს წარმოადგენს ასეთი გარიგება–ხელშეკრულებებში მონაწილეთა რაოდენობა. მათ მიერ (მხარეები) შეთანხმებული ნების გამოვლენა განსაზღვრავს მრავალმხრივი გარიგება–ხელშეკრულების არსებობას.

ერთი შეხედვით მოცემულ სქემაში თითქოს არაფერია ურთიერთსაწინააღმდეგო, თუმცა, აქედან შეიძლება გაკეთდეს არასწორი დასკვნაც. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების განმარტებისას თუ ხელშეკრულების მონაწილეთა რაოდენობის ფორმალური კრიტერიუმით ვიხელმძღვანელებთ აღნიშნული ხელშეკრულება შეიძლება მიეკუთვნებოდეს, როგორც ორმხრივ (თუ მონაწილეთა რაოდენობა–ორია), ისე მრავალმხრივს (თუ მონაწილეობს–სამი ან მეტი პირია). სწორედ, ასე განმარტავს თავის ნაშრომში ა.პ.სერგეევი, ი.კ.ტოლსტოი.¹⁴⁵ იგივე მოსაზრება გვხვდება ვ.პ.გრიბანოვისა და ს.მ.კორნეევის,¹⁴⁶ ე.ლასიკის¹⁴⁷ ნაშრომებში.

ამრიგად, იმისათვის, რომ ავიცილოთ მსგავსი გამარტივება, რომელიც იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებების მცდარ გაგებას, საჭიროა არ გამოვყოთ ორმხრივი და მრავალმხრივი ფორმალური კრიტერიუმები და დადგინდეს ასეთი გაყოფის ზუსტი კრიტერიუმები.

¹⁴⁵ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 764.

¹⁴⁶ Советское гражданское право, Т. II, Ответств.ред., Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

¹⁴⁷ Э.Лассик, Советское гражданское право, часть особенная, Под ред. Э.Тынисмяе, изд., „ВАЛГУС“, Таллин, 1980 г., С. 385.

წინამდებარე ნაშრომის თავისებურებებს წარმოადგენს ის, რომ მასში არ მონაწილეობს ურთიერთსაპირისპირო ინტერესების მქონე მხარეები, როგორც სხვა სახის ორმხრივ ხელშეკრულებებში; ამხანაგობის ხელშეკრულებაში არ არის კრედიტორი და მოვალე იმ გაგებით, როგორითაც ეს კატეგორიები ჩვეულებრივად ლიტერატურაში იხმარება. „თითოეული ამხანაგობის მონაწილე ყველა სხვა მონაწილის მიმართ ერთდროულად არის, მოვალეც და კრედიტორიც.“¹⁴⁸ შესაბამისად, ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები ატარებს შემხვედრ, ურთიერთდამავალდებულებელ ხასიათს, თითოეული მონაწილის უფლებები და მოვალეობები თანაბარია სხვა მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებთან მიმართებაში.

სამოქალაქო სამართლის თეორიულ ნაშრომებში, კერძოდ, გარიგების შესახებ ზოგად დებულებებში მრავალმხრივი გარიგებები განმარტებულია ლაკონურად. „მრავალმხრივობის განსაზღვრისათვის აქ ნების გამოვლენათა რაოდენობა კი არ არის გადამწყვეტი (ხელშეკრულების დროს ნების გამოვლენა ყოველთვის ერთზე მეტია), არამედ ხელშეკრულების მხარეებს შორის უფლებებისა და მოვალეობების განლაგება.“¹⁴⁹ ორმხრივია ხელშეკრულება, რომლის თითოეულ მხარეს ერთდროულად აქვს უფლებაცა და ვალდებულებაც.¹⁵⁰ აქედან გამომდინარე, საინტერესოა ისეთი შემთხვევის განხილვა, როდესაც მხარეების ანუ ხელშეკრულების მონაწილეების ნება ატარებს არა დაპირისპირებულ ხასიათს, არამედ მიმართულია საერთო მიზნის მისაღწევად. სწორედ, ასე ხდება ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების შემთხვევაში.

როგორც ნაშრომშია აღნიშნული ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებს და არსებით პირობებს გაერთიანების ნებაყოფლობითი ხასიათის გარდა, რაც გამომდინარეობს ყველა სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობისათვის დამახასიათებელი ხელშეკრულების თავისუფლების ზოგადი პრინციპიდან,

¹⁴⁸ В.А.Белов, Гражданское право:Общая и особенная части, изд., АО „Центр Юринфор“, М.,2003 г., С.328.

¹⁴⁹ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 320.

¹⁵⁰ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებით სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 28.

წარმოადგენს: პირთა გაერთიანება, მხარეებს შორის საერთო მიზნის არსებობა და ერთობლივი მოქმედება. აღნიშნული ხელშეკრულების მხარეებს არ გააჩნიათ ურთიერთსაპირისპირო განზრახვები, ანუ მიზანი.

აღნიშნულ კითხვაზე არსებობს პასუხის ორი ვარიანტი. ი.ბ.ნოვიცკი და ლ.ა.ლუნცის აზრით: მსგავსი სახის ამხანაგობათა გაერთიანებები იქმნება არა საპირისპირო შინაარსის ნების გამოვლენით (როგორც ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებაში), არამედ ამხანაგობის მონაწილეთა პარალელური ნების გამოვლენით, რომელიც მიმართულია საერთო (ერთიანი) მიზნისაკენ.¹⁵¹ შეუძლებელია არ დაეთანხმო ყოველივე ამას. თუმცა, აღნიშნული ავტორები მოცემული მოსაზრებებიდან აკეთებენ მოულოდნელ დასკვნას: ყველა ისეთი გარიგებები, რომლებშიც გამოხატულია არა ერთი პირის, არამედ ორის ნება (ამხანაგობაში—რამდენიმეს) და იგი შეესაბამება ერთმანეთს ორმხრივი გარიგების ან ხელშეკრულების სახელწოდება აქვს. ასეთი განმარტება ამხანაგობის როგორც ორმხრივი ხელშეკრულების განხილვის საფუძველია.

მაგრამ, კანონმდებლობაში და იურიდიულ ლიტერატურაში „ორმხრივი ხელშეკრულების” ცნების გარდა, იხმარება ცნება „მრავალმხრივი ხელშეკრულება”. აქედან გამომდინარე, სხვა მოსაზრების მომხრეები ამხანაგობის ხელშეკრულებას განიხილავენ, როგორც მრავალმხრივს და ცდილობენ გამოყონ აღნიშნული ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელი ზოგიერთი განმასხვავებელი თავისებურებები – „ამხანაგობის ხელშეკრულება არის მრავალმხრივი, ვინაიდან მასში მონაწილეობს ორზე მეტი მხარე,”¹⁵² თუმცა, „მრავალმხრივი” გამოთქმა არ უნდა გავიგოთ მისი პირდაპირი გაგებით, ანუ „ორზე მეტი მხარე”, როგორც ეს ავტორს აქვს გამოყენებული, ვინაიდან აქ არ არის ორი მხარე, რომელთა უფლებები და მოვალეობები გადანაწილებულია. მრავალმხრივში ერთობლივი გადაწყვეტილების მისაღებად მონაწილეობს რამდენიმე პირი და არა რამდენიმე

¹⁵¹ Новицкий И.Б., Лунц Л.А., Общее учение об обязательствах. изд., „Юридическая литература”, М., 1950 г., С. 96.

¹⁵² Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред., В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа”, Киев 1983 г., С. 351.

მხარე. ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება უფლებას აძლევს დამოუკიდებელ მხარედ მასში მონაწილეობა მიიღოს არა მხოლოდ ორმა, არამედ მეტმა პირმა, მაშინ როდესაც, ორმხრივ ხელშეკრულებაში პირთა სიმრავლე წარმოიშობა ან მოვალის, ან კრედიტორის მხარეს. მასში არ შეიძლება მონაწილეობდეს ორზე მეტი მხარე.

„ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები არ შეიძლება დაიყოს აქტიურ და პასიურ მხარეებად. ერთმანეთის მიმართ მათ გააჩნიათ უფლებების და მოვალეობების მთელი კომპლექსი,”¹⁵³ რომელიც მიმართულია არა ურთიერთსაპირისპირო მიზნებისათვის და დამახასიათებელია მრავალი, სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებისათვის, არამედ, პირიქით, მხარეთა, ანუ ხელშეკრულების მონაწილეთა ძალების ერთიანობა მიმართულია იმ საერთო მიზნის მისაღწევად, რაც შეუძლებელია ერთისთვის. ამხანაგობის მონაწილეები ერთიანდებიან არა მხოლოდ პირადი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, არამედ ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით და მესამე პირთა სასარგებლოდაც. ამდენად, ზემოთნათქვამიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება თავისი იურიდიული ბუნებით არის მრავალმხრივი, კონსესუალური და უსასყიდლო.

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები

„სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობა, პირველ ყოვლისა, შეუძლებელია ამ ურთიერთობის მონაწილე პირთა გარეშე.ეს ურთიერთობა ყოველთვის მყარდება მოქალაქეებსა და ორგანიზაციებს შორის, რომელთაც აქვთ გარკვეული უფლებები და მოვალეობები. სწორედ, ის პირები, რომლებიც მონაწილეობენ სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, იწოდებიან ამ ურთიერთობის სუბიექტებად.”¹⁵⁴

¹⁵³ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2008 г., С. 552.

¹⁵⁴ ა.კობახიძე, სამოქალაქო სამართალი, I ტომი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001 წ., გვ. 90.

„სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობათა ყველაზე გავრცელებულ სუბიექტებს მოქალაქეები წარმოადგენენ. კერძო ავტონომიისა და ქონებრივი დამოუკიდებლობის საფუძველზე ისინი თვითონ წყვეტენ თუ რა სახის ურთიერთობებში მიიღონ მონაწილეობა. ნორმალურ ურთიერთობათა სიმრავლისა და მრავალფეროვნების პირობებში მათი მატერიალური, კულტურული და ყოფითი მოთხოვნილებების უმრავლესობა კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების მეშვეობით რეალიზდება.”¹⁵⁵ ამიტომ, სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტებად გამოდიან არა მარტო ცალკეული პირები, არამედ გარკვეული გაერთიანებებიც. სწორედ, ამ უკანასკნელის საფუძველზე იქმნება ამხანაგობა.

სსკ-ის 930-ე მუხლში მოცემული განმარტების თანახმად: „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებებით, იურიდიული პირის შეუქმნელად”. აღნიშნული განმარტება ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა რაოდენობის მიმართ ადგენს მინიმალურ მოთხოვნებს და არ აკონკრეტებს მას. რიგ ავტორთა მიერ გამოთქმული მოსაზრებების თანახმად, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა რაოდენობა არ არის შეზღუდული, „იგი შეიძლება აღწევდეს რამდენიმე ათეულს ან ათასსაც.”¹⁵⁶

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ ნებისმიერი ფიზიკური და იურიდიული პირები. „იურიდიული პირი შეიძლება იყოს როგორც კომერციული, ისე არაკომერციული. ხელშეკრულება ერთობლივად შეიძლება დაიდოს როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირების მიერ. მიზნიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების მონაწილე შეიძლება იყოს აგრეთვე სახელმწიფო.”¹⁵⁷

„სამოქალაქო კანონმდებლობით, რეგულირებად სამართლებრივ ურთიერთობებში სახელმწიფოს მონაწილეობა არ იძლევა მის იურიდიულ პირად გარდაქმნის

¹⁵⁵ რ.შენგელია, ქართული სამართლის საფუძვლები, კარი IV, გამომც. „მერიდიანი”, თბ., 2004 წ., გვ. 135.

¹⁵⁶ А.Н.Гуев, Гражданское право, Т. II, изд., „ИНФРА”, М., 2003 г., С. 391.

¹⁵⁷ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 275-276.

საფუძველს; მის მიმართ არ გამოიყენება ნორმები იურიდიული პირის შესახებ. სახელმწიფო როგორც სუვერენი თავად განსაზღვრავს სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობის პირობებს, წესსა და საზღვრებს, უფლებაუნარიანობის ხასიათს და ა.შ.”¹⁵⁸ სსკ-ის ზოგადი წესების შესაბამისად, ამხანაგობის მონაწილე შეიძლება იყოს არა მარტო საქართველოს მოქალაქე, არამედ უცხოელი მოქალაქეც და მოქალაქეობის არმქონე პირიც, გამომდინარე იქიდან, რომ ისინი საქართველოს მოქალაქეების თანაბრად სარგებლობენ სამოქალაქო უფლებაუნარიანობით, რასაც, ამავე დროს, განამტკიცებს საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციის 47-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

„სამეწარმეო საქმიანობის განსახორციელებლად (მოგების მიღება) დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ინდივიდუალური მეწარმეები და (ან) კომერციული ორგანიზაციები (п.2.ст.1041 ГК).”¹⁵⁹ „თუმცა, არ არის გამორიცხული, რომ მსგავსი ამხანაგობის მონაწილე იყოს, აგრეთვე, არაკომერციული ორგანიზაცია, რომელიც კანონისა და სადამფუძნებლო დოკუმენტების შესაბამისად, ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას და პასუხობს შექმნილი ორგანიზაციის მიზნებს.”¹⁶⁰ კონტინენტური ქვეყნების სავაჭრო სამართლის მიხედვით, მოგების მისაღებად, ანუ კომერციული მიზნით შექმნილი ამხანაგობის სუბიექტებს ეწოდებათ კომერსანტები (გერმანია, საფრანგეთი, და ა.შ.). „კომერსანტად შეიძლება ჩაითვალოს არა მხოლოდ ფიზიკური, არამედ იურიდიული პირიც (კორპორაცია)”.¹⁶¹ „ვინაიდან ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობა, ქონებრივ შენატანებთან ერთად, ითვალისწინებს ერთობლივ საქმიანობას, მისი სუბიექტები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ქმედუნარიანი პირები.”¹⁶² თუმცა, მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობა (სსკ-ის 15-ე, 63-ე მუხლები) არ

¹⁵⁸ Советское Гражданское Право, Под ред. Я.А.Куника, изд., „Высшая Школа”, М., 1974 г., С. 64.

¹⁵⁹ В.Ф.Попондопуло, Коммерческое (Предпринимательское) Право, изд., „ЮРИСТЪ”, М., 2003 г., С. 634.

¹⁶⁰ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2008 г., С. 555.

¹⁶¹ С.Ю.Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация „Дашков и К”, С. 205.

¹⁶² О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд. „Юридический Центр Пресс”, С-П 2004 г., С. 736.

უკრძალავს შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირს გარიგების დადებას მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით (მშობელი, მშვილებელი, მზრუნველი).

1964 წლის სსკ-ის 447-ე მუხლის მიხედვით, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილედ ითვლებოდა სახელმწიფო სოციალისტური ორგანიზაციები. აგრეთვე, კანონმდებელი არ გამორიცხავდა მოქალაქეების მონაწილეობას, მხოლოდ პირადი საყოფაცხოვრებო საჭიროების დასაკმაყოფილებლად. „ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტური შემადგენლობის მიმართ მოქმედებდა მხოლოდ ერთი აკრძალვა: ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება არ შეიძლებოდა დადებულიყო მოქალაქეებსა და სოციალისტურ ორგანიზაციებს შორის (ч. 3 ст.438 ГК).”¹⁶³

„იურიდიულ პირებს შეეძლოთ დაედოთ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება მათი სპეციალური უფლებამოსილების ფარგლებში. კოლმეურნეობა ან სხვა კოოპერატიული ორგანიზაცია ხელშეკრულებას დებდა მისი წევრების მიერ საერთო კრებაზე გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში (უფლებამოსილი პირების კრება); სახელმწიფო დაწესებულებებს ან საწარმოებს შეეძლოთ მონაწილეობა მიეღოთ ხელშეკრულებაში, თუ ეს იყო გათვალისწინებული წესდებით (დებულებით) ან ზემდგომი ორგანოს ნებართვით დასახული მიზნის განსახორციელებლად გამოყოფილი სახსრების არსებობის შემთხვევაში.”¹⁶⁴

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიმართ გარკვეული სახის საქმიანობის განხორციელებისათვის კანონი მოითხოვს საჭირო ნებართვის (ლიცენზიის) მიღებას. კერძოდ, საქართველოს კანონის—„ლიცენზირებისა და ნებართვის შესახებ” მე-2 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „საქმიანობის ან ქმედების სახელმწიფო რეგულირება ლიცენზიით, ან ნებართვით ხორციელდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს საქმიანობა, ან ქმედება უშუალოდ უკავშირდება ადამიანის სიცოცხლისთვის, ან ჯანმრთელობისთვის მომეტებულ საფრთხეს, ან სახელმწიფო, ან საზოგადოებრივი ინტერესის სფეროებს. სახელმწიფო რეგულირება

¹⁶³ Э.Лассик, Советское гражданское право, ч. особенная, Под ред. Э.Тынисмяэ. изд., „ВАЛГУС”, Таллин, 1980 г., С. 386.

¹⁶⁴ Советское гражданское право, Отв. ред. В.Т.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко, изд., „Ленинградского университета”, Ленинград, 1982 г., С. 285.

ხორციელდება მხოლოდ მაშინ, თუ ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემით რეალურადაა შესაძლებელი აღნიშნული საფრთხის აცილება, ან სახელმწიფო, ან საზოგადოებრივი ინტერესების გათვალისწინება”. ეს ეხება ამხანაგობის იმ მონაწილეებს, რომლებიც საერთო მიზნის მისაღწევად ისახავენ აღნიშნული სახის ლიცენზირებული საქმიანობის განხორციელებას, აგრეთვე, დებენ ხელშეკრულებებს, აწარმოებენ გარკვეული ხასიათის სხვა მოქმედებებს.

ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულებად ითვლება შეთანხმება, რომელიც დაიდო ორი მეგობრის მიერ ნადირობის სეზონში. ერთ-ერთი მათგანი იყო მონადირე, ჰქონდა მონადირის ბილეთი, ლიცენზია—„სანადირო ცეცხლსასროლი იარაღის, სპორტული გრძელლულიანი ცეცხლსასროლი იარაღის, ან სპორტული მოკლე გლუვლულიანი ცეცხლსასროლი იარაღის შეძენის (შენახვისა და ტარების უფლებით) ნებართვა,”¹⁶⁵ ხოლო მეორეს არ გააჩნდა ზემოთ აღნიშნული უფლებები და ამხანაგობის მონაწილეს გადასცა მხოლოდ ფული სანადიროდ საჭირო ნივთების შესაძენად. ამხანაგობის ორივე მონაწილე ისახავდა საერთო მიზანს-თანაბარი წილით სარგებლის მიღებას ნანადირევის ხორცის რეალიზაციიდან. ამავე დროს, შეთანხმებული იყვნენ ყველა ხარჯის თანაბარ განაწილებაზე თუ ნადირობისას ხელმოეცარებოდათ. აღნიშნულ შემთხვევაში ის, რომ ამხანაგობის ერთ-ერთ მონაწილეს არ ჰქონდა მონადირის ბილეთი, ლიცენზია იარაღის შეძენასა და ნადირობაზე არ ახდენს გავლენას მათ მიერ დადებული ხელშეკრულების ნამდვილობაზე,¹⁶⁶ ანუ არ იწვევს მის ბათილობას.

§3. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტების უფლებები და მოვალეობები

¹⁶⁵ საქართველოს კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვის შესახებ“, მუხლი 24-ე, ნაწილი 14, 2005 წლის 24 ივნისი-2.07.2010 წ.

¹⁶⁶ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов. изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 556.

ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებისათვის, მათ შორის ამხანაგობის ხელშეკრულებისთვისაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ვალდებულების შინაარსის განხილვას.

ამხანაგობასთან დაკავშირებულ ვალდებულებაში მონაწილეთა ძირითადი უფლებები და მოვალეობები განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით, ნორმატიულ აქტებში, რომლებიც არეგულირებენ ერთობლივი საქმიანობის ცალკეულ სახეებს (მაგალითად, სკ-ნი „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“), აგრეთვე, შეიძლება უშუალოდ დადგინდეს ხელშეკრულებაში.

წინამდებარე ნაშრომში შევეცდები უფრო დაწვრილებით განვიხილო ამხანაგობის მონაწილეთა მხოლოდ ის ძირითადი უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით და უნივერსალურია ნებისმიერი ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებისათვის.

იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები სხვადასხვა ავტორის მიერ განხილულია ჯგუფების მიხედვით. თითოეული ავტორის კლასიფიკაცია ეფუძნება განსაზღვრული კრიტერიუმების გამოყენებას და ითვალისწინებს მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების დაყოფას კანონმდებლობის წესების გათვალისწინებით.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, საინტერესოა ა.გოდესის კლასიფიკაცია. იგი გამოყოფს ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების რამდენიმე ჯგუფს: 1. მატერიალური სახსრების გაერთიანებას და საერთო ქონების წარმოშობას; 2. საჭირო შრომითი გამოცდილების გაერთიანებას; 3. ერთობლივი საქმიანობის წარმართვაში მონაწილეობის მიღებას. შემდეგ ავტორი ყურადღებას ამახვილებს ხელშეკრულების ცალკეული მონაწილის უფლებაზე; ა) საერთო საქმის მართვაში მონაწილეობის მიღება მიუხედავად ხელშეკრულებაში წილობრივი მონაწილეობის ოდენობისა; ბ) მათ მიერ შექმნილი საერთო საკუთრების ობიექტებით სარგებლობა და ხელშეკრულებით გათვალისწინებული წესებისა და პირობების შესაბამისად,

სარგებლის მიღება; გ) ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე უარის თქმა მასში გათვალისწინებული წესებისა და პირობების გამო.¹⁶⁷

საგულისხმოა ს.გრიშაევის მიერ განსაზღვრული ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების კლასიფიკაცია. იგი თვლის, რომ მონაწილეთა განსაკუთრებული უფლებებია: 1. უფლება მათ საერთო ქონებაზე; 2. საერთო საქმეების მართვაში მონაწილეობის უფლება; 3. ინფორმაციის მიღების უფლება, ხოლო ძირითად მოვალეობებს წარმოადგენს: 1. საერთო საქმეში შესატანის შეტანა და 2. ერთობლივი საქმიანობა საერთო მიზნის მისაღწევად.¹⁶⁸

აგრეთვე, საყურადღებოა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ე.სუხანოვის კლასიფიკაცია. კერძოდ, თითოეულ მონაწილეს აქვს უფლება: 1. საერთო საქმიანობიდან შედეგების მიღების (სარგებლიდან წილის და სხვ.); 2. საერთო ქონებიდან წილის (საკუთრების უფლებით წილზე ან სხვა სანივთო უფლებით; საერთო ქონების სარგებლობის უფლება და სხვ.); 3. ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვა (ამხანაგობის საქმიანობის სხვადასხვა საკითხის განხილვის შემთხვევაში გადამწყვეტი ხმის უფლება, საერთო ინტერესებში გარკვეული მოქმედებების განხორციელება); 4. ერთობლივ საქმიანობასა და საერთო ქონების მდგომარეობასთან დაკავშირებით ინფორმაციის მიღების (მათ შორის პირადად ან კომპეტენტური პირების მონაწილეობით გაეცნოს საერთო საქმეების მართვასთან დაკავშირებულ მთელ დოკუმენტაციას; მიიღოს განმარტებები მმართველი ან თანამდებობის პირებისაგან); 5. უარი განაცხადოს უვალო ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე.

მონაწილეთა მოვალეობებს კი მიაკუთვნებს: 1. ამხანაგობის საერთო ქონებაში შესატანის შეტანას; 2. საერთო ქონების შენახვასთან დაკავშირებულ გასავლებში (ხარჯებში) მონაწილეობის მიღებას; 3. ამხანაგობის საქმიანობიდან წარმოშობილი ზიანის განაწილებას; 4. საერთო ვალებსა და ვალდებულებებზე მესამე პირების წინაშე პასუხისმგებლობას მთელი თავიანთი ქონებით; 5. საერთო ინტერესებში საქმის მართვას კეთილსინდისიერად და გონივრულად; 6. საერთო ქონებისა და

¹⁶⁷ Годес А., Правовое регулирование совместной деятельности, Советская Юстиция, 1996 г., №1, С. 7.

¹⁶⁸ С.П.Гришаев, Гражданское право, часть вторая в вопросах и ответах, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 96.

საერთო საქმის მდგომარეობის შესახებ ხელშეკრულების დანარჩენი მონაწილეებისათვის სრული და ზუსტი ინფორმაციის მიწოდებას; 7. ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული კონფიდენციალური ინფორმაციის გაუხმაურებლობას მესამე პირების წინაშე; 8. პასუხისმგებლობის დაკისრებას მონაწილეთა წინაშე იმ ზიანისათვის, რაც მიაღება საერთო ქონებას და მონაწილეთა საქმიანობას.¹⁶⁹

საინტერესოა აბრიზგალინის მიერ განხილული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების სისტემატიზაცია. კანონმდებლობით გათვალისწინებული ამხანაგობის მონაწილეთა ძირითადი მოვალეობების გარდა, რაც გულისხმობს ერთობლივ საქმიანობას საერთო მიზნის მისაღწევად, იგი გამოყოფს ამხანაგობის მოვალეობების ოთხ ჯგუფს: 1. ყველა მონაწილესათვის საერთო მოვალეობები, რომლებიც განპირობებულია ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების ფარგლებში თანამშრომლობით; 2. მონაწილეთა მოვალეობებს შესატანის შეტანაზე როგორც ქონებრივი ხასიათის, ისე პირადი მონაწილეობის სახით; 3. ორგანიზაციული და მმართველობითი ხასიათის მოვალეობებს; 4. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ხარჯების დაფარვის მოვალეობებს. მაგრამ მოცემული სისტემატიზაცია მოიცავს მხოლოდ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მოვალეობებს, ხოლო მათი უფლებები მასში არ არის გათვალისწინებული.¹⁷⁰ ზემოთ ჩამოთვლილი ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების სისტემატიზაცია არ არის ამომწურავი. უფრო მეტიც, პრაქტიკულად არც ერთი სისტემატიზაცია არ მოიცავს მითითებებს კონკრეტულად იმ უფლებებსა და მოვალეობებზე, რომელთა დაცვის გარეშე შეუძლებელია ხელშეკრულების არსებობა და რომელთა შინაარსის შეცვლა არ შეიძლება მონაწილეთა მიერ.

გერმანიის ვალდებულებითი სამართლით გათვალისწინებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შემდეგი ვალდებულებები: 1. ერთგულების

¹⁶⁹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов. изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 557-558.

¹⁷⁰ Брызгалин А, Договор о совместной деятельности, Право и Экономика, 1994 г., №11-12. С. 16.

ვალდებულება: ზოგადი ვალდებულება, რომელიც შეესაბამება ამხანაგობის მიზნებს, გააჩნია თავისი საფუძველი ამხანაგობის ხელშეკრულების დადებისას (Munch Komm/P.Ulmer §705-ე აღნ. 182) და გაფორმებულია ურთიერთნდობის (§242-ე) ფაქტორზე დაყრდნობით. ხელშეკრულების პირობებში მნიშვნელოვანია ერთგულების ვალდებულება როგორც საერთო, აგრეთვე „განსაკუთრებული სახის“ ნდობით აღჭურვილი დამოკიდებულება. იგი მონაწილეებისგან მოითხოვს თავი შეიკავონ ყველაფრისგან, რამაც შეიძლება ზიანი მიაყენოს ამხანაგობის მიზნებს (მაგ.: კონკურენციის სტიმულირება, საიდუმლოს გამჟღავნება).¹⁷¹

2. წილობრივი მონაწილეობის ვალდებულება, ანუ მონაწილეები ვალდებული არიან ერთმანეთის მიმართ შეთანხმების საფუძველზე დადგენილი საწილო შენატანებით.

3. მონაწილის ვალდებულებები შეესაბამება მონაწილის უფლებებს. განსხვავება არის ქონებრივ (კომპანიის საერთო ქონებაში ქონებრივი მონაწილეობა) და ადმინისტრაციულ უფლებებში. მათი ერთობლიობა განსაზღვრავს საზოგადოების შემადგენლობას და მონაწილეობის ნორმებს. ისინი პრინციპულად განუყოფელია,¹⁷² §717-ე, 719-ე პირველი ნაწილის, 723-ე, 727-ე, რადგან უცხო პირმა შეიძლება დაარღვიოს ნდობის ფაქტორი მონაწილეებს შორის (Enneccerus – Lehmann §177 III).¹⁷³ აღნიშნულიდან გამომდინარე, თავისუფლად შეიძლება ითქვას რომ, ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა არ მოიცავს განსხვავებულ ვალდებულებებს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებთან დაკავშირებით.

ამდენად, სსკ-ის ნორმების გათვალისწინებით, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები შეიძლება დაიყოს შემდეგ ჯგუფებად: 1. უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც დაკავშირებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულებასთან. ამ უფლებების და მოვალეობების

¹⁷¹ გამოცემა Palandt/Thomas §705 აღნ. 19; Hueck, Gotz – თანასწორი მომსახურების პრინციპი კერძო სამართალში, 1958; კონკრეტულად Münch Komm/P. Ulmer §705 აღნ. 186-198; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.607.

¹⁷² თავისთავად კანონში მკაფიოდ არ არის გამოხატული Palandt/Thomas §717 აღნ. I; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.608.

¹⁷³ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 607- 608.

ჯგუფი განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია და პრაქტიკულად მოიცავს ყველაფერს, რაც დაკავშირებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობასთან, როგორც სახელშეკრულებო გაერთიანებასთან, კერძოდ:

ამხანაგობის ერთიანი მიზნის მისაღწევად წარმოებული ყველა საქმიანობის მართვის უფლება (ამხანაგობის საქმიანობის საკითხის განხილვის დროს ხმის უფლება, საერთო ინტერესებში გარკვეული მოქმედებების განხორციელება). აღნიშნულ უფლებებთან ერთად, მონაწილეებს გააჩნიათ მოვალეობებიც – საერთო ინტერესებში კეთილსინდისიერად და გონივრულად წარმართონ საქმე სსკ-ის 934-ე და 935-ე მუხლის მეორე ნაწილის შინაარსის შესაბამისად.

ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის დაკისრების მოვალეობა. „ხელშეკრულების მონაწილეები ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალებისათვის პასუხს აგებენ სოლიდარულად. ერთმანეთთან ურთიერთობისას პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მონაწილეთა წილის შესაბამისად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს” (სსკ-ის 937-ე მუხლის პირველი ნაწილი), აგრეთვე, პასუხს აგებენ შეუსრულებელ საერთო ვალდებულებებზე ხელშეკრულების შეწყვეტის მომენტიდან.

მონაწილეთა მნიშვნელოვან ქონებრივ უფლებებს წარმოადგენს ერთობლივი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი სარგებლის მიღების უფლება (სარგებლიდან წილის ან სხვაგვარი სიკეთის) და საერთო ქონებიდან წილის უფლება, აგრეთვე, მათ გააჩნიათ ქონებრივი მოვალეობები, რაც განპირობებულია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესატანის გადახდით (ფულით, სხვა ქონებით, პროფესიული და შრომითი გამოცდილებით). ამხანაგობის მონაწილეებს ეკისრებათ მოვალეობა მონაწილეობა მიიღონ საერთო ქონების შენახვასთან დაკავშირებულ გასავლებში.

2. ამხანაგობის თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს მოითხოვოს და მიიღოს ინფორმაცია ყველა მონაწილის მიერ გაწეულ საქმიანობასა და საერთო ქონებასთან დაკავშირებით (გაეცნოს წარმოებულ დოკუმენტაციას), მიუხედავად იმისა, იგი უფლებამოსილია, თუ არა მონაწილეობა მიიღოს საერთო საქმის მართვაში. მეორე

მხრივ, „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) მონაწილეები ვალდებული არიან არ გაახმაურონ ამ საქმიანობის შედეგად მიღებული კონფიდენციალური ინფორმაცია” (სსკ-ის 937-ე მუხლის მეორე ნაწილი), რათა არ მიაყენონ ზიანი გაერთიანების საქმიანობას (ამხანაგობას).

3. უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც დაკავშირებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეცვლასთან და შეწყვეტასთან.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები არ განისაზღვრება ზემოთ აღნიშნული ჩამონათვალით. მონაწილეებს უფლება აქვთ ხელშეკრულებაში დაადგინონ სხვაგვარი უფლებები და მოვალეობები, რომელთა შინაარსიც არ ეწინააღმდეგება აღნიშნული სახის ვალდებულებების სამართლებრივ ბუნებას და მოქმედ კანონმდებლობას.

მოცემულმა კლასიფიკაციამ შეიძლება გამოიწვიოს გაკვირვება იმასთან დაკავშირებით, რომ მონაწილეთა მოვალეობების რიცხვში მითითებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობა, ვინაიდან იგი დოქტრინაში განხილულია, როგორც ვალდებულების დარღვევის შედეგი და არა როგორც მონაწილეთა მოვალეობა. მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მოვალეობების გამო, ერთობლივ საქმიანობასთან დაკავშირებით მონაწილესათვის პასუხისმგებლობის დაკისრება მონაწილეთა უმთავრესი მოვალეობაა. ამასთან, ვითვალისწინებ იმასაც, რომ პასუხისმგებლობის როგორც მოვალეობის განმარტებას ლიტერატურაში ეთმობა დიდი ადგილი (მიუხადავად ზოგიერთი მეცნიერის კრიტიკისა). თუმცა, აღნიშნული საკითხის კვლევა არ წარმოადგენს წინამდებარე ნაშრომის მიზანს.

თავი III. ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსი

§ 1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის ზოგადი დახასიათება

„ხელშეკრულების შინაარსს შეადგენს მისი პირობების (პუნქტების) ერთობლიობა,“¹⁷⁴ „რომელშიც განმტკიცებულია კონტრაჰენტთა უფლებები და მოვალეობები.“¹⁷⁵ აღნიშნული პირობების ერთობლიობაში, რომლის საფუძველზედაც იდება ხელშეკრულება შედის სამართლებრივი ნორმებით განსაზღვრული (იმპერატიული და დისპოზიციური) და მხარეების მიერ შეთანხმებული პირობები. სსკ-ის 327-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „ხელშეკრულება დადებულია ითვლება, თუ მხარეები მის ყველა არსებით პირობაზე შეთანხმდნენ საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით“. ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც მასზეა დამოკიდებული უფლებებისა და ვალდებულებების წარმოშობის თავისებურებანი, მათი ჯეროვანი შესრულება.¹⁷⁶

ო.ს.ოიფფე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ზოგჯერ ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის განმარტება მცდარია. ერთდროულად მითითებულია მის პირობებზე და მისგან გამომდინარე უფლებებსა და ვალდებულებებზე. აღნიშნულ შემთხვევაში, ერთმანეთში ირევა ხელშეკრულების როგორც იურიდიული ფაქტის ცნება თვით სახელშეკრულებო ვალდებულებასთან. უფლებები და მოვალეობები შეადგენს ვალდებულების და არა ხელშეკრულების შინაარსს. აღნიშნული ტერმინების გამოყენების მსგავსი უზუსტობა გვხვდება, აგრეთვე, თანამედროვე იურიდიულ ლიტერატურაშიც. ასე მაგალითად, ი.ვ.რომანეცი მონოგრაფიაში „Система договоров в гражданском праве России“ წერს, რომ ხელშეკრულების შინაარსი (მხარეების ძირითადი უფლებები და ვალდებულებები) განისაზღვრება მისი

¹⁷⁴ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1995 წ., გვ. 22.

¹⁷⁵ Суханов Е, Гражданско-правовой договор, Гражданское право, Отв.ред. Е.А.Суханов. Т. II, М., 1999 г., С. 163.

¹⁷⁶ О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература“, М., 1975 г., С. 27- 28.

მიმართულებით.¹⁷⁷ მაგრამ, ავტორი, ამავე დროს, მიუთითებს ვალდებულებების და არა ხელშეკრულების მიმართულებაზე. სწორედ, რომ ვალდებულების მიმართულება განსაზღვრავს მის შინაარსსა და განსხვავებას სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი ვალდებულებებისაგან.

„ხელშეკრულებაში იმ ყველა პირობის გათვალისწინება, რომელიც ხელშეკრულების შინაარსს ქმნის, სავალდებულო არ არის. ამ თვალსაზრისით და იურიდიული მნიშვნელობის მიხედვით ხელშეკრულების პირობები რამდენიმე ჯგუფად იყოფა, რომელთაგან უპირველესად უნდა გამოიყოს ხელშეკრულების არსებითი პირობები.“¹⁷⁸ „არსებითად ჩაითვლება ხელშეკრულების ის პირობები, რომლებზედაც თუნდაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით მიღწეულ უნდა იქნეს შეთანხმება, ანდა რომლებიც ასეთად მიჩნეულია კანონის მიერ“ (სსკ-ის 327-ე მუხლის მეორე ნაწილი). თუ მხარეები ყველა არსებით პირობაზე არ შეთანხმდნენ, ხელშეკრულება არ დაიდება, თუნდაც, მიაღწიონ შეთანხმებას სხვა პირობებზე. კერძოდ, ამხანაგობის ხელშეკრულება არ დაიდება, თუ მონაწილეთა შორის არ არის განსაზღვრული ის საერთო მიზანი, რომლის მისაღწევადაც ისინი კისრულობენ ვალდებულებას იმოქმედონ ერთობლივად.

ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებითი პირობების შინაარსის ანალიზს უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან, იგი განსაზღვრავს აღნიშნული ხელშეკრულების ინდივიდუალურობას, მისთვის დამახასიათებელ თავისებურებებსა და გარკვეულ წილად იმას, რასაც ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება ეწოდება.

„ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრის თავისუფლება, როგორც წესი, იმპერატიული ნორმების საფუძველზე იზღუდება. ეს შეზღუდვები შეიძლება ეხებოდეს ხელშეკრულების სხვადასხვა ელემენტებს. ერთ შემთხვევაში შეიძლება კანონი ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის მოითხოვდეს სპეციალური ფორმის დაცვას (მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულების წერილობითი ფორმით დადებას

¹⁷⁷ Романец Ю.В, Система договоров в гражданском праве России, М., 2001 г., С. 227.

¹⁷⁸ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 22.

თუ ამხანაგობაში შეაქვთ უძრავი ქონება და ა.შ.), სხვა შემთხვევაში შეიძლება ხელშეკრულების შინაარსს აკონკრეტებდეს (მაგალითად, მხარეებს არა აქვთ უფლება გამორიცხონ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, თუკი ერთ-ერთი მხარე განზრახ არ შეასრულებს ნაკისრ ვალდებულებას და ა.შ.).”¹⁷⁹ „აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრა, ვალდებულებით-სამართლებრივი ინსტიტუტია, იგი არ გამოიყენება სანივთო, საოჯახო და მემკვიდრეობით სამართალში.”¹⁸⁰

ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსი შეიძლება აგებული იყოს როგორც იმპერატიული, ისე დისპოზიციური ნორმების საფუძველზე. იგი დამოკიდებულია ამხანაგობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობის მიზანზე. გამომდინარე იქიდან, რომ კერძო სამართლის სუბიექტებს შეუძლიათ, კანონის ფარგლებში, თავისუფლად დადონ ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ მისი შინაარსი. მათ შეუძლიათ დადონ ისეთი ხელშეკრულებებიც, რომლებიც კანონით გათვალისწინებული არ არის მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას. ე.ი. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებს თავად შეუძლიათ განსაზღვრონ ხელშეკრულების შინაარსი, კერძოდ, მათი უფლებები და მოვალეობები. მაგალითად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება დაიდო ქველმოქმედების, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის და ა.შ. მიღების მიზნით, აქ მოქმედებს დისპოზიციური ნორმა, რომელიც მხარეებს ყოველნაირი შეზღუდვის გარეშე აძლევს შესაძლებლობას მიაღწიონ კანონით გათვალისწინებულ, ანუ აუკრძალავ მიზანს. მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები უნდა დაემორჩილონ იმპერატიული ნორმების მოთხოვნებს, ანუ აქ ისინი იზღუდებიან. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც დაიდო საცხოვრებელი სახლის აშენების მიზნით და უნდა განაწილდეს მონაწილეთა შორის, ექვემდებარება სავალდებულო მოთხოვნებს,

¹⁷⁹ ლ.ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 65-66.

¹⁸⁰ J. von Staudingers, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Recht der Schuldverhältnisse §§315-326, Neubearbeitung 2004 von Hansjörg Otto Volter Ricke. Sellier-de Gruyter, Berlin, 2004, S. 18-19; იხ. ბ.ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპტია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი“, თბ., 2005 წ., გვ. 272.

რაც გამომდინარეობს უძრავი ქონების მარეგულირებელი ზოგადი ნორმებიდან. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ერთობლივი საქმიანობის მიზნიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების შინაარსი სხვადასხვაგვარია, შესაბამისად, კანონის მოთხოვნაც მონაწილეთა მიმართ არაერთგვაროვანია. ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსს შეადგენს მონაწილეების ძირითადი უფლებები და მოვალეობები.

როგორც ცნობილია, არსებით პირობებზე შეთანხმების გარეშე ხელშეკრულება არ დაიდება. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებით პირობებს წარმოადგენს პირობები მონაწილეთა შენატანებზე. აღნიშნული პირობების არარსებობა გამორიცხავს ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობას.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელი ნორმებიდან და მისი თავისებურებებიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს ამხანაგობის ხელშეკრულების შემდეგი არსებითი პირობები, რომლებიც ახასიათებს ყველა სახის ამხანაგობის ხელშეკრულებას: 1. პირობები შენატანების გაერთიანებაზე;

2. მონაწილეთა ერთობლივ საქმიანობაზე (მონაწილეთა მისწრაფება დაამყარონ ერთმანეთთან კავშირი და „იმოქმედონ ერთობლივად“); 3. საერთო მიზანი, რომლის მისაღწევადაც ხორციელდება აღნიშნული საქმიანობა (სსკ-ის 930-ე მუხლი; სტ. 1041 ГК РФ; ГГУ–§705; სტ. 1832 ФГК). აღნიშნულთან დაკავშირებით საინტერესოა სასამართლო პრაქტიკის განხილვა, სადაც „პ“ითხოვდა „დ“-საგან პროცენტებს უსაფუძვლოდ მიღებული ფულადი სახსრების გამოყენებისათვის.

სასამართლომ დადგინა, რომ მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის იყო დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომლის თანახმად, მხარეებმა იკისრეს ვალდებულება გაერთიანებინათ თავიანთი ძალები და ფინანსური შესაძლებლობები ფისკულტურულ-გამაჯანსაღებელი კომპლექსის ტიპური პროექტის პროფილის შეცვლის მიზნით. ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად, მოსარჩელემ მოპასუხის ანგარიშზე გადარიცხა ფულადი სახსრები. მოპასუხემ, რომელსაც ჯერ კიდევ შეუსრულებელი ჰქონდა ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულება მოსარჩელეს გაუზიარა შეტყობინება ხელშეკრულებაზე უარის შესახებ და მოსარჩელეს დაუბრუნა მის მიერ შეტანილი თანხა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლო

იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის ხელშეკრულება არ დადებულია და სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა პროცენტები სხვისი ფულადი სახსრების უკანონოდ სარგებლობისათვის, მიღების დღიდან დაბრუნებამდე,¹⁸¹ რაც სრულიად უსამართლოდ მიმაჩნია.

ზემოთ ჩამოთვლილი არსებითი პირობების გარდა, აღსანიშნავია ამხანაგობის ხელშეკრულების ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი ორი ძირითადი ნიშანი, რაზედაც კანონი არ მოითხოვს მონაწილეთა შეთანხმებას და, რომლებიც პირდაპირ არ მიეკუთვნება ხელშეკრულების პირობებს, მაგრამ მათი არარსებობის შემთხვევაში, შეუძლებელია თვით ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებობაზეც კი საუბარი. ჩემი აზრით, მათ მიეკუთვნება, 1. გაერთიანების ნებაყოფლობითი ხასიათი; 2. პირთა გაერთიანება.

§2. შენატანები და წილები

ერთობლივ საქმიანობაში (ამხანაგობა) მონაწილეთა მიერ შესატანის შეტანა ქმნის ამხანაგობის წინაშე დასახული საერთო მიზნის მიღწევის მატერიალურ წინა პირობას და აქვს მთავარი მნიშვნელობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, საერთო საქმეში შესატანის სახე შეიძლება განსხვავდებოდეს. მაგრამ მოგების მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში მონაწილეთა დასახული მიზნის მიღწევის აუცილებელ წინა პირობას წარმოადგენს ეკონომიკური ღირებულების მქონე შესატანის შეტანა, ანუ კერძოსამართლებრივ ბრუნვაში შესაძლებელი უნდა იყოს მათი რეალური ფასის დადგენა.

სსკ-ის 932-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „თუ ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული შესატანის ოდენობა, თითოეული მონაწილე მოვალეა შეიტანოს იგი თანაბრად“. გერმანელი მეცნიერის Dr. Eugen Klunzinger-ის ნაშრომში Grundzüge des Gesellschaftsrechts–„ამხანაგობების, გაერთიანებების და კომპანიების

¹⁸¹ http://spravka-jurist.com/base/part-zz/tx_wsxgla.htm-26.02.2010წ.

სამართლებრივი ნორმების ძირითადი თვისებები” საუბარია იმაზე, რომ ამხანაგობაში შესვლის შესახებ განცხადება მოიცავს კატეგორიულ მოთხოვნას, რომელიც განსაზღვრულია კანონით ან დებულებით, შესრულდეს შენატანი შესაბამისი ოდენობით (§15-ე (ა) კანონი ამხანაგობების შესახებ). განსაზღვრულია შესაძლებელი წილობრივი შენატანის ზღვარი, სადამდეც შეუძლიათ ამხანაგობის წევრებს მონაწილეობის მიღება.

1973 წელს კანონში შეტანილი ცვლილების თანახმად, ამხანაგობის წევრს შეუძლია ერთ წილზე მეტით მონაწილეობა (შედ.: §7-ე (ა) კანონი ამხანაგობის შესახებ). აქვე ყურადღებას ამახვილებს მონაწილეთა მინიმალურ შენატანებზე იმ დროს, როდესაც წილობრივი შენატანი გამოხატავს შესაძლებელი შენატანის მაქსიმალურ ზღვარს, არსებობს მინიმალური შენატანის ოდენობა, რომელიც აუცილებელია ყველა წევრისთვის (§7-ე კანონი ამხანაგობის შესახებ). კანონით განსაზღვრულია ქვედა ზღვარი: ამხანაგობის ყოველი წევრი ვალდებულია საქმის საერთო წილის 1/10 შენატანით.¹⁸² აღნიშნულ მოსაზრებას შეიძლება დაეთანხმო, იმის გათვალისწინებით, რომ ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილის მიერ მინიმალური წილის შეტანისას საბოლოო შედეგებიც მასზე განაწილდება იმ წილის ოდენობით.

სსკ-ის 932-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, „შესატანი შეიძლება შეტანილ იქნეს როგორც ქონებით, ასევე მომსახურების გაწევით”. თუმცა, შეიძლება ითქვას, რომ იგივე მოთხოვნაა გათვალისწინებული მეწარმეთა შესახებ საქართველოს კანონის მე-3.5 მუხლით, კერძოდ, „საზოგადოების დაფუძნებისას პარტნიორები უნდა შეთანხმდნენ წილების განაწილებაზე და დათქვან კაპიტალში მათი შენატანის ოდენობა. შენატანები შეიძლება იყოს მატერიალური და არამატერიალური ქონება, სამუშაოს შესრულება ან/და მომსახურების გაწევა.”¹⁸³ აღნიშნულმა კანონმდებლობებმა დააკონკრეტა ამხანაგობასა და სამეწარმეო საზოგადოებებში ქონებრივ შესატანთა კატეგორია. კერძოდ, კანონი პირველ

¹⁸² Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004, S. 280.

¹⁸³ საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ-1994წ., 28 ოქტომბერი, 2010 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით.

შემთხვევაში ხმარობს სიტყვას „ქონებით“, მეორეში – „მატერიალურ და არამატერიალურ ქონებრივ ობიექტებზე უთითებს“. ანუ იმისათვის, რომ დავადგინოთ, თუ რას მიიჩნევენ საქართველოს ზემოთ აღნიშნული კანონმდებლობები ამხანაგობაში (სამეწარმეო თუ არასამეწარმეო) ქონებრივი შესატანის საგნად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მივმართოდ სსკ-ის 147-ე მუხლს, რომლის თანახმად, „ქონება არის ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელთა ფლობაც, სარგებლობა და განკარგვა შესაძლებელია შეუზღუდავად“. მატერიალური ქონებრივი სიკეთე სუბსტანციურად ხელშესახები სიკეთეა, მაგალითად, ავტომანქანა, მიწის ნაკვეთი და ა.შ. ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელი ნორმების დათქმა შესატანებთან დაკავშირებით, ამ შემთხვევაში, ვფიქრობ, არავითარ სირთულეს არ მოიცავს. რაც შეეხება არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს, მის განმარტებას გვაძლევს სსკ-ის 152-ე მუხლი, კერძოდ, „არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე არის ის მოთხოვნები და უფლებები, რომლებიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მათ მფლობელს შეეძმნას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიენიჭოს უფლება სხვა პირებს მოსთხოვოს რაიმე.“

„როგორც დასახელებული მუხლის შინაარსიდან ჩანს, არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს მიეკუთვნება ის უფლებები და მოთხოვნები, რომლებიც შეიძლება სხვას გადაეცეს ან გამიზნულია იმისათვის, რომ უფლების ან მოთხოვნის მფლობელმა მიიღოს რაიმე მატერიალური სარგებელი, ანდა უფლების და მოთხოვნის მფლობელს მიენიჭოს უფლება, მოსთხოვოს სხვა პირს რაიმე,“¹⁸⁴ ე.ი. გამოდის, რომ ვალდებულებით-სამართლებრივი მოთხოვნებიც შესაძლოა მივიჩნიოთ შეტანაუნარიან ობიექტად, რამაც შეიძლება გარკვეული პრობლემებიც შექმნას, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე. მაგალითად, ამხანაგობა, რომელიც შეიქმნა ბინის აშენების მიზნით და გააჩნია სათანადო ნებართვა ვერ გაასხვისებს ამ ნებართვას, ე.ი. სხვას ვერ დაუთმობს

¹⁸⁴ F: William McCarty, John W. Bagby, The legal environment of business, Bur Ridge, Boston, Sydney; 1993., P. 180; იხ. გ. ლილუაშვილი. მეწარმეთა რეგისტრაციის არსი და მიზნები/თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები. გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2009წ., გვ. 160.

სახლის აშენების უფლებას, აგრეთვე, ამხანაგობიდან თავისი წილის მიღების უფლებას და ა.შ. მოიჯარე, ანუ პირი, რომელმაც იჯარით აიღო მიწის ნაკვეთი, იგი სხვა პირს ვერ გადასცემს იჯარის უფლებას, თუ ამის შესახებ წინასწარ არ შეუთანხმდა მეიჯარეს, ანუ იჯარით აღებული ნივთის მესაკუთრეს. ეს მოსაზრება ემყარება სსკ-ის 587-ე მუხლის პირველ ნაწილს, რომლის თანახმად, მოიჯარეს არა აქვს ქვეიჯარის უფლება მეიჯარის თანხმობის გარეშე. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნებიდანაც გამომდინარეობს ანალოგიური მოთხოვნა, ანუ ის უფლებები და მოთხოვნები, რაც გამომდინარეობს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან არ შეიძლება გადაეცეს სხვა პირს მონაწილეთა თანხმობის გარეშე.

საფრანგეთის სკ-ით განსაზღვრულია შემდეგი სახის შენატანები: ფული ან სხვა ქონება, სპეციალური ცოდნა და გამოცდილება (1833-ე მუხლი). „ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შენატანების მიმართ მოქმედებს მხოლოდ ერთი მოთხოვნა, რომ შენატანები უნდა იყოს ნებადართული.“¹⁸⁵ საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობა საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიისგან განსხვავებით, მონაწილეებს, რომლებმაც იკისრეს ამხანაგობაში შეეტანათ სპეციალური ცოდნა და გამოცდილება ავალდებულებს მოახსენონ ამხანაგობას იმ სარგებლის შესახებ, რომელიც მათ მიუღიათ მისგან იმ დარგში, რაც წარმოადგენს ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანს (1847-ე მუხლი). გსკ-ში მოცემულია სხვა მიმართულება და არ არის ჩამოთვლილი შენატანის სახეები, აღნიშნულია მხოლოდ, რომ მონაწილის შენატანი შეიძლება მდგომარეობდეს, აგრეთვე, მომსახურების გაწევაში (§706-ე მესამე ნაწილი). „საერთო მიზნის მიღწევა შესაძლებელია ამხანაგობის თითოეული მონაწილის მიერ საკუთარი წვლილის შეტანით.“¹⁸⁶ „შენატანები შეიძლება შეტანილ იქნეს თანხის, მომსახურების, ქონებრივი შენატანის, უფლების გამოყენების (მაგალითად, საოფისე ფართის), ცესიის, შესრულებული სამუშაოს სახით

¹⁸⁵ Л.Жюллио Де Ла Морандьер. Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961г., С. 299.

¹⁸⁶ Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004, S.227.

(ვალდებულების შეუსრულებლობის ჩათვლით).¹⁸⁷ „ამხანაგობის მონაწილეებმა უნდა შეიტანონ შეთანხმებული თანხა. მონაწილე, რომელიც დროულად არ შეიტანს შენატანს ვალდებულია გადაიხადოს პროცენტი იმ დღიდან, რომლიდანაც უნდა განეხორციელებინა გადახდა.“¹⁸⁸ ე.ი. მას ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულებისათვის ეკისრება საურავის გადახდა ყოველი გადაცდენილი დღისათვის. აღნიშნული წესი არ არის გათვალისწინებული საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობით განსაზღვრული ამხანაგობის მონაწილეეთა მიმართ, თუმცა, ვფიქრობ, საქმიანობის მიზნიდან გამომდინარე, აქაც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ზოგადი ნორმები.

საქართველოში ადრე მოქმედი კანონმდებლობით, კერძოდ, 1964 წლის სკ-ის 449-ე მუხლით შენატანის საგანი განისაზღვრებოდა ფულით ან ქონებით, ანდა შრომითი მონაწილეობით. აღნიშნული პოზიცია სავსებით მისაღებია და გათვალისწინებულია მოქმედ სსკ-ის 932-ე მუხლში.

ამხანაგობის მონაწილის შენატანად ითვლება ყველაფერი, რაც მას შეაქვს საერთო საქმეში: ფული, ფასიანი ქაღალდები, სხვა ქონება, მათ შორის უძრავი; ქონების სარგებლობის უფლება, ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგები, მათზე გამონაკლისი უფლებები „(საავტორო, საპატენტო, სალიცენზიო უფლებები, გამოყენების უფლებები, გადაცემადი კონცესია)“.¹⁸⁹ „შენატანის სახით შეიძლება შეტანილ იქნეს პროფესიული ცოდნა, გამოცდილება და შესაძლებლობა, მონაწილის საქმიანი რეპუტაცია და საქმიანი კავშირები, აგრეთვე, გარკვეული სამუშაოს შესრულება ან მომსახურების გაწევა.“¹⁹⁰ „ფული და სხვა ქონება შეადგენს

¹⁸⁷ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.607.

¹⁸⁸ А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран. изд., „Питер“, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж.Росто-НА-Дону, Екатеринбург и т.д. 2003 г., С. 39.

¹⁸⁹ ე.წ.übertragbare Konzession. მოკლედ რომ ვთქვათ, გადაცემადი კონცესია (ნებართვა, დათმობა) არის რაიმე წარმოების განხორციელების უფლების გამოყენების გარკვეული ფორმა, რომლის დროსაც გათვალისწინებული უნდა იყოს გარკვეული პიროვნული და ობიექტური წინა პირობები, განსაკუთრებით: გამოყენებადობა, საიმედოობა და ა.შ./ Greifelds, Rechtsworterbuch, 17. Auf., Verlag C.H. Beck, Munchen, 2002. S. 807; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა საექციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 128.

¹⁹⁰ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов. изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 560.

მატერიალურ, ხოლო მოქმედებები როგორც ხელშეკრულების მონაწილეთა პირადი შრომა, – სახელშეკრულებო სამართლებრივი ურთიერთობის იურიდიულ ობიექტს.”¹⁹¹

„შენატანები, როგორც მატერიალური ისე არამატერიალური, ექვემდებარება ფულად შეფასებას, რომელიც უნდა მოხდეს მონაწილეთა ურთიერთშეთანხმებით ან სპეციალისტთა შეფასებით.”¹⁹² შენატანის სახით მომსახურების გაწევა შეიძლება მდგომარეობდეს როგორც ამხანაგობის განკარგულებაში პირადი შრომის გადაცემაში, ასევე რომელიმე სახის ცალკეულ მომსახურებაში.

„პირველად თვით, „სხვა ქონებრივი” (არაფულადი) შესატანის დეფინიცია 1884წ. გერმანელმა კანონმა განსაზღვრა, ¹⁹³ რომელმაც, ამ საკითხთან დაკავშირებით საფუძველი ჩაუყარა გაუთავებელ ბჭობას მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა შორის. ამ დეფინიციის ქვაკუთხედი იყო ის, რომ კანონი არაფულად შენატანად აღიარებდა ყოველ გადაცემად საგანს.”¹⁹⁴ საერთოდ, იურიდიული დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა, როგორც უკვე აღვნიშნე მიიჩნევს, რომ ქონებრივი ღირებულების უფლებებიც შეიძლება წარმოადგენდეს სანივთო შენატანის საგანს.

არაფულადი შენატანის სახით მომსახურების გაწევის როგორც სანივთო შენატანის შეტანასთან მიმართებაში საინტერესოა პროფ. ირაკლი ბურდულის მოსაზრებები. „საერთოდ, უკვე საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ რაიმე მომსახურების გაწევის ვალდებულება არ შეიძლება მივიჩნიოთ შესატანად (2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებმა უფრო დააკონკრეტა ეს საკითხი და როგორც აღინიშნა იმპერატიულად დაადგინა, რომ სამუშაოს შესრულება და მომსახურების გაწევა არ შეიძლება მიჩნეულ იყოს შეტანაუნარიან ობიექტად). უფლებები, გამომდინარე ე.წ. მომსახურების ხელშეკრულებიდან, არ შეიძლება ჩაითვალოს შესატანაუნარიან საგნად, ვინაიდან, თავისი სპეციფიკური თვისებებიდან

¹⁹¹ О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс”, С-П 2004 г., С.736-737.

¹⁹² თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2000 წ., გვ. 283.

¹⁹³ Kalss/Burger/Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 145-146; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა”, თბ., 2008 წ., გვ. 127.

¹⁹⁴ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 213; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა”, თბ., 2008 წ., გვ. 128.

გამომდინარე, იგი არ წარმოადგენს არაფულადი შესატანის სათანადო ობიექტს.¹⁹⁵ საინტერესოა საკითხი იმის შესახებ, თუ რატომ არ წარმოადგენს მომსახურების გაწევის ვალდებულება შესატანუნარიან ობიექტს? საქმე ისაა, რომ შესაძლოა მომსახურების გაწევასაც, გააჩნდეს რაიმე ღირებულება. მაგრამ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ იგი უფრო დაფუძნების ხარჯების კატეგორიას განეკუთვნება და საზოგადოების რეგისტრაციამდე უკვე მოიხმარება. წარმოვიდგინოთ, რომ საზოგადოების ერთ-ერთი დამფუძნებელი პარტნიორი საზოგადოებას შესატანად სთავაზობს რაიმე მომსახურების გაწევას და სარეგისტრაციოდ საჭირო ყველა დოკუმენტის შეგროვებას ჰპირდება. მას, რა თქმა უნდა, შეუძლია ამ მოქმედებათა თავისუფალი განხორციელება, მაგრამ, ისინი ჩაითვლებიან კაპიტალური ტიპის საზოგადოების დაფუძნების ხარჯებში, რაც მას შემდგომ აუნაზღაურდება. მომსახურების გაწევის ვალდებულება ამ შემთხვევაში უფრო საზოგადოების დაფუძნების ხარჯების ანაზღაურების კატეგორიას განეკუთვნება.”¹⁹⁶

მომსახურების გაწევის ვალდებულება ან მისგან წარმოშობილი მოთხოვნები არ შეიძლება ჩაითვალოს შესატანად მაშინაც კი, როცა ეს მოთხოვნები გადაცემადია.¹⁹⁷

შენატანის სახით სამრეწველო საკუთრების ობიექტების გამოყენების უფლებით შეტანისას (გამოგონების, სასარგებლო მოდელის, სამრეწველო ნიმუშის) საჭიროა ლიცენზირებული ხელშეკრულების დადება, რომელიც ექვემდებარება რეგისტრაციას „საქპატენტში“. „პატენტის მფლობელს უფლება აქვს, გასცეს კერძო ლიცენზია პატენტის გამოყენებაზე.”¹⁹⁸ „თუ ამხანაგობას ქონება გადაეცემა მხოლოდ სარგებლობის უფლებით (მაგალითად, ყველა მონაწილისათვის სატრანსპორტო

¹⁹⁵ Barz in Grosses Kommentar zum AKtG, (1973), S. 214; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 133.

¹⁹⁶ ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 133. 134.

¹⁹⁷ Lutter Mareus: GmbH-Gesetz/Kommentar/von Marcus Lutter; Peter Hommelhoff.-15. Aufl. § 5.Rn. 17; იხ. ქ.ქოქრაშვილი. სამეწარმეო სამართალი. გამომც., „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ. 86.

¹⁹⁸ საქართველოს საპატენტო კანონითავე VIII 59-ე მუხლის პირველი ნაწილი, თბ., 1999 წლის 5 თებერვალი – 24.05.2010 წ.

საშუალების გადაცემა), შენატანში ჩაითვლება არა ქონების ღირებულება, არამედ მისი გამოყენების ფასი.”¹⁹⁹

გამომდინარე იქედან, რომ შენატანის საგანი შეიძლება იყოს როგორც ქონება ისე შენატანები, რომლებიც არ ექვემდებარება ფულად შეფასებას რსკ-ის 1042-ე მუხლის პირველ ნაწილში საუბარია „შენატანებზე საერთო საქმეში“. აღნიშნული შენატანების ერთობლიობა არ არის ამხანაგობის საერთო ქონების ტოლი.²⁰⁰ კანონი მიუთითებს შენატანებზე საერთო საქმეში, შესაბამისად, სრულიად სამართლიანია პროფ. პ.ფ.აგონშტონის დასკვნა იმაზე, რომ შეტანილი შენატანები უნდა იყოს ვარგისი, იმისათვის, რომ მოემსახუროს ამხანაგობის მიზანს. ²⁰¹ გერმანიის ვალდებულებითი სამართლის მიხედვით, საგნობრივი შენატანის შემთხვევაში უნდა შემოწმდეს, მოითხოვს თუ არა ხელშეკრულება შენატანს მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად (guoad dominum), შენატანს გამოყენებისთვის (guoad usum) ან ფასიანი ქაღალდების სახით (guoad sortem).²⁰²

თუმცა, გაურკვეველია, ვინ უნდა განსაზღვროს ამა თუ იმ შენატანის ვარგისიანობა ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად. უპირველეს ყოვლისა, ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, ასეთი შეთანხმების მონაწილეებმა თვითონ უნდა განსაზღვრონ სახელშეკრულებო პირობების შინაარსი, მათ შორის პირობები თითოეული მათგანის შენატანების შემადგენლობაზე. მაგრამ, შენატანი შეადგენს ამხანაგობის ქონებრივი ბაზის საფუძველსაც, რომელიც კრედიტორების უფლების გარანტიაა იმ ვალდებულებებზე, რომლებიც დადებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ დასახული მიზნის მისაღწევად.

უფრო მეტიც, პრაქტიკაში ხშირად გვხვდება ამხანაგობის ხელშეკრულებები, რომლებსაც არ გააჩნიათ არავითარი საერთო ქონება, ვინაიდან მონაწილეთა შენატანებს წარმოადგენს საქმიანი კავშირები, რეპუტაცია და სხვა სიკეთეები,

¹⁹⁹ Советскоегражданское право , Отв.ред.В.Т.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко, изд., „Ленинградского университета”, Ленинград, 1982 г., С. 286.

²⁰⁰ Моргунов С, Когда в товариществах согласия нет, Бизнес-адвокат, 1999 г., №24, С. 6-7.

²⁰¹ Агоштон П.Ф, Простое товарищество (глава 55) ГК.РФ, ч. 2, Текст, комментарий, алфавитно-предметный указатель, М., 1996 г., С. 564.

²⁰² Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.607.

რომლებსაც არ აქვთ ფულადი შეფასება. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა შენატანს გააჩნია ღირებულება. ღირებულება (შენატანების ფულადი შეფასება) როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, განისაზღვრება მონაწილეთა ურთიერთშეთანხმებით. მონაწილეებს კი შეუძლიათ განსაზღვრონ შენატანის სახით შეტანილი საქმიანი რეპუტაციის ან სხვა მსგავსი სიკეთის ღირებულება იმ ფასად, რომელიც აშკარად შეესაბამება მის (შენატანის) რეალურ ღირებულებას და ამის შემდეგ შეუდგნენ ერთობლივ საქმიანობას. წარუმატებლობის და საერთო ვალდებულებებზე ამხანაგობის ვალეების წარმოშობის შემთხვევაში, კრედიტორებს შეექმნებათ პრობლემები მიიღონ ანაზღაურება, ვინაიდან მონაწილეებს ფაქტობრივად არ გააჩნიათ საერთო ქონება. მაგრამ, გამოსავალი აღნიშნული მდგომარეობიდან გათვალისწინებულია თვით ამხანაგობის ხელშეკრულებით. საუბარია საერთო ვალდებულებებზე მონაწილეთა სოლიდარულ პასუხისმგებლობაზე პირადი ქონებით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვფიქრობ, არ არის აუცილებელი მონაწილეთა შენატანების დამატებით შეფასება იმ თვალსაზრისით, ვარგისია ისინი, თუ არა ამხანაგობის მიზნების მისაღწევად. ვინაიდან, ამხანაგობა იქმნება კონკრეტული მიზნის მისაღწევად, რაც ამხანაგობის წევრთა ინტერესია, ამიტომ, შენატანების სახეს, ღირებულებას და დანიშნულებას მნიშვნელობა აქვს არა მესამე პირებისთვის (კრედიტორებისთვის)არამედ იმისათვის, თუ ეს შენატანი რამდენად ვარგისია ამხანაგობის კონკრეტული მიზნის მისაღწევად და მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად.გონივრული იქნება ამხანაგობის მონაწილეებს მიეცეთ უფლება თვითონ განსაზღვრონ, თუ რა შეიძლება შეიტანოს თითოეულმა მათგანმა ერთობლივ საქმიანობაში შენატანის სახით.

„ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანების გაერთიანება არ იძლევა სრულ გარანტიას ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ დასახული მიზნის მისაღწევად, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ქმნიან ამისათვის აუცილებელ მატერიალურ წინა პირობას. მონაწილეთა ვალდებულების შინაარსი—იმოქმედონ სხვებთან ერთად საერთო მიზნის მისაღწევად, განპირობებულია, როგორც ამ მიზნის ხასიათით, ისე მონაწილეთა შორის კონკრეტული როლის გადანაწილებით. აღნიშნული

ვალდებულება არსებობს ხელშეკრულების მოქმედების მთელი ვადის განმავლობაში, მაშინ, როდესაც შესატანის შეტანის ვალდებულება ჩვეულებრივად უნდა შესრულდეს ხელშეკრულების დადების თანავე.”²⁰³

„ამხანაგობა არის მის საკუთრებაში მყოფი ქონების მფლობელი. სააქციო საზოგადოებისა და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმოსგან განსხვავებით, ამხანაგობისთვის არ არის განსაზღვრული საწესდებო კაპიტალი. ღია წევრობის გამო, ამხანაგობის ქონება მერყეობს წევრების შეცვლის შემთხვევაში და შენატანების ოდენობის შესაბამისად.”²⁰⁴

ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებს წარმოადგენს ის, რომ იგი ობიექტურად ითვალისწინებს მონაწილეთა შორის საერთო საკუთრების წარმოშობას. ამხანაგობა არის მხოლოდ მონაწილეთა სახელშეკრულებო გაერთიანება, რომელიც არ ქმნის სამართლის დამოუკიდებელ სუბიექტს– იურიდიულ პირს. შესაბამისად, მონაწილეთა მიერ ერთობლივ საქმიანობაში შენატანების სახით შეტანილი ქონება, რომლის საფუძველზე იქმნება მონაწილეთა საერთო ქონება მათ გადაეცემათ ერთმანეთის სასარგებლოდ.

სსკ-ის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, „თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს, შესატანები წარმოადგენს მონაწილეთა საერთო საკუთრებას. მონაწილეთა საერთო საკუთრებას შეადგენს ისიც, რაც შეძენილია საერთო საკუთრებაში არსებული უფლების საფუძველზე, ანდა მიღებულია ანაზღაურების სახით საერთო ქონების განადგურების, დაზიანების, ან ამოღების გამო”. როგორც წესი, ამხანაგობის შემთხვევაში (მისი მიზნიდან გამომდინარე) იმ შენატანების შეტანა ხდება და უნდა ხდებოდეს, რაც აუცილებლად გამოსაყენებელია და საჭიროა მიზნის, შედეგის, მისაღწევად. ამდენად, ყველა შენატანი თავისთავად ამხანაგობის საერთო საკუთრებაა, ხოლო თითოეული მათგანი (წევრი) მესაკუთრე თავისი წილისა.

²⁰³ Гражданское право, Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 770-771.

²⁰⁴ Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004, S. 279.

შეიძლება თუ არა აღნიშნულ შემთხვევაში სიტყვები–„თუ სხვა რამეს“ განიმარტოს, როგორც ამხანაგობის ქონებაზე მონაწილეთა საერთო თანაზიარი საკუთრების არსებობის შესაძლებლობა ან კანონმდებელს მხედველობაში ხომ არა აქვს რომელიმე სხვა შემთხვევა? რა თქმა უნდა, მონაწილეებს შეუძლიათ ხელშეკრულებით დაადგინონ, რომ მათ მიერ შეტანილი ყველა ქონება კი არ შევა მათ საერთო საკუთრებაში, არამედ მაგალითად, გადაეცემა ყველა მონაწილეს სარგებლობის უფლებით. ვფიქრობ, სსკ-ის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილში მოცემული წესები იძლევა ამის უფლებას და მხედველობაშია მხოლოდ მსგავსი შემთხვევები. ამხანაგობის საერთო თანაზიარი საკუთრების არსებობის შესაძლებლობა კი, ერთი მხრივ, ეწინააღმდეგება თვით აღნიშნული სახის ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებას და, მეორე მხრივ, – სსკ-ის ნორმებს.

სსკ-ის 173-ე მუხლის პირველი ნაწილით დადგენილია, რომ „საერთო (თანაზიარი და წილადი) საკუთრება წარმოიშობა კანონის ძალით ან გარიგების საფუძველზე“. სსკ-ის 1158-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „მეუღლეთა მიერ ქორწინების განმავლობაში შეძენილი ქონება წარმოადგენს მათ საერთო ქონებას (თანასაკუთრებას), თუ მათ შორის საქორწინო ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის დადგენილი.“ საკუთრება წილადი იქნება, თუ თანაზიარი, ამას ბევრად განსაზღვრავს არა მარტო მისი სუბიექტების ნება, არამედ თვით საკუთრების ობიექტის თავისებურებანი. მაგალითად, „თუ სამეწარმეო საზოგადოებებში წილზე უფლებასთან გვაქვს საქმე, რომლის გასხვისებაც ხელეწიფება პარტნიორებს, სამაგიეროდ ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შეძენილი ქონება მის მონაწილეთა თანასაკუთრებას წარმოადგენს.“²⁰⁵ აღნიშნული მოსაზრება, როგორც ზემოთ არის ნათქვამი, არ შეესაბამება ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებას. კანონში საუბარია არა თანასაკუთრებაზე, არამედ პირიქით, დადგენილია მონაწილეთა საერთო საკუთრების რეჟიმი. უფრო მეტიც, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება არ ითვალისწინებს ერთობლიობას ქონებით, ვინაიდან თავიდან საერთო ქონება იქმნება მონაწილეთა შენატანების

²⁰⁵ ბ.ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 2003 წ., გვ. 102.

საფუძველზე, რომლის ღირებულება განისაზღვრება ხელშეკრულებით ან ივარაუდება, რომ ყველა მონაწილის წილი თანაბარია. „საერთო ქონება ჩვეულებრივ შედგება შემოტანილი წილებისგან, ერთობლივი საქმიანობის წარმართვის შედეგად მიღებული თანაშენადნებისგან (§718-ე პირველი ნაწილი) და ნივთობრივი დანამატებისგან (§718-ე მეორე ნაწილი). ადგილი აქვს ნივთობრივი დანამატების ნივთობრივ შენაცვლებას.“²⁰⁶ ე.ი. გერმანიის სამოქალაქო კანონმდებლობა საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობის მსგავსად, ითვალისწინებს ამხანაგობის ქონებაში შემავალი დაზიანებული ან განადგურებული საგნის ანაზღაურებას. საერთო ქონების შექმნის მომენტიდან უკვე წინასწარ არის განსაზღვრული აღნიშნულ ქონებაში თითოეული მონაწილის წილი. ამ წილების პროპორციულად მონაწილეებს შორის ნაწილდება სარგებელი, შემოსავალი, წილის ოდენობით განისაზღვრება პასუხისმგებლობა საერთო ვალდებულებებზე და ა.შ. ამდენად, მთავარ მომენტს, რომლისთვისაც იდება ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოადგენს არა საერთო საკუთრების შექმნა, არამედ მონაწილეთა მიერ გარკვეული მიზნის მიღწევა. იმ შემთხვევაში, თუ იგი ატარებს სამეწარმეო ხასიათს, მაშინ მიზანია ერთობლივი ძალებისა და ქონების გაერთიანებით მატერიალური სარგებლის, შემოსავლის მიღება.

ამხანაგობაში საერთო საკუთრება ძირითადი საფუძველია დასახული მიზნის მისაღწევად.თუ ქორწინება არ გულისხმობს ქონების საერთო საკუთრებაში შეძენას და საქორწინო კავშირის საბოლოო მიზანი არ არის დაკავშირებული საერთო ქონების შექმნასთან, მაშინ ამხანაგობა იქმნება იქ, სადაც ერთი ადამიანის ძალისხმევა და მატერიალური სახსრები არ არის საკმარისი რომელიმე მიზნის მისაღწევად.ამხანაგობის ხელშეკრულების ფიდუციური ხასიათი არ ითვალისწინებს იმდენად ახლო და მატერიალური ანგარიშები დაშორებულ მონაწილეთა ურთიერთობებს,როგორც ეს ქორწინების კავშირშია. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა თანაზიარი საკუთრების რეჟიმს შეიძლება ექვეყვემ დაეყენებინა

²⁰⁶ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.610.

ქონების გაერთიანების ფაქტი თითოეული მონაწილისათვის საერთო მიზნის მისაღწევად. საგულისხმოა, რომ ძალებისა და ქონების გაერთიანება, თუ ადამიანისთვის სულერთია რა წილი ეკუთვნის მას აღნიშნულ საქმიანობაში მონაწილეობის გამო, მაშინ, არც შემოსავლების ოდენობას, რაც საერთო საქმეში მონაწილეობის წილის შესაბამისად მიიღება.ექნება განსაკუთრებული მნიშვნელობა. ამასთან, თანასაკუთრების რეჟიმს შეიძლება გაემწელებინა მონაწილეთა შორის სარგებლის, შემოსავლების, ხარჯების განაწილება, საერთო ქონებიდან მონაწილის წილის გამოყოფისას. მაგალითად, მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლის მშენებლობისას ქონებისა და თავიანთი ძალების გაერთიანების შედეგად, მონაწილეები მშენებლობის ობიექტზე ღებულობენ საერთო საკუთრების უფლებას, მაგრამ მათ მთავარ მიზანს, მაინც წარმოადგენს თავად ობიექტისგან სარგებლის მიღება (საცხოვრებელი ბინის) და არა ის გარემოება, რომ მათი მფლობელობა და სარგებლობა შეიძლება განხორციელდეს მონაწილეთა მიერ ერთობლივად და არა დამოუკიდებლად.აღნიშნულ შემთხვევაში,საერთო წილადი საკუთრება წარმოადგენს მონაწილეთა ინდივიდუალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების აუცილებელ საშუალებას საცხოვრებელი ბინით. თანასაკუთრება კი იმის ნიშანია, რომ გარკვეული ქონება შეიძლება ერთობლივად ეკუთვნოდეს რამდენიმე პირს. თუმცა, იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს მსგავსი მოსაზრებები. ვ.ფ.მასლოვი და ა.ა.პუშკინი ამტკიცებენ,რომ ხელშეკრულების მონაწილეთა ფულადი და სხვა ქონებრივი შენატანები, აგრეთვე, ქონება, რომელიც შექმნილია და შეძენილია საერთო საქმიანობის შედეგად არის მათი საერთო საკუთრება.²⁰⁷ აღნიშნული საკუთრების ასეთი კლასიფიკაცია ემთხვევა 1964 წლის სსკ-ის 449-ე და მოქმედი სკ-ის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილს. აღნიშნული ავტორები აქვე აკეთებენ დასკვნას, რომ: „თითოეული მათგანი წარმოებული შენატანების შესაბამისად, საერთო საკუთრების უფლებით ფლობს ქონების გარკვეულ წილს,”²⁰⁸

²⁰⁷ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред., В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа”, Киев, 1983 г., С. 354.

²⁰⁸ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред., В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа”, Киев, 1983 г., С.354.

ე.ი. ეთანხმებიან ამხანაგობის საერთო წილადი საკუთრების წარმოშობას ხელშეკრულების მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე, რაც მათ მიერ დასახული მიზნების მიღწევის საფუძველია. ამდენად, ვფიქრობ, უმჯობესი იქნებოდა, სსკ-ის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილში მონაწილეთა საერთო საკუთრება ზუსტად განსაზღვრულიყო წილადად.

გსკ-ის მიხედვით ამხანაგობის საერთო ქონების ფორმირება არ მოითხოვება. საუბარია საზოგადოებაზე, რომელსაც ასეთი ქონება არ გააჩნია. ამხანაგობის ქონების არსებობის შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მის გაერთიანებას. ამხანაგობა მიეკუთვნება ერთობლივი ქონების მქონე საზოგადოებას.²⁰⁹

„შენატანი, რომელიც წარმოადგენს გვარეობითი ნიშნით განსაზღვრულ ქონებას, ითვლება მონაწილეთა საერთო წილად საკუთრებად. თუ შენატანის სახით შეტანილი იქნება ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული გაუყოფადი მოძრავი და უძრავი ნივთები, მაშინ ამხანაგობას გადაეცემა სარგებლობის უფლებით. მაგალითად, ორმა მოქალაქემ-მეწარმეებმა გადაწყვიტა ამხანაგობის შექმნა მგზავრების გადასაყვანად ფასიანი მომსახურების გაწევის მიზნით. ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე (ა) არის პროფესიონალი მძღოლი და მანქანების შემკეთებელი, საკუთრებაში ჰყავს მსუბუქი ავტომანქანა. მეორე მონაწილეს (ბ)-ს არ ჰყავს ავტომანქანა, მაგრამ შეუძლია მისი მართვა და მემკვიდრეობით მიღებული აქვს ავტოფარეხი, რომელიც წარმოადგენს უძრავ ქონებას, შენატანის სახით ა-მ გადაწყვიტა ამხანაგობაში შეეტანა თავისი ავტომანქანა. იმ შემთხვევაში, თუ ავტომანქანა გადაეცემა ორივე მონაწილეს საერთო წილობრივ საკუთრებაში, მაშინ ა-მ უნდა შეასრულოს კანონით დადგენილი წესით გასხვისების გარიგება მონაწილე ბ-ს მიმართ მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული ავტომანქანის სარგებლობის წილის უფლებაზე. თუ ა-ს უნდა ავტომანქანა გადასცეს ამხანაგობას მხოლოდ საერთო სარგებლობაში, მაშინ საკმარისია მონაწილე ბ-ს თვის, ავტომანქანის მფლობელობისა და სარგებლობის უფლების დამადასტურებელი მინდობილობის გაცემა.

²⁰⁹ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.610.

ანალოგიური წესით მოხდება, თუ მონაწილე ბ-ს შენატანის სახით სურს საერთო წილობრივ საკუთრებაში გადასცეს თავისი ავტოფარები, მაშინ მან კანონით დადგენილი წესით უნდა დადოს ავტოფარების გასხვისების გარიგება მონაწილე ა-ს ავტოფარებზე კუთვნილი წილის უფლებით და ამ უფლების გადასვლისათვის მოხდეს მისი სახელმწიფო რეგისტრაცია. საერთო საქმეში მონაწილე ბ-ს შენატანი შეიძლება იყოს მხოლოდ ავტოფარებით სარგებლობის უფლება, რომელიც გადაცემული აქვს მონაწილე ა-ს.”²¹⁰ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამხანაგობის საერთო საკუთრების რეჟიმთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ ამხანაგობის ქონება, რომელიც შექმნილია შენატანების შეტანის, აგრეთვე, შეძენილია ერთობლივი საქმიანობის შედეგად, წარმოადგენს ამხანაგობის საერთო წილობრივ საკუთრებას. ამხანაგობის მონაწილეებს ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე გააჩნიათ წილობრივი საკუთრების უფლება შედეგების მიმართ. შენატანები კი იქცა უკვე ამხანაგობის საერთო საკუთრებად, რომელიც უნდა დაიხარჯოს ამხანაგობის საერთო მიზნის მისაღწევად. ამიტომ, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ქონების საერთო წილობრივი საკუთრების სახით არსებობა ეჭვქვეშ ხომ არ დგება. ვინაიდან ამხანაგობის მონაწილეებს, შენატანებზე, რომლებიც იქცა ამხანაგობის საერთო საკუთრებად, სრული უფლება აქვთ ერთობლივად შეუზღუდავად მართონ ეს ქონება და არა მარტო ქონება, რომელიც შენატანების სახით შეიქმნა, არამედ ის ქონებაც, რომელსაც ისინი შეიძენენ შემდეგში. თუმცა, არსებობს გამონაკლისიც, ანუ ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ ერთობლივი მიზნის მისაღწევად განხორციელებული შენატანების საფუძველზე საერთო წილადი საკუთრება არ წარმოიშობა: ა. იმ ქონებაზე, რომელიც მონაწილეების მიერ შეტანილია შენატანის სახით, თუ იგი ეკუთვნოდა მათ არა სანივთო უფლებით, არამედ სხვა საფუძველებით (მაგალითად, იჯარით);

ბ. თუკი მონაწილემ შენატანის სახით ამხანაგობას გადასცა ქონება არა საერთო წილობრივ საკუთრებაში, არამედ მფლობელობის და (ან) სარგებლობის უფლებით;

²¹⁰ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2008 г., С. 560.

გ. თუკი ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს თითოეული მონაწილისათვის ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლის აშენება.

„მონაწილეთა მიერ შეტანილი ქონება, რომელსაც ისინი ფლობდნენ საკუთრების უფლებისგან განსხვავებული საფუძვლებით (მაგალითად, იჯარით) გამოიყენება ყველა მონაწილის ინტერესებში და მათ საერთო საკუთრებაში არსებულ ქონებასთან ერთად შეადგენს საერთო ქონებას.“²¹¹ მონაწილეთა (ამხანაგობის) მთელი ქონება არ ეკუთვნით მათ საკუთრების უფლებით, ცნება „მონაწილეთა საერთო ქონება“ უფრო ფართოა „ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო საკუთრების“ ცნებაზე. იგი მოიცავს ქონებას, რომელიც წარმოადგენს მონაწილეთა საერთო წილობრივ საკუთრებას, ამ ქონებაზე საკუთრების უფლებას იძენს ყველა მონაწილე, მიუხედავად იმისა, თუ რა სახის შენატანები შეიტანეს მათ საერთო საქმეში (ნივთები, ქონებრივი უფლებები ან სხვა ობიექტები). მონაწილეთა საერთო ქონების მეორე ნაწილს შეადგენს ის ქონება, რომლითაც ისინი ერთობლივად სარგებლობენ, მაგრამ მათ ამ ქონებაზე არ წარმოეშობათ საკუთრების უფლება.

სასამართლო პრაქტიკაში იყო შემთხვევა, როდესაც ერთ-ერთმა ამხანაგობის წევრმა მიმართა ჯერ საქალაქო, შემდეგ სააპელაციო სასამართლოს, სადაც დავის საგანს წარმოადგენდა „საცხოვრებელი ბინის გამოყოფა“.

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატამ ჩათვალა, რომ საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიამ სწორად მიუთითა იმ გარემოებაზე, რომ უდავოდ დადგენილია აპელანტის მიერ ამხანაგობა „თაბუკაშვილი-88“-ისათვის ბინის ასაშენებლად 10000 მანეთის გადახდის ფაქტი. სხვა მტკიცებულება, რომ მან შენატანი განახორციელა სრულად ან გაწია ამხანაგობისათვის გარკვეული საქმიანობა, საქმის მასალებიდან არ დასტურდება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მისი სარჩელი არ დაკმაყოფილდა და ამხანაგობა „თაბუკაშვილი-88“-ს საკუთრებაში არსებული ქონებიდან მიეცა უფლება მისი წილის კომპენსაციის მოთხოვნისა,²¹² რაც უცვლელი დარჩა საკასაციო პალატის

²¹¹ В.Ф.Попондопуло Коммерческое (Предпринимательское) Право. изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003 г., С. 635.

²¹² იხ.:თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება.საქმე №2ბ/828-07/27, მაისი, 2008 წ.

განჩინებითაც.²¹³ შესაბამისად, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო საკუთრების გაყოფისას მათი წილის ოდენობა განისაზღვრება ერთობლივ საქმიანობაში შენატანების პროპორციულად.

ამხანაგობის საერთო საკუთრების არსებობასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების მოცულობის განსაზღვრა ამ ქონების მფლობელობის, სარგებლობისა და განკარგვის თაობაზე, რაც შემდგომში კვლევის საგანია.

სსკ-ის 933-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „წილი ქონების ან უფლების სახით არ შეიძლება გადაეცეს მესამე პირს ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე. უარი თანხმობაზე დაიშვება მხოლოდ პატივსადები მიზეზის არსებობისას“. ანალოგიური აკრძალვაა გათვალისწინებული, აგრეთვე, 1964 წლის სსკ-ის 449-ე მუხლით. „აღნიშნული, გარკვეულწილად, გერმანული კანონმდებლობით გათვალისწინებული დებულებების მსგავსია, რომლის თანახმად, მესამე პირებისთვის წილის გადაცემა დაუშვებელია, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. „პარტნიორთა ჯაჭვის“ შესახებ ეს სტანდარტული წესი ტიპურია ტრადიციული გერმანული სამართლით რეგულირებული ერთობლივი საკუთრებისათვის (Gesamthand). ამის საწინააღმდეგოდ, რომელიც სამართლის მიხედვით, რომელიც გერმანიის სამოქალაქო სამართლის სხვა ნაწილების ძირითადი წყაროა, წილის ინდივიდუალური გადაცემის აკრძალვისათვის აუცილებელი იყო მხარეთა მკაფიოდ გამოხატული თანხმობა ხელშეკრულებაში. საქართველოს კანონი აღნიშნულ ორ მიდგომას შორის მერყეობს. ამდენად, კანონმდებლობით გადაწყვეტილი უნდა იქნეს საკითხი, დაწესდეს თუ არა წილის გადაცემისათვის პარტნიორთა თანხმობის შესახებ მკაცრი შეზღუდვები. ეს გარკვეულ უხერხულობას იწვევს, რადგან პარტნიორს არ აქვს შესაძლებლობა,

²¹³ იხ.: სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და ვაჭრობის საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება № ას-666-887-08, 31 იანვარი, 2009 წ.

თავისუფლად მიიღოს გადაწყვეტილება ხელშეკრულებიდან მომდინარე ან მისგან არგამომდინარე საკითხების თაობაზე.”²¹⁴

„გერმანიის ვალდებულებით სამართალში სამოქალაქო კანონმდებლობის ნორმების შესაბამისად, კერძოდ, გსკ-ის §719-ე პირველ ნაწილში ნათქვამია, რომ მონაწილეს არ შეუძლია განკარგოს თავისი წილი, რომელიც საერთო ქონების შემადგენელი ნაწილია (საერთო ქონების განკარგვის იგივე წესს ითვალისწინებს §1419-ე; სხვაგვარად არის მემკვიდრეობითი საკუთრების შემთხვევაში, რომელსაც რამდენიმე მემკვიდრე ერთობლივად განკარგავს - §2033-ე პირველი ნაწილი).

აქვე აღნიშნულია, რომ საერთო ქონების მფლობელს არ შეუძლია იმ ცალკეული საგნების განკარგვა, რომლებიც საერთო ქონების შემადგენლობაში შედიან. ცალკეული საგნების წილობრივი განკარგვა არის საერთო ქონებრივი გაერთიანების პრინციპის დარღვევა და ახალი საგნობრივი სამართლის ჩამოყალიბების საფუძველი, რადგან არ არსებობს მონაწილეთა ცალკეული უფლება საერთო ქონებასთან მიკუთვნებულ საგნებზე (Munch Komm/P. Ulmer §719-ე). ეს დაარღვევდა სანივთო სამართლის numerus clausus პრინციპს, რომელიც განსაზღვრავს განკარგვის უფლებას სამართლებრივი გამჭვირვალობის საფუძველზე.”²¹⁵

საფრანგეთის სკ-ის 1861-ე მუხლის თანახმად, „ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს, სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე, შეუძლია მესამე პირი გახადოს იმ წილის მონაწილე, რომელიც გააჩნია მას ამხანაგობაში; მას არ შეუძლია ასეთი თანხმობის გარეშე ეს პირი გახადოს ამხანაგობის მონაწილე, მიუხედავად იმისა, რომ მას ევალება ამხანაგობის მართვა.”²¹⁶ მიმაჩნია, რომ აღნიშნული ქვეყნის კანონმდებლობა სამართლიანად განსაზღვრავს მონაწილის კუთვნილი წილის განკარგვის (გასხვისების) უფლებას მესამე პირებზე, ხოლო ამ პირების ხელშეკრულების მონაწილედ გახდომისათვის მოითხოვს ყველა მონაწილის

²¹⁴ ქეთევან ბეთანელი, მაიკს. მასბაუმი. საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, №2-3, 2003 წ., გვ. 300.

²¹⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.610, 611.

²¹⁶ Французский гражданский кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского. изд., „НКЮ ССР“, М., 1941 г., С.390.

თანხმობას, რაც გამომდინარეობს ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან.

„ამხანაგობის მონაწილეები საერთო ქონებით სარგებლობენ შეთანხმებით, ხოლო შეთანხმების მიუღწევლობის შემთხვევაში—სასამართლოს მიერ დადგენილი წესით (ნებისმიერი მონაწილის სარჩელით).“²¹⁷ „მონაწილეთა მოვალეობები საერთო ქონების შენახვასთან და ხარჯების ანაზღაურებასთან დაკავშირებით განისაზღვრება ხელშეკრულებით (п.3. и 4 ст.1043 ГК. РФ).“²¹⁸

რსკ-ის შესაბამისი მუხლი ადგენს, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება უნდა ითვალისწინებდეს საერთო ქონების მფლობელობისა და სარგებლობის წესს. მაგრამ, ისმის კითხვა რამდენად აუცილებელია დამატებითი წესის დადგენით სასამართლოსადმი მიმართვა, თუ მონაწილეებმა ვერ მიაღწიეს შეთანხმებას? შეიძლება ითქვას, რომ თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებმა ვერ მიაღწიეს შეთანხმებას საერთო ქონების სარგებლობის წესებთან დაკავშირებით და ეს მოხდა ამხანაგობის ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდში, მაშინ სასამართლოს მიერ იმ წესის დადგენა, რაც გვხვდება პრაქტიკაში და განმტკიცებულია რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1043-ე მუხლის მესამე ნაწილში, ეწინააღმდეგება თვით ამხანაგობის ურთიერთობების შინაარსს, მათ ფიდუციურ ბუნებას. თუ მონაწილეებს არ შეუძლიათ შეთანხმების მიღწევა პრაქტიკული თვალსაზრისით ასეთ უმნიშვნელო გარემოებებზე (საერთო საქმეების მიზნებისათვის შენატანების ოდენობის, საერთო საქმეების მართვასა და სხვა საკითხებზე), მაშინ სავსებით შესაძლებელია იმის ვარაუდი, რომ მონაწილეებმა ვერ მიაღწიონ საერთო მიზანს, ვინაიდან ერთობლივი საქმიანობისათვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა პარტნიორთა შეთანხმება სათანადო მოქმედებების განხორციელებაზე. ჩემი აზრით, ამხანაგობის ურთიერთობები, როგორც პირადი-მინდობილი, თუმცა, არა მხოლოდ მინდობილი, არამედ მიმართული ერთობლივი (შეთანხმებული) საერთო მიზნის მისაღწევად, სასამართლოს მიერ საერთო ქონების

²¹⁷ А.Н.Гуев, Гражданское право, Т. II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 394.

²¹⁸ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 562.

სარგებლობის წესის განსაზღვრის შემთხვევაში, ფაქტობრივად შეწყდება. ასეთ ამხანაგობაში (თუ ხელშეკრულება არ იქნება შეწყვეტილი ვადამდე) ერთობლივი საქმიანობის მიზნის მიღწევა პრაქტიკულად შეუძლებელია.

რსკ-ი არ ითვალისწინებს რაიმე აკრძალვებს მონაწილის მიერ საერთო ქონებიდან თავისი წილის განკარგვას, ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე. თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს განკარგოს თანასაკუთრებაში არსებული თავისი წილი სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი წესების შესაბამისად. ამრიგად, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის უფლება–საერთო ქონებაში განკარგოს თავისი წილი დანარჩენ მონაწილეთა თანხმობის გარეშე, როგორც ზოგიერთი ავტორი აღნიშნავს, წარმოადგენს რუსეთის „სამოქალაქო სამართლის დემოკრატიულ ნოველას,”²¹⁹ ვინაიდან როგორც საქართველოს, ისე რუსეთის საბჭოთა სამოქალაქო კანონმდებლობებისათვის (1964წ.) ცნობილი იყო ამ უფლების აკრძალვა დანარჩენ მონაწილეთა თანხმობის გარეშე. მაგრამ, რამდენად წარმატებულია ასეთი სიახლე? ამხანაგობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება ფიდუციურ ხელშეკრულებათა რიცხვს, სადაც თითოეულ მონაწილეს აქვს განსაკუთრებულად მთავარი მნიშვნელობა მისი პარტნიორისათვის. ამხანაგობა იქმნება არა იმიტომ, რომ მონაწილეებმა გააერთიანონ თავიანთი ქონება და გახდნენ ამ ქონების თანამესაკუთრები, არამედ იგი (ამხანაგობა) იქმნება გარკვეული მიზნის ერთობლივად მიღწევისათვის. ერთ-ერთი მონაწილის მიერ საერთო ქონებიდან თავისი წილის დანარჩენ მონაწილეთა თანხმობის გარეშე თვითნებურად განკარგვა კი დაკავშირებულია ამ მონაწილის შეცვლით მისი წილის მყიდველით–გარეშე პირით. ფაქტობრივად, მონაწილე ასხვისებს, ანუ გადასცემს სხვა პირს არა მარტო საერთო ქონებიდან თავისი წილის მიღების უფლებას, არამედ ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობის უფლებასაც, რაც იწვევს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტას და საერთო ქონების გაყოფას იმ შემთხვევაში, თუ დანარჩენი მონაწილეები არ ეთანხმებიან ერთ-ერთი მონაწილის ასეთ შეცვლას ან წილის შემძენი არ მოისურვებს მიიღოს მონაწილეობა ერთობლივ

²¹⁹ Зевцов Б, Особенности возмездных договоров, Право и экономика, 2000 г., №10. С.4.

საქმიანობაში და მოითხოვს წილის გამოყოფას. ვფიქრობ, ერთ-ერთი მონაწილის მიერ წილის გასხვისების შემთხვევაში, საჭირო არ უნდა იყოს სხვა (ყველა) მონაწილის თანხმობა, ვინაიდან ახალ მონაწილეზე გადავა ყველა ის უფლება-მოვალეობა, რაც ხელშეკრულებით დაკისრებული ჰქონდა წილის გამსხვისებელ მონაწილეს. ამდენად, მიმაჩნია, რომ სსკ-ის 933-ე მუხლის პირველ ნაწილში შეტანილი იქნეს ცვლილება.

სსკ-ის 349-ე მუხლით განსაზღვრულია მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების ცნება, რომლის თანახმად, „შესრულება შეიძლება მოითხოვოს როგორც კრედიტორმა, ასევე მესამე პირმა, თუ კანონით ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, ანდა თვით ვალდებულების არსიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს,“²²⁰ ე.ი. ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, სარგებლიდან წილის მოთხოვნის უფლება აქვს იმ პირს ვის სასარგებლოდაც დაიდო ხელშეკრულება.

„ცხოვრებაში ხშირია შემთხვევები, როცა მხარეები დებენ ხელშეკრულებას, მაგრამ ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სიკეთე, სარგებელი, შესრულება სხვა პირს ხმარდება,“²²⁰ ანუ ხელშეკრულების მიზანია მესამე პირთა ინტერესების დაკმაყოფილება. მაგალითად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანი არის ქველმოქმედება, რაც ითვალისწინებს პირთა დაკმაყოფილებას საცხოვრებელი ბინით, მაშინ მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე აშენებული საცხოვრებელი სახლიდან უბინაო პირებს, ე.ი. იმ პირებს ვის სასარგებლოდაც აშენდა იგი, საცხოვრებელი ფართი გადაეცემათ ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანების (წილის) შესაბამისად ან მათივე შეთანხმებით. აქვე შეიძლება პარალელი გავავლოთ საქართველოში 14.12.2006 წლამდე მოქმედი სკ-ის 46-ე მუხლით განსაზღვრულ ნორმებთან, რომლებშიც საუბარია მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების, კერძოდ, იურიდიული პირის როგორც არასამეწარმეო მიზნით შექმნილი ასოციაცია–გაერთიანება, რომელიც შეიძლება დაარსებულიყო კავშირის ან ფონდის სახელით. ქველმოქმედების მიზნით–მესამე პირთა

²²⁰ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 213

სასარგებლოდ შექმნილ, ანუ კონკრეტულ შემთხვევაში დესტინატორებს უფლება ჰქონდათ მიეღოთ წილი ფონდის ქონებიდან—სარგებლის მიღება. თუმცა, სსკ-ის 933-ე მუხლით განსაზღვრული ამხანაგობის მონაწილეების უფლებებისაგან განსხვავებით, კანონი მათ უფლებას აძლევდა გაეუქმებინათ ან შეეცვალათ ფონდის მიზანი, თუ ამას ეთანხმებოდა იუსტიციის სამინისტრო (სსკ-ის 46-ე მუხლი). აღნიშნული წესი არ არის გათვალისწინებული მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულებაში, ვინაიდან, იგი პირთა ნებაყოფლობითი გაერთიანებაა, რომელიც არ საჭიროებს სავალდებულო რეგისტრაციას სახელმწიფო ორგანოში და, შესაბამისად, ის მიზანი, რაც დაისახეს მონაწილეებმა არ შეიძლება შესრულდეს იძულებით. მოქმედ სსკ 36-ე მუხლით კი, დადგენილია არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის საკუთრებაში არსებული ქონების გასხვისების წესი, რომელშიც აღნიშნულია, რომ იგი შესაძლებელია საქველმოქმედო მიზნების განსახორციელებლად.

სსკ-ის 933-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, „ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეებს აქვთ მესამე პირისათვის გადასაცემი წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება.” ყოველივე ეს გამომდინარეობს ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შექმნილი ამხანაგობის საერთო საკუთრების განკარგვის უფლებასთან დაკავშირებით. ე.ი ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებს არა აქვთ უფლება განკარგონ თავიანთი წილი საერთო საკუთრებაში სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე, რაც როგორც ზემოთ აღვნიშნე განპირობებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებით—ფიდუციური ხასიათით. „ხელშეკრულების მონაწილეს უფლება აქვს გაყიდოს თავისი წილი. იგი ვალდებულია აღნიშნულის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობოს ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეებს, ვინაიდან მათ აქვთ უპირატესი შესყიდვის უფლება. უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე მონაწილეების მიერ წილის შესყიდვა მოხდება იმავე პირობებით, როგორი პირობებითაც მოხდებოდა მისი გაყიდვა მესამე პირებზე. ამდენად, მათ უფლება არა აქვთ მოითხოვონ შესყიდვის რაიმე

შელავათიანი პირობები. ამავე დროს, წილის გაყიდვის პირობები უნდა იყოს რეალური, ე.ი. მკვეთრად არ უნდა აღემატებოდეს წილის ნამდვილ ღირებულებას.

უპირატესი შესყიდვის უფლებით თანაბრად სარგებლობს ხელშეკრულების ყველა სხვა მონაწილე.”²²¹ ამდენად, „უპირატესი შესყიდვის უფლება არც სხვა პირს გადაეცემა და არც მემკვიდრეობით გადადის, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული” (სსკ-ის 516-ე მუხლის მეორე ნაწილი). „უპირატესი შესყიდვის სურვილი შეიძლება გამოთქვას ყველა მონაწილემ ერთად ან რამდენიმემ. ასეთ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ხელშეკრულების საერთო მიზანი და წილის სახე, ე.ი. თუ რა სახით უნდა მიიღოს მონაწილემ (თანამესაკუთრემ) თავისი წილი-ფულადი თანხით, ნატურით, თუ რაიმე უფლების სახით. თუ შესაძლებელია წილის გაყოფა, დანაწევრება, მაშინ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე ყველა მსურველი გასასხვისებელ წილს შეისყიდის ხელშეკრულებაში თავისივე წილის შესაბამისად, ე.ი. თანაბრად ან პროპორციულად. თუ ეს შეუძლებელია, მაშინ შერჩევა თუ, ამხანაგობის მონაწილეთაგან ვინ შეისყიდოს წილი, მოხდება წილის გამსხვისებლის ინტერესების მიხედვით. წილის მესამე პირზე გასხვისება მოხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სხვა მონაწილეები უარს იტყვიან მის შესყიდვაზე. ასეთ დროს მათ უფლება არა აქვთ უარი განაცხადონ წილის მესამე პირისათვის გადაცემაზე, გარდა პატივსადები მიზეზებისა. ეს პატივსადები მიზეზები გამოიყენება მხოლოდ კონკრეტული მესამე პირის მიმართ, ვისზედაც უნდა მოხდეს წილის გასხვისება და რომელიც შესაბამისად უნდა გახდეს ხელშეკრულების მონაწილე, და არა ზოგადად გასხვისებაზე.”²²²

საერთო ქონებიდან მონაწილის წილის სასყიდლიანად გასხვისების უფლებისაგან საჭიროა განვასხვაოთ შემთხვევები, როდესაც მესამე პირისათვის ხდება ამ უფლების მოთხოვნის დათმობა, რომელიც არ იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის უფლებებისა და მოვალეობების გადასვლას მესამე პირზე, ანუ აქ

²²¹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 285.

²²² თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 286.

შეიძლება ითქვას ცესიის კლასიკურ ვარიანტზე, როდესაც კრედიტორი საერთო ქონებიდან თავისი წილის მოთხოვნის უფლებას გადასცემს სხვა პირს, ჩვეულებრივად რჩება ერთობლივი საქმიანობის მონაწილედ და მესამე პირისაგან მოითხოვს („მყიდველისგან“) კომპენსაციის სახით გადაუხადოს მას იმ წილის ღირებულება, რომელსაც უთმობს. პრაქტიკაში ასეთი გარიგებების საშუალებით ხშირად იყიდება ბინები ჯერ კიდევ აუშენებელ საცხოვრებელ სახლებში. აღნიშნულ ხელშეკრულებებში საუბარია არა უძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვაზე, ვინაიდან დღეისათვის არ არსებობს ამ გარიგების საგანი, არამედ უფლების დათმობაზე იმ უძრავ ქონებაზე, რომელიც იქმნება. აღნიშნულის საფუძველზე, ამ პირს (მყიდველს) შეუძლია მოითხოვოს აშენებულ საცხოვრებელ სახლზე საკუთრების უფლების რეგისტრაცია. ამასთან, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების მოთხოვნის უფლების დათმობა შეუძლებელია ყველა მონაწილის თანხმობის გარეშე, ვინაიდან „მოვალის თანხმობის გარეშე არ შეიძლება მოთხოვნის დათმობა ისეთი ვალდებულების შესრულებაზე, სადაც კრედიტორის პიროვნებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს მოვალისათვის.“²²³ ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილის პიროვნებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ, მოთხოვნის დათმობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით ან მონაწილეთა შემდგომი შეთანხმებით. წილის გადაცემასთან დაკავშირებით, საინტერესოა იმის განხილვა შესაძლებელია თუ არა მისი გადაცემა მემკვიდრეებზე და ამისათვის რა საფუძვლებია საჭირო. ვფიქრობ, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, მონაწილის სიცოცხლეში მისი წილის მემკვიდრეზე გადაცემა მოხდება ზემოთ განხილული ანალოგიით. მემკვიდრე მიიღებს მამკვიდრებლის წილს ამხანაგობის საერთო ქონებიდან (საერთო საქმეში შენატანების პროპორციულად) და არა ამხანაგობაში მონაწილეობის უფლებას მისი გარდაცვალების შემდეგ.

ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელების შედეგად შეიძლება წარმოიშვას არა მხოლოდ სარგებელი, შემოსავალი, არამედ ზიანიც. მაგალითად, „1993 წელს

²²³ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 42.

რამდენიმე პირმა შექმნა ამხანაგობა—ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება ობიექტის მშენებლობის მიზნით. ობიექტის აშენება არ იყო დასრულებული, როდესაც ერთ-ერთმა მონაწილემ 1994 წელს დააფინანსა ობიექტი 37000 მანეთის ოდენობით და ეს თანხა ჩათვალა თავის წილად საერთო საკუთრებაში. იმის გამო, რომ არ სურდა შეენარჩუნებინა სახელშეკრულებო ურთიერთობები მოითხოვა მისი კომპენსაცია ფულით. სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მისი სარჩელი იმ საფუძველით, რომ მოსარჩელეს მიერ საერთო საქმეში შეტანილი ფულადი სახსრები წარმოადგენს შენატანს, რომელიც ქმნის საერთო საკუთრებას, ხოლო წილი გასავლებისა და ზიანის გათვალისწინებით მონაწილეების მიერ არ იყო გათვალისწინებული და მისი განსაზღვრა არ იყო აღნიშნული სარჩელის საგანი.”²²⁴ სსკ 935-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს შემოსავლები მონაწილეებს შორის ნაწილდება მათი წილის შესაბამისად.” „წილობრივი მონაწილეობა, ანუ უფლება-მოვალეობების განაწილება, როგორც სარგებლის მიღების, ხარჯებისა და ზიანის ანაზღაურების თვალსაზრისით, შეიძლება განისაზღვროს ამხანაგობის საერთო საქმეში პირადი მონაწილეობის გათვალისწინებით შენატანების პროპორციულად. აღნიშნული წესი კონკრეტულად უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულებაში. არასამართლიანი და ბათილია ხელშეკრულებაში იმ პირობის გათვალისწინება, რომელიც ამხანაგობის რომელიმე მონაწილეს არ აძლევს უფლებას მონაწილეობა მიიღოს სარგებლის განაწილებაში, აგრეთვე, ათავისუფლებს ხარჯებისა და ზარალის ანაზღაურების მოვალეობისაგან (ст.1046, 1048 ГК РФ).”²²⁵ ამხანაგობის ყველა წევრზე თანაბრად ან წილობრივად ნაწილდება როგორც შემოსავლები, ისე გასავლები და ზიანი.

„სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი შემოსავლების განაწილებასთან დაკავშირებით ცხადყოფს, რომ: ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შექმნილ საერთო ქონებაში წილი შეიძლება განისაზღვროს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა

²²⁴ Князева Г.А., О практике рассмотрения споров о защите прав собственности, в том числе по договорам простого товарищества и долевого участия в строительстве, Вестник ВАС РФ, 2000 г., №3, С. 48.

²²⁵ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е. Булатецкого и В.А. Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 609.

შენატანების (წილის) პროპორციულად, თუ ხელშეკრულების პირობებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. საცხოვრებელი სახლის ექსპლუატაციაში შესვლამდე შეუძლებელია განსაზღვრული ბინების ნატურით გამოყოფა.”²²⁶ ე.ი. შემოსავალი-სარგებელი შეიძლება გამოიხატოს როგორც ფულადი სახით, ისე ქონების ნამატით-ნატურალური ფორმით. „ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეობის მიხედვით, სარგებლის მიღება და მისი განაწილება შეიძლება იყოს როგორც ერთობლივი საქმიანობის მთავარი მიზანი (კომერციული ამხანაგობა), ისე შემთხვევით ფაქტორი (არაკომერციული ამხანაგობა). მაგრამ, ორივე შემთხვევაში მოქმედებს ზოგადი წესები საერთო საქმეში შენატანის შესაბამისად მიღებული სარგებლიდან წილის განაწილების შესახებ.”²²⁷

საერთო წილადი საკუთრების თითოეული მონაწილეს უფლება აქვს საერთო საკუთრების წილზე. „ეს წილი ყოველთვის აბსტრაქტულია და, ამიტომ, შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა ფორმაში: წილადებში, პროცენტებში, მეტრებში.”²²⁸ როგორც წესი, ამხანაგობის ხელშეკრულებებში, რომლებიც მიზნად ისახავენ რაიმე შენობის, დაწესებულების შექმნას (აშენებას), მშენებლობაში მონაწილეთა წილი და შემდგომ დამთავრებული ობიექტის გაყოფა განისაზღვრება კვადრატულ მეტრებში საერთო ფართის შესაბამისად.

საფრანგეთის სკ-ის 1853-ე მუხლის მეორე ნაწილი განსხვავებულად ადგენს მონაწილეთა შემოსავლებისა და ზიანის განაწილების წესს. კერძოდ, რაც შეეხება იმ მონაწილეს, რომელმაც ამხანაგობაში შეიტანა მხოლოდ თავისი შრომა, მისი წილი სარგებლისა და ზიანის განაწილებაში განისაზღვრება ისე, როგორც იმ მონაწილის წილი, რომელმაც საერთო საქმეში შეიტანა ყველაზე ნაკლები შენატანი. არ ვეთანხმები კანონის ამ მოთხოვნას, ვინაიდან, შრომითი გამოცდილებით (საქმიანობით) ამხანაგობის მონაწილემ შეიძლება შეასრულოს უამრავი საქმე, რაც შეიძლება დაკავშირებული იყოს ამხანაგობის ხარჯებთან და არ იყოს იმ

²²⁶ А.Н.Гуев, Гражданское право, Т.II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 397.

²²⁷ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“ 2006 г., С. 775.

²²⁸ Романец Ю.В, Договор простого товарищества и подобные ему договоры (вопросы теории и судебной практики), Вестник ВАСРФ, 1999 г., №12, С. 104.

შენატანზე ნაკლები, რომელიც საერთო საქმეში შეიტანა ერთ-ერთმა მონაწილემ, აგრეთვე, შენატანები როგორც მატერიალური, ისე არამატერიალური ექვემდებარება ფულად შეფასებას. აქედან გამომდინარე, იმ მონაწილემ, რომელმაც შენატანის სახით საერთო საქმეში შეიტანა შრომითი გამოცდილება შენატანის წილის შესაბამისად უნდა მიიღოს სარგებლის მიღების უფლება.

საფრანგეთის სავაჭრო სამართლის თანახმად, „შემოსავლები და ზიანი ამხანაგობის მონაწილეებს შორის ნაწილდება საერთო ქონებაში მათი კუთვნილი წილების პროპორციულად. თუმცა, ეს წესი შეიძლება შეიცვალოს ამხანაგობის ხელშეკრულებით.“²²⁹

გერმანიის სავაჭრო კოდექსის მიხედვით, „ამხანაგობის მონაწილეები მთლიანად თავისუფალი არიან საერთო სახელით თავიანთი საქმიანობის პირობების განსაზღვრისაგან. თუმცა, §121-ე იმპერატიულად ადგენს, რომ თითოეულ მონაწილეს წლიური შემოსავლიდან პირველ რიგში მიეკუთვნება მისი კუთვნილი წილიდან 4 %-ის ოდენობით. მაგრამ, თუ ამისათვის არასაკმარისი აღმოჩნდება წლიური შემოსავლები, მაშინ წილები განისაზღვრება უფრო შემცირებულად.

ამხანაგობის მონაწილეს არ შეუძლია თავისი წილის შემცირება სხვა წევრების თანხმობის გარეშე, თუმცა, მას უფლება აქვს ამხანაგობის სალაროდან (მომავალი წლიური შემოსავლების განაწილების გათვალისწინებით) აიღოს ბოლო სამეურნეო წლით დადგენილი თავისი წილიდან 4 %-მდე.“²³⁰ ამდენად, ზემოთ დახასიათებული ქვეყნების როგორც სამოქალაქო, ისე სავაჭრო კანონმდებლობით განსაზღვრული ნორმები საქართველოს კანონმდებლობისაგან შედარებით განსხვავებულად ადგენს ამხანაგობის მონაწილეების უფლებას ერთობლივი საქმიანობიდან წილის მიღებასა და მის განკარგვასთან დაკავშირებით, რასაც არ ვეთანხმები. კერძოდ, შეუძლებელია სამეწარმეო, ანუ როგორც მათ კონტინენტური ქვეყნების სავაჭრო სამართალი უწოდებს სრულ ამხანაგობას—კომერსანტს, რომელიც

²²⁹ Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Отв. ред. К.К.Яичков, изд., „Международные отношения“, М., 1996 г., С.122.

²³⁰ А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер“, М., С.-П., Нижний Новгород, Воронеж, Ростов-НА-Дону, Екатеринбург и т.д. 2003 г., С. 39.

შექმნილია გარკვეული საქმიანობიდან მოგების მიღების მიზნით, წინასწარ იქნეს გათვალისწინებული ის სარგებელი—შემოსავალი, რაც შეიძლება მიიღოს ამხანაგობამ. შესაბამისად, მიუღებლად მიმაჩნია გერმანიის სავაჭრო სამართლით განსაზღვრული ამხანაგობის მონაწილის უფლება იმ წილზე, რაც ჯერ კიდევ არ მიუღია ერთობლივი საქმიანობიდან, ვინაიდან სამეწარმეო საქმიანობა დაკავშირებულია კომერციულ რისკთან.

ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს, ყოველი მონაწილისაგან მოითხოვოს მოვალეობათა კეთილსინდისიერი შესრულება ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე. „ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეთა ის მოთხოვნები ერთმანეთის მიმართ, რომლებიც გამომდინარეობს ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებიდან, არ შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს” (სსკ-ის 936ე მუხლი). ამხანაგობის ხელშეკრულების პირობებით გათვალისწინებული ერთობლივი საქმიანობის განხორციელება დაკავშირებულია თითოეული მონაწილის მიერ ნაკისრი დავალების კეთილსინდისიერი შესრულებით და, შესაბამისად, აღნიშნულზე კონტროლის გაწევის უფლება მონაწილეთა შორის თავისთავად წარმოშობს ურთიერთმოთხოვნებს ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებიდან გამომდინარე, რაც მონაწილეთა პიროვნულ მონაცემებთან არის დაკავშირებული. აქედან გამომდინარე, დაუშვებელია სხვა პირებს გადაეცეთ იმ მოთხოვნების უფლება, რაც ხელშეკრულების ერთ (ან რამდენიმე) მონაწილეს შეიძლება გაუჩნდეს სხვა მონაწილეთა (ან მონაწილის) მიმართ. მაგალითად, ვალდებულებათა ჯეროვანი შესრულების, ხარვეზების აღმოფხვრის, სარგებლის მიღების, განაწილების, და სხვ.

§3. ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები

ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტების საქმიანობა საჭიროებს მართვას–ხელმძღვანელობას, რომელიც ემსახურება გაერთიანების (კონკრეტულ შემთხვევაში–ერთობლივი საქმიანობის) მიზანს.

ერთობლივი საქმიანობის მიზნის თავისებურება განსაზღვრავს, აგრეთვე, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ხელმძღვანელობით–მმართველობით უფლებამოსილებას–მონაწილეობა მიიღონ დასახული მიზნის მიღწევაში.

„ამხანაგობის საქმეების მართვას მისი საქმიანობის მიმართულებების განსაზღვრა და ამხანაგობის მონაწილეთა ერთიანი მიზნის მისაღწევად გარკვეული მოქმედებების განხორციელება წარმოადგენს.“²³¹ ერთობლივი საქმიანობის სწორად წარმართვა, რაც მონაწილეთა მოქმედებებში უნდა აისახოს, ამხანაგობის მიზნის, ანუ სასურველი სამართლებრივი შედეგის მიღწევის აუცილებელი პირობაა. ამიტომაც, აუცილებლად მიმაჩნია დეტალურად განვიხილო ამხანაგობის მართვის წესები, მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებები და, ამავე დროს, პრობლემებიც, რომლებიც როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, გარკვეულ შესწავლასა და გადაწყვეტას საჭიროებენ.

სსკ-ის 934-ე მუხლი ადგენს ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვის სხვადასხვა წესს, კერძოდ: საკანონმდებლოსა და სახელშეკრულებოს. საკანონმდებლო წესს ადგენს აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილი, რომლის თანახმად, „თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს, ხელშეკრულების მონაწილეები ერთობლივად უძღვებიან საქმეებს და წარმოადგენენ ამხანაგობას მესამე პირებთან ურთიერთობაში. ყოველი გარიგების დადებისას საჭიროა ხელშეკრულების ყველა მონაწილის თანხმობა.“ აღნიშნული ადგენს საქმეების მართვის წესს არა მხოლოდ ამხანაგობის შიგნით, ანუ მონაწილეთა შორის, არამედ მესამე პირების წინაშე, ე.ი. ამხანაგობის წევრები ყველა საკითხზე გადაწყვეტილებას იღებენ ერთობლივად, ყველა წევრის მონაწილეობით და, ასევე, გამოდიან მესამე პირების წინაშე. ამდენად, დადგენილი საკანონმდებლო წესის თანახმად, ამხანაგობის მართვისას ყველა

²³¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 563.

საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება და მისი აღსრულებაც ხდება ამხანაგობის ყველა წევრის ერთობლივი მონაწილეობით. ამხანაგობის ხელშეკრულებით შეიძლება დადგინდეს სხვა წესიც, თუმცა, ზემო-აღნიშნული პრინციპის შეცვლა ამხანაგობის საქმიანობასთან დაკავშირებულ ძირითად საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში, მათ შორის მესამე პირებთან საერთო საქმეების მართვის წესის დადგენის ნაწილშიც არ არის მიზანშეწონილი.

„საერთო საქმეების მართვა ყველა მონაწილის მიერ ხორციელდება ერთობლივად, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. რსკ 1044-ე მუხლის მეხუთე ნაწილიდან გამომდინარე, მონაწილეთა საერთო საქმეებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები შეიძლება მიღებულ იქნეს არა მარტო კონსესუსის საფუძველზე, არამედ ხმათა უმრავლესობით.“²³² ეს კი იმას გულისხმობს, რომ „ამა თუ იმ საკითხის განხილვის დროს მიღებულ გადაწყვეტილებას მხარი უნდა დაუჭიროს ამხანაგობის საერთო მონაწილეთა უმრავლესობამ, მიუხედავად იმისა, არიან თუ არა თანაბარი წილის მფლობელები. ამ შემთხვევაში, უპირატესობა ენიჭება მხარდამჭერთა, რაოდენობას თუ შეთანხმებით სხვა რამ არ არის დადგენილი.“²³³ 1997 წლის სსკ-გან, განსხვავებით 1964 წლის სკ-ში (მუხლი 448), საუბარია გადაწყვეტილების მიღებაზე ხმათა უმრავლესობით. კერძოდ, სსკ-ის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „თუ ხელშეკრულება ითვალისწინებს, რომ გადაწყვეტილების მისაღებად საკმარისია ხმათა უმრავლესობა, იგი განისაზღვრება ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო რაოდენობის მიხედვით და არა შესატანის ოდენობით.“

აღნიშნული საკითხისთვის მნიშვნელოვანი ადგილის დათმობას მოქმედ კანონმდებლობაში (სსკ-ის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილი) განაპირობებს ამხანაგობის მონაწილეთა პირადი დამოკიდებულება, ვინაიდან ამხანაგობის ხელშეკრულება, უპირველეს ყოვლისა, არის პირთა და არა კაპიტალის გაერთიანება.

²³² Гражданское право, Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 771-772.

²³³ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е. А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 563.

ამხანაგობის საქმიანობის არსიდან გამომდინარე, აღნიშნული წესი მიუღებლად მიმაჩნია, ვინაიდან ეს ამხანაგობის მონაწილეებს შორის ხშირი დავების წარმოშობის საფუძველია. აღნიშნული პრობლემების თავიდან აცილების მიზნით, უკეთესი იქნებოდა, თუ სსკ-ის სპეციალურ ნორმებში მოხდებოდა მითითება იმ არსებითი ხასიათის საკითხებზე, რომელთა განხილვის შემთხვევაში აუცილებელი იქნებოდა გადაწყვეტილების მიღება ყველა მონაწილის თანხმობით. ან ზემოთ აღნიშნული საკითხები სავალდებულო დასარეგულირებელი უნდა იყოს ამხანაგობის ხელშეკრულებით, ე.ი. ამხანაგობის კონკრეტული საქმიანობის გათვალისწინებით მონაწილეებმა თავად უნდა განსაზღვრონ საკითხთა ის სავალდებულო ნუსხა, რომელთა გადაწყვეტა და, შესაბამისად, მათი რეგულირების წესის დადგენა უნდა მოხდეს ერთობლივად, ყველა მონაწილის თანხმობით. მაგალითად, ამხანაგობის იმ მონაწილის უფლება-მოვალეობის შეწყვეტა და მისი გასვლა ამხანაგობიდან, რომელი წევრიც არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ ინდივიდუალური ხასიათის ვალდებულებას და ამით უარყოფით გავლენას ახდენს ან აფერხებს საერთო შედეგის მიღწევას. კერძოდ, თუ რომელიმე წევრი უარს ამბობს წილის (შენატანის) ეტაპობრივ შეტანაზე და ა.შ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების ნორმების შინაარსიდან გამომდინარე, საკანონმდებლო წესით, უპირატესობა ენიჭება ამხანაგობის ერთობლივ მართვას, განსხვავებით სახელშეკრულებო წესისაგან.

სსკ-ის 934-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, „თუ საქმეების მართვა ხელშეკრულებით დაკისრებული აქვს ერთობლივი საქმიანობის ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს ისე, რომ თითოეულს უფლება აქვს იმოქმედოს დამოუკიდებლად, მაშინ თითოეულს, შეუძლია შეედავოს მეორეს გარიგების დადებისას. ასეთ შემთხვევაში გარიგება არ დაიდება.“ აღნიშნული ნორმა გულისხმობს, რომ ასეთ მონაწილეებს უფლება ეძლევათ ნებისმიერ საკითხზე დამოუკიდებლად მიიღონ გადაწყვეტილება, თვითონვე ადასრულონ და გამოვიდნენ მესამე პირების წინაშე. თუმცა, მართვის ასეთი წესის დროს თითოეულ მონაწილეს შეუძლია სადავო გახადოს მეორე მონაწილის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება და ხელი შეუშალოს მის

აღსრულებასაც. მიმაჩნია, რომ აღნიშნული წესი როგორც სამართლებრივი, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, გაუმართლებელია, ვინაიდან მართვის ეს ფორმა ამხანაგობის საქმიანობაში ხშირი დავების წარმოშობის საფუძველი იქნება. ამასთან, ურთიერთგამომრიცხავი და ბუნდოვანია, თუ რას გულისხმობს და როგორ უნდა განხორციელდეს ამხანაგობის მართვა ერთი ან რამდენიმე მონაწილის მიერ ერთობლივად და, ამავე დროს, დამოუკიდებლად. ეს თუ გულისხმობს ამ მონაწილეებს შორის ფუნქციების განაწილებასა და თავიანთი ფუნქციების დამოუკიდებლად აღსრულების უფლებას, მაშინ დამოუკიდებლობა შეზღუდულია იმით, რომ სხვა მონაწილეებს (კანონით) მინიჭებული აქვთ უფლება ნებისმიერ შემთხვევაში შეედავონ და ხელი შეუშალონ ამა თუ იმ საკითხის აღსრულებას. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ აღნიშნული წესი ხშირად ქმნის ამხანაგობის საქმიანობისათვის დამაბრკოლებელ გარემოებებს. ამიტომ, მიმაჩნია, რომ შინაარსობრივად შეიცვალოს და ამ პუნქტის რედაქცია ჩამოყალიბდეს შემდეგი სახით: „თუ საქმეების მართვა ხელშეკრულებით დაკისრებული აქვს ერთობლივი საქმიანობის ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს, თითოეულის უფლებამოსილება ამა თუ იმ მოქმედების დამოუკიდებლად შესრულებაზე უნდა დადგინდეს სხვა ყველა მონაწილის თანხმობით.“²³⁴ ამ შემთხვევაში, მათ მიეცემათ მხოლოდ წარმომადგენლობის და არა დამოუკიდებლად მართვის უფლება. „ერთობლივი საქმიანობის ხელმძღვანელობა ხელშეკრულებით შეიძლება დაეკისროს ერთ-ერთ მონაწილეს. ამავე დროს, მას ევალება საერთო საქმეების მართვა, ყველა დანარჩენი მონაწილის მიერ ხელმოწერილი სპეციალური მინდობილობის გაცემით.“²³⁴ პრაქტიკაში ცოტაა შემთხვევები, როდესაც საერთო საქმეებს ყველა მონაწილე ერთობლივად მართავს. „მონაწილის უფლებაა აწარმოოს საქმე ხელშეკრულების დანარჩენი მონაწილეების სასარგებლოდ და მონაწილეობა მიიღოს ამხანაგობისა და მისი ქონების ბედის გადაწყვეტაში. საქმის წარმოების უფლებამოსილება—ეს არის შიდა უფლებები (დაფუძნებული შემწყნარებლობასა და, აგრეთვე, მოქმედებაზე, მაგალითად, გაცემული ბრძანებების დაცვა-შესრულება). შეიძლება ითქვას, რომ

²³⁴ О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Прессе“, С-П 2004 г, С. 737-738.

საქმის წარმოების უფლებამოსილება არეგულირებს კანონიერ უფლებებს. იგი კარდინალურად განსხვავდება წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებისგან, რომელიც წარმოადგენს საზოგადოების გარეთ მოქმედ იურიდიულ ძალაუფლებას.”²³⁵

ამხანაგობის უმეტეს ნაწილში შესაძლებელია განვასხვაოთ შიდა ურთიერთობები—მონაწილეების ურთიერთობა ერთმანეთს შორის და საგარეო ურთიერთობები—მესამე პირებთან მიმართებაში. მაგალითად, შენატანების შესრულებისას (§706-ე) ან მოგება-წაგების განაწილებისას (§§721-ე და შემდგომი გვერდები) საუბარია შიდა ურთიერთობებზე. საგარეო ურთიერთობები გულისხმობს მესამე პირებთან გარიგების დადებას და პასუხისმგებლობას მათ წინაშე.

გამონაკლისის სახით, არსებობს ამხანაგობები, რომლებსაც არ გააჩნიათ საგარეო ურთიერთობები, არამედ მხოლოდ შიდა ურთიერთობით შემოიფარგლებიან. მაგალითად, კოლექტივი, რომელსაც ჰყავს მანქანა ერთობლივ მოხმარებაში (შედ.: Rn. 473-ე), და მას თანამშრომლები იყენებენ სამგზავროდ და, აგრეთვე, სამსახურის მიზნებისთვის. ამ შემთხვევაში თანამშრომლები საწვავს ყიდულობენ არა ამხანაგობის, არამედ საკუთარ სახელზე; მძღოლი მხოლოდ ანაწილებს ხარჯებს მგზავრებს შორის. აქ საუბარია საზოგადოებაზე, რომლის წევრებს არა აქვთ ცალმხრივად საგარეო ურთიერთობების დაამყარების უფლება.²³⁶

სრული სავაჭრო (კომერციული) ამხანაგობის (OHG) სადამფუძნებლო ხელშეკრულებით განისაზღვრება მათი საქმიანობის წარმართვისა და მონაწილეთა მიერ გადაწყვეტილებების მიღების წესი.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, საინტერესოა პარალელი გავავლოთ კონტინენტური სამართლის ქვეყნების შიდა და გარეკორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებით ზოგიერთ საკითხებს „გერმანიაში—შიდა და გარე კონტროლის ზღვარს შორის—მხედველობაში მიიღება ის გარემოება, რომ მუშა—მოსამსახურეები და პროფკავშირები თანამონაწილეობენ საწარმოს საქმიანობასა და სამეთვალყურეო

²³⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York 1992, S.608.

²³⁶ Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004, S.231.232.

საბჭოში ხმის უფლების განხორციელებაში. გარკვეული პარალელები შესაძლოა ავსტრიასთანაც გავავლოთ. შიდა და გარე კონტროლის სისტემების შედარება არავითარ შემთხვევაში არ არის მხოლოდ თეორიული საკითხი. ის, რომ საწარმოს კონტროლმა, უფრო სწორედ, კორპორაციულმა მართვამ, მრავალი ევროპული სახელმწიფოს საბირჟო და საწარმოო პრაქტიკაში, ისევე როგორც პრესაში, პოლიტიკასა და კანონმდებლობაში პოვა გამოხმაურება, სისტემათა კონკურენციისა და სტანდარტის საკითხია. ვისაც უკეთესი კორპორაციული მართვის სისტემა აქვს, მთელი თავისი ფინანსური, ეკონომიკური და პოლიტიკურ-სოციალური შედეგებით, *ceteris paribus* (თანაბარ პირობებში) წარმატებას აღწევს ევრორეგიონალურ, თუ გლობალურ კონკურენციაში. სწორედ, ამ პრაქტიკულ, და არამართ თეორიულ, საკითხებთან ჰქონდა შეხება გერმანული კორპორაციული მართვის შემმუშავებელ კომისიას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უმაღლესი პოლიტიკური ხედვიდან გამომდინარე, საუბარიც ზედმეტი იქნებოდა რაიმე სახის წარმატების მიღწევაზე (ამას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ გერმანელებმა, საწარმოთა დაუფლების (შემენის) თაობაზე მიღებული მე-13 დირექტივის წინააღმდეგ დიპლომატიური „გალაშქრებით“, მხედველობაში მიიღეს დიდი გერმანული საწარმოების კონკურენტუნარიან გარემოში წარდგენის პრაქტიკული მნიშვნელობაც).²³⁷ ვფიქრობ, იგივე წესებს ითვალისწინებს საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ კორპორაციულ მართვასთან მიმართებაში (მე-9 მუხლი).

საქმის წარმოების უფლებამოსილება გააჩნია ყველა მონაწილეს (გსკ-ის §709-ე პირველი ნაწილი), ეს გულისხმობს თითოეულ გარიგებაზე ყველა მონაწილეს თანხმობას. §709-ე მეორე ნაწილის მიხედვით, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების შესაბამისად, გადაწყვეტილების მისაღებად საჭიროა ხმათა უმრავლესობა, იგი უნდა განისაზღვროს მონაწილეთა რაოდენობის მიხედვით. გსკ-ის §710-ე თანახმად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებით საქმიანობის მართვა გადაცემული აქვს ერთ ან

²³⁷ კლაუს კოპტი, თარგმნა ირაკლი ბურდულმა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, № 1, 2009 წ., გვ., 231.

რამდენიმე მონაწილეს, ამხანაგობის დანარჩენ მონაწილეებს არა აქვთ უფლება მონაწილეობა მიიღონ საქმეების მართვაში.თუ საქმის წარმოების უფლებამოსილება ერთპიროვნულია, დანარჩენ მონაწილეებს §711-ე მიხედვით აქვთ დაპირისპირების უფლება, რაც აგრეთვე, შეიძლება გამოხატული იყოს თხოვნის სახით.²³⁸

საფრანგეთის სკ-ის 1857-ე მუხლში ნათქვამია: „თუ საქმეების გაძღოლა ეკისრებათ ამხანაგობის რამდენიმე მონაწილეს ისე, რომ არ არის განსაზღვრული თითოეული მათგანის მოვალეობები ან არ არის მითითებული, რომ ერთ-ერთ მონაწილეს არ შეუძლია იმოქმედოს სხვების გარეშე, მაშინ თითოეულ მათგანს ცალკე შეუძლია განახორციელოს ერთობლივი საქმიანობის გაძღოლასთან დაკავშირებული ყველა მოქმედება.“

„ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეს შეიძლება საქმეების მართვის უფლებამოსილება ხმათა უმრავლესობით ჩამოერთვას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი უხეშად დაარღვევს ხელშეკრულებით მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს. ხელშეკრულების მონაწილეს უფლება აქვს უარი თქვას საქმეების მართვაში მონაწილეობაზე“ (სსკ-ის 934-ე მუხლის მეოთხე ნაწილი). „თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ მას უარი უნდა ეთქვას ერთობლივი საქმიანობის საბოლოო შედეგებიდან მისი კუთვნილი წილის შესაბამისი სარგებლის მიღებაზე. სარგებლის მიღებისას გათვალისწინებული იქნება, აგრეთვე ის ზიანიც, რომელიც ამხანაგობას მიადგა მისი არამართლზომიერი მოქმედებით.“²³⁹ კანონით არ არის დადგენილი ის გარემოებები, რომლებიც შეიძლება საფუძვლად დაედოს ერთობლივი საქმეების მართვაში ამხანაგობის ამა თუ იმ წევრის მონაწილეობის უფლებამოსილების ჩამორთმევას. ვფიქრობ, აღნიშნული გარემოებების ამომწურავი ჩამონათვალი შეუძლებელი იქნებოდა და, აქედან გამომდინარე, გაუმართლებელიც. თუ რა გარემოება შეიძლება დაედოს საფუძვლად ასეთი უფლებამოსილების შეზღუდვას, ეს შეფასება უნდა გაკეთდეს კონკრეტულ შემთხვევაში, კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით.

²³⁸ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 608.

²³⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 290.

სსკ-ის სპეციალური ნორმები არაფერს ამბობს აღნიშნული უფლებამოსილების ჩამორთმევის სავალდებულო ფორმის შესახებ. მიმაჩნია, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილების მიღება ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ უნდა მოხდეს აუცილებლად წერილობითი ფორმით, რაც თავიდან აგვარიდებს მოსალოდნელ დავებს როგორც ამხანაგობის მონაწილეთა შორის, ისე მესამე პირებთან.

„გსკ-ის §712-ე, §715-ე შესაბამისად, ხდება წარმომადგენლობის უფლებამოსილების ჩამორთმევა. აღნიშნულ შემთხვევებში წარმომადგენლობის უფლებამოსილება სადავოა, თუ ვისზე იქნება ეს დამოკიდებული, როდესაც გარიგების ეფექტურობა დამოკიდებულია კეთილ თუ ბოროტ ზრახვაზე, ფაქტის ცოდნაზე ან უცოდინარობაზე, არასაკმარის ან არადამაკმაყოფილებელ სურვილზე, წარმომადგენელზე, წარმოდგენილ მონაწილეებსა თუ ყველაზე. §166-ე პირველი ნაწილის მიხედვით ეს დამოკიდებულია წარმომადგენელზე, რადგან იგი აწარმოებს გარიგების მქონე ქმედებებს. საერთო წარმომადგენლობის შემთხვევაში, საკმარისია ერთი წარმომადგენლის ბოროტი ზრახვა, უცოდინარობა ან არასაკმარისი სურვილი და ა.შ. სამართლებრივი შედეგების გამოწვევისთვის.“²⁴⁰

„კანონის თანახმად (გსკ-ის §716-ე) მონაწილეს, რომელსაც ჩამოერთვა ამხანაგობის მართვის უფლება შეუძლია გაუწიოს კონტროლი აღნიშნულ პირებს დაკისრებული მოვალეობის შესრულებაში.“²⁴¹

შესაძლებელია აგრეთვე, ისეთი შემთხვევა, როდესაც „ამხანაგობის მონაწილეს, რომელსაც არ გააჩნია შესაბამისი უფლებამოსილება ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით, მათი ან საკუთარი სახელით დადოს გარიგება. ამ შემთხვევაში, თუ პირს ჰქონდა შესაბამისი საფუძველი ევარაუდა, რომ გარიგება ნამდვილად საჭიროა ყველა მონაწილის ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, მას უფლება აქვს მოითხოვოს გარიგების განხორციელებით გამოწვეული ხარჯების ანაზღაურება.“²⁴²

„თუმცა, თუ ამხანაგობის დანარჩენმა მონაწილეებმა განიცადეს ზარალი, მათ

²⁴⁰ Münch Komm/Thiele §166 აღნ. 14,19,21; Münch Komm/P. Ulmer §714 აღნ. 17; Palandt/Heinrichs §166 აღნ.; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 609-610.

²⁴¹ Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr. Dr .h.c. Verlag C.H.Beck, München, 2004, S. 232.

²⁴² Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 564.

უფლება აქვთ ანაზღაურება მოითხოვონ იმ მონაწილესაგან, რომელმაც დადო გარიგება.”²⁴³

სსკ-ის 934-ე მუხლის მეხუთე ნაწილის და გსკ-ის §713-ე თანახმად, „თუ ხელშეკრულებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს, ხელმძღვანელი პირების უფლება-მოვალეობები განისაზღვრება დავალების წესების შესაბამისად,” „ანუ იმ პირების უფლება-მოვალეობები, რომლებიც მონაწილეობენ ამხანაგობის მართვაში და შესაბამისად ახორციელებენ წარმომადგენლის ფუნქციას (ე.ი. მოქმედებენ ამხანაგობის სახელით), განისაზღვრება ხელშეკრულებით, ამხანაგობის სპეციალური ნორმებითა და დავალების ხელშეკრულების ზოგადი წესებით, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება სპეციალურ ნორმებს.”²⁴⁴ საფრანგეთის სკ-ის 1859-ე მუხლის თანახმად კი, „თუ ხელშეკრულებაში არ არის მითითებული ამხანაგობის მართვის სპეციალური წესების შესახებ, დაცული უნდა იქნეს შემდეგი პირობები:

ამხანაგობის მონაწილეები ერთმანეთს ანიჭებენ მართვის უფლებამოსილებას. თითოეული მათგანის მოქმედება ვრცელდება სხვა მონაწილის წილზეც, რომლისგანაც არ მიუღიათ თანხმობა აღნიშნულ საქმიანობაზე; მაგრამ მათ ან ერთ-ერთ მათგანს, უფლება აქვს უარი თქვას ამ მოქმედებაზე (operation), სანამ ის განხორციელდება.”²⁴⁵ ამხანაგობის საქმეების მართვა შეიძლება დაევალოს ერთ ან რამდენიმე მის მონაწილეს ან ყველას ერთობლივად.²⁴⁶ ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით მიმაჩნია, რომ უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ამხანაგობის საქმიანობის მართვის ისეთ ფორმას, რომელიც ვლინდება ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე საკითხებზე, ერთობლივი გადაწყვეტილების მიღებაში. ერთობლივი გადაწყვეტილების მიღების წესი კი შეიძლება დადგინდეს ხელშეკრულებით, ურთიერთშეთანხმებით. გადაწყვეტილებათა აღსრულება შეიძლება

²⁴³ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. 2, изд., „Прспект“, М., 2006 г., С. 773.

²⁴⁴ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 291.

²⁴⁵ Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского, Юридическое изд-во „НКЮ СССР“, М., 1941 г., С. 389-390.

²⁴⁶ Л.Жюлли Де Ла Морандьер, Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г., С. 314.

მოხდეს როგორც ყველა მონაწილის ერთობლივი მოქმედებით, ისე ერთი ან რამდენიმე მონაწილისათვის ამ ფუნქციის დაკისრებით, რაც უნდა მოხდეს წარმომადგენლობის და მინდობილობის ზოგადი პრინციპების დაცვით. ამდენად, ამხანაგობის საქმიანობის მართვაში ცალკე რეგულირების საგანია აღსრულებასთან დაკავშირებული ურთიერთობები, რაც თავისთავად უკავშირდება როგორც ამხანაგობის, ისე მესამე პირთა ინტერესებს. სწორედ, ამ უკანასკნელთა ინტერესების დაცვას ითვალისწინებს 934-ე მუხლის მესამე ნაწილი, რომლის თანახმად: „თუ ხელშეკრულებით ამხანაგობის საქმეების გაძღოლა დაკისრებული აქვს ერთ-ერთ მონაწილეს, საეჭვოობისას ის წარმოადგენს ამხანაგობას მესამე პირებთან ურთიერთობაში და მის მიერ დადებული გარიგებები ნამდვილია“. ანუ, თუ პირი, როგორც ამხანაგობის წარმომადგენელი, მონაწილეობს მესამე პირებთან სამართლებრივ ურთიერთობებში და მის მიერ შესრულებული მოქმედება (გარიგების დადება და ა.შ.) ან შედეგი მიუღებელი და სადავო გახდება ამხანაგობის სხვა მონაწილეებისათვის (მონაწილისთვის), ასეთ შემთხვევაში, წარმომადგენელსა და მესამე პირს შორის დადებული გარიგება მესამე პირის თანხმობის შემთხვევაში, მონაწილეთა ნების მიუხედავად, იქნება ნამდვილი და იგი წარმოშობს შესაბამის შედეგებს. თუმცა, აქ დადება წარმომადგენლის პასუხისმგებლობა ამხანაგობის წინაშე. ასევე, კონკრეტულ შემთხვევაში გასათვალისწინებელი იქნება მესამე პირის კეთილსინდისიერების მომენტი, ანუ იყო თუ არა იგი დარწმუნებული, რომ წარმომადგენელი ასრულებდა ამხანაგობის დავალებას და არ მოქმედებდა თავისი ინტერესების სასარგებლოდ, რაც გამოიწვევს როგორც წარმომადგენლის, ისე მესამე პირის ერთობლივ პასუხისმგებლობას დამდგარი შედეგების მიმართ.

„მონაწილის უფლება არის იურიდიული ძალაუფლება დაასაბუთოს სამართლებრივი ქმედებები გარიგებასთან მიმართებაში, ერთი მხრივ, პარტნიორებს შორის და, მეორე მხრივ, მესამე პირებს შორის. საუბარია წარმომადგენლობის შემთხვევებზე (გსკ-ის §164-ე). წარმომადგენლობის უფლება მოქმედებს ამხანაგობის

გარეთ და დაფუძნებულია სამართლებრივ შესაძლებლობებზე. იმავდროულად, საქმის წარმოების უფლება მოქმედებს შიდა განაწესში.”²⁴⁷

ამდენად, ამხანაგობის მონაწილეს, რომელმაც ვერ გაამართლა დანარჩენი მონაწილეების მიერ დავალებული—მინიჭებული ნდობის, ურთიერთპატივისცემისა და სხვა გარემოების გათვალისწინებით ერთობლივი საქმიანობის მართვა, რომელიც ითვალისწინებს როგორც საშინაო (მონაწილეთა შორის), ისე საგარეო (მესამე პირებთან) ურთიერთობის დამყარებას საერთო მიზნის მისაღწევად უნდა ჩამოერთვას საქმეების მართვის უფლებამოსილება ხმათა უმრავლესობით.

ზოგიერთი ავტორი გვთავაზობს ამხანაგობის ხელშეკრულების საერთო კრების სავალდებულო წერილობითი ფორმით დაფიქსირებას, ვინაიდან ის დაეხმარება ამხანაგობის მონაწილეებს გასავლებისა და შემოსავლების დაანგარიშებაში, სამომავლო ღონისძიებების შემოსავლების ანალიზსა და პროგნოზირებაში, მათ შორის წარმოებული გასავლების მიზანმიმართულებაში, საერთო საქმეში კონკრეტული მონაწილის მიერ შეტანილი შენატანის როლის განსაზღვრაში და სხვ. ხოლო ყველა საერთო საქმე უნდა გაფორმდეს ოქმით ან ამხანაგობის ხელშეკრულებისადმი დამატებითი შეთანხმებით.²⁴⁸ ვფიქრობ, საერთო საქმეების წარმართვა, საერთოდ, ამხანაგობის წევრების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებისა და მისი განხორციელების წესების წერილობით ფორმით დაფიქსირება არის სავალდებულო და ერთადერთი საშუალება, რაც იქნება ერთობლივი საქმიანობის წარმატების მიღწევის სრული გარანტია. უპირველეს ყოვლისა, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებმა მისი დადების შემთხვევაში თავად უნდა განსაზღვრონ საერთო მიზნების მიღწევის აუცილებელი გზები. ვიზიარებ რა ავტორთა ზემოაღნიშნულ მოსაზრებას, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის საქმიანობის წარმატებით განხორციელებას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს, აგრეთვე, ამხანაგობის მართვის განხორციელების ის წესი, რომელიც უკავშირდება მონაწილეთა უფლებებს—მიიღონ ინფორმაცია ამხანაგობის საერთო საქმიანობისა და

²⁴⁷ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 609.

²⁴⁸ Зевцов Б., Особенности возмездных договоров, Право и экономика, 2001 г., №10, С. 5.

საერთო ქონების მდგომარეობის შესახებ, გაეცნონ საერთო საქმეების მართვასთან დაკავშირებულ ყველა დოკუმენტაციას. აღნიშნული ინფორმაციის სრულად მიღების უფლება აქვთ იმ მონაწილეებსაც, რომელთაც ჩამოერთვათ საქმეების მართვის უფლებამოსილება ან თავიანთი ნებით თქვეს უარი ამხანაგობის მართვაში მონაწილეობაზე. ზემოთ აღნიშნული უფლებებიდან გამომდინარე, ამხანაგობის საქმიანობის წარმატების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს თითოეული მონაწილის ვალდებულება ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეებს მიაწოდოს სრული და ზუსტი ინფორმაცია საერთო საქმეების მდგომარეობის შესახებ. „ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეები ვალდებული არიან არ გაახმაურონ ამ საქმიანობის შედეგად მიღებული კონფიდენციალური ინფორმაცია“ (სსკ-ის 937-ე მუხლის მეორე ნაწილი).

ანალოგიური წესი განსაზღვრულია გსკ-ის §716-ე პირველ ნაწილში, ხოლო მეორეში—პირიქით, შეთანხმება, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს აღნიშნულ უფლებას არ წარმოადგენს მისი განხორციელების ხელშემშლელ პირობებს, თუ არსებობს საქმეების მართვის არაკეთილსინდისიერი საფუძველი.²⁴⁹ „კანონმდებლის აღნიშნული პოზიცია ზოგიერთ ავტორს მართებულად მიაჩნია, რითაც შეიძლება აღმოიფხვრას მუდმივი ჩარევა და ის უხერხულობა, რაც შესაძლებელია წარმოიშვას ნებისმიერ დროს ამხანაგობის საქმეების პირადი გაცნობისას თითოეული მონაწილის მიერ.“²⁵⁰

საფრანგეთის სკ-ი, საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის სკ-ან განსხვავებით, არ განსაზღვრავს სპეციალურ წესებს, რომლებიც ეხება ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებს ერთობლივი საქმიანობის მართვის განხორციელებასთან დაკავშირებით, გაეცნონ წარმოებულ დოკუმენტაციას, რაც, ვფიქრობ, ამხანაგობის ნებისმიერ მონაწილეს უფლებას არ ართმევს მიიღოს შესაბამისი ინფორმაცია ერთობლივი საქმიანობის წარმართვასთან დაკავშირებით. ამასთან, ამხანაგობის უფლება-გაეცნონ საერთო საქმეების მდგომარეობას არ არის

²⁴⁹ Гражданское уложение Германии, §716, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2006 г., С. 218.

²⁵⁰ Ландкоф С.Н, Товарищества и акционерные общества, изд., „НКЮ“, Харьков, 1926 г., С. 42.

განსაზღვრული და არ ითვალისწინებს რაიმე მოქმედებების განხორციელებას, მაგალითად, საქონლის დათვლას, მისი ხარისხის ადგილზე შემოწმებას და სხვ. თითოეულ მონაწილეს, მიუხედავად იმისა, გააჩნია, თუ არა ამხანაგობის საერთო საქმეების გაძღოლის უფლებამოსილება, შეუძლია გაეცნოს საერთო საქმეების მართვასთან დაკავშირებულ ყველა ინფორმაციას - დოკუმენტაციას (1045ст.ГК.РФ.).

სსკ-ის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები მესამე პირებთან ურთიერთობაში, რაც ითვალისწინებს ხელშეკრულების ყველა მონაწილის თანხმობას ყოველი გარიგების დადებისას. აღნიშნული გამომდინარეობს იმ საერთო საქმიანობიდან, ანუ ერთობლივი მიზნიდან, რომლის მისაღწევადაცაა გაერთიანებული ამხანაგობის მონაწილეები, „ე.ი. ამა თუ იმ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება და, შესაბამისად, მისი განხორციელება ხდება ყველას თანხმობით, თუ გადაწყვეტილების შესრულება გულისხმობს მესამე პირებთან ხელშეკრულების დადებას, მაშინ ამ ხელშეკრულებას ხელს აწერს ამხანაგობის ყველა წევრი, ანუ გადაწყვეტილებათა აღსრულება ხდება ყველა წევრის უშუალო მონაწილეობით.“²⁵¹

ამხანაგობის საქმეების მართვასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია იმ საკითხის განხილვა, შესაძლებელია, თუ არა ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვაში მონაწილეობა მიიღონ მესამე პირებმა, რომლებიც არ არიან აღნიშნული გაერთიანების მონაწილეები.

სსკ-ის ნორმები არეგულირებს მხოლოდ იმ მომენტებს, რომლებიც ეხება ამხანაგობის მართვას უშუალოდ მონაწილეთა მიერ. შეიძლება თუ არა ამხანაგობის საქმიანობის მართვა განახორციელოს პირმა (პირებმა), რომელიც არ არის ერთობლივი საქმიანობის მონაწილე. არც დაშვებისა და არც შეზღუდვის შესახებ სპეციალურ ნორმებში მითითებული არ არის. ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ასეთი დაშვება შესაძლებელია.

²⁵¹ თ.ჩიკოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 287.

მესამე პირების გამოყენება ამხანაგობის საქმიანობაში შესაძლებელია განვიხილოთ ორი მიმართულებით: პირველი—ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად საჭირო შრომითი საქმიანობის განხორციელებისას მესამე პირების ფიზიკური და გონებრივი შრომითი შესაძლებლობების გამოყენება, ინდივიდუალურად დადებული შრომითი ხელშეკრულებების საფუძველზე, კონკრეტული სამუშაოს შესასრულებლად.

მეორე—მესამე პირების გამოყენება ამხანაგობის საქმიანობის მართვაში.

ამხანაგობის საქმეების მართვაში მესამე პირების ჩაბმა, ვფიქრობ, ეწინააღმდეგება თვით ამხანაგობის ურთიერთობების სამართლებრივ ბუნებას. საფრანგეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, შესაძლებელია, რომ საქმეების მართვა ამხანაგობის მონაწილეებმა დაავალონ გარეშე პირს.²⁵² საფრანგეთის კანონმდებლობისაგან განსხვავებით სსკ-ით ასეთი შემთხვევა არ არის ნებადართული, მაგრამ არც აკრძალულია. გერმანიის ვალდებულებით სამართალში განხილულია სასამართლო პრაქტიკა კონკრეტული საქმის მესამე პირებზე გადაცემასთან დაკავშირებით.²⁵³ აქვე აღნიშნულია, რომ ასეთი „უცხო ხელმძღვანელების” თანამდებობიდან განთავისუფლებისათვის საკმარისია ხმათა უმრავლესობა (ფედერალური სასამართლოს ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა, 82, 2495).²⁵⁴ ამხანაგობის მონაწილეები ზოგჯერ, რომელიმე ცალკეული სამუშაოს შესასრულებლად მესამე პირებთან დებენ შრომით ხელშეკრულებებს (მაგალითად, ხელოსანთან, რომელმაც უნდა შეასრულოს გარკვეული სამუშაო), მაგრამ საქმიანობა, რომელიც განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულებით, ამხანაგობის მონაწილეებმა უნდა განახორციელონ დამოუკიდებლად. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები ურთიერთშეთანხმებით ყველა საერთო საქმეების მართვას თუ მესამე პირს დაავალებენ, მაშინ გამოირიცხება ამხანაგობის

²⁵² Л.Жюлли Де Ла Морандьер.Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы”, М., 1961 г., С. 314, Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского.Юридическое изд-во „НКЮ СССР”, ст. 1861 –ая, М., 1941 г., С. 390.

²⁵³ ფედერალური სასამართლო, ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა, 82 877; Münch Komm/P, Ulmer §712 აღნ. I; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.608.

²⁵⁴ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.608.

ხელშეკრულების საერთო საქმეების ერთობლივად გაძღოლა. ასეთი პრაქტიკა, შეიძლება ითქვას, არ პასუხობს თვით ამხანაგობის იდეას და სსკ-ის 25-ე თავში საჭიროა დაემატოს მუხლი, რომელიც მოაწესრიგებს და შეზღუდავს ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვაში მესამე პირების მონაწილეობის შესაძლებლობას. ეს ზოგადად, გულისხმობს, რომ მესამე პირი, რომელიც არ იქნება ამხანაგობის მონაწილე შეასრულებს აღმასრულებლის ფუნქციას. მას არ ექნება გადაწყვეტილებების თვითნებურად მიღებისა და ამხანაგობის საქმიანობის მართვის დამოუკიდებლად წარმართვის უფლება. მესამე პირის უფლება-მოვალეობებისა და მისი აღსრულების დეტალიზება უნდა მოხდეს თავად ხელშეკრულებით.

თავი IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში

§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები

„სამოქალაქო ბრუნვის სწრაფი და ხარისხიანი განხორციელებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს სახელშეკრულებო ურთიერთობათა მონაწილეების ვალდებულებათა ნორმალურ რეალიზაციას. თუმცა არ არის გამორიცხული მხარეთა მიერ ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობა, რასაც სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი რეაგირება მოჰყვება და ეს, ძირითადად, გამოიხატება სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებით.“²⁵⁵

სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ცნების საკითხი იურიდიულ ლიტერატურაში სადავოა. მიუხედავად მეცნიერთა აზრთა სხვადასხვაობისა, ზოგიერთი ავტორი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა წარმოადგენს სახელმწიფო იძულების ფორმას. მაგალითად, ვ.პ.გრიბანოვი სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას განმარტავდა, როგორც სახელმწიფო იძულების ფორმას, რომელიც დაკავშირებულია ქონებრივი ხასიათის სანქციის გამოყენებასთან, მიმართულია დარღვეული უფლებების აღსადგენად და სამოქალაქო ბრუნვის იურიდიულად თანასწორუფლებიან მონაწილეთა ეკონომიკური ურთიერთობების ნორმალური სტიმულირებისაკენ.²⁵⁶

ბ.ი.პუგინსკი აღნიშნავდა, რომ, „თუმცა, შეიძლება პასუხისმგებლობა იყოს რეალიზებული უდავო (არასასაარჩელო) წესით და, თუნდაც, მოვალის მიერ ნაკისრი ნებაყოფლობით პირგასამტეხლის გადახდით ან დაზარალებული მხარისათვის ზიანის ანაზღაურებით, ეს არ ცვლის მის სახელმწიფო იძულებით

²⁵⁵ მდუნდუა, დელიქტუი პასუხისმგებლობის და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 52.

²⁵⁶ Гражданское Право, Учебник, В 2-х т, Т. I, Под ред. Е.А. Суханова, изд., „БЕК“, М., 1993 г., С.172-173; იხ. М.И.Брагинский, В.В.Витрянский. Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001 г., С. 607.

ხასიათს.”²⁵⁷ მოცემულ მოსაზრებას არ ვეთანხმები, ვინაიდან, თუ მოვალემ ვალდებულება ნებაყოფლობით შეასრულა კრედიტორის წინაშე, აუნაზღაურა ის ზიანი, რაც იყო გამოწვეული არაჯეროვანი შესრულებით, მაშინ სახელმწიფოს მხრიდან იძულებითი ზომების გამოყენებას არ უნდა ჰქონდეს ადგილი.

„პრინციპი – „ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს” – *pacta servanda* – მსოფლიოს ყველა მართლწესრიგის ფუძემდებლური განაწესია,”²⁵⁸ რომელიც იმპერატიულად ადგენს სახელშეკრულებო პირობების შესრულების სავალდებულო მოთხოვნას. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ შეიძლება წარმოიშვას სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა და შესაბამისად, სამართალდამრღვევ პირს დაეკისროს პასუხისმგებლობა არა მარტო „სახელშეკრულებო” ზიანისათვის, არამედ „არასახელშეკრულებო” (დელიქტის) ზიანისათვისაც. წინამდებარე ნაშრომის აღნიშნული პარაგრაფის მიზანს არ წარმოადგენს ორივე მათგანის განხილვა, არამედ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის–შიდა ურთიერთპასუხისმგებლობის წესისა და მათი წარმოშობის საფუძვლების მთავარი მომენტების კვლევა როგორც „სახელშეკრულებო” პასუხისმგებლობა.

ქართული სამოქალაქო კოდექსის როგორც ზოგადი, ისე კერძო ნაწილი ვალდებულების შესრულების მექანიზმზეა აგებული.

„პასუხისმგებლობა მისთვის ყველაზე უკიდურესი ღონისძიებაა და ვიდრე მისი გამოყენება მოხდებოდეს, მანამ დარღვეული ვალდებულების გაჯანსაღების შანსი ეძლევათ მხარეებს. მთავარია, შესრულება და არა პასუხისმგებლობა.”²⁵⁹ „პასუხისმგებლობის ცნება უნდა აიგოს იმის მიხედვით, თუ რა შედეგებს იწვევს იგი როგორც ზიანის მიმყენებლისათვის, ისე დაზარალებულისათვის.”²⁶⁰ ამხანაგობის მონაწილეთა ვალდებულება–პასუხი აგონ ხელშეკრულების ჩარჩოებში

²⁵⁷ Пугинский Б.И, Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях, изд., „Юрид. лит.“, М., 1984 г., С. 137; იხ. М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001 г., С. 607.

²⁵⁸ ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 143.

²⁵⁹ თ.ზარანდია, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები (საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატი), თბ., 2002 წ., გვ. 3.

²⁶⁰ ბ. ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 7.

თავიანთ მოქმედებებზე მათი კანონიერი ინტერესებისა და ამხანაგობის კრედიტორების, ყველა მესამე პირის უფლებების ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი გარანტიაა, ვისთან ამყარებენ ურთიერთობებს მონაწილეები ამხანაგობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობის განსახორციელებლად.

„სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სპეციფიკური ნიშანია ის, რომ იგი ატარებს ქონებრივ ხასიათს.“²⁶¹ სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება ყოველთვის უკავშირდება ზიანის ანაზღაურებას, მიყენებული ზარალის ამოღებას, პირგასამტეხლოს გადახდას (ჯარიმა, საურავი).²⁶²

სსკ-ის 937-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: „ხელშეკრულების მონაწილეები ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალებისათვის პასუხს აგებენ სოლიდარულად. ერთმანეთთან ურთიერთობაში პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მონაწილეთა წილის შესაბამისად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს.“ „მაშასადამე, როცა მონაწილე არღვევს ვალდებულებას (მაგალითად, აყოვნებს შესატანის შეტანას, არ ასრულებს შეთანხმებულ სამუშაოს და სხვ.), სხვა მონაწილეების წინაშე მისი პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მისი წილის შესაბამისად ანდა პასუხისმგებლობის ოდენობა შეიძლება ხელშეკრულებით იქნეს დადგენილი.“²⁶³

„რელატიური, კონკრეტული სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან აღმოცენებული ვალდებულების დარღვევა აფუძნებს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობას.“²⁶⁴ ამხანაგობის მონაწილესათვის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად აუცილებელია გარკვეული წინა პირობების არსებობა, რომელიც ქმნის ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობას, კერძოდ, ქმედების მართლწინააღმდეგობა, მიყენებული ზიანი, ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირი და დამრღვევი

²⁶¹ მდუნდუა, დელიქტური პასუხისმგებლობის და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 53.

²⁶² М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001г., С. 609-610.

²⁶³ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 228.

²⁶⁴ ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 145.

სუბიექტის—მონაწილის ბრალი. ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი პასუხისმგებლობისას ქმედობის მართლწინააღმდეგობა, ანუ არამართლზომიერი მოქმედება ამხანაგობის მონაწილეთა მხრიდან შეიძლება გამოიხატოს უმოქმედობაშიც. ამხანაგობის მონაწილემ, რომელმაც დაარღვია ვალდებულება სხვა მონაწილეთა წინაშე, მაგალითად, არ შეიტანა შესატანი საერთო საქმეში დათქმულ დროს ან შეიტანა არასრულად, რაც გახდა ამხანაგობის წინაშე დასახული მიზნის მიუღწევლობის საფუძველი, ე.ი. მან მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა ამხანაგობას. ამ შემთხვევაში, არა აქვს მნიშვნელობა იგი მოქმედებდა განზრახ, თუ გაუფრთხილებლობით, ანუ პასუხისმგებლობა დადგა ბრალეული ქმედებით.

„ბრალი ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტური ელემენტია, თუმცა არა აუცილებელი, რადგან „ვალდებულების დარღვევა უნდა გაიმჩნოს ვალდებულების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობისაგან. ვალდებულების დარღვევის ერთიანი ცნება არ გულისხმობს პასუხისმგებლობის დაფუძნებისთვის ერთიანი წინა პირობების არსებობას.“²⁶⁵ ვალდებულების შეუსრულებლობა ბრალის გარეშეც ქმნის ხელშეკრულების დარღვევის დასრულებულ შემადგენლობას.²⁶⁶ ხოლო მართლწინააღმდეგობა, ზიანი და მიზეზობრივი კავშირი ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობის აუცილებელ ობიექტურ ელემენტებად განიხილება.²⁶⁷ ე.ი. ამხანაგობის მონაწილემ, რომელმაც მიაყენა ზიანი ამხანაგობას შიდა სახელშეკრულებო ვალდებულებების შეუსრულებლობით ან არაჯეროვანი შესრულებით, მიუხედავად მისი ბრალეული მოქმედებისა, პასუხს აგებს საერთო საქმეში შენატანის წილის შესაბამისად, აგრეთვე, შესაძლებელია ხელშეკრულებით დადგინდეს ანაზღაურების სხვა წესი.

²⁶⁵ Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2 ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 387; იხ. ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ.146.

²⁶⁶ გარდა ვადის გადაცილებისა, რომლის სამართლებრივ კონსტრუქციაში ბრალი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს; იხ. ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 146.

²⁶⁷ ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 146.

ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად მის თითოეულ მონაწილეს გარდა შენატანისა, ხელშეკრულებით შეიძლება დაეკისროს კონკრეტული ვალდებულების შესრულება საერთო მიზნის მისაღწევად. უნდა დაეკისროს, თუ არა ერთ-ერთ მონაწილეს პასუხისმგებლობა იმ ზიანზე, ანუ არასასურველ შედეგებზე, რაც მიაღწა ამხანაგობას მის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობით ან არასათანადოდ შესრულებით. პროფ. თ.ჩიტოშვილის აზრით, იგი სხვა წევრების წინაშე პასუხს აგებს არასასურველი შედეგების გამო. პასუხისმგებლობის საკითხი არ დადგება იმ შემთხვევაში, თუ ამხანაგობის მონაწილე ნაკისრ ვალდებულებას ვერ შეასრულებს არასაკმარისი გამოცდილების, არაკვალიფიციურობის და ა.შ. გამო. თუმცა, იგი ამხანაგობის წევრად მიღებული იყო სპეციალობის, გამოცდილების, პირადი თვისებებისა და პროფესიის გათვალისწინებით. პასუხისმგებლობის ასეთი წესის გამართლება შეიძლება იმ მოსაზრებით, რომ ამხანაგობის მონაწილეთა მხრივ ვერ მოხდა ამ პირის ცოდნის, გამოცდილებისა და, საერთოდ, მისი შესაძლებლობების სათანადოდ შეფასება, ადგილი ჰქონდა მისადმი ზედმეტ ნდობას, ეს კი გამოიწვევს ამხანაგობის საერთო რისკს, ანუ მისი საქმიანობის შედეგებიდან წარმოშობილი ზიანის გადანაწილება მოხდება ყველა მონაწილეზე, მათი წილების პროპორციულად ან თანაბრად, თუკი წილები არ არის ხელშეკრულებით განსაზღვრული. მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ერთობლივი წარმოების მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში შეყვანილ იქნა პირი, მისი ცოდნისა და პროფესიული გამოცდილების გათვალისწინებით, ე.ი. როგორც სოფლის მეურნეობის სპეციალისტი. ამხანაგობამ, რომელიც თავისი საქმიანობისას უმეტესად ამ პირის რჩევებსა და მითითებებს ითვალისწინებდა, პროდუქტები ვერ მიიღო იმ მოცულობით, როგორც ეს ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ იყო გათვალისწინებული და, შესაბამისად, გაანგარიშებული. ასეთ შემთხვევაში ამხანაგობის არასასურველი შედეგები თანაბრად გადანაწილდება მის ყველა მონაწილეზე.²⁶⁸ კეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას და, აგრეთვე, მიმაჩნია, რომ

²⁶⁸ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი. გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 296.

ერთ-ერთი მონაწილის პასუხისმგებლობის საკითხი ამხანაგობის წინაშე შეიძლება არ დადგეს იმ შემთხვევაში, თუკი იგი არ მოქმედებდა განზრახ ან გაუფრთხილებლობით.

„ამხანაგობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში დგება მისი პასუხისმგებლობის საკითხი სხვა მონაწილეთა წინაშე. ამდენად, ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, რაც დაკავშირებულია გარკვეული სამუშაოს შესრულებასთან, სხვა მონაწილეებს უფლება აქვთ თავად შეასრულონ სამუშაო და ხარჯები დააკისრონ ვალდებულების დამრღვევს. იმ შემთხვევაში, თუ ერთ-ერთი მონაწილე არ ასრულებს პირობას ერთობლივ სარგებლობაში გადასცეს ამხანაგობას ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთი, იგი შეიძლება გამოთხოვილ იქნეს სხვა მონაწილეთა სარჩელის საფუძველზე. გარდა ამისა, მხარე, რომლის ბრალითაც დარღვეულია ხელშეკრულება, ვალდებულია აანაზღაუროს ის ზიანი, რაც მიადგა სხვა მონაწილეებს, აგრეთვე, გადაიხადოს პირგასამტეხლო, თუ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია ასეთი პასუხისმგებლობა.“²⁶⁹ მაგალითად, რამდენიმე პირმა შექმნა ამხანაგობა სასოფლო-ამეურნეო პროდუქტების, კერძოდ, ყურძნის შეძენის და წარმოების მიზნით. ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე ვალდებული იყო ამხანაგობისათვის სარგებლობის უფლებით გადაეცა ავტომანქანა. იმის გამო, რომ მან ჯეროვნად ვერ შეასრულა მასზე დაკისრებული მოვალეობა, ზიანი მიაყენა ამხანაგობის მონაწილეებს, ვინაიდან გადასცა დაზიანებული ავტომანქანა, რომელიც საჭიროებდა შეკეთებას. შესაბამისად, მას უნდა დაეკისროს ავტომანქანის შესაკეთებელი ხარჯები და ზიანის ანაზღაურების სახით – პირგასამტეხლო საურავის გადახდით, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

სსკ-ის 371-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან ვალდებულების ბუნებიდან არ გამომდინარეობს, რომ

²⁶⁹ Советское гражданское право, Ответственные ред., Грибанов В.П., Корнеев, С. М.Т.2, изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 342- 343.

მოვალემ პირადად უნდა შეასრულოს ვალდებულება, მაშინ იგი შეიძლება განახორციელოს მესამე პირმაც. ასეთ შემთხვევაში, კრედიტორი ვალდებულია მოვალის ნაცვლად, მესამე პირისაგან მიიღოს შემოთავაზებული შესრულება.²⁷⁰ აღნიშნული წესის გამოყენება აკრძალულია ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნებიდან, მისი ფიდუციური ხასიათიდან გამომდინარე, ამიტომ, ამხანაგობის წინაშე ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების გამო წარმოშობილი არასასურველი შედეგი, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული განაწილდება ყველა მონაწილეზე მათი წილების პროპორციულად ან თანაბრად, თუკი წილები არ არის ხელშეკრულებით განსაზღვრული.

პასუხისმგებლობის ზემოაღნიშნული წესის გამოყენება გაუმართლებელი იქნება იმ შემთხვევაში, თუკი დადგინდება ასეთი მონაწილის განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედება. ამხანაგობის პასუხისმგებლობა არ დადგება მის საერთო სარგებლობაში არსებული ქონების შემთხვევით დაზიანების ან განადგურებისას. თუ შემთხვევით დაზიანდა ან განადგურდა ქონება, რომელიც ამხანაგობას გადაცემული ჰქონდა სარგებლობის უფლებით, მაშინ ასეთი ქონების დაღუპვის რისკი ეკუთვნის იმ მონაწილეს, რომლის საკუთრებასაც შეადგენდა იგი, ხოლო ამავე ქონების გამოუყენებლობის შედეგად წარმოშობილი ზიანი ამხანაგობის მონაწილეთათვის საერთოა, ე.ი. დაღუპული ქონების მესაკუთრე ვალდებულია იგი შეცვალოს ამავე ღირებულების სხვა ქონებით.

„ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიზნის მისაღწევად წარმოებული საქმიანობის შედეგად წარმოიშობა არა მხოლოდ სარგებელი, არამედ გარკვეული გასავალი და ზიანიც. გასავალი არის ამხანაგობის საერთო საქმიანობის განხორციელების პროცესში წარმოშობილი ხარჯი. გასავალი ამხანაგობის საერთო შენატანისაგან იმით განსხვავდება, რომ გასავლის ზუსტი ოდენობისა და ნორმის განსაზღვრა წინასწარ, ე.ი. ხელშეკრულების დადების დროს შეუძლებელია. ზიანი

²⁷⁰ ზ. ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება მესამე პირის მიერ, გამომც. „პერიდიანი“, თბ., 2005 წ., გვ. 15.

კი წარმოიშობა ამხანაგობის ერთობლივი საქმიანობის არასწორად (არამართლზომიერად) წარმართვის შედეგად.”²⁷¹

საგულისხმოა, რომ რსკ-ის 1047-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება არ არის დაკავშირებული სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებასთან, ამხანაგობის თითოეულ მონაწილეს საერთო სახელშეკრულებო ვალდებულებებზე პასუხისმგებლობა ეკისრება მთელი თავისი ქონებით საერთო საქმეში მისი შენატანის პროპორციულად.” გსკ-ის §708-ე თანახმად, „ამხანაგობის მონაწილემ პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ იმ მზრუნველობისათვის, რაც მას ახასიათებს საკუთარი საქმეების შესრულებისას”. მიმაჩნია, რომ, სწორედ, აღნიშნული პრინციპი დევს ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებაში, ვინაიდან მონაწილეების მიერ ერთობლივი საქმეების გაძღოლა უნდა მოხდეს კეთილსინდისიერების, ნდობის, კვალიფიციურობის და ამხანაგობის წინაშე დასახული მიზნის მისაღწევად სხვა მნიშვნელოვანი ღონისძიებების განხორციელებით. საფრანგეთის სკ-ის 1850-ე მუხლის თანახმად, „თითოეული მონაწილე ამხანაგობის წინაშე პასუხისმგებელია იმ ზიანისათვის, რაც მან ამხანაგობას მიაყენა თავისი ბრალეულობით და არ შეუძლია ამ ზიანის გამოქვითვა იმ სარგებელიდან, რაც ამხანაგობამ შეიძლება მიიღოს სხვა საქმიანობიდან მისი სპეციალური ცოდნის გამოყენების საფუძველზე.” „ამდენად, დამრღვევი მხარისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების მთავარი მიზანია დაზარალებული მხარისათვის ზიანის კომპენსაცია ისეთი გაანგარიშებით, რაც ითვალისწინებს ამ უკანასკნელის მდგომარეობის აღდგენას, თითქოს ხელშეკრულება ჯეროვნად შესრულებულიყო.”²⁷²

„ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი მონაწილეთა პასუხისმგებლობის ოდენობა და ხასიათი ვალდებულების შესრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების გამო, განისაზღვრება აღნიშნული ხელშეკრულების თავისებურებებით.

²⁷¹ Гражданское право, Под ред Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 775.

²⁷² С.Ю.Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация „Дашков и К“, С. 61.

ა. მონაწილეებს ერთმანეთის წინაშე ეკისრებათ ურთიერთქონებრივი პასუხისმგებლობა, მათ შორის:

1. ამხანაგობის ქონებაში თავიანთი შესატანების შეუტანლობის ან დაგვიანების გამო;
2. ამხანაგობის საქმეების მართვასთან დაკავშირებით მოვალეობების არაჯეროვანი შესრულების გამო;
3. იმ ზარალის გამო, რომელიც მიყენებულია ამხანაგობის საერთო ქონებისათვის ან რომელიმე მონაწილისათვის ერთობლივი საქმიანობის პროცესში;
4. იმ ზარალის გამო, რომელიც მიყენებულია ერთ-ერთი მონაწილის მიერ სხვა მონაწილეებისათვის აღნიშნული მონაწილის ხელშეკრულების მოშლის მოთხოვნით დანარჩენ მონაწილეთა მიმართ და სხვ.”²⁷³

ბ. „ხელშეკრულების მონაწილეებს ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე ეკისრებათ ქონებრივი პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე წარმოშობილ საერთო ვალებზე ან ვალდებულებებზე;

გ. ამხანაგობის საქმიანობის პროცესში წარმოშობილ საერთო ვალებზე ან ვალდებულებებზე მესამე პირების წინაშე ხელშეკრულების მონაწილეს შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში მონაწილეობის მიღების შეწყვეტის შემთხვევაშიც ან ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგაც.”²⁷⁴

„ერთობლივი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი გასავლების და ზიანის დაფარვის წესი განისაზღვრება ხელშეკრულებით. იმ შემთხვევაში, თუკი ხელშეკრულებით არ იქნება გათვალისწინებული ასეთი წესი გასავლები და ზიანი დაიფარება ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო შენატანების, ანუ ამხანაგობის საერთო ქონების ხარჯზე, ხოლო, თუ აღნიშნული არ იქნება საკმარისი, მაშინ დანაკლისი თანხები გადანაწილდება მონაწილეთა შორის საერთო ქონებაში მათი

²⁷³ Гражданское право в 4-х томах, т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., с. 565.

²⁷⁴ Гражданское право в 4-х томах, т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., с. 566.

შენატანების პროპორციულად წილობრივი პასუხისმგებლობის წესით (ст.433 ГК УССР,ст.437 ГК РСФСР).”²⁷⁵

განსაკუთრებული წესია გათვალისწინებული ყოფილი მონაწილის პასუხისმგებლობისათვის, თუ ხელშეკრულებიდან ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა არ ითვალისწინებს ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას. ასეთ შემთხვევაში, გამსვლელი მონაწილის წილი ნაწილდება სხვა მონაწილეებს შორის. გამსვლელ მონაწილეს წილის კომპენსაცია მიეცემა ფულადი სახით. ამასთან, მხედველობაში მიიღება გასვლის დროისათვის შეუსრულებელი გარიგებები. სსკ 938-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, „თუ გასვლის მომენტისათვის საერთო ქონება ვეღარ ფარავს საერთო ვალებს, გამსვლელი ვალდებულია დანარჩენ მონაწილეებს გადაუხადოს თავისი წილის შასაბამისი თანხა. გამსვლელის ვალდებულება გასვლის მომენტში არსებული კრედიტორების წინაშე უცვლელია.” ე.ი. მას, როგორც ამხანაგობის დანარჩენ მონაწილეებს პასუხისმგებლობა ეკისრება წილობრივი ან სოლიდარული წესით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთპასუხისმგებლობა იმ ზიანისათვის,რაც მიაყენეს ერთმანეთს ან საერთო ქონებას, შიდასახელშეკრულებო ვალდებულებების შეუსრულებლობის შედეგად, განისაზღვრება მხარეთა შორის (მონაწილეები) დადებული ხელშეკრულების პირობებით და იმ ნორმების წესებით, რომლებიც მოცემულ ურთიერთობას არეგულირებს.გასათვალისწინებელია მხოლოდ ის, რომ ზემოთ განხილული სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შემთხვევა ვრცელდება იმ მონაწილეებზეც, რომელთაც ჯერ არ შეუტანიათ შენატანი ან შეიტანეს ნაწილობრივ.

აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით, აინტერესოა იმის განხილვა, თუ რა მოცულობით აგებს პასუხს ახალი მონაწილე ამხანაგობის ხელშეკრულებაში გაწევრიანებით. გერმანიის ვალდებულებითი სამართლის მიხედვით, „ძველი საზოგადოება განაგრძობს არსებობას და ხდება ამხანაგობის ქონების განაწილება

²⁷⁵ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред., В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа”, Киев 1983г., С.354.

ახალ წევრზე. არ საჭიროებს ანალოგიურ გადაცემას, როგორც ეს მოცემულია §738-ე. ახალი წევრის ამხანაგობის საერთო ქონებაში მონაწილეობა იზრდება §738-ე პირველი ნაწილის შესაბამისად. ახალი წევრი პასუხისმგებელია დავალიანებაზე, რომელიც არსებობდა მის გაწევრიანებამდე, ამხანაგობაში მისი არსებული წილით და არა პირადი ქონებით. ახალი მონაწილის პასუხისმგებლობა თავისი წილით ამხანაგობაში წარმოადგენს მანამდე არსებულ დავალიანებაში თანამონაწილეობის პრეცედენტს. ახალი მონაწილის პასუხისმგებლობა ძველი ვალდებულებებისათვის პირადი ქონებით, ძალაში შედის მხოლოდ კრედიტორთან განსაკუთრებული შეთანხმების საფუძველზე (ფედერალური სასამართლოს განაჩენების კრებული სამოქალაქო საქმეებზე 74, 240).²⁷⁶ სსკ-ის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილის მსგავსად, გსკ §739-ე ითვალისწინებს გამსვლელი მონაწილის ვალდებულებას–მიიღოს მონაწილეობა საერთო ვალების დაფარვაში იმ წილის შესაბამისად, რასაც იგი განიცდიდა ზარალის შემთხვევაში.

თუ ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილის მიერ დანარჩენ მონაწილეთა წინაშე ვალდებულების შესრულება შეუძლებელია ნატურით, მაშინ მათ უფლება აქვთ მოითხოვონ მიყენებული ზიანის ფულადი კომპენსაცია შესასრულებელი ვალდებულების ღირებულების შესაბამისად. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რეალური შესრულების ნაცვლად ფულადი კომპენსაცია, როგორც წესი, შესაძლებლობას აძლევს ხელშეკრულების მონაწილეს შეიძინოს მისთვის საჭირო ქონება სხვა ადგილზე, სხვას მიმართოს სამუშაოს შესასრულებლად და მომსახურების გასაწევად. ამდენად, „ამხანაგობის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ: თუ, არ იქნება შესრულებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საცხოვრებელი სახლის აშენების მონაწილეობაში მიღება და ბინების გადაცემის ვალდებულება, მოსარჩელეს, ანუ იმ პირს, ვისაც უნდა მიეღო ბინა, მისი მოთხოვნით ვალდებულების დამრღვევს შეიძლება დაეკისროს ზიანის ანაზღაურება იმ თანხის

²⁷⁶ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.614.

ფარგლებში, რაც საჭიროა ამ უკანასკნელისთვის ანალოგიური ბინის საყიდლად,”²⁷⁷ რაც სრულიად სამართლიანია.

§2. ამხანაგობის პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე

„ჩვეულებრივ, ხელშეკრულება ორ მხარეს შორის იდება და მათ შორის ურთიერთობებს აწესრიგებს. ხელშეკრულებით, როგორც წესი, სახელშეკრულებო უფლებები და მოვალეობები წარმოეშობათ მხოლოდ ამ ხელშეკრულების მონაწილეებს. მხოლოდ მათ აქვთ უფლება ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ერთმანეთს წაუყენონ პრეტენზიები და შესაგებლები. ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შესრულებასაც, ბუნებრივია, მხოლოდ ისინი იღებენ.”²⁷⁸

„ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს არა მარტო ხელშეკრულების მხარეთათვის უფლებების მინიჭებისა და ვალდებულების დაკისრებისათვის, არამედ მესამე პირის სასარგებლოდაც, კერძოდ, ამ უკანასკნელისათვის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე უფლებების მინიჭებისათვის.”²⁷⁹ ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულებასთან დაკავშირებულ მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების წრე მნიშვნელოვნად ფართოა. ამხანაგობის ხელშეკრულება, როგორც წესი, მიმართულია სარგებლის ან სხვაგვარი მოგების მიღებისაკენ ერთობლივი საქმიანობიდან, რაც მონაწილეთაგან მოითხოვს ურთიერთობის დამყარებას მესამე პირებთან. შესაბამისად, ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების დროს შეუძლებელია იმის ზუსტად განსაზღვრა, თუ რა უფლებები და მოვალეობები დაეკისრებათ ამხანაგობის ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს ხელშეკრულების შესრულებასთან დაკავშირებით.

სსკ-ის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები მესამე პირებთან ურთიერთობაში, რომელიც ყოველი გარიგების დადებისას ითვალისწინებს

²⁷⁷ А.Н.Гуев, Гражданское право, т. II, изд., „ИНФРА”, М., 2003 г., С. 397.

²⁷⁸ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 213.

²⁷⁹ ზ. ჭეჭელაშვილი, სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „ბონა კაუზა”, თბ., 2008 წ., გვ. 86.

ხელშეკრულების ყველა მონაწილის თანხმობას. აღნიშნული გამომდინარეობს იმ საერთო საქმიანობიდან, ანუ ერთობლივი მიზნიდან, რომლის მისაღწევადაც არიან გაერთიანებული ამხანაგობის მონაწილეები, „ე.ი. ამა თუ იმ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება და, შესაბამისად, მისი განხორციელება ხდება ყველას თანხმობით, თუ გადაწყვეტილების შესრულება გულისხმობს მესამე პირებთან ხელშეკრულების დადებას, მაშინ ამ ხელშეკრულებას ხელს აწერს ამხანაგობის ყველა წევრი, ანუ გადაწყვეტილებათა აღსრულება ხდება ყველა წევრის უშუალო მონაწილეობით.“²⁸⁰

აღსანიშნავია ის, თუ რა შედეგები მოჰყვება მესამე პირებთან დადებული ხელშეკრულების არაჯეროვან შესრულებას, რასაც განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა წინამდებარე ნაშრომის მოცემულ პარაგრაფში.

მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შეიმჩნევა მონაწილეთა პასუხისმგებლობის ტენდენცია მესამე პირების წინაშე. ეს გამოიხატება:

ა. პასუხისმგებლობის ოდენობის განაწილების სხვაგვარ აკრძალვაში, ვიდრე მისი განსაზღვრა საერთო საქმეში მონაწილეთა წილის შესაბამისად და

ბ. მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის წილის გაზრდაში, რომელიც სავალდებულოა ყველა საერთო ვალდებულების მიმართ მიუხედავად მათი წარმოშობის საფუძვლებისა.

აღნიშნული ტენდენცია უეჭველად შეიძლება ჩაითვალოს ქართულ სამოქალაქო სამართალში ამხანაგობის ურთიერთობების მოწესრიგების განვითარების წარმატებად. კანონმდებლობის ასეთი მოთხოვნა გამორიცხავს მონაწილეთა პასუხისმგებლობის ოდენობის განაწილების შესაძლებლობას მათი შენატანების ოდენობის მიუხედავად. ასეთი შესაძლებლობების შენარჩუნებისას შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული სხვადასხვა ბოროტი მოქმედებები, მაგალითად, ყველაზე დამოუკიდებელი და გადახდისუნარიანი მონაწილისათვის პასუხისმგებლობის წილის იმ ოდენობით შემცირება, რაც გამოიწვევს სერიოზულ

²⁸⁰ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 287.

დაბრკოლებას ამხანაგობის კრედიტორების კანონიერი ინტერესებისა და უფლებების დაცვაში. მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის დამკვიდრების თვით ფაქტი წარმოადგენს არა მხოლოდ მონაწილეთა კრედიტორების უფლებების გარანტიას, არამედ ლოგიკურადაც გამომდინარეობს ასეთი გაერთიანების იურიდიული ბუნებიდან. თუ, სამოქალაქო ურთიერთობების რომელიმე მონაწილეებმა გადაწყვიტეს გაერთიანდნენ საერთო მიზნის მისაღწევად და თითოეული მათგანს უფლება აქვს იმოქმედოს ყველას სახელით, საერთო გარიგებებზე უფლებებსაც და მოვალეობებსაც ასევე იძენს ყველა მონაწილე. ამიტომ, ერთობლივ საქმიანობასთან დაკავშირებით მოვალეობების განაწილების წესის განსაზღვრა პასუხისმგებლობის დაკისრების თვალსაზრისით, უნდა წარმოადგენდეს მონაწილეთა საშინაო საქმეებს. ამ დროს მესამე პირებს (მონაწილეების კრედიტორები) უფლება აქვთ მოთხოვნები წაუყენონ ამხანაგობას, ანუ მის ყველა წევრს ერთად ან რომელიმე ერთ-ერთ გადახდისუნარიან მონაწილეს და მათგან მოითხოვონ ვალდებულების სრულად შესრულება. მონაწილემ, რომელმაც გადაიხადა ამხანაგობის საერთო ვალეები უფლებამოსილია მიმართოს სხვა პარტნიორებს და განსაზღვროს, თუ როგორ და როდის მიიღებს გადახდილი თანხის კომპენსაციას.

„კრედიტორების მიმართ პასუხისმგებლობა ისევე როგორც სააქციო საზოგადოებებში, გამოიხატება ამხანაგობის ქონებით (§2-ე გერმანიის კანონი ამხანაგობების შესახებ). თვითონ ამხანაგობის წევრები არ არიან პასუხისმგებელნი. შუალედური მოთხოვნის წარდგენა შესაძლებელია ამხანაგობის გადახდისუნარიანობის დაკარგვის შემთხვევაში, როდესაც ამხანაგობის წევრები წესდების თანახმად, ვალდებული არიან განახორციელონ დამატებითი შენატანების შეტანა (შედ.: §105-ე კანონი ამხანაგობების შესახებ).“²⁸¹ მონაწილეები პასუხისმგებელი არიან მხოლოდ ამხანაგობის საერთო ქონებით. შესაბამისად, გვხდება გაერთიანებები უფლებამოსილების გარეშე, სადაც მონაწილეთა

²⁸¹ Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen, München, 2004, S. 280.

პასუხისმგებლობა შემოიფარგლება ფულადი ფონდით (შედ.: Medicus გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი AT Rn. 1154).²⁸²

მონაწილეები კრედიტორების წინაშე ვალდებულების შესრულებაში მონაწილეობენ წილობრივად, ანუ თავიანთი შენატანების პროპორციულად. თუ წილები არ არის განსაზღვრული, მაშინ კრედიტორების წინაშე მათი პასუხისმგებლობის განაწილება მოხდება თანაბრად. ვალდებულების შესრულების მოთხოვნის ასეთი უფლება კრედიტორებს ექნებათ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი გარიგებას დადებენ ამხანაგობის ყველა წევრთან ერთად ან წარმომადგენელთან, რომელიც ამხანაგობის სახელით მოქმედებს ამხანაგობის წევრთა მიერ გაცემული (რწმუნების) დავალების ხელშეკრულების საფუძველზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მესამე პირების წინაშე ვალდებულებების შესრულებაზე და, შესაბამისად, ამ ვალდებულებების შეუსრულებლობით გამოწვეულ ზიანზე, პასუხს აგებს არა ამხანაგობა, ე.ი. მისი ყველა მონაწილე სოლიდარულად, არამედ ის პირი, რომელმაც ამხანაგობის რწმუნების გარეშე, პირადი მოსაზრებებითა და შეხედულებების შესაბამისად, ინდივიდუალურად დადო გარიგება. ასეთი პირი პირადი ქონებით სრულად აგებს პასუხს მესამე პირების წინაშე იმ ვალდებულებებზე, რომლებიც მის მიერ დადებული გარიგების საფუძველზე წარმოიშვა. როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, „მონაწილეს უფლება ექნება რეგრესის წესით ამხანაგობის სხვა მონაწილეებისაგან მოითხოვოს წილობრივი ანაზღაურება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დაამტკიცებს, რომ მესამე პირებთან დადებული გარიგების დროს ის მოქმედებდა ამხანაგობის საერთო ინტერესებიდან გამომდინარე და ამ გარიგებებით ამხანაგობას დადებითი შედეგი, ანუ სარგებელი მოუტანა.“²⁸³ აღნიშნული მტკიცებულება კონკრეტულ მონაწილეს გაათავისუფლებს მესამე პირების, ანუ კრედიტორების, წინაშე პასუხისმგებლობისაგან, რაც იმას გულისხმობს, რომ მთლიანად ამხანაგობა იქნება პასუხისმგებელი კრედიტორების წინაშე. თუმცა, ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ფაქტი-იყო თუ არა ცნობილი

²⁸² Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004, S.234.

²⁸³ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 295.

კრედიტორებისათვის, რომ კონკრეტული პირი სამართლებრივ ურთიერთობაში მონაწილეობდა ამხანაგობის და არა პირადი სახელით.

კანონმდებლის მიერ დადგენილი ერთადერთი მოთხოვნა მონაწილეთა ასეთი შეთანხმების მიმართ დაკავშირებულია იმასთან, რომ რომელიმე მონაწილის მთლიანად განთავისუფლება საერთო ხარჯების ან ზარალის დაფარვაში მონაწილეობისაგან აკრძალულია, რაც ხელს არ უშლის ამხანაგობის მონაწილეებს გაითვალისწინონ ხელშეკრულებაში იმ მონაწილისათვის გადასახდელი წილის განსაზღვრა, რომელმაც გადაიხადა საერთო ვალეები, ანუ ვალდებულება მთლიანად შეასრულა, რაც შესაძლებელია განხორციელდეს თითოეული მონაწილის ამა თუ იმ დროში ფინანსური მდგომარეობის, სარგებლის მიღების პროპორციულად და ა.შ. უკუმოთხოვნის შემთხვევაში,თუ ერთ-ერთი მოვალეთაგანი ვალაუვალი აღმოჩნდება, მაშინ მისი გადასახდელი წილი თანაზომიერად ნაწილდება ყველა სხვა გადახდისუნარიან მოვალეზე, ანუ მონაწილეს შორის, მათ შორის იმაზეც, რომელმაც მთლიანად შეასრულა ვალდებულება. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველაფერი ეს შესაძლებელია,თუ ამხანაგობა ნამდვილად წარმოადგენს ფიდუციურ გარიგებას და მონაწილეები კარგად იცნობენ ერთმანეთს. სწორედ, ამხანაგობის ასეთი მოდელია განმტკიცებული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში და განპირობებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნებით. იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საკითხი არ მოწესრიგდება ხელშეკრულებით, მაშინ თითოეული მონაწილის პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მათი წილის შესაბამისად.

ამხანაგობა წარმოადგენს სახელშეკრულებო გაერთიანებას, რომელიც საგარეო ურთიერთობებში გამოდის არა როგორც ერთიანი მთლიანი (იურიდიული პირი), არამედ ყველა გარიგება სრულდება თითოეული მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით და სახელით. ამიტომ, პასუხისმგებლობა კრედიტორების წინაშე ამხანაგობის ხელშეკრულების ჩარჩოებში განხორციელებულ მოქმედებებზე ყველა მონაწილეს ეკისრება წილობრივად ან სოლიდარული წესით. ამდენად, „შეთანხმება, რომელიც მთლიანად ათავისუფლებს ამხანაგობის რომელიმე მონაწილეს საერთო

ხარჯების ან ზარალის ანაზღაურებაში მონაწილეობის მიღებისაგან ბათილია.”²⁸⁴ აღნიშნული შეზღუდვის რეგულირება სსკ-ის სპეციალური ნორმებით (930-940-ე მუხლები) არ ხდება. თუმცა, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის და ზიანის ანაზღაურებისაგან გათავისუფლებაზე წინასწარი შეთანხმება დაუშვებელია სკ-ის ზოგადი ნორმებით, კერძოდ: 395-ე და 410-ე მუხლები კრძალავს ასეთ შეთანხმებებს და ეს ნორმები ერთნაირად ვრცელდება ყველა სამოქალაქო-სამართლებრივ და მათ შორის ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე ურთიერთობაზეც.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ამხანაგობის მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის პრინციპის სიმკაცრე მესამე პირების წინაშე განპირობებულია ამხანაგობის კრედიტორების ინტერესების დაცვის აუცილებლობით, ვინაიდან წილობრივი პასუხისმგებლობის პირობებში კრედიტორების მოთხოვნის დაკმაყოფილება იქნება დამოკიდებული ამხანაგობის თითოეული მონაწილის გადახდისუნარიანობისაგან.

სსკ-გან განსხვავებით „მესამე პირების წინაშე სოლიდარული პასუხისმგებლობა დადგენილია კანონით კომერციული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებისათვის (ყველა შემთხვევაში), არაკომერციული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებისათვის–მხოლოდ არასახელშეკრულებო ვალდებულებებზე (ст.1047 ГК), ხოლო ნებისმიერი ამხანაგობის მონაწილეებისათვის–შესაბამისი ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის მომენტიდან (п.2.ст.1050 ГК). აღნიშნული მოთხოვნები იმპერატიულია და არ შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა შეთანხმებით.”²⁸⁵ ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე წილობრივი ხასიათისაა მხოლოდ ორი პირობის დაცვის შემთხვევაში:

1. ამხანაგობის ხელშეკრულება არ არის დაკავშირებული მონაწილეების მიერ სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებასთან და

²⁸⁴ Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГИУ“, М., 2005 г., С. 264.

²⁸⁵ Гражданское право, Под ред Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 776.

2. პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ მონაწილეთა საერთო-სახელშეკრულებო ვალდებულებებზე. ყველა სხვა დანარჩენ შემთხვევაში, მონაწილეები მესამე პირების წინაშე პასუხს აგებენ სოლიდარულად.

„მესამე პირების მიმართ გარიგებით ნაკისრი ვალდებულების არსებობის შემთხვევაში, უნდა იყოს მკაფიო განსხვავება მონაწილის პასუხისმგებლობას საერთო ქონების მიმართ (ამხანაგობის ქონება) და პერსონალურ პასუხისმგებლობას შორის პირად ქონებაზე. მონაწილის მიერ გარიგებით ნაკისრი ვალდებულება გულისხმობს პასუხისმგებლობას საერთო ქონების მიმართ. საუბარია საერთო ვალდებულებებზე, რომლებიც არ რეგულირდება გსკ-ით. მეორე მხრივ, მონაწილეები თავიანთი პირადი ქონებით პასუხისმგებელი არიან როგორც სოლიდარული მოვალეები §§427-ე, 431-ეს (P.Ulmer, PS R. Fischer 1979, 785) თანახმად. სამართლებრივ პრაქტიკაში ასეთი პირადი, სოლიდარული პასუხისმგებლობა არის მესაკუთრის უფლება—მოითხოვოს სხვის მიერ, არასამართლებრივად მითვისებული თავისი ქონების დაბრუნება.²⁸⁶ მაშინ, როდესაც მონაწილემ, თავისი პირადი პასუხისმგებლობის საფუძველზე მოახდინა ამხანაგობის კრედიტორის დაკმაყოფილება, იგი, პირველ რიგში, სარგებლობს დანაკლისის ანაზღაურების უფლებით ამხანაგობასთან მიმართებაში (ფედერალური სასამართლოს ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა 79, 2364; 81, 139). მას შეუძლია დახმარების მიზნით გამოიყენოს ცალკეული თანამონაწილეები; ამ შემთხვევაში, ისინი პასუხისმგებელი არიან მის წინაშე, მაგრამ არა სოლიდარული პასუხისმგებლობით, არამედ პირადად, ვალდებულებაში მათი მონაწილეობის შესაბამისად (ე.წ. პროპორციული პასუხისმგებლობა) (ფედერალური სასამართლოს განაჩენების კრებული სამოქალაქო საქმეებზე 37, 299).“²⁸⁷

საფრანგეთის სკ-ის 1862-ე მუხლის თანახმად, „არასავაჭრო ამხანაგობებში მონაწილეებს ამხანაგობის ვალეზე არ ეკისრებათ სოლიდარული პასუხისმგებლობა

²⁸⁶ ფედერალური სასამართლო, ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა, 74, 451; 83, 1905; 85, 1828=WM 1985, 89=JUS 1985, 728 Nr. 4; საერთო დავალიანება არსებობს ამხანაგობის ქონების მიღებამდე, Staudinger/Kefßler §718 აღწ. 13; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.612. 613.

²⁸⁷ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.613

და ამხანაგობის ერთ-ერთ მონაწილეს არ შეუძლია სხვა მონაწილეებს დააკისროს ვალდებულების შესრულება, შესაბამისი უფლებამოსილების გადაცემის გარეშე”, ე.ი. სამეწარმეო მიზნით შექმნილ ამხანაგობაშიც მოქმედებს სოლიდარული პასუხისმგებლობის პრინციპი. 1863-ე მუხლის თანახმად კი, „ამხანაგობის მონაწილეებს იმ კრედიტორის წინაშე, რომელთანაც დადეს ხელშეკრულება პასუხისმგებლობა ეკისრებათ თანაბარი წილით, მიუხედავად იმისა, რომ ერთ-ერთი მათგანის წილი ამხანაგობაში ნაკლებია, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებით არ არის შეზღუდული აღნიშნული მონაწილის პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში მისი კუთვნილი წილის შესაბამისად”. ანუ თითოეული მონაწილე მიუხედავად მისი წილის ოდენობისა, ამხანაგობაში თანაბრად აგებს პასუხს კრედიტორების წინაშე დამდგარი ვალდებულებებისათვის. „ამდენად, ამხანაგობის კრედიტორებს უფლება აქვთ მოთხოვნები დაიკმაყოფილონ 1. ამხანაგობის ქონებიდან, რომლითაც უზრუნველყოფილია მხოლოდ ამ კრედიტორების მოთხოვნა და 2. თითოეული მონაწილის პირადი ქონებით.”²⁸⁸

ამხანაგობის მონაწილეები საერთო ვალებისათვის პასუხს აგებენ მთელი თავიანთი ქონებით. მოქმედი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით არ არის გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის დაკისრება საერთო ქონებიდან. 1964 წლის სსკ-ის 450-ე მუხლის თანახმად, „საერთო საქმიანობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ხარჯებისა და საერთო საქმიანობის შედეგად მიღებული ზარალის დაფარვის წესი განისაზღვრება ხელშეკრულებით.

თუ ხელშეკრულება ასეთ წესს არ ითვალისწინებს, მაშინ საერთო ხარჯები და ზარალი იფარება ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო ქონებით (ამ კოდექსის 449-ე მუხლი), ხოლო, თუ იგი საკმარისი არ იქნა, დანარჩენი თანხა ნაწილდება ხელშეკრულების მონაწილეებს შორის საერთო ქონებაში მათი შენატანების კვალობაზე”. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო კანონმდებლობაში პირდაპირ არ არის მითითებული ყოველივე ამის შესახებ, აღნიშნული წესის გამოყენება დღესაც

²⁸⁸ Л.Жюллио Де Ла Морандьер, Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы”, М., 1961 г., С. 317.

მიზანშეწონილად და აუცილებლად მიმაჩნია, კერძოდ: აიგივე წესს ითვალისწინებს სსკ-ის 937-ე მუხლის შინაარსი. სხვაგვარი განმარტება დაუშვებელია, ვინაიდან არსებითად დაირღვეოდა ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეების უფლებები, შეიზღუდებოდა მათთვის საერთო ვალებისა და ზიანის დაფარვის სასურველი ფორმის არჩევის შესაძლებლობა.

ბ. მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში დადგენილი წესი, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, საერთო ვალდებულებებზე სოლიდარული პასუხისმგებლობის დაკისრება, ერთი მხრივ, იძლევა ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა კრედიტორების უფლების გარანტიას და, მეორე მხრივ, ეს უფლება მონაწილეებს საშუალებას აძლევს მიყენებული ზარალის ანაზღაურების შემდეგ გააგრძელონ ერთობლივი საქმიანობა და მიაღწიონ სასურველ მიზანს. თუ, ზარალის ანაზღაურება მოხდება, პირველ რიგში, მონაწილეთა საერთო ქონების ხარჯზე, მაშინ ეს ყველა შემთხვევაში ხელს შეუშლის ამხანაგობის ერთობლივ საქმიანობას და საფრთხის ქვეშ დააყენებს ერთობლივი საქმიანობის შემდგომ გაგრძელების შესაძლებლობას და თვით ამხანაგობის არსებობის ფაქტს. ზარალის ანაზღაურებისა და პასუხისმგებლობის ასეთი წესი შესაძლებლობას იძლევა მონაწილეებმა აირჩიონ საერთო საქმისათვის განსაკუთრებულად მისაღები და უმტკივნეულო გადახდის ვარიანტი. ამასთან, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, მონაწილეთა შორის ანგარიშის გაწევის წესი, იმ მონაწილის მიმართაც, რომელმაც გადაიხადა საერთო ვალები სოლიდარული პასუხისმგებლობის დროს შეიძლება მონაწილეების მიერ დადგინდეს ხელშეკრულებაში ან ცალკე შეთანხმებით.

სოლიდარული პასუხისმგებლობის არსთან დაკავშირებით არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება. „ს.დონცოვის აზრით, პასუხისმგებლობის სოლიდარულობას განაპირობებს ორი გარემოება: 1) ზიანის უშუალოდ ერთად მიყენება. 2) ვალდებულების საგნის განუყოფლობა.²⁸⁹ ვ.სმირნოვისა და ა.სობჩაკის თვალსაზრისით, პასუხისმგებლობის სოლიდარულობა განპირობებულია ზიანის

²⁸⁹ Донцов С.Е, Солидарная и долевая ответственность в обязательствах из причинения вреда имуществу – Советское государство и право, 1977, №5, С.123; იხ. ბ.ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 65.

მიმყენებელთა მოქმედების შედეგთა განუყოფლობითა და იმით, რომ დაზარალებულს შეეძმნას რაც შეიძლება ხელსაყრელი პირობები ქონებრივი მდგომარეობის აღსადგენად.²⁹⁰ არის ასეთი აზრიც, რომ პასუხისმგებლობის სოლიდარობისათვის, ჯერ ერთი, საჭიროა ორი ან მეტი პირის ბრალეული მოქმედება მიზეზობრივ კავშირში იმყოფებოდეს დამდგარ ზიანთან და, მეორეც, აუცილებელია ეს ზიანი განპირობებული იყოს მათი ერთად მოქმედებით. ამრიგად, პასუხისმგებლობის სოლიდარულობისათვის აუცილებელია ზიანის ერთად მიყენება და დამდგარი შედეგის განუყოფლობა.”²⁹¹ ვფიქრობ, აღნიშნული თვალსაზრისით, ამხანაგობის მონაწილეებისათვის სოლიდარული პასუხისმგებლობის დაკისრება სრულიად სამართლიანია, რაც გამომდინარეობს მათ მიერ საერთო ინტერესებში დასახული მიზნის მიღწევით.

გამორიცხული არ არის ცალკეულ შემთხვევაში ვალდებულების შეუსრულებლობისას პასუხისმგებლობის დაკისრება ბრალის მიუხედავად. კანონი ითვალისწინებს ზოგიერთ შემთხვევას, როცა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედება და მიზეზობრივი კავშირის არსებობა საკმარისია პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად, ე.ი. პასუხისმგებლობა დადგება ბრალის გარეშეც.²⁹² მაგალითად, ამხანაგობის წარმომადგენელი მისთვის ამხანაგობის ყველა მონაწილის მიერ მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში მოქმედებდა მესამე პირების სასარგებლოდ, მაგრამ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, იგი ვალდებულია აანაზღაუროს ის ზიანი, რაც წარმოიშვა დავალებული მოქმედების შესრულებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი საფრთხის შედეგად მარწმუნებლის, ანუ ყველა მონაწილის მითითების გამო.

²⁹⁰ Смирнов В. Т, Собчак А.А. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве, Л., 1983, С. 103; იხ. ბ.ზოიძე ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 65.

²⁹¹ ბ.ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 65.

²⁹² ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 71.

თავი V. ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) შეწყვეტის საფუძვლები

§ 1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგადი საფუძვლები

1.1. ვადის გასვლა

„შეწყვეტის შემდეგ ვალდებულება აღარ არსებობს. მის მონაწილეებს ერთმანეთთან აღარ აკავშირებთ უფლებები და ვალდებულებები. კრედიტორს უფლება აღარ აქვს წაუყენონ მეორე მხარეს რაიმე მოთხოვნები, დაუთმოს ეს მოთხოვნები სხვა პირს, მოვალე კი, პასუხს არ აგებს მოცემული ვალდებულებებით.“²⁹³

„საგულისხმოა, რომ ვალდებულება შეიძლება შეწყდეს არა მხოლოდ მაშინ, როდესაც მისი მიზანი მიღწეულია, არამედ მაშინაც, როდესაც იგი ჯერ არ დამდგარა, აგრეთვე მიზნის მიუღწევლობის შემთხვევაშიც.“²⁹⁴

სსკ-ის ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძვლების, კერძოდ, 939-ე მუხლის შინაარსის დაყოფა ზოგადი და სპეციალური საფუძვლების მიხედვით, განპირობებულია აღნიშნული ხელშეკრულების თავისებურებებით. კერძოდ, მონაწილეთა პირადი ნდობის, ამხანაგობისა და მის წევრთა ფინანსური მდგომარეობის, ხელშეკრულების მოქმედების ვადის, ხელშეკრულების მიზნისა და ამოცანების შესრულების ფაქტორებით. ანალოგიური დაყოფაა გათვალისწინებული რსკ 1050-ე მუხლის პირველ ნაწილში.

საქართველოსა და რუსეთის სამოქალაქო კოდექსებში განხილული ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლების მსგავსად, საფრანგეთის სკ-ის 1865-ე მუხლით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლები, რომლებიც შეიძლება დაიყოს, აგრეთვე, ზოგადი და სპეციალური საფუძვლების

²⁹³ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 81.

²⁹⁴ Гражданское право, Под ред Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, т. I, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С.744

მიხედვით, ხოლო გერმანიის ვალდებულებით სამართალში სამოქალაქო კოდექსის ნორმების გათვალისწინებით ჩამოთვლილია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგი საფუძვლები :

- ა. მიზნის მიღწევა, მიზნის მიღწევის შეუძლებლობა §726-ე;
- ბ. ვადის გასვლა განსაზღვრული დროის ამხანაგობისთვის, დროებითი გაერთიანება §723-ე;
- გ) ერთ-ერთი მონაწილის მიერ განსაზღვრული დროით შექმნილი ამხანაგობის მოშლა მნიშვნელოვანი საფუძვლებით §§723-ე; 724-ე, შედ.: §626-ე, და ვადამდე მოშლა §723-ე, მეორე ნაწილი;
- დ) კრედიტორის ინიციატივით ამხანაგობის ხელშეკრულების მოშლა §725-ე;
- ე) მონაწილის გარდაცვალება §72-ე;
- ვ) მონაწილის არაკრედიტუნარიანობა, გაკოტრება §728-ე;
- ზ) ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ §305-ე;
- თ) ყველა წილის მოქცევა ერთ ხელში;
- ი) მონაწილეების გადაწყვეტილება;
- კ) პირობების გადაწყვეტა §158-ე მეორე ნაწილი.²⁹⁵

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგადი საფუძვლები: ვადის გასვლა, ერთობლივი საქმიანობის მიზნების განხორციელება ან მისი შეუძლებლობა, მხარეთა შეთანხმება, ხელშეკრულების შესრულება, წარმოადგენს ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველს ვალდებულების შეწყვეტის ზოგადი წესების შესაბამისად. წინამდებარე ნაშრომის მოცემულ პარაგრაფში განვიხილავ მხოლოდ ამხანაგობის შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს, რაც სსკ-ის 939-ე მუხლის პირველი ნაწილის ა – ქვეპუნქტის თანახმად, არის „ერთობლივი საქმიანობის შეთანხმებული ვადის გასვლა“ და, ზოგადად, ვალდებულების შეწყვეტის ყველაზე გავრცელებული საფუძველია.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგად საფუძველს ე.ა.სუხანოვის აზრით, მიეკუთვნება:

²⁹⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.613, 614.

1. ვადის გასვლა:

2. ერთობლივი საქმიანობის მიზნების განხორციელების შეუძლებლობა.²⁹⁶

„ვადა წარმოადგენს სამართლისათვის მეტად მნიშვნელოვან კატეგორიას. იგი სამართლებრივი ურთიერთობების დროში მოწესრიგების ერთ-ერთი აუცილებელი საშუალებაა. რეალურად მთელი იურიდიული ტექნიკა შეუღლებულია თარიღთან, იურიდიული ფაქტები ერთმანეთს მისდევენ, უპირისპირდებიან, ეჯაჭვებიან და ეს ყველაფერი ხორციელდება თარიღთან მიმართებით. დრო, ესაა აუცილებელი თანამგზავრი ყველა იურიდიული ურთიერთობისა, რომელზედაც იგი ზემოქმედებს არა თავისთავად, არამედ ამა თუ იმ იურიდიული ფაქტების მეშვეობით.“²⁹⁷

ვადის სამართლებრივი ბუნების საკითხი ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, ამ ვადებით სამართლებრივი ურთიერთობის მოწესრიგება ნორმატიულ თუ ინდივიდუალურ სიბრტყეში ხდება. ასევე, საინტერესოა თავად მხარეთა ნების გამოხატვის ხარისხი, ანუ ვადა ცალსახადაა დადგენილი, თუ ბუნდოვანი, და ნაგულისხმევი. „ვადა-დროის მონაკვეთია. ამ მონაკვეთში ხდება ყველა მოვლენა, რასაც კი ადამიანის გონება აცნობიერებს.“²⁹⁸

არსებობს მოსაზრებები იურიდიულ ვადებთან დაკავშირებით, როგორც იურიდიული ფაქტის აბსოლუტური ხდომილებისადმი მათი მიკუთვნებისადმი. კერძოდ, ო.ა.კრასავიკოვის თეორია იურიდიული ვადების შესახებ შემდგომში ვ.პ.გრიბანოვმა გააკრიტიკა თავის შრომებში. იურიდიული ვადების აბსოლუტური ხდომილების ჯგუფისათვის მიკუთვნებაში გრიბანოვი ორ ძირითად უზუსტობას ხედავდა. ერთი მათგანი,–წერდა იგი, იმაში მდგომარეობს, რომ იურიდიულ მნიშვნელობას ანიჭებენ არა ვადებს, როგორც ასეთს, არამედ ვადის (დროის) გასვლას. აქ უზუსტობა იმაში მდგომარეობს, რომ სინამდვილეში იურიდიული

²⁹⁶ Гражданское право в 4-х томах, т.IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С . 567.

²⁹⁷ Гамбаров Ю.С, Курс Гражданского права,Т. I.ч. Общая,С-П. 1911 г, С. 651; იხ.: თ.ზარანდია, სახელმწიფოებრივი ვადებულების შესრულების ადგილი და ვადები, გამომც. „ჯისიი“, თბ., 2005 წ., გვ. 28.

²⁹⁸ ბ.ზოიძე, ვადების ცნება და ზოგადი დახასიათება,საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის კერძო სამართლის განყოფილების 2001 წლის სამეცნიერო კვლევითი გეგმით გათვალისწინებული ნაშრომი, ხელნაწერი, გვ. 2.

მნიშვნელობა ენიჭება არა მხოლოდ დროის გასვლას, არამედ მის დასაწყისს და თვით ვადასაც, რომლის განმავლობაშიც სამართლის სუბიექტებს გააჩნიათ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე უფლებებისა და მოვალეობების განხორციელების უფლება.

გრიბანოვის მიხედვით, კრასავჩიკოვის თეორიის მეორე უზუსტობა იმაში მდგომარეობს, რომ დრო ან ვადა, როგორც დროის გარკვეული მონაკვეთი, უპირობოდაა გაიგივებული ვადებთან და იმ საფუძვლით, რომ დრო ობიექტურია და არ არის დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე, მიიჩნევენ, რომ იურიდიული ვადებიც არ არის დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე. სინამდვილეში, აღნიშნავს გრიბანოვი, მსგავს მოვლენასთან არა გვაქვს საქმე. მართალია, იურიდიული ვადები დაკავშირებული კი არის ადამიანის ნებისაგან დამოუკიდებელ და ობიექტურ დროის დინებასთან, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მატერიალური სამყაროს ობიექტური კანონებისაგან განსხვავებული ბუნების დამოუკიდებელ კატეგორიას წარმოადგენს.

იურიდიული ვადები დგინდება კანონმდებლის, სამართლის სუბიექტისა და დავის განმხილველი ორგანოების მიერ. შესაბამისად, მათი წარმოშობა ნებელობით ხასიათს ატარებს. სწორედ, ამით აიხსნება, –წერს გრიბანოვი რომ სამართლის სხვადასხვა სისტემა და განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე მყოფი სამართლის ერთი და იგივე სისტემის კანონმდებლობა ერთი და იგივე მოვლენების მოსაწესრიგებლად სხვადასხვა ვადას ადგენს. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ იურიდიული ვადები წარმოშობის მიხედვით ნებელობითი ხასიათისაა, ისინი მაინც ემორჩილებიან ობიექტური დროის დინების კანონზომიერებას. ამიტომ, იურიდიული ვადები, –ასკვნის გრიბანოვი, ორგვარი ბუნებისაა: სამართლებრივი თვალსაზრისით იგი ნებელობითი ხასიათისაა, ამასთან, მას ობიექტური დროის დინების დაღი ასვია და, სწორედ, ამ მიზეზთა გამო, იურიდიული ვადები

წარმოადგენს იურიდიული ფაქტის განსაკუთრებულ კატეგორიას, რომელიც არ მიეკუთვნება არც ხდომილებას და არც მოქმედებას.²⁹⁹

დროისა და იურიდიული ვადების ურთიერთდამოკიდებულების ახლებურად გარკვევა სცადა ვოსტრიკოვამ საკანდიდატო ნაშრომში „ვადები სამოქალაქო სამართალში“. დროისა და ვადების ურთიერთდამოკიდებულება არის ზოგადისა და კონკრეტულის ურთიერთობა, სადაც დრო წარმოდგენილი აქვს ზოგადად, ხოლო ვადები – კონკრეტულად, მაგრამ ამ მხრივ, კვლევას აღარ აგრძელებს და გრიბანოვის, მსგავსად ასკვნის: 1) სამოქალაქო სამართალურთიერთობის განხორციელებისათვის იურიდიული მნიშვნელობა ენიჭება არა საერთოდ დროის გასვლას, არამედ გარკვეული ვადის გასვლას ან მომენტის დადგომას; 2) ვადები ადამიანის ნებით დგინდება. აქედან კი გამომდინარეობს, რომ ვადების როგორც იურიდიული ფაქტის, წარმოშობა ნებელობითი ხასიათისაა და 3) მართალია, იურიდიული ვადები ადამიანის მიერ არის დადგენილი, მაგრამ მათი დინება, საერთო წესის მიხედვით, ადამიანის ნებაზე აღარ არის დამოკიდებული. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ვადის დინება არ არის დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე. ამის დადასტურებაა სასარჩელო ხანდაზმულობის შეჩერება, შეწყვეტა და ა.შ.

ზემოაღნიშნულის შემდეგ ვოსტრიკოვას ასკვნის, რომ იურიდიული ვადები არის ზოგადად დროის კონკრეტული მონაკვეთი ან მომენტი, რომელიც წარმოიშობა ადამიანის ნებით და ექვემდებარება დროის დინების ობიექტურ კანონს, ამიტომ, იგი არ მიეკუთვნება იურიდიული ფაქტის არც ხდომილებას და არც მოქმედებას,³⁰⁰ რასაც სრულიად ვეთანხმები.

ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს, როგორც განსაზღვრული ვადით ან ამხანაგობის საქმიანობით კონკრეტული შედეგების მიღწევით (ამხანაგობის ხელშეკრულებით რაიმე ნაგებობის შენება), ისე განუსაზღვრელი

²⁹⁹ Грибанов В.П., Сроки в гражданском праве, Москва, 1967 г., стр. 9-10, Советское гражданское право, том I, Отв. ред. Грибанов В.П., Корнеев С.М., Москва, 1979 г., стр. 248-249; იხ. დ. სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ., გვ. 26–28.

³⁰⁰ Гражданское право, часть I, под ред. А.Г. Калпина и А.И. Масляева, Москва, 1997 г., стр. 146-147; იხ. დ. სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ., გვ. 29-30.

ვადით (უვადოდ). ამხანაგობის მონაწილეს შეუძლია უარი განაცხადოს ერთობლივ საქმიანობაში შემდგომ მონაწილეობაზე მაშინ, როდესაც იგი დაარსებულია განუსაზღვრელი ვადით და მაშინაც, როდესაც იგი დადებულია განსაზღვრული ვადით. კანონი ითვალისწინებს ერთობლივ საქმიანობაში (ამხანაგობაში) მონაწილეობაზე უარის თქმის უფლებას. ამ უფლებას კანონი უკავშირებს ხელშეკრულების ვადის განსაზღვრას. „თუ ხელშეკრულება პირდაპირ არ განსაზღვრავს ერთობლივი საქმიანობის ვადას, ყოველ მონაწილეს ნებისმიერ დროს შეუძლია უარი თქვას ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილეობაზე. ხელშეკრულებიდან გასვლა დაუშვებელია ისეთ დროს ან ისეთ გარემოებაში, რომელიც საზიანო იქნება ერთობლივი საქმიანობისათვის” (სსკ 938-ე მუხლის პირველი ნაწილი). შეთანხმება, რომლითაც იზღუდება მონაწილის უარის თქმის უფლება უვადო ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის თაობაზე ბათილია.³⁰¹ უვადო ამხანაგობის ხელშეკრულების რიცხვს მიეკუთვნება ხელშეკრულებები, რომელთა მოქმედების ვადა არ არის განსაზღვრული; რომლებიც ფაქტობრივად აგრძელებენ თავის არსებობას ხელშეკრულებაში დადგენილი ვადის გასვლის შემდეგაც; რომელთა მოქმედების ვადა გაგრძელებულია მონაწილეების მიერ განუსაზღვრელი დროით; რომლებიც დაარსებულია (შექმნილია) რომელიმე მონაწილის სიცოცხლის დროით.

სსკ-ის 356-ე მუხლის თანახმად, „თუ ხელშეკრულებიდან გასვლის ვადა არ არის დადგენილი, მაშინ შეიძლება გამსვლელ პირს ხელშეკრულების მეორე მხარისაგან განესაზღვროს ასეთი ვადა. ვადა უნდა იყოს გონივრული”. საერთო წესის მიხედვით, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები ვალდებული არიან იზრუნონ და შეასრულონ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები. მხოლოდ კანონით (სსკ-ის 405-ე მუხლი) გათვალისწინებულ შემთხვევაში აქვს მონაწილეს უფლება, უარი თქვას ვალდებულების შესრულებაზე და მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა (ხელშეკრულებაზე უარის თქმა). იმის

³⁰¹ А.Б.Борисов, Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, ст.1051-ая, изд., „Книжный Мир“, М., 2002 г., С. 947.

გათვალისწინებით, რომ, ერთი მხრივ, ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნამ შეიძლება დანარჩენ წევრებს შეუქმნას პრობლემები და არასასურველი შედეგები მოუტანოს, კანონი ითვალისწინებს, რომ ამხანაგობიდან გამსვლელ მონაწილეს დაუწესდეს ხელშეკრულებიდან გასვლისათვის გონივრული ვადა. ყოველი ცალკეული შემთხვევისათვის გონივრული ვადის ხანგრძლივობა კონკრეტული ფაქტების გათვალისწინებით უნდა განისაზღვროს.

„აქვე უნდა ითქვას, რომ სკ-ში „გონივრული ვადის“ შინაარსის გამოსახატავად ხშირად სხვა ტერმინებიც გამოიყენება და ზედმეტად ტვირთავს მას. 294-ე მუხლში ვკითხულობთ, რომ კრედიტორს შეუძლია მესაკუთრეს განუსაზღვროს „შესაბამისი ვადა“, 394-ე მუხლის მეორე ნაწილი – მოვალის მიერ ვადის გადაცილებისას კრედიტორს შეუძლია დაუნიშნოს მოვალეს ვალდებულებების შესრულებისათვის „აუცილებელი დრო“, 541-ე მუხლში კი გამოყენებულია ტერმინი „განსაზღვრული ვადა“. ყველა ესენი – „განსაზღვრული ვადა“, „შესაბამისი ვადა“ და „აუცილებელი დრო“ გონივრული ვადის შინაარსის გამომხატველი და სინონიმია. ამიტომ დ. სუხიტაშვილის აზრით მიზანშეწონილი იქნებოდა ერთიანი ტერმინის შემოღება, რაც ხელს შეუწყობდა და დააჩქარებდა პრაქტიკაში მის დამკვიდრებას,”³⁰² არ ვეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას, ვინაიდან ამ სამი გამონათქვამის გაიგივება მისი შინაარსობრივი დატვირთვის მიხედვით არ მიმაჩნია სწორად. თუმცა, აღნიშნული საკითხის კვლევა არ არის ნაშრომის მიზანი.

უვადო ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე მონაწილის მიერ უარის თქმის შემთხვევაში ერთობლივ საქმიანობაში შემდგომ მონაწილეობაზე არ აქვს მნიშვნელობა მისი საფუძვლების და მიზეზის მითითებებს. კანონმდებლის მიერ ასეთი უარის მიმართ ერთადერთი მოთხოვნა დაკავშირებულია მის დროულად განცხადებასთან. ხელშეკრულებიდან გასვლის მსურველმა პირმა აღნიშნულის შესახებ განცხადება უნდა გააკეთოს ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში.

„თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება დადებულია უვადოდ, მაშინ მონაწილეებს უფლება აქვთ გავიდნენ ხელშეკრულებიდან, რაზედაც დანარჩენ მონაწილეებს ამის

³⁰² დ.სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ., გვ. 47-49.

შესახებ უნდა ეცნობოს გასვლამდე სამი თვით ადრე.”³⁰³ ხელშეკრულებაში უარის თქმისათვის უფრო დიდი ვადის დადგენა იქნება ბათილი, ვინაიდან ასეთი სახელშეკრულებო პირობა დაკავშირებულია მონაწილის უარის თქმის უფლების შეზღუდვასთან. უფრო ნაკლები ვადის დადგენა კი, აგრეთვე, არასამართლიანია, ვინაიდან ეწინააღმდეგება სამოქალაქო კოდექსის ნორმებს. ამხანაგობის მონაწილეს რა თქმა უნდა, შეუძლია სხვა მონაწილეები გააფრთხილოს უფრო ადრეც, ეს მისი უფლებაა და არა მოვალეობა.

შედარებით მეტ სირთულეებთან არის დაკავშირებული იმ ხელშეკრულებიდან გასვლა, რომელიც დადებულია განსაზღვრული ვადით ან ამხანაგობის საქმიანობით კონკრეტული მიზნის მიღწევით, იგი როგორც ხელშეკრულების შეწყვეტის პირობა, შეზღუდულია კანონით.

„სსკ-ში ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივი მოწესრიგება ორ ძირითად მუხლშია მოცემული: 352-ე და 405-ე მუხლებში. პირველი მუხლი ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივ შედეგს ითვალისწინებს, ხოლო მეორე—ხელშეკრულებიდან გასვლის წინა პირობას. ხელშეკრულებიდან გასვლა აღმჭურველი უფლებაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ განსაზღვრული წინა პირობების არსებობისას მხარეს აქვს შესაძლებლობა, მიაღწიოს გარკვეულ სამართლებრივ შედეგს—დაასრულოს სახელშეკრულებო ურთიერთობა კონკრეტული უფლებებითა და მოვალეობები და განსხვავებულ სამართლებრივ რეჟიმში გადაიყვანოს იგი.”³⁰⁴

„გერმანული სამართლის მიხედვით, ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის უფლების საფუძველია ნამდვილი ხელშეკრულების შეუსრულებლობა და შემხვედრი შესრულების ვალდებულებისაგან კრედიტორის განთავისუფლების კანონიერი ინტერესი. ამრიგად, ხელშეკრულებიდან გასვლა შეიძლება აღქმული

³⁰³ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатецкого и В.А.Язева. изд., „ИДФБК-ПРЕСС”, М., 2002 г., С. 611.

³⁰⁴ აფიფია, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწესრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვის სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 71.

იყოს როგორც კეთილსინდისიერი კონტრაქტის ძალაუფლება, ცალმხრივად შეცვალოს სახელშეკრულებო ურთიერთობის შინაარსი.”³⁰⁵

„თუ მონაწილეთა შეთანხმებით განსაზღვრულია ერთობლივი საქმიანობის ვადა, ხელშეკრულებიდან გასვლა დაიშვება მხოლოდ პატივსადები მიზეზის არსებობისას” (სსკ-ის 938-ე მუხლის მეორე ნაწილი). „პატივსადები საფუძვლის” ცნებას ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობები, პირდაპირ არ განმარტავს. იგი განისაზღვრება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით. „პატივსადებ მიზეზებს მიეკუთვნება, მაგალითად, დანარჩენი მონაწილეების მიერ მათზე დაკისრებული სახელშეკრულებო ვალდებულებათა დარღვევა, მათ მიერ საქმის გაძღოლის უუნარობა ერთ-ერთი მონაწილის მიერ საქმის წარმართვის შეუძლებლობის შემთხვევაში, ხელშეკრულებიდან გასვლის თაობაზე განცხადების შეტანისას, ამხანაგობის მონაწილის საქმეების მდგომარეობის გამოსწორება პირადი მონაწილეობით, აგრეთვე, პირადი მიზეზები, რომლებიც ხელს უშლის აღნიშნულ წევრს მიიღოს მონაწილეობა ამხანაგობის საქმეებში (ავადმყოფობა, ქალაქ გარეთ გამგზავრება და სხვ.). იმ შემთხვევაში, თუ დანარჩენი მონაწილეები მონაწილის მიერ ზემოთ ჩამოთვლილ მიზეზებს არ ჩათვლიან საპატიოდ, მაშინ საკითხს წყვეტს სასამართლო.”³⁰⁶ გსკ-ის (§723-ე პირველი ნაწილი) მიხედვით, „ხელშეკრულების ვადამდე მოშლის მნიშვნელოვან-პატივსადებ მიზეზად ითვლება სხვა მონაწილის მიერ ამხანაგობის ხელშეკრულებით მასზე დაკისრებული არსებითი ვალდებულების განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით დარღვევა, ან ასეთი ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა”. საფრანგეთის სკ-ის 1871-ე მუხლის თანახმად, „ერთ-ერთი მონაწილის მოთხოვნით განსაზღვრული ვადით დადებული ხელშეკრულების შეწყვეტის პატივსადებ მიზეზად ითვლება, თუ სხვა მონაწილე არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს ან არ შეუძლია

³⁰⁵ Markesinis/Unberath/Johnston, The German Law of Contract-A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 420; იხ. აფიფია, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწერსრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვის სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 72.

³⁰⁶ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право., „Госуд., изд.”, 1926 г., С. 98.

ავადმყოფობის გამო ამხანაგობის საქმეების განხორციელება ან სხვა მსგავს შემთხვევაში სასამართლოს გადასაწყვეტია კანონიერების და პატივსადები საფუძვლების შეფასება.”³⁰⁷

ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია განსაზღვრული ვადით, წყდება მისი ამოწურვით.³⁰⁸ თუმცა, კონკრეტული შედეგების მიუღწევლობის შემთხვევაში, შესაძლებელია მონაწილეთა შეთანხმებით ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება, ანუ ერთობლივი საქმიანობით დასახული მიზნის მიღწევამდე, თუ იგი, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, განპირობებული იყო საპატიო მიზეზით (მონაწილის ავადმყოფობით, მასალებზე ფასების დროებით მომატებით და ა.შ.), რის გამოც ამხანაგობამ ვერ მიაღწია დასახულ მიზანს განსაზღვრულ ვადაში.

ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილის ვადამდე გასვლა იმ ხელშეკრულებიდან, რომელშიც იყო მითითებული ვადა ან მიზნის მიღწევა, როგორც ხელშეკრულების შეწყვეტის ერთ-ერთი პირობა, წარმოადგენს მის დარღვევას და იწვევს სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ერთობლივი საქმიანობისათვის მიყენებული ზიანის სრული მოცულობით ანაზღაურების სახით.³⁰⁹

1.2. მხარეთა შეთანხმება

ვალდებულების შეწყვეტა ნიშნავს მის მონაწილეთა შორის სამართლებრივი კავშირის გაწყვეტას, ანუ იმ უფლებებისა და მოვალეობების გაქარწყლებას, რაც გამომდინარეობდა ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან.

³⁰⁷ Французский Гражданский Кодекс 1804 г, Перевод И.С.Перетерского, Юридическое изд-во „НКЮ СССР”, М., 1941 г., С.389.392.

³⁰⁸ О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература”, М., 1975 г., С.768.

³⁰⁹ თავი. IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში, §1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები, გვ., 116.

საგულისხმოა, რომ ვალდებულება შეიძლება შეწყდეს სხვადასხვა იურიდიული ფაქტის საფუძველზე.

სსკ-ში გათვალისწინებულია ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის რამდენიმე ზოგადი საფუძველი. ერთ-ერთი მათგანია „მონაწილეთა გადაწყვეტილება“ (939-ე მუხლის პირველი ნაწილის ბ-ქვეპუნქტი), ანუ მხარეთა შეთანხმება ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის თაობაზე. ვალდებულება წყდება მთლიანად ან ნაწილობრივ სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული საფუძველებით, სხვა ნორმატიული აქტით, ან ხელშეკრულებით. კანონით ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, ვალდებულების შეწყვეტა შესაძლებელია მხარეთა შეთანხმებით. მხარეთა შეთანხმებას, როგორც სახელშეკრულებო ვალდებულებებში უფლება-მოვალეობების წარმოშობის ძირითად ელემენტს, ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, მთავარი მნიშვნელობა ენიჭება აგრეთვე ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში, ვინაიდან მხოლოდ მონაწილეთა შორის შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს ამხანაგობის შეწყვეტა, თუ გაგრძელება გარკვეული საფუძველების დადგომისას.

„ამხანაგობის ხელშეკრულება, როგორც ნებისმიერი სხვა, შეიძლება შეწყდეს მონაწილეთა ერთობლივი შეთანხმებით (ст.129 Гр. Код.). ამასთან, ამხანაგობის ხელშეკრულებაში შეიძლება ჩადებული იყოს პირობა, რომ ამხანაგობის შეწყვეტისათვის საკმარისია გადაწყვეტილების მიღება ხმათა უმრავლესობით. თუკი ასეთი პირობა არ არსებობს, მაშინ საჭიროა მონაწილეთა ერთობლივი გადაწყვეტილება. თუმცა, მონაწილეთა უმცირესობის წინააღმდეგობის შემთხვევაში, უმრავლესობას უფლება აქვს განაცხადოს უარი ამხანაგობაში მონაწილეობაზე ზოგადი წესების დაცვით (ст.291).“³¹⁰

ამხანაგობის მონაწილეთა შეთანხმება, როგორც ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველი, ხშირად გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულება დადებულია განუსაზღვრელი ვადით და მიზნად ისახავს

³¹⁰ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд.“, 1926 г., С. 100.

კონკრეტული სახის საქმიანობის მრავალჯერად განხორციელებას, მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ერთობლივად წარმოება პირადი მოხმარების ან მოგების მიღების მიზნით.

ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს მონაწილეთა შეთანხმებით იმ შემთხვევაშიც, როცა იგი განსაზღვრული ვადითაა დადებული. ხელშეკრულების ვადამდე შეწყვეტის შესახებ მონაწილეთა მიერ ერთობლივი გადაწყვეტილების მიღების საფუძველს მნიშვნელობა არა აქვს. მონაწილეებმა ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება მიიღონ, თუ ერთობლივმა საქმიანობამ აზრი დაკარგა და მისი გაგრძელება მათთვის საინტერესო აღარ არის. მაგალითად, რამდენიმე პირმა შექმნეს ამხანაგობა საცხოვრებელი სახლის აშენების მიზნით. ხელშეკრულების დადების მომენტში სამშენებლო მასალების შეძენა შესაძლებელი იყო მათთვის მისაღებ ფასებში, ხოლო შემდეგ მოხდა მათი გაძვირება, რამაც გამოიწვია მონაწილეთა შეთანხმებით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა.

„იურიდიულ ლიტერატურაში საუბარია იმაზე, რომ შესაძლებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტა ორი საფუძვლით: ურთიერთობების შეწყვეტა ხელშეკრულების ყველა მონაწილეს შორის შეთანხმებით ან ერთ-ერთ მონაწილესა და დანარჩენ ამხანაგობას შორის (ст. 1050 ГК РФ).“³¹¹ ამდენად, ერთობლივი საქმიანობა შეიძლება შეწყდეს ყველა მონაწილეს შორის მიღწეული შეთანხმებით იმ შემთხვევაში, თუ მათ მიერ დასახული მიზნის მიღწევა შეუძლებელია და, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, ერთობლივი საქმიანობის გაგრძელებამ მათთვის აზრი დაკარგა.

ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა ერთ-ერთ მონაწილესა და დანარჩენ ამხანაგობას შორის, ანუ წევრთა შეთანხმებით შეიძლება მოხდეს იმ შემთხვევაში, თუკი მისი გასვლით ამხანაგობიდან ზიანი არ მიადგება დანარჩენ მონაწილეებს და შეთანხმებით შესაძლებელი იქნება ერთობლივი საქმიანობის გაგრძელება.

³¹¹ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю. Е. Булатецкого и В. А. Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 610.

ამხანაგობის მონაწილეთა შეთანხმებით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტასთან დაკავშირებით, საინტერესოა ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობების მონაწილეთა მდგომარეობის განხილვა. კერძოდ, შეუძლიათ თუ არა მათ შეთანხმებით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა. აღნიშნულ შეკითხვაზე პასუხს იძლევა საქართველოს კანონის „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“ 24-ე მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ლიკვიდაციის შემთხვევებსა და შედეგებს. ე.ი. ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის, ანუ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა (ლიკვიდაცია) მონაწილეთა შეთანხმებით შეუძლებელია, ვინაიდან იგი ემსახურება აღნიშნული სახლის მესაკუთრეების ინტერესებს და ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შეწყვეტა (ლიკვიდაცია) ხდება, „თუ მრავალბინიანი სახლი, მრავალბინიანი სახლის ის სადარბაზო (სადარბაზოები), რომელშიც (რომლებშიც) შექმნილი იყო ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობა, მთლიანად დაინგრა.“³¹²

1.3. ამხანაგობის შეწყვეტა ხელშეკრულების შესრულებით

ვალდებულების შესრულება წარმოადგენს ვალდებულების შეწყვეტის ძირითად და ყველაზე უფრო გავრცელებულ საფუძველს.³¹³

ვალდებულების შესრულება შეიძლება განვიხილოთ არა მარტო, როგორც პროცესი, არამედ როგორც იურიდიული ფაქტიც. როდესაც მხარეებმა ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული მოქმედებები უკვე შეასრულეს, უნდა განისაზღვროს ვალდებულება შეწყდა, თუ არა. ვალდებულების შეწყვეტას იწვევს ვალდებულების არა ყოველგვარი, არამედ ჯეროვანი შესრულება.

³¹² საქართველოს კანონი, „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, მუხლი 24-ე, I-ლი ნაწილის ა-ქვეპუნქტი, თბ., 2007 წლის 11 ივლისი.

³¹³ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 82.

ვალდებულებით-სამართლებრივი ნორმებიდან გამომდინარე, კერძოდ, სსკ-ის 361-ე მუხლის თანახმად: 1. „ყოველი შესრულება გულისხმობს ვალდებულების არსებობას. 2. ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას.“

ვალდებულება წყდება მხარეების მიერ იმ მოვალეობების ჯეროვნად შესრულებით, რომელიც შეადგენს მის შინაარსს, ვინაიდან მიღწეულია მათ მიერ დასახული მიზანი (ст. 228 ГК).³¹⁴ როგორც ცნობილია, ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს სხვადასხვა საფუძველით. მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანს წარმოადგენს ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულების არა ყოველგვარი, არამედ ჯეროვანი შესრულება. შესაბამისად, როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, საჭიროა განვსაზღვროთ შესრულებული ვალდებულებები და ვალდებულებები, რომლებიც წყდება არა ჯეროვანი შესრულებით, არამედ სხვა საფუძველებით. აღნიშნულთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია ო.ს.იოფფეს მიერ მოცემული კლასიფიკაცია: სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობები შეიძლება დაიყოს ურთიერთობებად, რომლებიც შეწყვეტილია (ურთიერთობები, რომელთა შეწყვეტაც გამოხატავს მისი შემადგენელი უფლებებისა და მოვალეობების მოქმედების შეწყვეტას მათ განხორციელებამდე) და განხორციელებულია (ურთიერთობები, რომელთა შეწყვეტაც გამოხატავს მისი შემადგენელი უფლებებისა და მოვალეობების განხორციელებას).³¹⁵ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია გარკვეული მიზნის მისაღწევად, წყდება ამ მიზნის მიღწევისთანავე ან მისი მიუღწევლობის გამოვლენის შემთხვევაში.³¹⁶ გსკ-ის §726-ე თანახმად, „ამხანაგობა წყდება, თუ იქნება მიღწეული ხელშეკრულებით განპირობებული მიზანი ან მისი მიღწევა შეუძლებელია.“ მხარეთა ნებით ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველებს შორის ძირითადი ადგილი

³¹⁴ Гражданское Право, Отв. ред. Орловский П.Е, Корнеев С.М, изд., „Юрид. литература“, М., 1969 г., С. 547.

³¹⁵ О.С.Иоффе, Избранные труды по гражданскому праву: Гражданское правоотношение, М., 2000 г., С. 573; იხ. С.В.Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд., „Статут“, М., 2005 г., С. 18.

³¹⁶ О. С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П 2004 г., С. 738.

უკავია ვალდებულების შესრულებას (ст.408 ГК),³¹⁷ ე.ი ვალდებულება შეწყდა მიზნის მიღწევით, ხოლო მიზნის მიუღწევლობისას, რასაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევაში, ხელშეკრულება შეწყდება მონაწილეთა ნებისგან დამოუკიდებლად.

ამხანაგობის მიზნის განხორციელების შეუძლებლობის ცნებას კანონი პირდაპირ არ განსაზღვრავს, ვინაიდან ეს შეუძლებლობა დამოკიდებულია მთელ რიგ მიზეზებზე, გამომდინარეობს აღნიშნული ამხანაგობის ამოცანებიდან და თავისებურებებიდან. მასში იგულისხმება ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების რეალური განუხორციელებლობა. შესრულების შეუძლებლობა შეიძლება გავრცელდეს მთლიან ვალდებულებაზე ან მის რომელიმე ნაწილზე. იგი შეიძლება ატარებდეს როგორც მუდმივ, ისე დროებით ხასიათს. ვალდებულების მუდმივი შეუსრულებლობისას ეს უკანასკნელი წყდება, ვინაიდან მისი მიზანი მიუღწეველია. ვალდებულების დროებით შეუსრულებლობის შემთხვევაში ვალდებულება არ წყდება, მხოლოდ მისი შესრულების გადაწევა ხდება დროში ხელისშემშლელი მიზეზების აღმოფხვრამდე.

ერთი და იგივე გარემოებები შეიძლება ერთ შემთხვევაში იწვევდეს ამხანაგობის შეწყვეტას (მაგალითად, საერთო ქონების შემცირებისას მონაწილეებს არა აქვთ სახსრები და მისი შევსების სურვილი და ა.შ.) და სხვაგან – არ მოჰყვეს ეს შედეგები (მონაწილეების მიერ საერთო ქონების შევსება, გრძელვადიანი კრედიტების აღება და ა.შ.),³¹⁸ ე.ი. ერთობლივი საქმიანობა შეწყდება, თუ აშკარაა, რომ ვერ განხორციელდება ის მიზნები, რისთვისაც ეს ამხანაგობა შეიქმნა, ანუ შეუძლებელია აღნიშნული საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულებების შესრულება სხვადასხვა გარემოების გამო,³¹⁹ რაც, შესაბამისად, იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტას.

„ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულებით (შესრულება)” (სსკ-ის 427-ე მუხლი).

³¹⁷ Гражданское право, под ред. А.Г. Калпина, А.И. Масляева, изд., „ЮРИСТЪ”, М., 2002 г., С. 528.

³¹⁸ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд.”, 1926 г., С. 98- 99.

³¹⁹ თავი V. ერთობლივი აქმიანობის (ამხანაგობის) შეწყვეტის საფუძვლები, §1 (2), მხარეთა შეთანხმება, გვ., 143.

ვალდებულებითი ურთიერთობის მიზანია ვალდებულებით გათვალისწინებული შესრულების მიღება მხარეების მიერ. ამიტომ, როცა ვალდებულების კრედიტორი იღებს ვალდებულებით გათვალისწინებულ სიკეთეს, ვალდებულებითი ურთიერთობა უნდა შეწყდეს, ე.ი. შესრულებით მიიღწევა ის მიზანი, რასაც ვალდებულების მონაწილეები ისახავდნენ. ამის შემდეგ უკვე აღარ არსებობს სამართლებრივი საფუძველი ამ ურთიერთობის გაგრძელებისათვის. აქედან გამომდინარე, 427-ე მუხლის თანახმად, კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულება იწვევს ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტას.³²⁰

აღნიშნული მუხლით გათვალისწინებული „შესრულების“ ცნება გულისხმობს არა შესრულებისაკენ მიმართულ ქმედებას (მოქმედებას ან უმოქმედობას), არამედ შესრულების შედეგს, რომლის მიღწევაც მხარეებს სურდათ.³²¹ ამიტომ, თავისთავად ქმედება (უმოქმედობა) მხოლოდ მაშინ შეიძლება ჩაითვალოს შესრულებად, თუკი მისი მიზანი არის გარკვეული მოქმედებისაგან თავის შეკავება (316-ე მუხლის პირველი ნაწილის მეორე წინადადება). თუ ვალდებულებითი ურთიერთობის მიზანი არის რაიმე შედეგის დადგომა (მაგალითად, მესამე პირთა სასარგებლოდ სახლის აშენება და მათთვის საკუთრების უფლებით შესაბამისი ფართით გადაცემა), მაშინ მოქმედება შესრულებულად ჩაითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა თითოეულ მესამე პირს საკუთრებაში გადაეცემა ბინა. შესრულებად არ ჩაითვლება აღნიშნული უფლების გადაცემის მცდელობა, თუმცა, სახეზეა შესრულების ქმედება.

ქმედება შესრულებულად რომ ჩაითვალოს და, შესაბამისად, ვალდებულება შეწყვეტილად, აუცილებელია, რომ მოვალემ–კონკრეტულ შემთხვევაში ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებმა, შესრულება ზუსტად ისე უნდა განახორციელონ,

³²⁰ ლ.ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 508.

³²¹ Münch Komm-Heinrichs § 362. Rn. 2. იხ. ლ.ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 509.

როგორც ამაზე იყვნენ შეთანხმებული: დათქმულ დროს, დათქმულ ადგილას სრულად და ჯეროვნად.

სამოქალაქო სამართლის მეცნიერებაში ერთსულოვნად აღინიშნება, რომ ვალდებულების შესრულება წარმოადგენს მის მიზანს.³²² ამ მოსაზრებას რ.ციმერმანი ასე გამოხატავს: „ისევე, როგორც ადამიანი განწირულია სიკვდილისთვის, ხელშეკრულება განკუთვნილია შეწყვეტისათვის.”³²³

„სინამდვილეში შესრულება ის შედეგია, რომლის მისაღწევად ისწრაფვიან–ხელშეკრულების კეთილსინდისიერი მონაწილეები. ხელშეკრულების შესრულებით ანუ მისგან წარმოშობილი მოვალეობების შესრულებით ხდება მოქალაქეების მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, იურიდიული პირების, სახელმწიფოსა და მთლიანად საზოგადოების. ზოგადად, ფილოსოფიური თვალსაზრისით, ალბათ, შეიძლება ითქვას, რომ ვალდებულების შესრულებით შეიძლება მიღწეულ იქნეს, აგრეთვე, მთლიანად საზოგადოების მიზნები.”³²⁴ თუმცა, სამოქალაქო-სამართლებრივი თვალსაზრისით, კონკრეტულ შემთხვევაში ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულების შესრულება წარმოადგენს მონაწილეთა მიერ დასახული მიზნის მიღწევას.

აქედან გამომდინარე, ერთობლივი საქმიანობის შესრულებამ, ანუ მონაწილეების მიერ მათზე დაკისრებული სახელშეკრულებო ვალდებულებების ჯეროვნად განხორციელების (შესატანის შეტანა, პროფესიული და შრომითი გამოცდილებით მონაწილეობის მიღებაში და ა.შ.) შედეგად შესაძლებელია ამხანაგობის წინაშე დასახული მიზნის მიღწევა.

ამხანაგობის შეწყვეტის ბუნებრივი საფუძველია მიზნის მიღწევა, ვინაიდან ხელშეკრულების შესრულება ყოველთვის წყვეტს მის მოქმედებას.

ამდენად, წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსით მოწესრიგებული ამხანაგობის ხელშეკრულების ნორმები არ მოიცავს სპეციალურ

³²² С.В.Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд., „Статут”, М., 2005 г., С. 26.

³²³ Zimmerman R. The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Deventer, Boston, 1992, P.748.

³²⁴ С.В.Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд., „Статут”, М., 2005 г., С. 26.

მითითებებს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტასთან დაკავშირებით მისი შესრულებით. შესრულება, თავისთავად გულისხმობს ვალდებულების და, შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტას, ვალდებულების შესრულების შესახებ ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე.

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის სპეციალური საფუძვლები

2.1. ამხანაგობის შეწყვეტა გარდაცვალებითა და ლიკვიდაციით

ადამიანის უფლებაუნარიანობის შეწყვეტა შეუძლია ერთადერთ იურიდიულ ფაქტს—გარდაცვალებას. გარდაცვალების დამადასტურებელ საბუთს, როგორც წესი, წარმოადგენს გარდაცვალების მოწმობა და სათანადო ჩანაწერი მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის ორგანოში.³²⁵

„მოვალის ან კრედიტორის გარდაცვალება საერთო წესის მიხედვით არ იწვევს ვალდებულების შეწყვეტას, რამდენადაც გარდაცვლილის უფლებები და ვალდებულებები გადადის მემკვიდრეებზე. მოვალის გარდაცვალება მხოლოდ იმ შემთხვევაში გამოიწვევს ვალდებულების შეწყვეტას, თუ ვალდებულების შესრულება მისი პირადი მონაწილეობის გარეშე შეუძლებელია (მაგალითად, ლიტერატურული ნაწარმოების შექმნის ვალდებულება). კრედიტორის გარდაცვალება კი მაშინ შეწყვეტს ვალდებულებას, თუ შესრულება გათვალისწინებული იყო პირადად კრედიტორისათვის (მაგალითად, ჯამრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოვალეობა).“³²⁶

³²⁵ ლ. ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 161.

³²⁶ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 90.

„ლიტერატურაში სწორად არის აღნიშნული, რომ ფიზიკური პირის გარდაცვალებისაგან განსხვავებით, იურიდიული პირის ლიკვიდაციისას, არ არსებობს „სათადარიგო მოვალე“ მემკვიდრეების სახით.“³²⁷ ამიტომ, ვალდებულების შესაწყვეტად აუცილებელია, დამთავრებული იყოს ლიკვიდაციის პროცესი, იურიდიული პირის მთელი ქონება განაწილებული იყოს უფლებამოსილ პირებს შორის, ე.ი. ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ერთობლივი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი ვალდებულებების და, შესაბამისად მისი შესრულების მიხედვით მოხდება ხელშეკრულების შეწყვეტა, რასაც განსაზღვრავს სალიკვიდაციო პროცესი.

„მეწარმეთა შესახებ კანონით გათვალისწინებულია არა მარტო საზოგადოების ლიკვიდაციის საფუძვლები, არამედ მისი განხორციელების წესი და საზოგადოების ლიკვიდაციისას დარჩენილი ქონების განაწილების პირობები. აღსანიშნავია, რომ ლიკვიდაციის საფუძვლები განსხვავებულია სხვადასხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმისათვის. მაგალითად, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ან კომანდიტური საზოგადოების ლიკვიდაციისათვის, როგორც პირთა გაერთიანების საფუძველზე შექმნილი საზოგადოებისა, საკმარისია ერთ-ერთი პარტნიორის საზოგადოებიდან გასვლა, რაც შეუძლებელია კაპიტალური საზოგადოების ლიკვიდაციას დაედოს საფუძვლად.“³²⁸

სსკ-ის 939-ე მუხლის მეორე ნაწილით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის სპეციალური საფუძვლები, კერძოდ:

- „ ა) ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალება;
- ბ) ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნა;
- გ) ხელშეკრულების მოშლა“.

³²⁷ MünchKomm-Heinrichs Vor §362 Rn. 5; იხ. ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამოც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 566.

³²⁸ ე.შენგელია, საქციო საზოგადოების სამართლებრივი მდგომარეობა, თბ., 1999 წ., გვ. 46-47.

ნაშრომის აღნიშნული თავის მიზანია მხოლოდ ერთ-ერთი მათგანის განხილვა— ამხანაგობის შეწყვეტა ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით, ხოლო დანარჩენი— სპეციალური საფუძვლების შემდგომ პარაგრაფებში.

ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალება, ან თუ იგი იურიდიული პირია მისი ლიკვიდაცია, ან რეორგანიზაცია. ამხანაგობის მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის აღნიშნული საფუძვლის არსებობა განპირობებულია იმით, რომ ამხანაგობის შექმნა, ანუ ამხანაგობის ხელშეკრულების დადება, ძირითადად, ეფუძნება მონაწილეთა პიროვნულ მონაცემებს, პროფესიულ ცოდნასა და გამოცდილებას.

„ამხანაგობის ხელშეკრულების ხასიათიდან გამომდინარე, რომლითაც მონაწილეები ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული, ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს რომელიმე მათგანის გარდაცვალებით, ან შეზღუდულქმედუნარიანად გამოცხადების შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების დანარჩენი მონაწილეები არ შეთანხმდებიან ვალდებულების შენარჩუნებაზე.“³²⁹ თუმცა, ფიზიკური პირის შეზღუდულქმედუნარიანად გამოცხადება თავისთავად არ იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მისი უფლება-მოვალეობების შეწყვეტას, ვინაიდან ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, შეზღუდულქმედუნარიანის უფლება-მოვალეობების რეალიზაცია ხდება მისი კანონიერი წარმომადგენლის მიერ. ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარება არ უნდა იწვევდეს ხელშეკრულების შეწყვეტას.

„გარდაცვალება, მხარეთა ნებისაგან დამოუკიდებელი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველია, იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი დაკავშირებულია ამხანაგობის მონაწილეთა პიროვნებასთან.“³³⁰

იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერებს შორის არ არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის თაობაზე გარდაცვალების საფუძვლით. კერძოდ, ა.პ.სერგეევი და ი.კ.ტოლსტოი სხვა მეცნიერების მსგავსად

³²⁹ О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П 2004 г., С. 738.

³³⁰ Гражданское право, Под ред.А.Г. Калпина, А.И. Масляева, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 532.

თვლიან, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტა ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით სრულიად მართებულია, ვინაიდან მონაწილეთა ურთიერთობები ატარებს ნდობის ხასიათს. ამიტომ, გარდაცვალება, იურიდიული პირის ლიკვიდაცია ან რეორგანიზაცია (აზვ. 3 п.1 ст.1050 ГК), ერთ-ერთი მონაწილის ქმედუუნაროდ, შეზღუდულქმედუნარიანად ან უგზო-უკვლოდ აღიარება (აზვ.1 п.1 ст. 1050) ზოგადი წესების შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია. თუმცა, ხელშეკრულებით ან მონაწილეების შემდგომი შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს მრავალმხრივი ხელშეკრულების ძალაში დატოვება დარჩენილ მონაწილეთა შორის, აგრეთვე, შესაძლებელია გარდაცვლილი მონაწილის, ან იურიდიული პირის, რომელმაც შეწყვიტა თავისი საქმიანობა შეცვლა მათი უფლებამონაცვლებით.თუ ამხანაგობის მონაწილეები გაედაცვლილი პირის მემკვიდრეებზე უარს იტყვიან, მაშინ უფლებამონაცვლები ვერ გახდებიან ხელშეკრულების მონაწილეები და მიიღებენ შესაბამისი წილის კომპენსაციას ხელშეკრულებითა და კანონით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად (ст.1049ГК).³³¹ ამდენად, „ხელშეკრულებაში შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს გარდაცვლილი მონაწილის შეცვლა მისი მემკვიდრეებით, ხოლო რეორგანიზებული იურიდიული პირის—მისი უფლებამონაცვლებით. იმ შემთხვევაში,თუ ხელშეკრულება დაკავშირებულია სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებასთან, მაშინ მემკვიდრე უნდა იყოს ინდივიდუალური მეწარმე, ხოლო უფლებამონაცვლე—კომერციული ორგანიზაცია.“³³² ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, მემკვიდრეებს მიეცემათ საკუთრების უფლება წილზე და არა ამხანაგობაში მონაწილეობის უფლება. იურიდიული პირის უფლებამონაცვლე, ანუ უფლებების და მოვალეობების მატარებელი ერთმანეთის მიმართ,მესამე პირებთან გარიგების დადების შემთხვევაში კი შეიძლება გამოვიდეს მსგავსი მიზნების მატარებელი ორგანიზაცია.

„ამხანაგობა დამოკიდებულია მის შემადგენლობაში შემავალ მონაწილეებზე, შემადგენლობიდან ერთი მონაწილის გასვლა იწვევს ამხანაგობის არსებობის

³³¹ Гражданское право, Под ред.А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого,Т. II, изд., „Проспект”, М., 2006 г., С.777.

³³² А.Н.Гуев, Гражданское право, Т. II, изд., „ИНФРА", М., 2003 г., С. 398.

შეწყვეტას, დახურვას და გაუქმებას. მაგრამ ხელშეკრულების დადების თავისუფლება უშვებს ახალი მონაწილის მიღებას. გსკ-ში ამის შესახებ არაფერია ნათქვამი. ახალი წევრის მიღებით ხდება ძველი ამხანაგობის გაუქმება და ახლის დაარსება. ახალ წევრებსა და ხელშეკრულების მონაწილეებს შორის ფორმდება ახალი ამხანაგობის ხელშეკრულება. ასეთ შემთხვევაში მოქმედებს დათმობის პრინციპი, რომელიც ემყარება ურთიერთდამოკიდებულების პრინციპს, ყველას ერთსულოვნებას და არ მოითხოვს ამხანაგობის დაშლას.”³³³

„ამხანაგობის წევრობა გულისხმობს ქონებრივი და ადმინისტრაციული უფლებების ერთობლიობას. პრინციპში, ამხანაგობის წევრობის გადაცემა სხვა პირზე არ შეიძლება (გსკ-ის §717-ე). წევრობის გადაცემა შესაძლებელია მხოლოდ ყველა წევრის თანხმობის შემთხვევაში (ამხანაგობიდან გამსვლელი პირის და შემოსული პირის ჩათვლით) ან ამხანაგობის ხელშეკრულებით დადგენილი ხმების უმრავლესობით. წევრობის გადაცემა გულისხმობს საერთო უფლებების გადაცემას ამხანაგობასთან მიმართებაში. წევრობის ცალკეულად გადაცემა დაუშვებელია.”³³⁴

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ისეთი სპეციალური საფუძვლების განხილვისას როგორცაა გარდაცვალება და ლიკვიდაცია ყურადღების მიღმა არ უნდა დაგვრჩეს მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შემთხვევაში გამოიწვევს თუ არა ამხანაგობის შეწყვეტას მესამე პირის გარდაცვალება ან იურიდიული პირის ლიკვიდაცია.

„როგორც წესი, მესამე პირის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებაში მხარეები უთითებენ ყველა იმ საკითხზე, რომელიც მნიშვნელოვანია მესამე პირის მიერ თავისი უფლების განსახორციელებლად. მაგრამ არის შემთხვევები, როცა მხარეები ასეთ პირდაპირ დათქმას არ აკეთებენ. ამ დროს დგება ხელშეკრულების განმარტების აუცილებლობა. განმარტების გზით უნდა დადგინდეს მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულებისათვის მნიშვნელოვანი საკითხები, რომელთა ჩამონათვალი მოცემულია 350-ე მუხლში, კერძოდ: უფლება მესამე პირმა

³³³ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.614.

³³⁴ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berli, New York, 1992, S.615.

უნდა შეიძინოს თუ არა, ეს უფლება მას მაშინათვე წარმოეშობა თუ განსაზღვრული წინა პირობების არსებობისას, ხელშეკრულების მხარეები უფლებამოსილნი არიან თუ არა მესამე პირის უფლება გააუქმონ ან შეცვალონ მისი თანხმობის გარეშე.

ყველა ამ საკითხის დასადგენად მნიშვნელოვანია ხელშეკრულების მიზანი.”³³⁵ ე.ი. ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანზეა დამოკიდებული ხელშეკრულების შეწყვეტა მესამე პირის გარდაცვალების შემთხვევაში. მაგალითად, თუ მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება მიზნად ისახავდა ქველმოქმედებას, მაშინ ამ პირის გარდაცვალება გამოიწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას, ხოლო სხვა შემთხვევაში მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შეწყვეტა ამ პირის გარდაცვალებით შეიძლება იყოს დამოკიდებული ხელშეკრულების დამდები პირების ნებაზე, ვინაიდან მესამე პირის უფლება მის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებებში გამომდინარეობს ამხანაგობის მონაწილეების შეთანხმებიდან, აგრეთვე მათ უფლება აქვთ მესამე პირს ჩამოართვან სარგებლის მიღების უფლება, თუ იგი გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით. სსკ-ის 350-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულების მხარეს, რომელმაც გააკეთა დათქმა მესამე პირის სასარგებლოდ, ინარჩუნებს უფლებას შეცვალოს ხელშეკრულებაში მითითებული მესამე პირი.

„ვინაიდან, ამხანაგობა წარმოადგენს პირად ხელშეკრულებას, ამიტომ, გარდაცვალება, როგორც წესი, უნდა იწვევდეს ხელშეკრულების შეწყვეტას. თუმცა, ხელშეკრულებით ამ ფაქტის გათვალისწინება შეიძლება ყოველთვის, ამასთანავე უნდა დადგნდეს ისეთი წესი, რითაც არ დაირღვევა ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელება ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით. ამიტომ, კანონის 290-ე მუხლით, დაშვებულია ამხანაგობის გაგრძელება ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებისას, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულია პირობა გარდაცვლილის წილის გამოყოფაზე ან შეცვლით მისი კანონით ან ანდერძით

³³⁵ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 223.

მემკვიდრეების მიერ, ან იმ დაწესებულებით, რომელსაც კანონის თანახმად გადაეცემა გარდაცვლილის ქონება. იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებით არ იქნება გათვალისწინებული ზემოთ აღნიშნული პირობა, მაშინ ამხანაგობა წყდება მონაწილის გარდაცვალების მომენტიდან. სიკვდილს უთანაბრდება, აგრეთვე, პირის კანონით დადგენილი წესით აღიარება უგზო-უკვლოდ დაკარგულად (ст. 12 Гр. Код).”³³⁶ მემკვიდრის უარის შემთხვევაში, ხელშეკრულებაში გაწევრიანებაზე ან სხვა მონაწილეთა მიერ მათ ხელშეკრულებაში მიღებაზე უარის გაცხადებისას ისინი უნდა დაეთანხმონ წილის გასხვისებაზე ან მემკვიდრეს უნდა გადასცენ მისი ღირებულების ფულადი თანხა – კომპენსაცია.³³⁷

გსკ-ის §727-ე თანახმად, 1. „ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით, თუ ხელშეკრულებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. 2. ამხანაგობის შეწყვეტის შემთხვევაში, გარდაცვლილის მემკვიდრე ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს დანარჩენ მონაწილეებს მის გარდაცვალებაზე და თვითონ შეუდგეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული, ანუ დაკისრებული ვალდებულებების შესრულებას, თუ მისი გადადება დაკავშირებულია რისკთან, სანამ დანარჩენი მონაწილეები მასთან ერთობლივად არ მიიღებენ სათანადო ზომებს. ამხანაგობის დანარჩენი მონაწილეები ვალდებულნი არიან იგივე წესით დროებით გააგრძელონ მათზე დაკისრებული საქმეები. ამდენად, ამხანაგობა ითვლება გაგრძელებულად.”³³⁸

საფრანგეთის სკ-ის 1868-ე მუხლით კი, ნაშრომში განხილული ქვეყნების მსგავსად, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის სამოქალაქო კანონმდებლობების თანახმად, ამხანაგობის მონაწილის გარდაცვალებით ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში იკვეთება ორი მომენტი:

1. შესაძლებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება მისი მემკვიდრის მონაწილეობით ან მხოლოდ დანარჩენ მონაწილეთა შორის;

³³⁶ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд’’, 1926 г., С. 95- 96.

³³⁷ Советское гражданское право, ч 2, Отв.ред. В.П.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко. изд., „Ленинградского Университета“, Ленинград, 1982 г., С. 289.

³³⁸ Гражданское уложение Германии, §727, изд., „Волтерс Клувер’’, М., 2006 г., С. 220.

2. გარდაცვლილის მემკვიდრეს უფლება ეძლევა ამხანაგობის ქონებიდან საკუთრების უფლებით მიიღოს ის წილი, რაც ეკუთვნოდა მას ამ დროისთვის.³³⁹ ამდენად, ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით ამხანაგობის ხელშეკრულება არ შეწყდება თუ:

ა. ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება შესაძლებელი იქნება გარდაცვლილი მონაწილის მისი მემკვიდრით შეცვლით ან, თუ მონაწილე იურიდიული პირია—მისი უფლებამონაცვლე პირით, მაშინ, როდესაც ამხანაგობაში მონაწილეობა განპირობებული არ არის მისი პიროვნული, პროფესიული ან სხვა თავისებურებებიდან გამომდინარე და მის გარეშე კვლავ შესაძლებელი იქნება ერთობლივი საქმიანობის სრულყოფილად წარმართვა და, შესაბამისად, დასახული მიზნის მიღწევაც.

ბ. ერთობლივი საქმიანობის დანარჩენი მონაწილეების შეთანხმებით მოხდება გარდაცვლილი, ლიკვიდირებული ან რეორგანიზებული პირის შეცვლა მათი მამკვიდრეებით ან უფლებამონაცვლეებით, თუ ეს უკანასკნელნი არ იტყვიან უარს ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ე.ი. , თუ ამხანაგობის მონაწილეები არ დათანხმდებიან, მაშინ ისინი მიიღებენ შესაბამისი წილის კომპენსაციას ხელშეკრულებითა და კანონით გათვალისწინებული წესის მიხედვით. ამდენად, ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, მემკვიდრეებს მიეცემათ საკუთრების უფლება წილზე და არა ამხანაგობაში მონაწილეობაზე, ხოლო დარჩენილი წილი განაწილდება ამხანაგობის დანარჩენ მონაწილეთა შორის მათივე წილების პროპორციულად ან სხვა წესით და ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობა მათ მიერ კვლავ გაგრძელდება იმავე პირობებით. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ზემოთ ჩამოთვლილ ქვეყნებს შორის არ არსებობს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის განმასხვავებელი სპეციალური

³³⁹ Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского, Юридическое изд-во., „НКЮ СССР”, М., 1941 г., С. 391- 392.

საფუძვლები ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით, ვინაიდან გარდაცვალება ზოგადად ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია.

2.2. ამხანაგობის შეწყვეტა გაკოტრებით

„გაკოტრების წარმოების გახსნას წინ უძღვის მატერიალური და ფორმალური წინა პირობები. ერთ-ერთი წინა პირობის არარსებობაც კი საკმარისია, რომ გაკოტრების წარმოება არ გაიხსნას, ხოლო გახსნილი წარმოება კი შეწყდეს, თუ მოგვიანებით აღმოჩნდება, რომ წარმოების გახსნის მომენტისათვის კონკრეტული წინა პირობა სახეზე არ ყოფილა.

გაკოტრების წარმოების მატერიალურ წინა პირობას წარმოადგენენ: გაკოტრებაუნარიანობა და გაკოტრების საფუძველი, ხოლო ფორმალურ წინა პირობას – გაკოტრების განცხადების შეტანა.”³⁴⁰

განვიხილოთ თითოეული მათგანი ამხანაგობის ხელშეკრულებასთან მიმართებაში.

გაკოტრების სამართლის თანახმად, გაკოტრების უნარი სამართლის ყველა სუბიექტს კი არ გააჩნია, არამედ მხოლოდ მათ, ვისაც პირდაპირ აღიარებს 2007 წლის 28 მარტის საქართველოს კანონი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“, რომლის შინაარსის მიხედვით, გაკოტრებაუნარიანობა გააჩნია კერძო სამართლის ყველა ფიზიკურ და იურიდიულ პირს (მე-2-ე მუხლის პირველი ნაწილი). მაშასადამე, გაკოტრებაუნარიანობა შეიძლება გააჩნდეს ყველა იმ პირს, ვინც სამოქალაქო სამართლის თანახმად, მიჩნეულია კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტად. ასეთად კი, როგორც წინამდებარე ნაშრომის მეორე თავის მეორე პარაგრაფშია განხილული შეიძლება იყოს როგორც სამეწარმეო, ისე

³⁴⁰ რ.მიგრიაული,შესავალი გაკოტრების სამართალში, გამომც. „შპს“, თბ., 1999 წ., გვ. 14.

არასამეწარმეო, როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნის ფიზიკური ან იურიდიული პირი (სსკ-ის მე-8-ე მუხლის პირველი ნაწილი).

ამასთან, გადახდისუუნარობის წარმოების შესახებ მე-2-ე მუხლის მე-2-ე ნაწილში პირდაპირაა ჩამოთვლილი, თუ ვის არ აღიარებს აღნიშნული კანონი გაკოტრებაუნარიანად, კერძოდ, „ამ კანონის მოქმედება არ ვრცელდება:

- ა) ფიზიკურ პირებზე (ინდივიდუალური მეწარმეების გარდა);
- ბ) საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებზე;
- გ) ბანკებზე, არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებებსა და სადაზღვევო კომპანიებზე, რომელთა გადახდისუუნარობის საკითხი წესრიგდება სპეციალური კანონმდებლობით.”

იურიდიულ ლიტერატურაში ექვს არ იწვევს პროფ. როინ მიგრიაულის მიერ გამოთქმული მოსაზრება, რომ ქართული სამართალი, განსაკუთრებით სამოქალაქო კოდექსი და მეწარმეთა კანონი, მიუხედავად იმისა, რომ დეტალურად აწესრიგებენ გაერთიანებებისა და კორპორაციების შექმნისა და დაფუძნების სამართლებრივ ურთიერთობებს, იმავეს ვერ ვიტყვით მათი არსებობის შეწყვეტის სამართლებრივ მოწესრიგებაზე. არადა, სამეწარმეო და არასამეწარმეო იურიდიული პირების არსებობის შეწყვეტას ისეთივე მნიშვნელობა აქვს პრაქტიკისათვის, როგორც მათ შექმნასა და დაფუძნებას. ამდენად, ქართულ სამართალში არსებული ეს ხარვეზი სასწრაფოდ საჭიროებს შევსებას, რაც სამომავლოდ აღმოფხვრის მართმსაჯულებისათვის უსარგებლო დავებს და სათავეს დაუდებს სწორ სასამართლო პრაქტიკას, ³⁴¹ რასაც სრულიად ვეთანხმები.

სსკ-ის 939-ე მუხლით განსაზღვრულ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძვლებს შორის ერთ-ერთი სპეციალური საფუძველია „ერთობლივი საქმიანობის ქონებაზე საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნა” (პირველი ნაწილის გ-ქვეპუნქტი).

³⁴¹ რ.მიგრიაული, სამეწარმეო საზოგადოება:გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული, წიგნი I, თბ., 2004 წ., გვ. 120.

ერთობლივი საქმიანობა შეწყდება, თუ ამხანაგობის ქონებაზე გაიხსნება საგაკოტრებო საქმის წარმოება, რაც გაკოტრების შესახებ მოქმედი ზოგადი ნორმების შესაბამისად, ერთნაირად ვრცელდება ყველა სახის ამხანაგობებზე (სამეწარმეო თუ არასამეწარმეო). ამხანაგობის ქონებას განეკუთვნება მონაწილეთა შენატანები და ის შემენილი ქონება, რაც შეემატა ამხანაგობის საერთო საკუთრებაში არსებულ ქონებას მათი ერთობლივი საქმიანობის შედეგად.

„ამხანაგობის ქონებაზე საგაკოტრებო საქმის აღძვრა მოხდება იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ამის საფუძველი, კერძოდ:

ა. გადახდისუუნარობა, როცა ამხანაგობა ამავე მიზეზით ვეღარ ასრულებს კრედიტორთა წინაშე წარმოშობილ რეალურ ვალდებულებებს, რომელთა შესრულების დრო უკვე დამდგარია.

ბ. ზედავალიანება, რომლის დროსაც ამხანაგობის საერთო ქონების ღირებულება მკვეთრად ნაკლებია წარმოშობილ ვალდებულებებზე. საერთო ქონების შეფასება საგაკოტრებო საქმის აღძვრამდე ხდება რიგი კრიტერიუმებით. ამხანაგობის ქონების შეფასებისას ითვალისწინებენ აგრეთვე ამხანაგობის წევრთა პირად ქონებასაც, გამომდინარე მათი პასუხისმგებლობის პრინციპიდან, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ თუ კრედიტორთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად ამხანაგობის ქონება არ არის საკმარისი, მაშინ ხელშეკრულების მონაწილეები ვალებისათვის პასუხს აგებენ სოლიდარულად. შეფასების შედეგები უნდა ადასტურებდეს, რომ შეუძლებელი და გაუმართლებელი ამხანაგობის საქმიანობის შემდგომი გაგრძელება.”³⁴²

საქართველოს კანონის მეწარმეთა შესახებ მე-9-ე მუხლის მე-9-ე ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, თუ საწარმო გადახდისუუნაროა ან გადახდისუუნარობის საშიშროების წინაშე დგას, ამავე მუხლის პირველი ნაწილით განსაზღვრულია თითოეული საზოგადოების მონაწილის უფლება აღნიშნულის შესახებ განაცხადის გაკეთებაზე. კერძოდ, ამხანაგობაში, ყველა მონაწილეს, მაგრამ

³⁴² თ. ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 304-305.

ამხანაგობის გადახდისუუნარობის დადგომის მომენტიდან არა უგვიანეს 3 კვირისა, „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი წესით.

„გაკოტრების წარმოება, თავისი შინაარსით, წარმოადგენს სალიკვიდაციო წარმოებას. ხოლო ლიკვიდაცია, როგორც ასეთი გულისხმობს მოვალის ქონების მიმართ განსაზღვრული ღონისძიებების განხორციელებას, კერძოდ, ქონების აქტივებისა და პასივების დადგენას, აქტივების რეალიზაციას და ამონაგების განაწილებას კრედიტორებსა და სხვა უფლებამოსილ პირებზე.“³⁴³

ამრიგად, სამართლის სუბიექტი, რომელსაც არ გააჩნია ქონება (უქონელი პირი), არ შეიძლება იყოს გაკოტრებაუნარიანი, ანუ ვერ გაიხსნება გაკოტრების წარმოება იმაზე, რაც არ არსებობს (ქონებაზე). აღნიშნულთან დაკავშირებით შეიძლება სადავო გახდეს სამოქალაქო სამართლის კოდექსით (მუხლი 930-940) განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის გაკოტრებაუნარიანობა – არასამაწარმოო მიზნით შექმნილი ამხანაგობის, ვინაიდან იგი არ წარმოადგენს იურიდიულ პირს.

გაკოტრებაუნარიანად ამხანაგობის აღიარებისათვის ამოსავალია არა მისი სამართალსუბიექტურობა, არამედ გაკოტრებას ქვემდებარე საკმარისი ქონება, რაც შეიძლება გააჩნდეს მას.

როგორც უკვე აღვნიშნე ყველა სახის ამხანაგობას (სამეწარმოო თუ არასამეწარმოო) გააჩნია ქონება, რომელიც იქმნება, ერთი მხრივ, მონაწილეთა შესატანების საფუძველზე და, მეორე მხრივ, ერთობლივი საქმიანობის განხორციელების შედეგად, ე.ი. საერთო ქონება განაპირობებს ამხანაგობის გაკოტრებაუნარიანობას.

„ქართული სამართლისაგან განსხვავებით, გერმანული საკორპორაციო სამართალი დეტალურად ჩამოთვლის სამეწარმოო (სავაჭრო) საზოგადოების გაუქმების საფუძვლებს. ისინი გაუქმების კანონისმიერ საფუძვლად არის მოხსენიებული. ასეთი საფუძვლებია:

1. პარტნიორთა გადაწყვეტილება;

³⁴³ რ.მიგრაული, შესავალი გაკოტრების სამართალში, გამომც. „შპს“, თბ., 1999 წ., გვ. 18.

2. ვადის გასვლა (განსაზღვრული დროით შექმნილი საზოგადოებისათვის).
3. სასამართლოს გადაწყვეტილება;
4. გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნა და სხვ.

აღნიშნული საფუძვლები ერთიანია ყველა სამეწარმეო საზოგადოებისათვის. გაუქმების კანონისმიერი საფუძვლების მიმართ გერმანულ საკორპორაციო სამართალში მოქმედებს *numerus clausus* პრინციპი. ისინი შესაბამის კანონებში ამომწურავადაა ჩამოთვლილი. თუმცა, იგივე კანონები არ გამორიცხავენ აგრეთვე იმის შესაძლებლობას, რომ, ვთქვათ, კაპიტალური საზოგადოება გაუქმდეს სხვა (მათ შორის არაკანონისმიერი) საფუძვლითაც, რომლებიც შეიძლება დაწესდეს საზოგადოების წესდებით. გაუქმების ამ საფუძვლებს გაუქმების სტატუტური საფუძვლები ეწოდება.”³⁴⁴

ამხანაგობის საქმიანობა შეწყდება სასამართლოს მიერ საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნის შესახებ განჩინების გამოტანის შემდეგ. „გაკოტრების პროცესში საწარმოს მართვასა და წარმომადგენლობას ახორციელებს გაკოტრების მმართველი.”³⁴⁵

ამხანაგობის საქმიანობის შეწყვეტის ფაქტის დადგომისთანავე დღის წესრიგში დგება მთელი რიგი საკითხების გადაწყვეტის აუცილებლობა. ეს საკითხები უნდა მოწესრიგდეს მანამდე, სანამ ამხანაგობის საქმიანობა ბოლომდე არ დამთავრდება. რამდენიმე საკითხი, რომლებიც ამომწურავია აუცილებლად უნდა გადაწყდეს ერთობლიობაში. საკითხის პირველი ჯგუფი ეხება ხელშეკრულების მონაწილეთა სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც არსებობის შეწყვეტამდე ამხანაგობამ საფუძვლიანად უნდა დაასრულოს. მაგალითად, 1. ამ ჯგუფში გამოიყოფა დაუმთავრებელი ვალდებულებების შესრულება. ასეთი ვალდებულებები შეიძლება ჰქონდეს ამხანაგობას. ამიტომ, არ შეიძლება ისინი

³⁴⁴ რ.მიგრიაული, სამეწარმეო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული წიგნი I, თბ., 2004 წ., გვ. 121.

³⁴⁵ საქართველოს კანონი „გადახდისუნარიობის საქმის წარმოების შესახებ”, თავი V, 37-ე მუხლის პირველი ნაწილი, თბ., 2007 წლის 28 მარტი.

უბრალოდ ჩამოიწეროს. შესაბამისად, დაუმთავრებელი ვალდებულებები საჭიროებს შესრულებას.

2. გარდა ამისა, ამხანაგობა შეიძლება თავად იყოს კრედიტორი, ანუ მას ჰქონდეს მოთხოვნები მესამე პირის მიმართ. ამხანაგობამ თავისი არსებობის სრულ ამოწურვამდე ასევე უნდა განახორციელოს აღნიშნული მოთხოვნები, ანუ მიიღოს თანხები, დაიბრუნოს ქონება და ა.შ.

3. ამხანაგობა შეწყვეტის დადგომამდე შეიძლება წარმართავდეს სასამართლო პროცესებს. დაუშვებელია ამ პროცესების იგნორირება, განსაკუთრებით მაშინ, თუ მიმდინარეობს სააქტივო პროცესი, რამაც შეიძლება ამხანაგობის ქონებას დამატებით რამე შემატოს. ასევე უნდა დამთავრდეს აღნიშნული პროცესები. აქედან გამომდინარე, საფუძვლიანად არის გადასაწყვეტი ამხანაგობის ქონების საკითხი. ქონების საკითხის გარკვევაში იგულისხმება ის, რომ, ამხანაგობის არსებობის შეწყვეტის შემდეგ, მისი ქონება უნდა განაწილდეს ხელშეკრულების წევრებს შორის. აღნიშნული საკითხის, ანუ ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგების კვლევა, მოცემულია მომდევნო თავში.

გსკ-ის §728-ე თანახმად, 1. ამხანაგობა შეწყდება ამხანაგობის ქონების მიმართ საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნით. აქვე აღნიშნულია, რომ, თუ მოვალის შუამდგომლობით შეჩერდება საგაკოტრებო პროცედურა(ან საგაკოტრებო ღონისძიებების ჩატარების გეგმის დამტკიცების შემდეგ, რომელიც ითვალისწინებს ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელებას), მონაწილეებს შეუძლიათ მიიღონ გადაწყვეტილება ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელების შესახებ.

2. ამხანაგობა წყდება ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნით.³⁴⁶

„გაკოტრების პროცესისას, ამხანაგობის ქონებასთან დაკავშირებით არსებობს შესაბამისი ინსტრუქციები, შემდეგი თავისებურებებით:

ა) გაკოტრების საფუძველი

³⁴⁶ Гражданское уложение Германии, §728 изд., „Волтерс Клувер“, М., 2006 г., С. 221.

გაკოტრების ეტაპები რეგულირდება §19-ე, თუ იურიდიულ პირს გააჩნია დიდი დავალიანება, ეს შეიძლება ჩაითვალოს გაკოტრების პროცესის დაწყების მიზეზად. ამხანაგობის შემთხვევაში ეს სიტუაცია განიხილება §98-ე, თუ –:

1. დავალიანება აღემატება საერთო თანხის ყველა წევრის საგარანტიო თანხების 1/4-ს, მაშინ ამხანაგობის წევრებმა საგარანტიო თანხის გაზრდის მიზნით არ უნდა შეიტანონ დამატებითი ფულადი შენატანები.

2. ამხანაგობის წევრებს არ შეაქვთ დამატებითი ფულადი შენატანები;

3. ამხანაგობა ლიკვიდირებულია; იმ შემთხვევაში, თუ ეს 3 განსაკუთრებული გარემოება არ არის სახეზე, მაშინ გაკოტრების მიზეზი შეიძლება იყოს გადახდისუნარიანობის დაკარგვა;

აღნიშნულთან დაკავშირებით ისმის კითხვა: რატომ არ შეიძლება შეუზღუდავი დამატებითი შენატანების ვალდებულების მქონე ამხანაგობის გაკოტრების გახსნის საფუძველი იყოს დიდი დავალიანება? პასუხი: რადგან შეუზღუდავი დამატებითი შენატანების ვალდებულების მქონე ამხანაგობის კრედიტორებს გარანტირებული აქვთ საკმარისი პასუხისმგებლობა ძირითად კაპიტალზე.

ბ) დამატებითი შენატანების ვალდებულების რეალიზირება

ამხანაგობების შესახებ კანონის §105-ე თანახმად, ამხანაგობის წევრები ვალდებული არიან შეიტანონ წესდებით განსაზღვრული დამატებითი შენატანები, გადამხდელუნარიანობის აღსადგენად, კრედიტორების დაკმაყოფილებამდე. დამატებითი შენატანები გადანაწილდება ყველა წევრზე. გარდა ამისა, ამხანაგობის კანონი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას არასაკმარისი შემოსავლის შემთხვევაში (დამატებითი შენატანების ვალდებულება შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმოს მსგავსად, იხ. ზემოთ): დამატებითი ფულადი შენატანი, რომელიც ამხანაგობის ცალკეული წევრების მიერ არ იყო შემოტანილი, ნაწილდება ამხანაგობის დანარჩენ წევრებზე.

შემდგომში, დამატებითი ფულადი შენატანები ნაწილდება თავმჯდომარის მიერ ამხანაგობის შესახებ კანონის §106-ე თანახმად, ფინანსური სახსრების მიღების სპეციალური მეთოდის საფუძველზე გარკვეული წრის პირებს შორის ფულადი შენატანების განაწილების გზით.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, მოცემულია სასწავლო მითითება: დამატებითი შენატანების ქმედება წარმოადგენს უშუალოდ ამხანაგობის საწინააღმდეგოდ და კრედიტორების სასარგებლოდ შესრულებულ ქმედებას. ამხანაგობის წევრებს არ გააჩნიათ პასუხისმგებლობა კრედიტორების მიმართ.”³⁴⁷

საფრანგეთის სკ-ის 1865-ე მუხლის მიხედვით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძვლად ითვლება ამხანაგობის მთელი ქონების განადგურება.³⁴⁸ ე.ი. ყოველივე ზემოთ აღნიშნული წარმოადგენს ამხანაგობის გაკოტრებაზე საქმის წარმოების გახსნის საფუძველს, რის შედეგად შეწყდება ერთობლივი საქმიანობა, ანუ დახასიათებული ქვეყნების კანონმდებლობები არ განსხვავდება სსკ-ში განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის ქონებაზე საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნის საფუძვლებისაგან.

ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე საგაკოტრებო საქმის წარმოების გახსნა წარმოადგენს, აგრეთვე, ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძველს.³⁴⁹ „ამხანაგობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის ფინანსური მდგომარეობის გაუარესება მისი გადახდისუნარიად აღიარების შედეგად (აზვ.2 პ.1 სტ.1050 ГК) ან კრედიტორის მოთხოვნა საერთო ქონებიდან მისი წილის გამოყოფაზე (სტ.1049 ГК) იწვევს ამხანაგობის კრედიტორების ფინანსური გარანტიის დონის შემცირებას. სხვა მხრივ, აღნიშნული გარემოება უფრო ზრდის ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეთათვის მოსალოდნელი უსიამოვნო ანუ არასასურველი შედეგების დადგომის შესაძლებლობას. ამიტომ, აღნიშნულ შემთხვევებში ამხანაგობის ხელშეკრულება შეწყდება, თუ მონაწილეთა შეთანხმებით არ არის

³⁴⁷ Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004, S. 292.

³⁴⁸ Л.Жюлио Де Ла Морандьер.Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы”, М., 1961 г., С. 318.

³⁴⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, 939-ე მუხლის (მეორე ნაწილის ბ-ქვეპუნქტი), გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 303.

გათვალისწინებული ხელშეკრულების გაგრძელება დანარჩენ მონაწილეთა შორის.”

³⁵⁰ იგივე მოსაზრება გააჩნია ე.ნ.დანილოვას.³⁵¹

2.3. მოშლა და გასვლა, როგორც ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველი

სსკ-ი აგებულია ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპზე, შესაბამისად, ხელშეკრულების დადებას ყოველთვის ახლავს გარკვეული რისკი ვალდებულების შესაძლო დარღვევასთან დაკავშირებით, ამიტომ, ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, ისეთი მეორადი მოთხოვნის უფლების ანალიზი, როგორიცაა ხელშეკრულებიდან გასვლა და, მით უმეტეს, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების მიმართება ხელშეკრულების მოშლასთან, მეტად საინტერესო და აქტუალურია, განსაკუთრებით დამდგარი სამართლებრივი შედეგების კუთხით. ³⁵²

ხელშეკრულებიდან გასვლის ინსტიტუტი იმის მაუწყებელია, რომ მხარეთა ნების თავისუფლება (ავტონომია) არ მთავრდება ხელშეკრულების დადებით და იგი ბოლომდე თან სდევს მის შესრულებას. ისე, როგორც ხელშეკრულების დადება იყო მხარეთა ნებაზე დამოკიდებული, ასევე მისი შემდგომი არსებობაც. მართალია, მხარე ხელშეკრულებით შებოჭილია და იგი უნდა შესრულდეს, მაგრამ ეს ვერ იქნება მისთვის ბორკილი, თუკი არსებობს ხელშეკრულებაზე უარის თქმის სამართლებრივი საფუძველი.³⁵³ ამდენად, დაუშვებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება, თუკი იგი ერთი-ერთი მონაწილისთვის სარგებლის და დანარჩენისათვის ზიანის მომტანი იქნება. სწორედ, ამის გამო, ხელშეკრულება,

³⁵⁰ Гражданское право, Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект”, М., 2006 г., С. 777.

³⁵¹ Данилова Е. Н., Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд.”, 1926 г., С. 96-97.

³⁵² მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა 2008 წ., გვ. 125.

³⁵³ ბ. ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი”, თბ., 2005 წ., გვ. 266.

რომელიც შეიძლება ერთი წევრისთვის თავისუფლება და მეორისათვის ამ თავისუფლების შეზღუდვა იყოს უნდა მოიშალოს.

ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება კანონით გათვალისწინებული უფლებაა. სსკ-ის 352-359-ე, 405-ე მუხლების შინაარსი ამომწურავად განსაზღვრავს ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძვლებსა და წესს, კერძოდ, იმას, თუ როდის შეუძლია ხელშეკრულების მხარეს ხელშეკრულებიდან გასვლა. თუმცა, ეს არ გამორიცხავს, რომ მხარეები შეთანხმდნენ ხელშეკრულებიდან გასვლის დამატებით პირობებზე.

„ხელშეკრულებიდან გასვლა გამოიყენება ორმხრივი სახელშეკრულებო ურთიერთობების მიმართ იმ შემთხვევაში, თუ მოთხოვნის საფუძველი—სახელშეკრულებო ურთიერთობა არის ნამდვილი და მხარეები სადავოდ არ ხდიან ნამდვილობის საკითხს.“³⁵⁴ თუ ხელშეკრულება არ არის ნამდვილი, არ გავრცელდება 405-ე მუხლი და მიღებული შესრულების უზრუნველსაყოფად მითითება მოხდება არა 352-ე მუხლით გათვალისწინებულ რესტიტუციის წესებზე, არამედ უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმებზე. ამდენად, ხელშეკრულებიდან გასვლის აუცილებელი წინა პირობაა ნამდვილი ორმხრივი ხელშეკრულების არსებობა.³⁵⁵ თუმცა, ამხანაგობის ხელშეკრულებასთან მიმართებით არ შეიძლება ითქვას, რომ აქ მხოლოდ ორი მხარე მონაწილეობს, არამედ ყველა მონაწილე, რომლებსაც ერთმანეთის მიმართ გააჩნიათ გარკვეული უფლება-მოვალეობები, არიან დაკავშირებული საერთო მიზნით, რაც, შესაბამისად, მათ აძლევს უფლებას სათანადო საფუძვლების შემთხვევაში მოითხოვონ ხელშეკრულებიდან გასვლა.

სსკ-ის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, „ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა იწვევს ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას. ხელშეკრულება შეიძლება ითვალისწინებდეს ერთ-ერთი მონაწილის გასვლას ერთობლივი საქმიანობის

³⁵⁴ ბიოლინგი/ლუტრინგჰაუსი/შატბერაშვილი, საქართველოს საქმოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, 2005, 249; იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა — განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 127.

³⁵⁵ მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა — განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 127.

შეუწყვეტლად.” ამხანაგობის მონაწილეს მხოლოდ პატივსადები საფუძვლებიდან გამომდინარე, შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, გასვლა ჩაითვლება ხელშეკრულების პირობების დარღვევად.

ამხანაგობის ხელშეკრულების დარღვევა შეიძლება რამდენიმე ფორმით გამოიხატოს, ძირითადად, ესენია: ვალდებულების შეუსრულებლობა(შესატანის შეტანა), შესრულების ვადის გადაცილება, არაჯეროვანი შესრულება. თუმცა ამხანაგობიდან გასვლის უფლების გამოყენებისათვის არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, დარღვევის რომელი ფორმაა სახეზე, მთავარია, რომ დარღვევა იყო მნიშვნელოვანი.

არსებითია, თუ არა დარღვევა, ყოველი კონკრეტული ფაქტის შეფასებისას უნდა გადაწყდეს. ცნობილია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება პირადი ხასიათის ხელშეკრულებაა, სადაც მონაწილეები ერთობლივი მიზნის მისაღწევად ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან ურთიერთნდობის, პატივისცემის, სიყვარულისა და სხვ. თვისებებით. ამხანაგობის ნებისმიერ მონაწილეს შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა. როდესაც პირი გამოთქვამს ამხანაგობიდან გასვლის სურვილს მიზეზების მიუხედავად, მონაწილეებს არა აქვთ უფლება დააწესონ რაიმე შეზღუდვა აღნიშნული უფლების განხორციელებაზე. მაგრამ, თუ ამხანაგობიდან მონაწილის გასვლა იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას, მაშინ გასვლა, უნდა მოხდეს ისეთ დროს და ისეთ გარემოებაში, რომ ამით ამხანაგობის საქმიანობას და მის წევრთა ინტერესებს ზიანი არ მიადგეს. თუ წლის რომელ დროს არის უმჯობესი ხელშეკრულებიდან გასვლა უნდა განისაზღვროს ერთობლივი საქმიანობის თავისებურებებით და შედეგების გათვალისწინებით. ამა თუ იმ მონაწილის ამხანაგობიდან გასვლის დრო შეიძლება შეიზღუდოს, აგრეთვე, მესამე პირის ინტერესების გათვალისწინებით. ეს გამოწვეულია იმით, რომ მესამე პირსა და ამხანაგობას შორის წარმოებული ურთიერთობის სრულფასოვანი რეგულირება გარკვეულ წილად შეიძლება განპირობებული იყოს ხელშეკრულებიდან გასვლის მსურველი მონაწილის კონკრეტული საქმიანობითა და მისი უშუალო მონაწილეობით, რაც უკავშირდება მის პიროვნულ თვისებებსა და პროფესიულ

შესაძლებლობებს. ამდენად, ამხანაგობიდან საკუთარი ნებით მონაწილის გასვლა არ უნდა იყოს ამხანაგობის მიზნებისა და მის წევრთა ინტერესების საწინააღმდეგო ან მათთვის ზიანის მომტანი.

„ხელშეკრულებიდან გასვლის მსურველმა პირმა აღნიშნულის შესახებ განცხადება უნდა გააკეთოს ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში. თუ ასეთი დრო დათქმული არ არის, მაშინ განცხადება უნდა გაკეთდეს გასვლამდე 3 თვით ადრე.“³⁵⁶ იგივე წესს ითვალისწინებს რსკ-ის 1051-ე მუხლი.

„კონკრეტულ პირთა მონაწილეობას ამხანაგობის საქმიანობაში უმეტესად არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ ზოგადი წესების თანახმად, ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას. თუმცა, მხარეთა როგორც თავდაპირველი, ისე შემდგომი შეთანხმებით ამხანაგობიდან რომელიმე მონაწილის გასვლის მიუხედავად, ამხანაგობის საერთო საქმიანობა შეიძლება მაინც გაგრძელდეს მიზნის მისაღწევად. ასეთ შემთხვევაში, გასული მონაწილის წილი და მისი შესაბამისი უფლება-მოვალეობები ნაწილდება სხვა მონაწილეებზე, მათივე წილების პროპორციულად, თუ მათ შორის სხვა შეთანხმება არ იქნება მიღწეული.“³⁵⁷ თუმცა, შესაძლებელია ამხანაგობის შეწყვეტა, თუკი საერთო მიზნის მიღწევა შეუძლებელია გასული მონაწილის პიროვნული თვისებების გათვალისწინების გარეშე. აქედან გამომდინარე, ერთ-ერთი მონაწილის მიერ უარის თქმა ამხანაგობაში შემდგომ მონაწილეობაზე არ იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას მხოლოდ ორ შემთხვევაში: თუ ეს გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით ან, თუ დარჩენილი მონაწილეები (არანაკლებ ორზე) გადაწყვეტენ საქმიანობის გაგრძელებას დანარჩენი წევრების წასვლის შემდეგ.

საინტერესოა იმის განხილვა თუ რა შედეგი დადგება ხელშეკრულებიდან ერთ-ერთი მონაწილის გასვლის შემთხვევაში, როდესაც გასვლა იწვევს ამხანაგობის, ანუ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას. როგორც ზემოთ არის

³⁵⁶ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 300.

³⁵⁷ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 301-302.

აღნიშნული ხელშეკრულებიდან გასვლა უნდა იყოს განპირობებული პატივსაცემი მიზეზებით, მაგალითად, პირს ჯამრთელობის მდგომარეობის გამო არ შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს ერთობლივ საქმიანობაში, ე.ი. ხელშეკრულების შეუსრულებლობა გამოწვეულია სუბიექტური შეუძლებლობით. ამ შემთხვევაში შესაძლებელია, თუ არა გამოყენებულ იქნეს სსკ-ის 405-ე მუხლის წესები? ვფიქრობ, ეს ამხანაგობის მონაწილეთა გადასაწყვეტია, ვინაიდან იგი წარმოადგენს პირად-ფიდუციურ ხელშეკრულებას. ზოგადი წესების შესაბამისად, „ხელშეკრულებიდან გასვლის შედეგად ორივე მხარე თავისუფლდება ხელშეკრულებით ნაკისრი მოვალეობების შესრულებისაგან და ეკისრებათ ორმხრივი რესტიტუცია: ვალდებული არიან, ერთმანეთს დაუბრუნონ უკვე განხორციელებული შესრულება.“³⁵⁸ ორივე მხარე ბრუნდება ხელშეკრულებამდე არსებულ რეჟიმში, ისე, თითქოს ხელშეკრულება არც კი ყოფილა. ხელშეკრულებიდან გასვლის მიზანი არის იმ status quo-ს აღდგენა, რომელიც ხელშეკრულების დადების გარეშე არსებობდა.³⁵⁹ პირვანდელ მდგომარეობაში აღდგენა ხორციელდება ორი გზით: ძირითადი პრინციპია ნატურით დაბრუნება (*Restitutio in natura*);³⁶⁰ თუ ნატურით დაბრუნება შეუძლებელია, ხორციელდება ფულადი კომპენსაცია—დაბრუნებას ექვემდებარება შესრულების ეკვივალენტური ფულადი ანაზღაურება.³⁶¹ გერმანული სამართალი, განსხვავებით საერთო სამართლისაგან, რომელიც არ მოითხოვს რესტიტუცია განხორციელდეს აუცილებლად ნატურით, უპირატესობას ანიჭებს ნატურით დაბრუნებას და უშვებს ამ წესიდან გამონაკლისს, როცა ნატურით

³⁵⁸ Zimmerman, *Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations*, Roma 2002, <http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/48zimmermann.pdf> (15.12.2007); იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა — განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 139.

³⁵⁹ ბ. ზოიძე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 231.

³⁶⁰ Zervogianni, *Remedies For Damage To Property: Money Damages Or Restitution In Natura?* <http://www.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1085&context=gwp> (24.01.2008); იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა — განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 140.

³⁶¹ Zimmerman, *Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations*, Roma 2002, <http://w3.uniroma1.it/idc/centro/publications/48zimmermann.pdf> (15.12.2007); იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა — განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 140.

დაბრუნება შეუძლებელია მიზეზთა მთელი რიგის გამო.³⁶² როგორც წესი, ნატურით დაბრუნების ვალდებულება, ყველაზე მეტად გავრცელებულია იმ შემთხვევებში, როცა ხელშეკრულების საფუძველზე ხდება ნივთების გადაცემა შემძენზე.³⁶³

ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის შემთხვევაში მონაწილეს შეიძლება დაეკისროს მისი წილის შესაბამისი ყველა იმ ვალდებულების შესრულება, რაც მას აქვს გასვლის მომენტში ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე, ე.ი. ხელშეკრულებიდან გასვლის მომენტისათვის არსებული გარიგებების საფუძველზე წარმოშობილი კრედიტორთა და, აგრეთვე, ამხანაგობის სხვა მონაწილეთა საფუძვლიანი მოთხოვნები. ამდენად, ხელშეკრულებიდან მონაწილის გასვლას არ უნდა მოჰყვეს როგორც ამხანაგობის წევრთა, ისე მესამე, ანუ კრედიტორთა ინტერესების შელახვა.

გამსვლელ მონაწილეს გარდა იმისა, რომ მონაწილეთა წინაშე აკისრია გასვლის დროისათვის არსებული ვალდებულების კეთილსინდისიერად შესრულება, უფლება აქვს ამხანაგობას მოსთხოვოს საერთო საკუთრების უფლებით განხორციელებული შენატანის წილის კომპენსაცია ფულადი სახით, ხოლო, თუ პირის შენატანი წარმოადგენდა ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრულ ქონებას და ამხანაგობას იგი ეკუთვნოდა მხოლოდ სარგებლობის უფლებით, მაშინ ხელშეკრულებიდან გასვლისას ამ მონაწილეს თავისი წილი დაუბრუნდება იმავე სახით, ანუ მოხდება ნატურით დაბრუნება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, თუ გასვლის მომენტისათვის ამხანაგობის ვალები აღემატება მის საერთო ქონებას, მაშინ ამხანაგობის წევრთა პასუხისმგებლობის ზოგადი პრინციპიდან და თავისებურებებიდან გამომდინარე,³⁶⁴ გამსვლელი მონაწილე ვალდებულია დანარჩენ მონაწილეებს გადაუხადოს თავიანთი წილის შესაბამისი თანხა. საფრანგეთის

³⁶² Marken/Unberath/Johnston, The German Law of Contract, A Comparative Treatise, Second Edition, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 389; იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 140.

³⁶³ ბ. ზოიძე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 242.

³⁶⁴ თავი. IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში, §1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები, გვ., 116.

სკ-ის 1869-ე მუხლის თანახმად, „თუ ხელშეკრულებაში არ არის განსაზღვრული მოქმედების ვადა ერთ-ერთი მონაწილის ნებით შეიძლება ამხანაგობა შეწყდეს: ეს შეწყვეტა ხორციელდება კეთილსინდისიერი და დროული განცხადებით დანარჩენი მონაწილეებისათვის (non faite a contre temps).” 1870-ე მუხლით არაკეთილსინდისიერად ითვლება მონაწილე, რომელიც უარს აცხადებს ხელშეკრულებაზე, იმისათვის, რომ მიითვისოს ის სარგებელი, რაც მონაწილეებს ერთობლივად უნდა მიეღოთ.

გერმანიის სამოქალაქო კანონმდებლობით გათვალისწინებულია მონაწილის გასვლა ამხანაგობიდან შესაბამისი შეთანხმების არსებობისას, რომელიც დადებული იყო თავიდანვე ან კონკრეტულად ამ მიზნით §736-ე თანახმად, (შემზღუდავი პირობის გაგრძელება), შესაძლებელია ამხანაგობის შემდგომი არსებობა, არსებული პრინციპის საწინააღმდეგოდ, მონაწილის ამხანაგობიდან გასვლის მიუხედავად. თუ ასეთი შეთანხმება თავიდანვე იყო დადებული, არსებობს, აგრეთვე, არაერთგული მონაწილის ამხანაგობიდან გარიცხვის უფლება §737-ე თანახმად.

მონაწილის გარიცხვის უფლება შეიძლება გამოყენებული იქნეს მხოლოდ ყველა დანარჩენი მონაწილის ერთობლივი შეთანხმებით §737-ე თანახმად. იმ შემთხვევაში, თუ მონაწილე თანამშრომლობის წინააღმდეგია, მაშინ შეიძლება განვასხვაოთ შემდეგი პირობები: ეს მიზეზი ვერ გახდება მონაწილის ამხანაგობიდან გარიცხვის საფუძველი, რადგან ამ უფლებით სარგებლობა შეუძლია მხოლოდ ყველას ერთობლივად და არც ერთ მონაწილეს არ მოეთხოვება თავისი სურვილის საწინააღმდეგოდ გააგრძელოს მონაწილეობა ამხანაგობაში. იმ შემთხვევაში, თუ თანამშრომლობაზე უარი სუბიექტური უფლებების ბოროტად გამოყენებაა, მაგალითად, უმნიშვნელო პროცენტული წილის გამო უკმაყოფილების გამოთქმა ან მონაწილეს ვერ მოჰყავს თავისი ქმედების ობიექტური მიზეზები, მაშინ, დანარჩენი მონაწილეების მოთხოვნით, საერთო შეთანხმების საფუძველზე, იგი შეიძლება გაირიცხოს ამხანაგობიდან. ასეთ გადაწყვეტილებას აქვს კანონის ძალა და იგი ენაცვლება მონაწილის თანხმობის დეკლარაციას, სამოქალაქო პროცესუალური კოდექსის §894-ე თანახმად. თუ რომელიმე წევრის უკმაყოფილება,

გამოწვეული მონაწილის გარიცხვით, დანარჩენი მონაწილეებისთვის დაუშვებელია, იგი, აგრეთვე, შეიძლება გარიცხულ იქნეს §737-ე თანახმად. ეს უფლება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში. გარიცხვას მიმართავენ მხოლოდ გასარიცხი მონაწილისათვის განცხადების შემდეგ §737-ე მესამე წინადადების თანახმად. ამხანაგობიდან გარიცხული მონაწილის წილი დანარჩენ მონაწილეებზე ნაწილდება §738-ე პირველი წინადადების თანახმად. ასეთი ქმედება ხორციელდება კანონის თანახმად, იურიდიული კომპეტენციის საფუძველზე. საკუთრების უფლების გადაცემა არ მოითხოვება, მაგალითად, მიწაზე. მხოლოდ საჭიროა შესწორების შეტანა საკადასტრო წიგნში §894-ე თანახმად.³⁶⁵ ამხანაგობის მონაწილეები ვალდებული არიან გამსვლელ მონაწილეს უკან დაუბრუნონ §732-ე საფუძველზე შეტანილი ნივთები, რაც მან ამხანაგობას გადასცა სარგებლობის უფლებით, გაათავისუფლონ იგი საერთო ვალებისგან და გადაუხადონ ის, რაც მას უნდა მიეღო ქონების გაყოფისას იმ შემთხვევაში, თუ მისი გასვლის მომენტისთვის ამხანაგობა შეწყდებოდა.³⁶⁶

ამხანაგობის ხელშეკრულების შემდგომი არსებობა შეიძლება დამოკიდებული იყოს არა მარტო ობიექტურ გარემოებებზე, არამედ სუბიექტურზეც. თუმცა, მხარეები ვალდებული არიან ეცადონ ხელშეკრულება მიუსადაგონ შეცვლილ გარემოებებს, კერძოდ, „თუ ის გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების დადების საფუძველი გახდა, ხელშეკრულების დადების შემდეგ აშკარად შეიცვალა და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, მაშინ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ცალკეულ გარემოებათა გათვალისწინებით, ხელშეკრულების მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს შეუცვლელი ხელშეკრულების მკაცრად დაცვა“ (სსკ-ის 398-ე მუხლის პირველი ნაწილი). „შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არასტაბილური სამოქალაქო ბრუნვის

³⁶⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.615.

³⁶⁶ Гражданское уложение Германии, §738, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2006 г., С. 220.

პირობებში, რაც დამახასიათებელია პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისათვის.”³⁶⁷ ამდენად, ყოველივე ამის თავიდან ასაცილებლად, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ამხანაგობის მონაწილეებმა თავიდანვე კარგად აწონ-დაწონონ მათ მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულების პერსპექტივა. ხელშეკრულების შინაარსში არ უნდა გაითვალისწინონ ისეთი პირობები, რომლებიც შესასრულებლად საეჭვო იქნება.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს „ხელშეკრულების მოშლა” (სსკ-ის 939-ე მუხლის მეორე ნაწილის გ-ქვეპუნქტი). რსკ-ის 1052-ე მუხლში განსაზღვრულია ერთ-ერთი მონაწილის უფლება ხელშეკრულების მოშლაზე პატივსადები მიზეზების არსებობისას სხვა დანარჩენი მონაწილეებისათვის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული რეალური ზიანის ანაზღაურებით.

გსკ-ის §725-ე მიხედვით, „ხელშეკრულება შეიძლება მოიშალოს ერთ-ერთი მონაწილის კრედიტორის მოთხოვნით ვადის დაცვის გარეშე, თუ აღნიშნული მონაწილე ვერ ასრულებს კრედიტორის წინაშე წარმოშობილ რეალურ ვალდებულებებს, რაც უნდა დაიფაროს ამხანაგობის საერთო ქონებაში მისი კუთვნილი წილის შესაბამისად. სანამ ამხანაგობა არსებობს, კრედიტორს, ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, უფლება არა აქვს განახორციელოს ამხანაგობის მონაწილის უფლება, გარდა შემოსავლებიდან წილის მოთხოვნისა.”³⁶⁸

საგულისხმოა, რომ საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსების მსგავსად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსშიც მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა ერთობლივი საქმიანობის მოშლას გარკვეული საფუძვლების შემთხვევაში, კერძოდ, 1867-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „შესაძლებელია ხელშეკრულების შეწყვეტა (dissolution), თუ ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე დაჰპირდა საერთო ქონებაში შეეტანა ნივთი საკუთრების უფლებით, რომელიც შეტანამდე განადგურდა.

³⁶⁷ ბ.ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, გამომც. „gtz”, თბ., 2007 წ., გვ. 22.

³⁶⁸ Гражданское уложение Германии, §725, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2006 г., С. 220.

ნივთის განადგურებით ამხანაგობა ყველა შემთხვევაში წყდება, თუ ამხანაგობას იგი გადაცემული აქვს მხოლოდ სარგებლობის უფლებით, ხოლო საკუთრებით ეკუთვნის ამხანაგობის მონაწილეს (1867-ე მუხლის მეორე ნაწილი)”. მიმაჩნია, რომ უკეთესი იქნებოდა ამას არ ჰქონდეს იმპერატიული ხასიათი და იყოს დისპოზიციური ნორმა, ვინაიდან ნივთი, რომელიც სარგებლობის უფლებით არის გადაცემული და განადგურდება, მაშინ მესაკუთრე მონაწილეს შეუძლია იგი შეცვალოს სხვა იგივე დანიშნულების ნივთით, წინააღმდეგ შემთხვევაში (თუ ეს იმ მონაწილის შესაძლებლობას აღემატება), შეიძლება მონაწილეთა შეთანხმებით შეწყდეს ხელშეკრულება, თუკი იმ ნივთით სარგებლობის გარეშე ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელება შეუძლებელია. „მაგრამ ამხანაგობა არ წყდება იმ ნივთის განადგურების გამო, რომელიც საკუთრებაში გადაეცა ამხანაგობას” (საფრანგეთის სკ-ის 1867-ე მუხლის მესამე ნაწილი).

ამხანაგობის მოშლა და, შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტა შეიძლება განპირობებული იყოს სხვადასხვა საფუძვლით. მიუხედავად იმისა, რომ ამხანაგობის მონაწილეები ამხანაგობას ქმნიან გარკვეული მიზნის მისაღწევად, იგი შეიძლება მოიშალოს მათ მიერ მის მიღწევამდეც. აღნიშნული შეიძლება დაკავშირებული იყოს ამხანაგობის საქმიანობისას, ამა თუ იმ მონაწილის მიერ ნაკისრი მოვალეობების შესრულებასთან, კერძოდ, მის პირად თვისებებთან, პროფესიულ გამოცდილებასთან და ა.შ. თუ ასეთი მონაწილე სხვადასხვა გარემოების გამო, ვერ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს, რის გამოც შეუძლებელი ხდება ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელება, შეიძლება მოხდეს ხელშეკრულების მოშლა.

„ხელშეკრულების მოშლით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულებათა გარკვეული ნაწილი შესრულებულია და უკვე მიღწეულია შესაბამისი შედეგი და მისი გადანაწილება მონაწილეებს შორის მოხდება ხელშეკრულებითა და კანონით დადგენილი წესების შესაბამისად.”³⁶⁹

³⁶⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი”, თბ., 2001 წ., გვ. 307.

მაგალითად, ნანავამ, გაგუამ და ნაჭყებამ ამხანაგობის ხელშეკრულებით იკისრეს, რომ პირადი საჭიროების მიზნით, ერთობლივად შეიძინონ სამშენებლო მასალა. კერძოდ, 3000 ცალი აგური, რომელსაც ისინი ეტაპობრივად შეიძენენ შპს „მშენებლისაგან“. 2000 ცალი აგურის შეძენის შემდეგ, მათ უარი განაცხადეს 1000 ცალი აგურის შეძენაზე, რის გამოც ამხანაგობის ხელშეკრულება მოიშალა და ამ დროისათვის უკვე შეძენილი 2000 ცალი აგური განაწილდა მის მონაწილეებს შორის. აღნიშნული გარემოება, რომელიც გახდა ხელშეკრულების მოშლის საფუძველი შეიძლება გამოწვეული იყოს სამშენებლო მასალებზე ფასების ზრდით, რამაც მის მონაწილეებს დაუკარგა ხელშეკრულების გაგრძელების ინტერესი.

„ხელშეკრულების მოშლისათვის ყოველთვის არაა აუცილებელი, სახეზე იყოს სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევა. პატივსადები საფუძველი, რაც ხელშეკრულების მოშლის წინა პირობაა, ხშირად არ არის დაკავშირებული ვალდებულების დარღვევასთან.“³⁷⁰ მაგალითად, სამშენებლო მასალებზე ფასების მკვეთრი მომატების გამო, რაც შეიძლება გახდეს ამხანაგობის მიერ დასახული მიზნის განუხორციელებლობის საფუძველი, მონაწილეებმა გადაწყვიტეს ხელშეკრულების მოშლა.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მოშლისას, თუ მოშლის საფუძველი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევაა, ზოგადი წესების შესაბამისად, გამოსწორებისათვის ინიშნება დამატებითი ვადა, პატივსადები მიზეზის შემთხვევაში (მაგალითად, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესების გამო), რომელიც არაა დაკავშირებული ხელშეკრულების დარღვევასთან, ხელშეკრულების მოშლა ხორციელდება დაუყოვნებლივ, დანარჩენ მონაწილეთათვის შეტყობინების საფუძველზე.

მართალია ამხანაგობის ხელშეკრულების მოშლა-შეწყვეტა, მიუხედავად მისი საფუძვლებისა, იწვევს სახელშეკრულებო უფლებებისა და მოვალეობების შეწყვეტას, მაგრამ არ იწვევს მონაწილეთა მიერ უკვე მიღებულის უკან დაბრუნებას,

³⁷⁰ მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 140.

ე.ი. პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენას როგორც ამხანაგობიდან გასვლის შემთხვევაში, არამედ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ხდება ხელშეკრულების მოშლის (შეწყვეტა) დროისათვის მიღებული შედეგების გადანაწილება საერთო საქმეში თითოეული მათგანის მიერ შეტანილი წილის შესაბამისად. ამდენად, აქ, მნიშვნელოვანია, განვასხვაოთ თუ რა სახის ურთიერთობასთან გვაქვს საქმე, ვინაიდან გრძელვადიანი ურთიერთობების დროს ხელშეკრულების მოშლა (შეწყვეტა) ასრულებს ხელშეკრულებიდან გასვლის ფუნქციას, თუკი მოვალე არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობას, მაგრამ ეს იწვევს არა პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენას, არამედ სახელშეკრულებო ურთიერთობის დამთავრებას.

თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის და ხელშეკრულების მოშლის, საფუძველი ვალდებულების დარღვევაა, მაშინ შესაძლებელია ზიანის ანაზღაურების კომბინაცია. ორივე შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის წინა პირობა ამხანაგობის მონაწილის ბრალის არსებობაა.³⁷¹

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ნაშრომში დახასიათებული ქვეყნების კანონმდებლობები არ აწესებს რაიმე განსაკუთრებულ მოთხოვნებს, ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტაზე ერთ-ერთი მონაწილის გასვლით და არც ხელშეკრულების მოშლის მიმართ შეიმჩნევა არსებითი სხვაობა.

³⁷¹ თავი. IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში, §1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები, გვ., 116

თავი VI. ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) შეწყვეტის წესი და შედეგები

§1. ამხანაგობის შეწყვეტის ფორმა

ცნობილია, რომ ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს სხვადასხვა ფორმით. სსკ-ი განამტკიცებს როგორც ხელშეკრულების დადების, ისე შეწყვეტის თავისუფლების პრინციპს. შესაბამისად, სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეებს, გარდა კანონით ზუსტად განსაზღვრული შემთხვევებისა, დამოუკიდებლად შეუძლიათ შეთანხმდნენ ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმაზე. ხელშეკრულების აბსოლუტური უმრავლესობა ზეპირად იდება, რაც შეიძლება იგივე ფორმით შეწყდეს. თუმცა, კანონში ამის, ანუ ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმის შესახებ არავითარი მითითება არ არსებობს.

ამხანაგობის მონაწილეებს შორის, როგორც ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის, ისე შეწყვეტის საფუძვლებს აქვს გარიგების მნიშვნელობა, ამიტომ, მათი განხორციელება უნდა ექვემდებარებოდეს ზოგად წესებს გარიგების ფორმის შესახებ.

გამომდინარე იქედან, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების შესახებ მონაწილეთა მიერ ერთობლივი ნების გამოვლენის განსაკუთრებულ ფორმაზე კანონმდებლობა არ მიუთითებს, იგი შეიძლება შეწყდეს იმ ფორმით, რა ფორმითაც დაიდო. ანუ, თუ ხელშეკრულება დადებულია წერილობითი ფორმით, მაშინ იგი შეწყდება წერილობით, ხოლო, თუ დადებულია ზეპირი ფორმით—ზეპირი ფორმით, ე.ი. იმის მიხედვით, თუ რა არის ერთობლივი საქმიანობის მიზანი და რა სახის შენატანია შეტანილი საერთო ქონებაში, ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმა შეიძლება განსხვავდებოდეს ერთმანეთისგან. მაგალითად, თუ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მიზანი იყო მრავალბინიანი სახლის აშენება

ხელშეკრულება უნდა შეწყდეს წერილობითი ფორმით, ვინაიდან სსკ-ის 183-ე მუხლი იმპერატიულად ადგენს, რომ „უძრავი ნივთის შესაძენად აუცილებელია გარიგების წერილობითი ფორმით დადება და შემდგომში ამ გარიგებით განსაზღვრული საკუთრების უფლების რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში“. მაგრამ, აქ საინტერესოა იმის განხილვა ხელშეკრულების შეწყვეტის რომელი საფუძველი იქნება სახეზე, ეს იქნება ერთ-ერთი მონაწილის უარი ხელშეკრულებაზე, ანუ გასვლა, თუ ხელშეკრულების მოშლა ყველა მონაწილის მიერ, როდესაც დასახული მიზნის მიღწევა შეუძლებელია სხვადასხვა საფუძველით. ვფიქრობ, ყველა შემთხვევაში, ზოგადი წესების შესაბამისად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტას წერილობითი ფორმით სავალდებულო სახე ექნება მაშინ, თუ შენატანის სახით (ერთ-ერთი მონაწილის) საერთო ქონებაში წარმოდგენილია უძრავი ქონება და ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველებიდან გამომდინარე, შეიძლება წარმოიშვას მისი რეალიზაციის აუცილებლობა მესამე პირთა ინტერესების დაცვის მიზნით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის წერილობითი ფორმის შინაარსი უნდა მოიცავდეს შემდეგ პირობებს:

- ა. ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველებს;
- ბ. მონაწილეთა მიერ შეუსრულებელი გარიგებების შესრულების მოვალეობებს;
- გ. საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენის წესს;
- დ. ერთობლივი საქმიანობის დროს წარმოშობილი ვალების, ანუ კრედიტორთა დაკმაყოფილების წესს;
- ე. ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული საერთო ქონების (შემოსავლების) განაწილების წესს.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულებით შეწყვეტის შემთხვევაში, ვალდებულების შესრულება შესაძლებელია დადასტურდეს სათანადო დოკუმენტით, ე.ი. წერილობით ფორმით. „კრედიტორმა მოვალის მოთხოვნით შესრულების მთლიანად ან ნაწილობრივ მიღების შესახებ უნდა გასცეს ამის დამადასტურებელი დოკუმენტი“ (სსკ-ის 429-ე მუხლის პირველი ნაწილი).

ყოველივე ამას ადგილი ექნება მაშინ, როდესაც ამხანაგობის მონაწილე შეასრულებს მესამე პირის წინაშე ნაკისრ ვალდებულებას. აღნიშნული დოკუმენტი შეიძლება გახდეს რეგრესული უფლების გამოყენების საშუალება, თუ შესრულდა სოლიდარული ვალდებულება. აქვე საინტერესოა მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის შეწყვეტის ფორმა, რაც, ვფიქრობ, ექვემდებარება გარიგების დადების შესახებ ზოგად წესებს. კერძოდ, თუ ერთობლივი საქმიანობის მიზანია ქველმოქმედება, რაც მიზნად ისახავდა სოციალურად დაუცველი ადამიანებისათვის მცირეოდენი თანხის შეგროვებას ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, შეიძლება ამხანაგობა შეწყდეს როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით.

საგულისხმოა, რომ წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი არც ერთი ქვეყნის, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობები არ მიუთითებს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმებზე. მხოლოდ კონკრეტული მუხლები ეთმობა ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებს. მაგალითად, სსკ-ის–938-939-ე მუხლები, რსკ-ის–1050–1052-ე მუხლები, გსკ-ის–§723–728-ე, საფრანგეთის სკ-ის–1865-1871-ე მუხლები. მართალია, აღნიშნული ქვეყნების კანონმდებლობები ადგენს ამხანაგობის შეწყვეტის როგორც ზოგად, ისე სპეციალურ საფუძვლებს, მაგრამ არ განსაზღვრავენ, თუ რა ფორმით შეუძლია მონაწილეს გააკეთოს განცხადება ხელშეკრულებაზე უარის თქმის – გასვლის ან მოშლის შემთხვევაში და ა.შ., აგრეთვე, სხვა საფუძვლებისას, მაგალითად, გსკ-ის §727-ე მეორე ნაწილის თანახმად, ამხანაგობის მონაწილის გარდაცვალების შემთხვევაში, გარდაცვლილის მემკვიდრე ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს სხვა მონაწილეებს გარდაცვალების შესახებ, მაგრამ, რა ფორმით უნდა მოხდეს ეს შეტყობინება არ არის ნათქვამი. ვფიქრობ, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმა უნდა იყოს დამოკიდებული მონაწილეთა მიზანსა და საქმიანობის ხანგრძლივობაზე. ამდენად, მიმაჩნია, რომ გრძელვადიანი ურთიერთობების დროს მონაწილეთა ან მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც მიზნად

ისახავს მათ საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილებას, ანუ როგორც გათვალისწინებულია სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმების შესაბამისად, უნდა შეწყდეს წერილობითი ფორმით, ვინაიდან იგი ხელშეკრულების ნამდვილობის დამატებითი პირობაა, სადაც დაფიქსირებული იქნება ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძვლები, როგორც ხელშეკრულების შესრულებით—მიზნის მიღწევით ან მიუღწევლობით. შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებიდან გამომდინარე, მოხდება მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების წერილობით ფორმით განსაზღვრა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად მონაწილეთა შორის მოსალოდნელი დავა. ხოლო, თუ ამხანაგობა ისახავს სამუშაოს შესრულებას, სამსახურის გაწევას, ანუ შეიძლება ითქვას, რომ მიზანი სწრაფად მისაღწევია, მაშინ ხელშეკრულების შეწყვეტა შესაძლებელია ზეპირი ფორმით – სატელეფონო შეტყობინებით.

§2. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგები

ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულება იწვევს დამრღვევი მხარისათვის არახელსაყრელი სამართლებრივი შედეგების დადგომას.³⁷² ისინი გამოიხატება მოვალის იძულებაში სამართალდამცავი ორგანოების მეშვეობით შეასრულოს ვალდებულება ნატურით ან გადაიხადოს ფულადი კომპენსაცია.³⁷³

სსკ-ის 940-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტისას უნდა დამთავრდეს ჯერ კიდევ შეუსრულებელი გარიგებები. შედგეს საინვენტარიზაციო ნუსხა. ხოლო დარჩენილი ქონება განაწილდეს მონაწილეებს შორის მათი წილის შესაბამისად.“ იმის გამო, რომ ერთობლივი საქმიანობის

³⁷² ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 75.

³⁷³ Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Ч. II, Отв. ред. Р. Л. НАРЫШКИНА, изд.,, Международные Отношения”, М., 1984 г., С.34.

შეწყვეტის საფუძველი სხვადასხვაგვარია, შეწყვეტის პროცესუალური წესი შეიძლება იყოს სხვადასხვა.

თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალება, ამ შემთხვევაში, გამოიყენება ხელშეკრულებითა და სსკ-ით გათვალისწინებული წესები, ხოლო გაკოტრების შემთხვევაში, აღნიშნული კანონის გარდა, აგრეთვე, გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ მოქმედი ზოგადი დებულებებიც.

„თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ შეწყვეტის პროცესში, მონაწილეთა უფლება-მოვალეობები და შესაბამისად, საბოლოო შედეგი შეწყვეტის საფუძვლებისა და პროცესუალური წესის სხვადასხვაობის მიუხედავად, ერთნაირია.“³⁷⁴ „თანამედროვე საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში შეინიშნება ტენდენცია რომ, მიუხედავად იმისა, თუ რამ გამოიწვია ვალდებულების შეუსრულებლობა თუ არაჯეროვანი შესრულება (ვადის გადაცილება, სრული ან ნაწილობრივი შეუსრულებლობა), აქედან გამომდინარე, შედეგები მოწესრიგებული იყოს ერთიანი კრიტერიუმებით.ეს ტენდენცია, სახელდობრ, ყველაზე თვალნათლივ გამოჩნდა 2000 წელს გერმანიაში განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმირების პროცესში, როდესაც გერმანიის კანონმდებლობამ უარი განაცხადა ვალდებულების შეუსრულებლობის სხვადასხვა სახის მიმართ სხვადასხვაგვარი იურიდიულ-ტექნიკური ხასიათის მქონე მიდგომებისაგან.“³⁷⁵ წინამდებარე ნაშრომის პარაგრაფის მიზანს არ წარმოადგენს მხოლოდ ვალდებულების შეუსრულებლობით ან არაჯეროვანი შესრულებით ხელშეკრულების შეწყვეტის კვლევა, ამიტომ განსაკუთრებულ ყურადღებას მასზე აღარ შევაჩერებ.

ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტისას ამხანაგობის მონაწილეებმა უნდა შეასრულონ არა მხოლოდ ის ვალდებულებები, რომელთა შესრულების დროც ხელშეკრულებით უკვე დადგა, არამედ ის ვალდებულებებიც, რომელთა

³⁷⁴ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 308.

³⁷⁵ ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 75.

შესრულების დრო ჯერ არ დამდგარა, მაგრამ შესრულებას მაინც ექვემდებარება. ამხანაგობის ხელშეკრულების წესების მიხედვით, უნდა მოხდეს საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენა, ანუ როგორც ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი, ისე მის შედეგად მიღებული საერთო ქონების შეფასება. ამ დროს შეიძლება გამოიკვეთოს ამხანაგობისათვის სარგებლობის უფლებით გადაცემული ნივთების სამართლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრის საკითხი. ამდენად, ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგს წარმოადგენს, აგრეთვე, ამხანაგობის კუთვნილი საერთო ქონებიდან ვალდებულების შესრულება, ანუ კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

„იმ შემთხვევაში, თუ ამხანაგობის საერთო ქონება არ იქნება საკმარისი ვალების დასაფარავად, მაშინ არასაკმარისი თანხა უნდა შეივსოს მონაწილეების მიერ იმ წილის ოდენობით, რასაც თითოეული მადგანი განიცდიდა ზიანის შემთხვევაში.“³⁷⁶ „ამხანაგობის ვალები შეიძლება დაიყოს ა. მესამე პირებთან ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით დადებულ გარიგებებზე (როგორც ამხანაგობის საქმეების მართვის უფლებამოსილების ფარგლებში, ისე მის გარეშე, მაგრამ აღიარებულია ამხანაგობის ან სასამართლოს მიერ), და ბ. თითოეული მონაწილის ვალებზე, რომლებიც წარმოიშვა ამხანაგობის სამართლებრივი ურთიერთობებიდან (იმ ხარჯზე, რომელიც გამოწვეულია უფლებამოსილების გარეშე 283-ე მუხლის შესაბამისად, ამხანაგობის ინტერესებში განხორციელებული მოქმედებებით). თუმცა, მონაწილეებისათვის მესამე პირის მოთხოვნების დაკმაყოფილების უპირატესობას ამხანაგობის ვალებზე კანონი არ ადგენს და ისინი დაკმაყოფილდებიან თანაბარ საფუძვლებზე.“³⁷⁷

„შეთანხმების თანახმად და ამხანაგობის არსებობის ხანგრძლივობის გათვალისწინებით, მოგება და წაგება ნაწილდება საანგარიშო წლის დამთავრების შემდეგ ან ამხანაგობის შეწყვეტის შემთხვევაში გსკ-ის §721-ე პირველი ნაწილის შესაბამისად. ამხანაგობის წევრების მონაწილეობა მოგებაში განისაზღვრება

³⁷⁶ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд’’, 1926 г., С. 100.

³⁷⁷ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд’’, 1926 г., С. 101-102.

ამხანაგობის ხელშეკრულების თანახმად. §722-ე გვთავაზობს წესებს ორი საექვო შემთხვევის დასარეგულირებლად.

ამხანაგობის შეწყვეტის შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ორი თარიღი: შეწყვეტისა და საბოლოო შედეგების.”³⁷⁸

გსკ-ის §730-ე პირველი ნაწილის თანახმად, „ამხანაგობის შეწყვეტის შემდეგ ხორციელდება საერთო ქონების გაყოფა, თუ ამ ქონებაზე არ არის გახსნილი საგაკოტრებო საქმის წარმოება”. საფრანგეთის სკ-ის 1872-ე მუხლის მიხედვით, „ამხანაგობის მონაწილეთა მიმართ გამოიყენება წესები თანამემკვიდრეთა შორის წილის გაყოფის შესახებ”. სსკ-ის 940-ე მუხლის შინაარსი განსაზღვრავს მხოლოდ ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი ვალების ქონებით დაფარვის და დარჩენილი ქონების განაწილების წესს. აღნიშნული მუხლით გაურკვეველია ერთ-ერთი მონაწილის მიერ საერთო საქმეში სარგებლობის უფლებით შეტანილი ქონების სამართლებრივი ბედი ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ, ანუ უბრუნდება, თუ არა ის მესაკუთრეს, თუ ნაწილდება ამხანაგობის მონაწილეებს შორის. რსკ-ის 1050-ე მუხლის მეორე ნაწილის, გერმანიის §732-ე თანახმად, „განსაზღვრულია მონაწილისათვის ერთობლივი საქმიანობისათვის სარგებლობის უფლებით გადაცემული ნივთის დაბრუნება. მას არ შეუძლია მოითხოვოს შემთხვევით დაზიანებული ან განადგურებული საგნის ანაზღაურება”. უნდა აღინიშნოს, რომ ამხანაგობის ვალები არ ვრცელდება იმ ქონებაზე, რომელიც ამხანაგობას გადაცემული ჰქონდა სარგებლობის უფლებით, თუ, რა თქმა უნდა, არ დადგება პირადი პასუხისმგებლობის საკითხი.

გსკ-ის §733-ე პირველი ნაწილის თანახმად, „ამხანაგობის ქონებიდან, უპირველეს ყოვლისა, გადახდილი უნდა იქნეს საერთო ვალები, მათ შორის, რომლებიც განაწილებულია მონაწილეთა შორის კრედიტორების მიმართ ან როგორც დანარჩენი მონაწილეები აგებენ პასუხს, როგორც მოვალეები ერთ-ერთი მონაწილის წინაშე. თუ ვალის დაფარვის დრო ჯერ კიდევ არ დამდგარა ან

³⁷⁸ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.613.

ვალი არის სადავო, მაშინ ის ნაწილი, რომელიც აუცილებელ გადახდას ექვემდებარება უნდა დაიქვითოს.”

ამხანაგობის მონაწილეების მიერ საერთო ქონებიდან (თუ ქონება არ იქნება საკმარისი პირადი ქონებიდან) კრედიტორთა მოთხოვნების, ანუ ვალების დაფარვის შემდეგ მოხდება ანგარიშსწორება მათივე წილების შესაბამისად. იგი შეიძლება შეიცვალოს მონაწილეთა შეთანხმებით როგორც ამხანაგობის ხელშეკრულებით, ისე შემდგომში (თუნდაც, ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძვლების დადგომის მომენტში), ანუ მონაწილეებს უფლება აქვთ ყოველთვის შეცვალონ მათ მიერ დადგენილი ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის წესი.

პრაქტიკაში პრობლემებს წარმოშობს ის შემთხვევები, როდესაც ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა არ იწვევს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტას. აღნიშნულ შემთხვევაში როგორ უნდა მოხდეს გასულ მონაწილესთან ანგარიშსწორება და კარგავს თუ არა იგი საერთო ქონებიდან წილის მიღების უფლებას, რომელიც შეიქმნება ხელშეკრულების მოქმედების დამთავრების, ანუ შეწყვეტის შემდეგ?

აღნიშნულ კითხვაზე პასუხს არ იძლეოდა 1964 წლის სსკ-ი, ხოლო მოქმედი სკ-ის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილში გათვალისწინებულია ამ საკითხის ზოგადად მოწესრიგება. ვინაიდან გაურკვეველია შეუძლია, თუ არა გამსვლელ წევრს მიიღოს მონაწილეობა ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლების, ანუ საბოლოო შედეგების განაწილებაში ან ხომ არ წყდება ის ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის მომენტში? ვფიქრობ, ერთადერთი სწორი და სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობების არსის, აგრეთვე, ამხანაგობის ურთიერთობების არსის გამომხატველი იქნება იმის გათვალისწინება, რომ ხელშეკრულებიდან გასული მონაწილის ანგარიშსწორება გასვლის მომენტისათვის საბოლოოა და დანარჩენი მონაწილეების ანგარიშსწორების მომენტიდანაც გამსვლელი მონაწილე კარგავს ერთობლივი საქმიანობიდან მიღებული შედეგების მიღების მოთხოვნის უფლებას, რაც გაგრძელდა მის გარეშე. სხვა მოთხოვნის უფლებას აძლევს უსაფუძვლო შეღავათები გამსვლელ მონაწილეს—მას ექნება

მხოლოდ სარგებლის მიღების უფლება, ხოლო ზიანის და გასავლების (ხარჯების) მონაწილეობაში მიღების ვალდებულება არ ექნება. უფრო მეტიც, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ი.ვ.რომანეცი გამსვლელი მონაწილის მოთხოვნის უფლების შესაძლებლობა გაართულებს დანარჩენი მონაწილეების საქმიანობას სახელშეკრულებო მიზნის მისაღწევად, ვინაიდან, შეზღუდავს ხელშეკრულებაში ახალი მონაწილის მოწვევას გამსვლელის სანაცვლოდ.³⁷⁹

ამდენად, ყოველივე ზემოთნათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგია:

- ა. შეუსრულებელი გარიგებების დამთავრება;
- ბ. საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენა;
- გ. კრედიტორთა, ანუ მესამე პირების დაკმაყოფილება;
- დ. დარჩენილი ქონების განაწილება მონაწილეთა შორის.

2.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგების განაწილება მიღწეული მიზნის შედეგად

ცნობილია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება ორი ან ორზე მეტი პირის მიერ საერთო მიზნის მისაღწევად. შესაბამისად, ერთობლივი საქმიანობის განხორციელებით მიღწეული მიზანი, ანუ შედეგი შესაძლებელია განაწილდეს როგორც მონაწილეთა შორის, ისე მესამე პირებზე, ე.ი. ერთობლივი საქმიანობით მიღებული შედეგების განაწილება დამოკიდებულია ამხანაგობის მიზანზე.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მონაწილეთა წინაშე დასახული მიზნის მიღწევის მატერიალური წინა პირობა კი არის შენატანები, რომლებიც შეიძლება ამხანაგობას გადაეცეს საკუთრებისა და სარგებლობის უფლებით. ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებიდან გამომდინარე,

³⁷⁹ Романец Ю.В, Договор простого товарищества и подобные ему договоры, вопросы теории и судебной практики, Вестник ВАСРФ, 1999 г., №12, С. 109.

დასახული მიზნის, ანუ საქმიანობის შედეგის მისაღწევად ხდება იმ შენატანების შეტანა, რომლებიც უზრუნველყოფს კონკრეტული შედეგის დადგომას. შესაბამისად, მიღწეული მიზნის მიხედვით წარმოიშობა ამხანაგობის საქმიანობის შედეგები, რაც თავისთავად წარმოშობს ამხანაგობის ქონებას.

საერთო სარგებელი, შემოსავალი, რომლებიც მიიღება ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელების შედეგად, შეწყვეტის შემთხვევაში მონაწილეებს შორის ნაწილდება მათი შენატანების პროპორციულად, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. თუ ხელშეკრულებაში წილების, ანუ შენატანების შესახებ არ არის აღნიშნული, მაშინ სარგებელი, შედეგები ნაწილდება თანაბრად. „ერთობლივი საქმიანობის შედეგები დამოკიდებულია ხელშეკრულების მიზანზე, სარგებლის მიღება და განაწილება შეიძლება იყოს ერთობლივი საქმიანობის როგორც მთავარი მიზანი (კომერციული ამხანაგობა), ისე შემთხვევით ფაქტორი (არაკომერციული ამხანაგობა). მაგრამ, ორივე შემთხვევაში მოქმედებს ზოგადი წესი, რაც ითვალისწინებს სარგებლის განაწილებას საერთო საქმეში მონაწილეთა წილის შესაბამისად. საბოლოო შედეგს, რომლის მისაღწევადაც არის შექმნილი არაკომერციული ამხანაგობის ხელშეკრულება (მაგალითად, ხელშეკრულება მრავალბინიანი სახლის წილობრივად აშენების შესახებ), სარგებლად არ ითვლება. სხვაგვარი განმარტება კი იქნებოდა საპირისპირო არაკომერციული ამხანაგობის ცნებისა. ამიტომ მონაწილეთა შორის ასეთი ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შექმნილი ქონების გაყოფა (ბინების) ხორციელდება რსკ-ის 1043-ე პირველი ნაწილის და 252-ე მუხლების შესაბამისად და არა 1046-ე მუხლით.“³⁸⁰ ე.ი. ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგად მოხდება თანასაკუთრებაში არსებული ქონებიდან წილის გამოყოფა. ამასთან, როგორც უკვე აღვნიშნე, ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგს შეიძლება წარმოადგენდეს არა მონაწილეთა შორის მისი განაწილება, არამედ მესამე პირთა ინტერესების დაკმაყოფილება. აღნიშნულ შემთხვევაში შედეგის განაწილება მესამე პირების მიმართ მოხდება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად.

³⁸⁰ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 775.

მაგალითად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანია ქველმოქმედება, რომელიც ითვალისწინებს მესამე პირების სასარგებლოდ საცხოვრებელი სახლის აშენებას, თითოეულ მათგანს საცხოვრებელი ფართი გადაეცემა ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე წარმოშობილი საერთო ქონებიდან მათი სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინებით.

ხელშეკრულების მონაწილეების მიერ ერთობლივი საქმიანობის წარმოებისას დასახული მიზნის მიღწევა, ანუ შედეგის მიღება შეიძლება განპირობებული იყოს ამა თუ იმ მონაწილის (შენატანის გარდა) აქტიური მონაწილეობით. აქედან გამომდინარე, მონაწილეთა შორის შედეგების, ანუ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის შედეგად მიღებული სარგებლის განაწილების დროს შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს აღნიშნული მონაწილის წვლილი. ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზნის მისაღწევად განხორციელებული საქმიანობით შეიძლება წარმოიშვას არა მხოლოდ დადებითი შედეგი, ანუ მიღწეულ იქნეს მიზანი, არამედ უარყოფითი შედეგიც, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს შესაბამისი ხარჯები. ამდენად, ერთობლივი საქმიანობის შედეგი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ დასახული მიზნის მიღწევა და მისი განაწილება როგორც მონაწილეთა, ისე მესამე პირებს შორის, არამედ მისი (შედეგების) მიუღწევლობა, რაც დაკავშირებულია სათანადო ხარჯებისა და ვალების გადახდასთან მესამე, ანუ კრედიტორებისათვის.

2.2. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად დარჩენილი ქონების განაწილება

ვალდებულების შეწყვეტა არ გულისხმობს რაიმე ქონების დარჩენას, ვინაიდან ვალდებულების შეწყვეტას იწვევს ვალდებულების არა ყოველგვარი, არამედ ჯეროვანი შესრულება. თუმცა, სახელშეკრულებო სამართლის, ანუ ცალკეული ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ურთიერთობების თავისებურებებიდან

გამომდინარე, არ არის გამორიცხული ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგად მონაწილეთა შორის წარმოიშვას დარჩენილი ქონების განაწილების აუცილებლობა.

„თუ ამხანაგობის საერთო ქონებიდან ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის შედეგად წარმოშობილი ვალების, ანუ კრედიტორთა დაკმაყოფილების შემდეგ დარჩა ქონება, მონაწილეებს უფლება აქვთ ის გაინაწილონ ერთმანეთს შორის. ამისათვის მთელი დარჩენილი ქონება უნდა შეფასდეს ფულით, ხოლო შემდეგ, უპირველეს ყოვლისა მონაწილეებს დაუბრუნდებათ მათ მიერ შეტანილი შენატანები, ე.ი. უფრო სწორედ—ფული, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა შეტანილი ნივთობრივი შენატანები, ფასიანი ქაღალდები ან ფული. ნივთობრივი შენატანების დაბრუნება აქ არ შეიძლება, ვინაიდან აღნიშნული ნივთები შეტანილი იყო ამხანაგობის საერთო საკუთრებაში და, ამიტომ, მონაწილის საკუთრების უფლება, რომელმაც შეიტანა ისინი, წყდება ამხანაგობისათვის მისი გადაცემის მომენტში და საერთო ქონების განაწილებისას მონაწილეებს დაუბრუნდებათ მხოლოდ ამ ნივთების ეკვივალენტი-მათი ფულადი ღირებულება.“³⁸¹ თუმცა, იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება, რომ „მონაწილემ, რომელმაც შენატანის სახით საერთო საკუთრებაში შეიტანა ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთი მას, უფლება აქვს მოითხოვოს ამ ნივთის დაბრუნება, თუ იგი შენარჩუნებულია ნატურით და თუ მისი დაბრუნება არ შელახავს სხვა მონაწილეთა და კრედიტორთა ინტერესებს (აზვ. 4 п. 2 ст. 1050 ГК).“³⁸² ე.ი. ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ, დარჩენილი ქონების განაწილების დროს, ამხანაგობის იმ წევრს, უნდა დაუბრუნდეს ამხანაგობაში მხოლოდ სარგებლობისა და დანიშნულების მიხედვით გამოყენების უფლებით შეტანილი ნივთები, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული ამხანაგობის ხელშეკრულებით. აღნიშნული ნივთით სარგებლობისას შესაძლებელია, და ეს ბუნებრივიცაა, რომ მოხდეს მისი ცვეთა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ნივთის გარეგნული ან შინაგანი ცვლილება, ანდა მისი გაუარესება და სამეურნეო დანიშნულების შემცირება. მსგავს შემთხვევებში

³⁸¹ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд., изд.“, 1926 г., С. 102.

³⁸² Гражданское право, Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 778.

ამხანაგობის მონაწილეებს ნივთის მესაკუთრის წინაშე დაეკისრებათ პასუხისმგებლობა, თუ ნივთის გამოყენება ეწინააღმდეგება ამხანაგობის მიზანს და ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ პირობებს, ანუ ნივთის (ნივთების) ღირებულების შემცირება აღემატება ბუნებრივი ცვეთის ღირებულებას. აქვე შეიძლება ითქვას, რომ ნივთის ღირებულების შემცირება მოხდეს მონაწილეთა ბრალით ან ბრალის გარეშე, რაც არ გამორიცხავს აგრეთვე მათ პასუხისმგებლობას.³⁸³ სხვა შემთხვევაში, მაგალითად, თუ მონაწილეები ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად იყენებენ ნივთს, ცვეთა ითვლება ბუნებრივად და მათ ამისათვის არ შეიძლება პასუხისმგებლობა დაეკისროთ.

რუსეთის, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსებისაგან განსხვავებით გერმანიისა და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსებში ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელ ნორმებს შორის პირდაპირაა განსაზღვრული ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ დარჩენილი ქონების სამართლებრივი ბედი, კერძოდ, §733-ე მეორე ნაწილის თანახმად, „ვალების დაფარვის შემდეგ დარჩენილი ქონებიდან უნდა ანაზღაურდეს შენატანები. შენატანები, რომლებიც იყო შეტანილი არაფულადი ფორმით, უნდა ანაზღაურდეს მათი შეტანის მომენტისათვის შეფასებული ღირებულების შესაბამისად.

ვალების დასაფარავად და შენატანების ასანაზღაურებლად, აუცილებლობის შემთხვევაში, ამხანაგობის ქონება უნდა იქცეს ფულად“ (მე-3 ნაწილი). §734-ე თანახმად, „თუ საერთო ვალებისა და შენატანების ანაზღაურების შემდეგ დარჩება ქონება, ის განაწილდება მონაწილეებზე სარგებლიდან მათი წილის შესაბამისად.”

ამდენად, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ დარჩენილი ქონება უნდა გადანაწილდეს ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად მონაწილეთა მიერ ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი შენატანებისა და კრედიტორთა დაკმაყოფილების გათვალისწინებით.

³⁸³ თავი IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში. §1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები. გვ., 116.

დასკვნა

სადისერტაციო ნაშრომში განხილულია, რომ ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია, რომელიც ჯერ კიდევ რომის სამართალში იდგამს ფესვებს. აღნიშნული ხელშეკრულებიდან წარმოშობილმა სამოქალაქო-სამართლებრივმა ურთიერთობამ გარკვეული ცვლილებები განიცადა, რამაც ასახვა პოვა საქართველოს მოქმედ სამოქალაქო კოდექსში (1997 წლის 25 ნოემბერი).

მნიშვნელოვანია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების როლი სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობაში, რაც იმის საფუძველს იძლევა, რომ მოქალაქეებმა, სახელშეკრულებო თავისუფლების ფარგლებში შესაძლებელია მიაღწიონ სხვადასხვა მიზანს, ეს კი, თანამედროვე პირობებში აქტუალურია. ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილის განსაზღვრას სამართლის სისტემაში. მიუხედავად იმისა, რომ ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სკ-ბი სხვადასხვა სისტემაზეა აგებული, მოცემულია ის მსგავსებები და განსხვავებები, რაც ახასიათებს აღნიშნული ქვეყნების კანონმდებლობებს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მიზნიდან გამომდინარე–სამეწარმეო (მოგების მიღება) და არასამეწარმეო (ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობა, მესამე პირთა სასარგებლოდ შექმნილი და აშ.). აგრეთვე, შედარებითი ანალიზის სახით, განხილულია საქართველოში მეწარმეთა შესახებ კანონში 14.03.2008 წლიდან 2010 წლის 1 იანვრამდე მოქმედი სამეწარმეო ამხანაგობა. საქართველოსაგან განსხვავებით, გერმანიასა და საფრანგეთში სამეწარმეო მიზნით შექმნილი ამხანაგობის მონაწილეთა სამართლებრივი ურთიერთობა რეგულირდება სავაჭრო კოდექსებით, ხოლო რუსეთში–სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმებით.

იქედან გამომდინარე, რომ ნაშრომის მიზანი არ არის ამხანაგობის კვლევა სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, მოკლედ მაინც შევეცადე წარმომეჩინა ამხანაგობის როლი სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, ანუ საუბარია ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობაზე. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა იმ უფლება-მოვალეობების გამო, რაც, ერთი მხრივ, ერთიანი მიზნის მიღწევას უკავშირდება და, მეორე მხრივ, მიღწეული შედეგების მიმართ წარმოშობილი უფლებების სამართლებრივ რეგულირებას, ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოდგენილია შერეული ხასიათის ხელშეკრულებად.

ნაშრომში დახასიათებულია ცნებების—„ამხანაგობა” და „ერთობლივი საქმიანობა” ურთიერთშეფარდება და, ამავე დროს, აღნიშნულია, რომ სსკ-ის 930-ე, რსკ-ის 1041-ე მუხლის პირველი ნაწილის, გსკ-ის §705-ე მიხედვით გაიგივებულია ეს ორი ცნება, ხოლო საფრანგეთის სკ-ის 1832-1872 მუხლებით საერთოდ არ იხმარება ცნება „ერთობლივი საქმიანობა” და მოცემულია მხოლოდ „ამხანაგობა.” აღნიშნულთან დაკავშირებით, გამოთქმულია ავტორისეული მოსაზრება, რომ ამხანაგობაშიც იგულისხმება რამდენიმე პირის გაერთიანება, ანუ ერთობლივი საქმიანობით დასახული მიზნის მიღწევა, რაც სრულიად არ გამორიცხავს ამ ორი ცნების – „ამხანაგობა” და „ერთობლივი საქმიანობა” ურთიერთშეფარდებას-გაიგივებას, რასაც ითვალისწინებს, აგრეთვე, ზემოთ მითითებული ქვეყნების მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობები.

ცნობილია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება ისეთი შეთანხმებაა, რომლის მონაწილეები: 1. ისახავენ ერთიან (საერთო) მიზანს; 2. ასრულებენ მოქმედებებს, რომლებიც სავალდებულოა მიზნის მისაღწევად; 3. შენატანების საფუძველზე ქმნიან ქონებას, რომელიც მათი საერთო წილობრივი საკუთრებაა; 4. ერთობლივად კისრულობენ საერთო საქმიდან წარმოშობილი ზიანისა და ხარჯების განაწილებას; 5. ინაწილებენ მიღებულ შედეგებს. აქვე აღნიშნულია, რომ ცნება—„ერთობლივი საქმიანობა” უფრო ფართოა „ამხანაგობის” ცნებაზე, ვინაიდან ამხანაგობაში შეიძლება მოიაზრებოდეს ერთობლივი საქმიანობის მხოლოდ ერთი სახე. სსკ-ის 930-ე მუხლში საუბარი სწორედ ამ სახის ერთობლივ საქმიანობაზეა და არა

ერთობლივი საქმიანობის ცნებაზე, ვინაიდან ცალკეული სახეობის ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებები შეიძლება დარეგულირდეს სპეციალური კანონით, მაგალითად, „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ.“

სსკ-ის 930-ე მუხლით ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით განსაზღვრული სამეურნეო მიზნის მიმართ გამოთქმულია ავტორისეული მოსაზრება. კერძოდ, განვითარებული ქვეყნების მსგავსად (გერმანია, შვეიცარია და ა.შ.) არ შემოიფარგლებოდა საზღვრებით ამხანაგობის მიზანი, მიუხედავად იმისა, რომ სკ-ის 930-ე მუხლით შესაძლებელია აგრეთვე სხვა მიზნის მიღწევა. აქედან გამომდინარე, უმჯობესი იქნებოდა სსკ-ის 930-ე მუხლის ცნება ჩამოყალიბებულიყო ასეთი შინაარსით: „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო მიზნის მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებებით, იურიდიული პირის შეუქმნელად.“

ნაშრომში აღნიშნულია, რომ სხვა სადამფუძნებლო გაერთიანებებისგან განსხვავებით (მაგალითად, სააქციო საზოგადოება), სახელშეკრულებო გაერთიანებებში, რომელსაც მიეკუთვნება ამხანაგობა, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ამხანაგობის მონაწილეთა შორის პირად დამოკიდებულებას, რაც განპირობებულია ურთიერთნდობით, პროფესიული ცოდნითა და გამოცდილებით. სამოქალაქო კონონმდებლობით ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოდგენილია როგორც მონაწილეთა საქმიანობის განხორციელება იურიდიული პირის შეუქმნელად. აქვე აღნიშნულია, რომ სხვა ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით, მაგალითად, ყიდვა-გაყიდვა, სესხის აღება-მიცემა და აშ., სადაც ერთმანეთს უპირისპირდება ორი მხარის—კრედიტორისა და მოვალის ინტერესები გამოიყენება ტერმინი „ხელშეკრულების მხარეები.“ სულ სხვა ხასიათისაა ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულება. მისი მონაწილეები ისახავენ ერთსა და იგივე მიზანს, რომლის მისაღწევადაც ისინი ერთიანდებიან მთელი ძალისხმევით და შეაქვთ ქონებრივი შენატანები. შესაბამისად, ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს ერთმანეთის მიმართ ეკისრებათ თანაბარი უფლებები და

მოვალეობები. გამოთქმა „ხელშეკრულების მხარეები“ ამხანაგობაში პირდაპირი გაგებით, არ გამოიყენება, „მხარეებად“ მონაწილეები იწოდებიან.

ნაშრომში გამოკვლეულია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების ფორმა სსკ-ის 931-მუხლი, სადაც ავტორის მიერ შემოთავაზებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების აკრძალვა საკანონმდებლო მოთხოვნით, თუკი ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის შემადგენლობაში ამა თუ იმ ფორმით მოცემული იქნება და სამართლებრივ რეჟიმში მოექცევა (შენატანის ან საბოლოო შედეგის სახით) უძრავი ქონება. კერძოდ, სსკ-ის 931-ე მუხლი უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგი შინაარსით: „ამხანაგობის ხელშეკრულება უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით, თუ ხელშეკრულების საგანს ან შენატანებს წარმოადგენს უძრავი ქონება, სხვა შემთხვევაში – ზეპირი ფორმით ან მხარეთა შეთანხმებით.“

ნაშრომში განხილულია ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეები მონაწილეთა მიერ დასახული საერთო მიზნის, საქმიანობის ხასიათისა და სხვა პირობების გათვალისწინებით. აგრეთვე, სსკ-გან განსხვავებით, განხილულია რსკ-ის 1054-ე მუხლით განსაზღვრული ფარული ამხანაგობა, რომლის არსებობა უცნობია მესამე პირთათვის.

ნაშრომში ვრცლად არის დახასიათებული ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება. ავტორი აღნიშნავს, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება არის მრავალმხრივი, კონსესუალური და უსასყიდლო ხასიათის, ვინაიდან ხელშეკრულებას აქვს მატერიალური ხასიათი და შინაარსი, რადგან შედეგი დგება გარკვეული სახის ღირებულებების გაცემის სანაცვლოდ, მიუხედავად იმისა, ეს შედეგი უშუალოდ წევრთა სარგებელს იძლევა, თუ მესამე პირებისთვის დგება.

ნაშრომში განხილულია როგორც ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მონაწილეთა მინიმალური რაოდენობა, ისე სუბიექტები, რომელიც სსკ-ის ზოგადი ნორმების და კონსტიტუციის 47-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, შეიძლება იყოს არა მარტო საქართველოს მოქალაქე, არამედ უცხოელი მოქალაქე და მოქალაქეობის არმქონე პირი, აგრეთვე, სახელმწიფო; განსაზღვრულია მონაწილეთა ძირითადი უფლებები და მოვალეობები ამხანაგობის (ერთობლივი

საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან გამომდინარე როგორც მონაწილეთა, ისე მესამე პირებს შორის.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, ნაშრომში განხილულია სხვადასხვა ავტორის (ს.გრიშაევის, ე.სუხანოვის, ა.ბრიზგალინის) მიერ მოცემული კლასიფიკაცია. ნაშრომში ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებითი პირობები წარმოდგენილია მონაწილეთა შენატანებით, ვინაიდან აღნიშნული პირობების არარსებობა გამორიცხავს ერთობლივ საქმიანობას. აქვეა ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებითი პირობები:1.გაერთიანების ნებაყოფლობითი ხასიათი;2.პირთა გაერთიანება.

ნაშრომში, ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, დახასიათებულია საერთო საქმეში შესატანის სახე და აღნიშნულია, რომ სამეწარმეო-მოგების მიღების მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში მონაწილეთა დასახული მიზნის მიღწევის აუცილებელ წინა პირობას წარმოადგენს ეკონომიკური ღირებულების მქონე შესატანის შეტანა, ხოლო არასამეწარმეო-მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შესატანი შეიძლება შეტანილ იქნეს როგორც ქონებით, ასევე მომსახურების გაწევით. ამასთან, საუბარია მონაწილეთა შენატანებისა და ერთობლივი საქმიანობის შედეგად საერთო ქონების წარმოშობაზე,სადაც წინასწარ არის განსაზღვრული ამ ქონებაში თითოეული მონაწილის წილი. შესაბამისად, გამოთქმულია ავტორისეული მოსაზრება სსკ-ის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილთან მიმართებით,ზუსტად განისაზღვროს მონაწილეთა სერთო საკუთრება-წილადად. წილის განკარგვის უფლებასთან დაკავშირებით, გამოთქმულია ახალი წინადადება, რაც ითვალისწინებს, რომ სსკ-ის 933-ე მუხლის პირველ ნაწილში შეტანილ იქნეს ცვლილება,კერძოდ,ერთ-ერთი მონაწილის მიერ წილის გასხვისების შემთხვევაში საჭირო არ უნდა იყოს სხვა (ყველა) მონაწილის თანხმობა, ვინაიდან ყველა ის უფლება-მოვალეობა, რაც ხელშეკრულებით დაკისრებული ჰქონდა წილის გამსხვისებელ მონაწილეს გადავა ახალ მონაწილეზე.

ნაშრომში განხილულია ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები, სადაც გამოთქმულია ავტორისეული მოსაზრება სსკ-ის 934-ე მუხლის მეორე ნაწილთან მიმართებით. კერძოდ, იგი უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგი სახით: „თუ

საქმეების მართვა ხელშეკრულებით დაკისრებული აქვს ერთობლივი საქმიანობის ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს, თითოეულის უფლებამოსილება ამა თუ იმ მოქმედების დამოუკიდებლად შესრულებაზე უნდა დადგინდეს სხვა ყველა მონაწილის თანხმობით.” ავტორის მიერ შემოთავაზებულია სსკ-ის 25-ე თავში დაემატოს მუხლი, რომელიც მოაწესრიგებს და შეზღუდავს ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვაში მესამე პირის მონაწილეობის შესაძლებლობას, ვინაიდან არც დაშვებისა და არც შეზღუდვის შესახებ სპეციალურ ნორმებში მითითებული არ არის.

ნაშრომში განხილულია სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ცნება. განსაკუთრებით ყურადღება გამახვილებულია ამხანაგობის მონაწილეთა როგორც (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის, ისე (გარე) მესამე პირების წინაშე პასუხისმგებლობის წარმოშობის წესსა და საფუძვლებზე. სსკ-ის 937-ე მუხლის მიხედვით, ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალებისათვის განსაზღვრულია მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობა. ერთმანეთთან ურთიერთობისას პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მონაწილეთა წილის შესაბამისად,თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. აქვე განხილულია პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების კონკრეტული შემთხვევები, რომლებიც დაკავშირებულია ამხანაგობის მონაწილის მიერ ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობასთან (ნაკლები გამოცდილება, არაკვალიფიციურობა და ა.შ.). თუმცა, იგი ამხანაგობის წევრად მიღებული იყო სპეციალობის, გამოცდილების, პირადი თვისებებისა და პროფესიის გათვალისწინებით. ამ შემთხვევაში, ამხანაგობის საერთო ზიანი უნდა გადანაწილდეს ყველა მონაწილეზე, მათი წილის პროპორციულად, ან თანაბრად, თუკი წილები არ არის ხელშეკრულებით განსაზღვრული. ნაშრომში აღნიშნულია მესამე პირების წინაშე მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობა, რაც განპირობებულია ამხანაგობის კრედიტორების ინტერესების დაცვით, ვინაიდან, წილობრივი პასუხისმგებლობის პირობებში კრედიტორების მოთხოვნის დაკმაყოფილება დამოკიდებული იქნებოდა ამხანაგობის თითოეული მონაწილის გადახდისუნარიანობაზე. აგრეთვე,

განხილულია სხვა ქვეყნების—რუსეთის, გერმანიის, საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობებით განსაზღვრული ამხანაგობის მონაწილეთა როგორც სოლიდარული, ისე წილობრივი პასუხისმგებლობის შემთხვევები.

ნაშრომში ვრცლად არის განხილული ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის, ზოგადი და სპეციალური საფუძვლები. აღნიშნულთან დაკავშირებით გამოთქმულია სათანადო წინადადებები, კერძოდ, ფიზიკური პირის შეზღუდულქმედუნარიანად გამოცხადება თავისთავად არ იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მისი უფლება-მოვალეობების შეწყვეტას, ვინაიდან ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, ასეთი პირების უფლება-მოვალეობების რეალიზაცია ხდება მისი კანონიერი წარმომადგენლის მიერ. ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარება არ უნდა იწვევდეს ხელშეკრულების შეწყვეტას. საუბარია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმაზე, რომელშიც ხაზგასმით არის მითითებული, რომ საერთო ქონებაში შენატანის საგნისა და საქმიანობის მიზნიდან გამომდინარე, ხდება ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შესაბამისი ფორმის განსაზღვრა (წერილობითი, ზეპირი).

დაბოლოს, გამოკვლეულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგები: ა) შეუსრულებელი გარიგებების დამთავრება; ბ) საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენა; გ) კრედიტორთა, ანუ მესამე პირების დაკმაყოფილება; დ) დარჩენილი ქონების გადანაწილება მონაწილეთა შორის. განხილულია შეწყვეტის შედეგად დარჩენილი ქონების გადანაწილება დასახული მიზნის მიღწევისა თუ მიუღწევლობის მიხედვით.

სადისერტაციო გამოკვლევის მეცნიერული სიახლე. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ნაშრომი არ ეხება ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან გამომდინარე არსებული ყველა ურთიერთობის განხილვას, ვინაიდან მას შეიძლება რამდენიმე ათეული ტომი მიეძღვნას. ამიტომ, წარმოდგენილ ნაშრომში მოცემულია ერთგვარი ცდა, საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით, კერძოდ, „ამხანაგობა ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში,” შეძლებისდაგვარადაა, განხილული:

- ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილი სამართლის სისტემაში, მისი იურიდიული ბუნება;
- განსაზღვრულია ამხანაგობის მონაწილეთა წრე, ერთობლივი საქმიანობის მიზნიდან გამომდინარე, მათი უფლება-მოვალეობები;
- მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა მონაწილეთა მიერ – მიზნიდან გამომდინარე საერთო საქმეში შესატანების განსაზღვრას და ამის საფუძველზე წარმოშობილი – საერთო ქონებიდან წილების განაწილებას;
- განსაზღვრულია ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები;
- განხილულია პასუხისმგებლობის საკითხი როგორც მონაწილეთა შორის (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძველები, ისე (გარე) მესამე პირების წინაშე.
- საკმაოდ საფუძვლიანად არის განხილული ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველები;
- დადგენილია ამხანაგობის მონაწილეთა შეცვლის, ხელშეკრულების შეწყვეტის სამართლებრივი საფუძველები და შედეგები.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ურთიერთობები თანამედროვე ქართული სამართლის სიახლეს არ წარმოადგენს. საბჭოთა პერიოდის სკ-საც კარგად იყო ცნობილი ამხანაგობის ხელშეკრულება საერთო საქმიანობის ხელშეკრულების სახელწოდებით, ე.ი. ქვეყანაში მომხდარმა სოციალურმა, პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ცვლილებებმა განაპირობა მისი ახლებურად მოწესრიგების საკითხის გადაწყვეტა. მეტად მნიშვნელოვანია ამხანაგობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმები სხვადასხვა სახის სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობაში – სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში (ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობა), ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში (სსკ-ის 930-940-ე მუხლებით განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულება). შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული ნაშრომი იმ პრობლემების პირველი კომპლექსური კვლევაა, რაც გამომდინარეობს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან. დისერტაციაში დასმული საკითხების განხილვა,

შეძლებისდაგვარად, შემოთავაზებულია რუსული, გერმანული, ფრანგული სამართლის მაგალითზე, რაც ვფიქრობ, სიახლეა. ამიტომ, ნაჩვენებია მსგავსებები და განსხვავებები ზემოთ აღნიშნული ქვეყნების სამართალთან, გამოთქმულია ავტორისეული მოსაზრებები და წინადადებები საკანონმდებლო ხარვეზების შესავსებად.

გამოკვლევის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. დისერტაცია ეძღვნება ამხანაგობის ხელშეკრულების განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი ასპექტების კვლევას, რასაც გარკვეული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. წინამდებარე ნაშრომში შევეცადე წარმოჩენილიყო როგორც ინფორმაციულ-შემეცნებითი, შედარებით-სამართლებრივი ასპექტები, ისე დოგმატური, თეორიული და, რა თქმა უნდა, ანალიტიკური, პრაქტიკული საკითხები, როგორც საქართველოს სამოქალაქო და სამეწარმეო, ისე რუსეთის ფედერაციისა და კონტინენტური ევროპის ქვეყნების სამოქალაქო და სავაჭრო კანონმდებლობების მიხედვით.

სადისერტაციო გამოკვლევის შედეგები, შეიძლება ითქვას, გარკვეულწილად ავსებს იურიდიული მეცნიერების მიღწევებს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ურთიერთობების მოწესრიგებაში. ამავე დროს, ვფიქრობ, ნაშრომში წარმოჩენილი ძირითადი პრობლემების ანალიზი დახმარებას გაუწევს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებით დაინტერესებულ ყველა პირს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 1995 წლის 24 აგვისტო.
2. საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1965 წ.
3. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, გამომც. „ბონა კაუზა“, 1997 წლის 25 ნოემბერი.
4. საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ, 1994 წლის 28 ოქტომბერი.
5. საქართველოს საპატენტო კანონი, თბ., 1999 წლის 5 თებერვალი – 24.05.2010 წ.
6. საქართველოს კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვის შესახებ“, 2005 წლის 24 ივნისი - 2.07.2010 წ.
7. საქართველოს კანონი, „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, თბ., 2007 წლის 11 ივლისი.
8. საქართველოს კანონი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“, თბ., 2007 წლის 28 მარტი.
9. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, II წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ.
10. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ.
11. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ.
12. ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ.
13. ი.ბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ.
14. ი.ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ.
15. ბ.ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი“, თბ., 2005 წ.

16. ბ.ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 2003 წ.
17. ბ.ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ.
18. ბ.ზოიძე, ვადების ცნება და ზოგადი დახასიათება, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის კერძო სამართლის განყოფილების 2001 წლის სამეცნიერო კვლევითი გეგმით გათვალისწინებული ნაშრომი, ხელნაწერი.
19. ბ.ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, გამომც. „gtz“, თბ., 2007 წ.
20. თ.ზარანდია, სახელმწიფო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები, გამომც. „ჯისიაი“, თბ., 2005 წ.
21. გ.ინწკირველი, სახელმწიფოს და სამართლის ზოგადი თეორია, „თსუ“, თბ., 2003წ.
22. ა.კობახიძე, სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001 წ.
23. ს.კაკაბაძე, ევროპის სავაჭრო კაპიტალი საქართველოს მიმართ, თბ., 1940 წ.
24. გ.ლობჯანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო) სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009წ.
25. გ.ლილუაშვილი. მეწარმეთა რეგისტრაციის არსი და მიზნები/თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები. გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2009წ.
26. ვ.მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2002წ.
27. რ.მიგრიაული, შესავალი გაკოტრების სამართალში, გამომც. „მპს“, თბ., 1999 წ.
28. რ.მიგრიაული, სამეწარმეო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული, წიგნი I, თბ., 2004 წ.
29. დ. სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ.
30. ქ.ქოქრაშვილი, სამეწარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ.

31. რ.შენგელია, ქართული სამართლის საფუძვლები, კარი IV, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ.
32. ე.შენგელია, სააქციო საზოგადოების სამართლებრივი მდგომარეობა, თბ., 1999 წ.
33. ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ.
34. ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება მესამე პირის მიერ, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2005 წ.
35. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ.
36. ლ.ჭანტურია, კანონი მეწარმეთა შესახებ და საკორპორაციო სამართლის წარმოშობა საქართველოში, ს.ჯორბენაძე, საიუბილეო კრებული, გამომც. „ნორმა“, თბ., 1996 წ.
37. ლ.ჭანტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება, შედარებითი სამართლებრივი კვლევა (გერმანული სამართლის მაგალითზე), თბ., 1994 წ.
38. ლ.ჭანტურია, ქართული სამართლის საფუძვლები, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ.
39. ზ.ჭეჭელაშვილი, სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „ბონა კაუზა“, თბ., 2008 წ.
40. ს.ჯორბენაძე, სავაჭრო სამართალი, ძირითადი დებულებანი, გამომც. „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდია“, ტფილისი, 1925 წ.
41. ს.ჯორბენაძე, საცხოვრებელი სახლი და მოქალაქეთა საბინაო უფლებამოსიანობანი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1973 წ.
42. კლაუს ჰოპტი, თარგმნა ირაკლი ბურდულმა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1, 2009 წ.
43. ქეთევან ბეთანელი, მაიკს. მასბაუმი, საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, 2-3, 2003 წ.
44. მ.დუნდუა, დელიქტური პასუხისმგებლობის და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ.

45. მ.მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა 2008 წ.
46. ნ.უბერი, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა და მისი წინარე ისტორია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, 2; 2004 წ.
47. ა.ფიფია, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწერსრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვის სპეციალური გამოცემა, 2008 წ.
48. ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., 1.
49. სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და გავრცელების საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება ას-751-1077-07, 3 აპრილი, 2008 წ.
50. სააპელაციო სასამართლოს განჩინება. საქმე 28/828-07/27, მაისი, 2008 წ.
51. სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და გავრცელების საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება ას-666-887-08, 31 იანვარი, 2009 წ.
52. А.Б.Борисов, Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, изд., „Книжный Мир, М., 2002 г.
53. Агоштон П.Ф, Простое товарищество (глава 55) ГК.РФ, ч. 2, Текст, комментарий, алфавитно-предметный указатель, М., 1996 г.
54. В.А.Белов, Гражданское право: Общая и особенная части. изд., АО„Центр Юринфор,М., 2003 г.
55. А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер“, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж, Росто-НА-Дону, Екатеринбург и т.д., 2003 г.
56. М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001 г.

57. Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатецкого и В.А.Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС”, М., 200 г.
58. А.Н.Гуев, Гражданское право, Т. 2, изд., „ИНФРА, М., 2003 г.
59. Гордон М.В, Система договоров в советском гражданском праве, Ученые записи Харьковского юридического института, Вып. 5. 1954 г.
60. С.П.Гришаев, Гражданское право, ч.2, в вопросах и ответах, изд., „ЮРИСТЪ,М., 2002 г.
61. Советское гражданское право, Т. II, Ответственные ред., Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература”, М., 1980 г.
62. Данилова Е.Н, Простое товарищество. Советское хозяйственное право, „Госуд., изд”, 1926 г.
63. Ельяшевич В.А, Юридическое лицо, его происхождение и функции в римском частном праве, С-П. 1910 г.
64. О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература, М., 1975 г.
65. О. С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. 3, изд., „Юридический Центр Пресс”, С-П. 2004 г.
66. Красавчиков О.А, Вопросы системы Особенной части ГК РСФСР, Свердловск, 1957г.
67. Советское гражданское право, Т.II, Под ред. О.А.Красавчикова, изд., „Высшая школа, М., 1985 г.
68. Советское Гражданское Право, Под ред. Я.А.Куника, изд., „Высшая Школа”, М., 1974 г.
69. В.В.Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы”, М., 1959 г.
70. Э.Лассик, Советское гражданское право, часть особенная, Под ред. Э.Тынисмяе, изд., „ВАЛГУС, Таллин, 1980 г., С. 385.
71. Ландкоф С.Н, Товарищества и акционерные общества, изд., „НКЮ, Харьков, 1926 г.
72. И.Б.Новицкий, Римское право, изд., Ассоциация „Гуманитарное знание”, „ТЕИС”, М., 1997 г., С.195.
73. Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред., В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа”, Киев, 1983 г.

74. Новицкий И.Б, Лунц Л.А, Общее учение об обязательствах. изд., „Юридическая литература,” М., 1950 г.
75. Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Ч. II, Отв. ред. Р. Л. НАРЫШКИНА, изд., „Международные Отношения”, М., 1984 г.
76. С.Ю.Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация, „ Дашков и К.”
77. К.Победоносцев, Курс гражданского права, Под ред., В.А.Томсинова, изд. „Зерцало, М., 2003 г.
78. Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГУ, М., 2005 г.
79. В.Ф.Попондопуло. Коммерческое (Предпринимательское) Право, изд., „ЮРИСТЪ, М., 2003 г.
80. Покровский И.А, Основные проблемы гражданского права, М., 1998 г.
81. Романец Ю.В, Система договоров в гражданском праве России, М., 2001 г., С. 227.
82. Римское частное право, Под ред. И.Б.Новицкого, И.С.Перетерского, М., 1910 г.
83. Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. I, II, изд., „Проспект,”М., 2006 г.
84. Советское гражданское право, Отв.ред. В.Т.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко, изд., „Ленинградского университета”, Ленинград, 1982 г., С. 286.
85. Суханов Е, Гражданско-правовой договор, Гражданское право, Отв.ред. Е.А.Суханов. Т. II, М., 1999 г.
86. Гражданское право в 4-х томах, Т.IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2008 г.
87. С.В.Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд., „Статут”, М., 2005 г.
88. В.А.Тархов, Советское гражданское право. ч. 2. изд., „Саратовского Университета, Саратов 1979 г.
89. Законы гражданские с разъяснениями Правительствующего сената и комментариями русских юристов/сост. И.М.Тютрюмов, Кн. IV, (Серия „Классика российской цивилистики”), М., 2004 г.
90. Шершеневич Г.Ф, Учебник русского гражданского права (по изданию 1907г), М., 1995г.

91. Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Отв. ред. К.К.Яичков, изд., „Международные отношения”, М., 1996 г.
92. Моргунов С, Когда в товариществах согласия нет, Бизнес-адвокат, 1999 г., №24.
93. Романец Ю.В, Договор простого товарищества и подобные ему договоры (вопросы теории и судебной практики), Вестник ВАСРФ ,1999 г., №12.
94. Гражданское право, под ред.А.Г. Калпина, А.И. Масляева, изд., „ЮРИСТЪ”, М.,2002г.
95. Белых В.С, Теория хозяйственного права в условиях становления и развития рыночных отношений в России, Государство и Право, 1995 г., №11.
96. Брызгалин А, Договор о совместной деятельности, Право и Экономика, 1994 г., №11-12.
97. Годес А, Правовое регулирование совместной деятельности, Советская юстиция, 1996 г., №11.
98. Зевцов Б, Особенности возмездных договоров, Право и экономика, 2000 г., №10.
99. Князева Г.А, О практике рассмотрения споров о защите прав собственности, в том числе по договорам простого товарищества и долевого участия в строительстве, Вестник ВАС РФ, 2000 г., №3.
100. Романец Ю.В, Договор простого товарищества и подобные ему договоры, вопросы теории и судебной практики, Вестник ВАСРФ, 1999 г., №12.
101. Гражданское уложение Германии, изд., „Волтерс Клувер”, М., 2006 г.
102. Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского, Юридическое изд-во., „НКЮ СССР”, М., 1941 г.
103. Эрнст Нидерляйтингер, Основы немецкого торгового и хозяйственного права, Grundzuge des deutschen Handels-und Wirtschaftsrechts, изд., „Бек”, М., 1995 г.
104. Л.Жюллио Де Ла Морандьер, Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы”, М., 1961 г.
105. Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004.
106. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992.
107. Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004.

108. Zimmerman R. The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Deventer, Boston, 1992.
109. <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B...>-28.02.2010 ѳ.
110. http://spravka-jurist.com/base/part-zz/tx_wsxgla.htm-26.02.2010 w.